

Растислав Стојсављевић

ОПШТИНА БАЧКА ТОПОЛА ГЕОГРАФСКА МОНОГРАФИЈА

РАСТИСЛАВ СТОЈСАВЉЕВИЋ
ОПШТИНА БАЧКА ТОПОЛА
ГЕОГРАФСКА МОНОГРАФИЈА

БИБЛИОТЕКА
ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Главни и одговорни уредник
Др Небојша Кузмановић

Рецензенти

Академик проф. Др Слободан Б. Марковић,
Природно-математички факултет, Нови Сад

Проф. др Александар Р. Радивојевић,
Природно-математички факултет, Ниш

Проф. др Ивана Пењишевић,
Природно-математички факултет, Косовска Митровица

Дизајн књиџе

Татјана Цавнић

Дизајн корица

Павле Бајазет

Штампање научне монографије помогао је Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама Војводине.

Растислав Стојсављевић

ОПШТИНА БАЧКА ТОПОЛА
ГЕОГРАФСКА МОНОГРАФИЈА

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

Нови Сад, 2023.

МАРКО СТОЈСАВЉЕВИЋ
(1957–2008)

ДРАГАНА МАРЧЕТИЋ
(1980–2001)

БРАНИСЛАВ ЈОВАНОВИЋ
(1977–2015)

За вас који сада леђијте са анђелима... и којима је све јасно.

За све колонисте, који су најустили родну динарску труду и ујустили се у нејознајо. За све оне који су нашли мир у равној Бачкој, али се заувек сећали сјарој завичаја. За њихове јојомке који ће их заувек јамјјјји.

And then there
Are the songs
I cannot listen to
Without hearing
You.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	11
УВОД	13
ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ И ВЕЛИЧИНА	15
ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ОПШТИНЕ	
БАЧКА ТОПОЛА	19
ГЕОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ	19
РЕЉЕФНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ	25
КЛИМАТСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ	33
ТЕМПЕРАТУРА ВАЗДУХА	37
ВЕТАР	42
ВЛАЖНОСТ ВАЗДУХА	45
ИНСОЛАЦИЈА И ОБЛАЧНОСТ	47
ПАДАВИНЕ	49
ИНДЕКСИ СУШНОСТИ	52
КАРАКТЕРИСТИКЕ ВОДА	55
ПОДЗЕМНЕ ВОДЕ	55
ПОВРШИНСКЕ ВОДЕ	60
КАРАКТЕРИСТИКЕ ЗЕМЉИШТА	68
ЖИВИ СВЕТ	76
ДРУШТВЕНО – ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ОПШТИНЕ	
БАЧКА ТОПОЛА	81
ИСТОРИЈСКЕ ПРИЛИКЕ	81
БАЧКА ТОПОЛА ОД ОСНИВАЊА ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ	
РАТА	96
БАЧКА ТОПОЛА ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА	69
БАЧКА ТОПОЛА У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ	74
ПОСЛЕРАТНЕ ДЕЦЕНИЈЕ	79
КАРАКТЕРИСТИКЕ СТАНОВНИШТВА	81
ПРИРОДНО КРЕТАЊЕ СТАНОВНИШТВА	115
НУПЦИЈАЛИТЕТ	119

МИГРАЦИЈЕ	120
СТРУКТУРЕ СТАНОВНИШТВА	123
ПОЛНО – СТАРОСНА СТРУКТУРА	123
СТРУКТУРА СТАНОВНИШТВА ПРЕМА АКТИВНОСТИ И ДЕЛАТНОСТИ	126
ОБРАЗОВНА СТРУКТУРА СТАНОВНИШТВА	127
СТРУКТУРА ДОМАЋИНСТАВА	128
НАЦИОНАЛНА И ВЕРСКА СТРУКТУРА	130
ПРИВРЕДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ	133
ПОЉОПРИВРЕДА	133
ИНДУСТРИЈА	136
САОБРАЋАЈ	138
ТРГОВИНА	140
ТУРИЗАМ	141
КУЛТУРНЕ ВРЕДНОСТИ И МАНИФЕСТАЦИЈЕ	141
СМЕШТАЈНИ КАПАЦИТЕТИ	149
ПРОМЕТ ТУРИСТА	149
НЕПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ	150
ШКОЛСТВО	151
ЗДРАВСТВО	153
СПОРТ	156
КАРАКТЕРИСТИКЕ НАСЕЉА	159
БАЧКА ТОПОЛА	160
БАГРЕМОВО	166
БАЈША	171
БАЧКИ СОКОЛАЦ	176
БОГАРОШ	179
ГОРЊА РОГАТИЦА	181
ГУНАРОШ	185
ЗОБНАТИЦА	189
КАВИЛО	193
КАРАЂОРЂЕВО	194
КРИВАЈА	199

МАЛИ БЕОГРАД	202
МИЋУНОВО	205
НОВО ОРАХОВО	208
ЊЕГОШЕВО	211
ПАНОНИЈА	215
ПАЧИР	218
ПОБЕДА	222
СВЕТИЋЕВО	225
СРЕДЊИ САЛАШ	230
СТАРА МОРАВИЦА	232
ТОМИСЛАВЦИ	235
ЗАКЉУЧАК	239
ЛИТЕРАТУРА	241
О АУТОРУ	249

ПРЕДГОВОР

Од када је написана последња географска монографија општине Бачка Топола прошло је више од 35 година. Сажимајући досадашње знање, информације, податке и искуство, професор Растислав Стојсављевић их је објединио у једну целину, не би ли што разумљивије и интересантније приказао све физичко географске и друштвено географске карактеристике општине Бачка Топола.

Имајући у виду да је професор Растислав Стојсављевић из Свети-ћева, које је једно од 23 насеља општине, сигуран сам да нико тако с љубављу и стручно неће обухватити комплетан географски приказ Бачка Тополе.

На основу историјских извора, географских знања, доступне литературе и података, старих и нових географских карата, у директним контактима током истраживања, прикупљена је знатна количина материјала која је крајње професионално обједињена у ову монографију.

Бачка Топола представља мултикултуралну варош са измешаним српским и мађарским становништвом, али и другим народима. Богатство различитости заслужује да се пише о њима.

Захваљујући томе, пред нама се налази најновија монографија Бачке Тополе која ће свима који је буду читали још јасније и свеобухватније дочарати ову општину у срцу Бачке.

Веселин Мартиновић

Директор Гимназије и економске школе
„Доситеј Обрадовић”, Бачка Топола

УВОД

Наизглед мирна војвођанска варошица. Негде на путу између Суботице и Новог Сада. Западним крилом се наслања на општину Сомбор и долину Дунава. Својом источном страном гледа према општини Сента и долини Тисе. Крене ли се од северне државне границе ка југу, немогуће је промашити. Развијала се вековима. Многи народи су се доселили у њу. Многи се и одселили. Само неки су оставили трага. Од Матије Корвина, који је крунисан на залеђеном Дунаву, преко турских сабљи, црног човека Јована Ненада, граничара Срба до грофа Краија. Од визионара лекара Јаноша Хација, преко злих времена Другог светског рата, развијања послератне индустрије до данашњих дана. Број становника у општини Бачка Топола је све мањи. Сеоска насеља као млађи рођаци поред старије Бачке Тополе се све више смањују.

Много ствари се променило од када су професор Корнел Ђере и сарадници сада већ давне 1985. године написали који ред о Бачкој Тополи. Прошло је више од две деценије од озбиљних монографија Бриндзе, Харкаија и других списатеља који су покушали да ову мирну бачку варош приближе њеним становницима. Али и онима који живе даље или ближе од ње.

Ово дело је траг у времену. Бачка Топола у једном историјском тренутку саздана од својих географских карактеристика. Оне су подложне променама и константно се мењају. Године ће проћи, па ће и ова књига напослетку бити застарела. Ипак, она не говори само о рељефу, клими, рекама Криваји и Чик, грађевинама. Пре свега говори о људима. Једна ластва не чини пролеће, али би онда ту ласту требало памтити. Уложен је максималан напор да се географске карактеристике Бачке Тополе представе научно и објективно. С обзиром да аутор ових редова општину Бачка Топола сматра својим завичајем, у неким деловима је објективност је можда заказала. Али ње свакако готово и да нема у свету.

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ И ВЕЛИЧИНА

Општина Бачка Топола се налази у Југоисточној Европи, у северном делу Србије, у Аутономној Покрајини Војводини. Општина се налази у централним деловима регије Бачка. Припада административном Севернобачком управном округу са центром у Суботици. Са истоименим Градом се граничи на северу. На југу се општина Бачка Топола граничи са општином Мали Иђош, док се на истоку граничи са општинама Сента и Ада. Све поменуте општине припадају истом управном округу. Катастарска граница се на југоистоку пружа према општини Бечеј, који припада Јужнобачком управном округу са центром у Новом Саду. На југозападу катастарска граница иде према општини Кула, док је на истоку граница ка Граду Сомбору. Кула и Сомбор припадају Западнбачком управном округу са центром у другом поменутом насељу. Површина општине износи 596 km² и налази се на 49. месту у Србији (13. у АП Војводини)¹. Захвата 0,67% територије Републике Србије (2,77% територије АП Војводине). По попису из 2022. године општина је имала 26.228 становника. Општина се простире између 45°44' СГШ на југу до 45°54' СГШ и од 19°24' ИГД на западу до 19°54' ИГД на истоку².

Средња надморска висина општине износи 102 m. Територија општине је нагнута од запада ка истоку, од Телечке лесне заравни ка Бачкој лесној тераси, у опсегу од 93 m до 110 m надморске висине. Кроз атар општине не пролазе главни водотоци Дунава и Тисе, док се Велики бачки канал налази јужно, у општини Србобран. Реке које протичу кроз општину су Криваја и Чик.

Ипак, географски положај општине Бачка Топола је изузетно повољан. Томе благодари изузетно плодно земљиште и саобраћајнице. Кроз општину пролази међународна железничка пруга Београд

¹ Градови и општине у Србији. Статистички годишњак 2020. Републички завод за статистику.

² Координате преузете из програмског пакета Google Maps.

– Будимпешта. Грађена је за време Хабзбурашке монархије, а радови на њеној ревитализацији су у току. Желеничка пруга пролази кроз источни обод насеља Бачка Топола. У близини пролази и аутопут Е-75 (М5 по кодификацији Европске Уније) у дужини од 17 km. Он положи општину на источни и западни део. Не рачунајући насеље Бачку Тополу, по 11 насеља се налази с обе стране аутопута. Магистрални пут М22, који спаја веће градове Суботицу и Нови Сад пролази кроз општину у дужини од 28 km. Укупно 167 km путева пролази кроз атар општине³. Регионалним путевима општина је спојена са Бечејом, Кулом, Сентом и Сомбором.

Прилој 1. Географски положај општине Бачка Топола у АП Војводини
Извор: карта израдио аутор; размер: 1:150.000

³ Ђорђевић, С. Географски проблеми општине Бачка Топола. Природно-математички факултет, Департман за географију туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2012. стр. 8.

Општину Бачка Топола чини 23 насеља: Багремово, Бајша, Бачки Соколац, Бачка Топола, Богарош, Горња Рогатица, Гунарош, Зобнатица, Кавило, Карађорђево, Криваја, Мали Београд, Мићуново, Ново Орахово, Његошево, Оборњача, Панонија, Пачир, Победа, Светићево, Средњи Салаш, Стара Моравица и Томиславци. Насеља су организована кроз 15 месних заједница⁴.

Прилој 2. Географски положај насеља у општини Бачка Топола
Извор: карта израдио аутор; размер: 1:300.000

Као што се може уочити у прилогу 2, насеља у општини Бачка Топола су подељена у три дела. Насеља у западном делу општине гравитирају ка општинама Кула и Сомбор. Добра саобраћајна повезаност им то омогућава. Насеља у источном делу налазе се географски блиско општинама Бечеј и Ада, међутим саобраћајна повезаност је лоша тако да ова насеља се налазе у периферном делу општине без много шансе за напредовање. Разлог за то је и катастарска граница са периферним и

⁴ Исто. стр. 9.

слабо развијеним делом поменуте две општине: Бечеј (насеље Милешево) и Ада (насеље Утрине).

Трећа група насеља је сконцентрисана око градског насеља Бачке Тополе и близу значајнијих саобраћајница.

ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ОПШТИНЕ БАЧКА ТОПОЛА

У природно-географским карактеристикама биће обрађиване најважније геолошке карактеристике и карактеристике рељефа, климатске карактеристике, карактеристике вода, земљишта и биљног и животињског света.

ГЕОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Геолошка истраживања атара општине Бачка Топола почела су још у другој половини XIX века. Геолошке творевине испод истраживаног подручја могу се поделити на пелозојске, мезозојске и кенозојске творевине⁵.

Испод северне и западне Бачке налазе се метаморфне стене из палеозоика. Из правца северног Баната, у правцу североисток – југозапад, кроз општину се пружају кристаласти шкриљци. Гнајсеви су пронађени у општини Бачка Топола, на дубини од 700 m. На западу општине, испод насеља Томиславци, ове творевине се налазе на дубини и до 1300 m. Под утицајем температура и притисака, ови слојеви су делимично поремећени (дискордантни), здрбољени и распаднути.

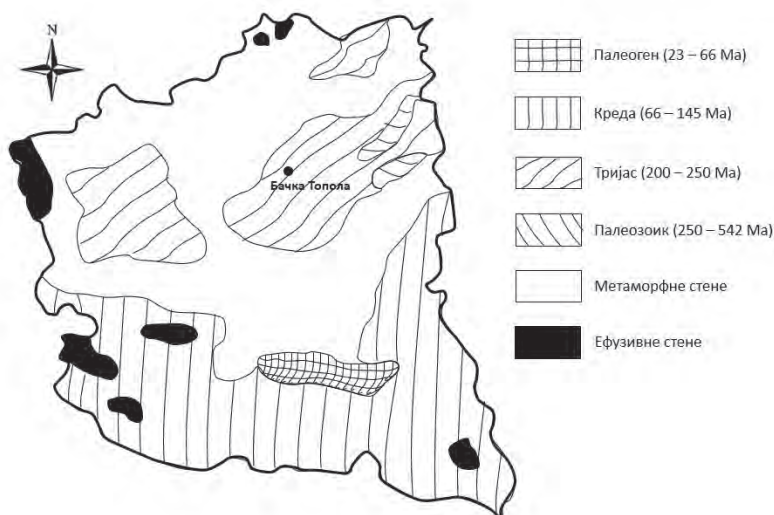
Када се говори о стенама из мезозоика, испод истраживаног подручја налазе се серије лапораца, конгломерата, пешчара и других стена. Испод атара насеља Бајша нађени су локални тријаски седименти на дубини од 600 m.

Стенске творевине из кенозоика, највише су изражене из периода неогена. Чине их песковити лапорци, глине, глиновити лапорци, конгломерати, итд⁶. Геолошки слојеви стари од 7 до 11 милиона година

⁵ Ђере, К., Томић, П., Ипач, Ј. *Ојштинна Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1985. стр. 10.

⁶ Петковић, К. *Геологија Србије II*. Универзитет у Београду. Завод за регионалну

налазе се испод насеља Бајша и Томиславци⁷. Миоценске творевине (понтски кат) утврђене су испод читаве територије општине (прилог 3). На путу према Сенти, код насеља Ново Орахово, на дубини од око 1200 m налазе се серије кристалстих шкриљаца у правцу североисток – југозапад.

Прилој 3. Геолошка карта Бачке

Извор: карта израдио аутор, основа узета из Ђере и сар., 1985;
размер: 1:700.000

Испод територије општине Бачка Топола, али и читаве Бачке, налазе се Панониди или Панонска маса. То је био планински масив у који спада Фрушка Гора, као и планине у данашњој Славонији: Папук и Диљ; као и планина Мечек у Мађарској. Веровање да у Панониде спадају Вршачке планине је одбачено. Оне су део Српско-македонске масе. Из овог разлога се уочавају тако стари седименти палеозојске

геологију и палеонтологију Рударско-геолошког факултета. 1978. стр. 95.

⁷ Исто. стр. 297.

старости настали каледонском⁸ и херцинском⁹ орогенезом, током геолошке историје снижавани и урављени.

На простору данашње Панонске низије се формирало Панонско море пре 25 милиона година. Северозападни делови ове низије (данашњи погранични део Аустрије и Мађарске) су први били под водом. Простор Бачке био је у потпуности под водом за време плиоцена (2-5 милиона година). Из овога се уочава да је надирање мора (трансгресија) долазило из северног и северозападног правца. Овај простор је веома немиран, бројна су мала узвишења (хорстови), али и ровови и котлине¹⁰.

Дубинска граница пролази западно и јужно од општине Бачка Топола линијом Станишић – Телечка – Липар – Фекетић – Бачко Петрово Село. Северно од ове линије стене су старије (палеозоик), док су стене јужне Бачке млађе (мезозоик).

Панонско море се у плиоцену претвара у Панонско језеро. Оно губи везу са Тетисом и његовим остатком Сарматским морем. Преко своје отоке, оно губи воду у Влашкопontiјски басен (преко Ђердапске клисуре). На простору Бачке формира се већи број плитких језера повезаних малим речицама. Ова језера губе воду и претварају се у мочваре¹¹.

Квартарне творевине су заступљене са плеистоценим и холоценим наслагама. Прелесни квартарни седименти на простору Бачке имају дебљину између 100 и 200 метара и представљени су полицикличним флувиолакустријским, мочварним и делувиијално-пролувијалним наслагама.

Континентална фаза образовања рељефана територији данашње општине Бачка Топола почиње формирањем пешчаних дина у интерглатијалном периоду¹² пре 120.000 до 130.00 година. Навејавање лесних

⁸ Каледонска орогенеза била је тектонска фаза издизања рељефа у палеозојским периодима силуру и девону, пре 444 до 416 милиона година.

⁹ Херцинска орогенеза била је тектонска фаза издизања рељефа у палеозојским периодима карбону и перму пре 390 до 310 милиона година.

¹⁰ Савковић, П. *Крајња геолошка историја некадашње Панонској мора*. Земља и људи. Српско географско друштво. Свеска 30. стр. 22.

¹¹ Петковић, К. *Историјска геологија*. Свјетлост. Сарајево. 1964. стр. 253.

¹² Интерглатијални период представља топлији период између два ледена доба.

седимената дешавало се у последњем глацијалном периоду пре 20.000 до 40.000 година. Ови седименти чине Бачку лесну терасу.

У оквиру ових творевина, могу се разликовати две врсте. Површинске и дубинске. Површинске су много значајније и у њих спадају лес, песак, глина и иловача. На простору општине Бачка Топола уочавамо и прелазе: фракциони лес (лес сједињен са песком), фракциони песак (песак сједињен са лесом) и глиновити лес¹³.

Литолошки профил обрађен је у насељу Стара Моравица. Педопокривач насеља овде чине алевролити до дубине од 13 m. Испод њих су псамити до дубине од 27 m. Вододрживи слој се налази на 70 m дубине у виду пелитског појаса. Псамити чине задњи слој на дубини од 250 m¹⁴.

Литолошки профил код Бачке Тополе налази се на источној периферији насеља у оквиру површинског копа циглане „Први мај”. Ова циглана налази се на излазу из насеља према регионалном путу према Бечеју. На простору циглане се налазе три експлоатационе јаме површине 3,2 ha. Лесни одсек је висине преко 11 m (прилог 4)¹⁵. Дубина на којој се налази горња граница се поклапа са нивоом фреатске издани (10–15m). У подини профила налазе се песковити и глиновити седименти алувијалног материјала пра-Дунава који представљају базу платоа. Овде су уочена три лесна хоризонта која су формирана током последњих 140.000 година¹⁶.

У геолошком погледу, терен испод насеља бајша је састављен од fine жуте, еолске прашине, која је прекривена хумусним слојем дебљине 40-60 cm. Дебљина лесне наслеге је 10–15 m, са могућношћу и моћнијих слојева. На дубини од 10 m јасно се види једна смеђа зона која упућује да је лес наталожен у два маха. Ова смеђа зона је створена у клими која је била влажнија и богатија флором од оних пре и после.

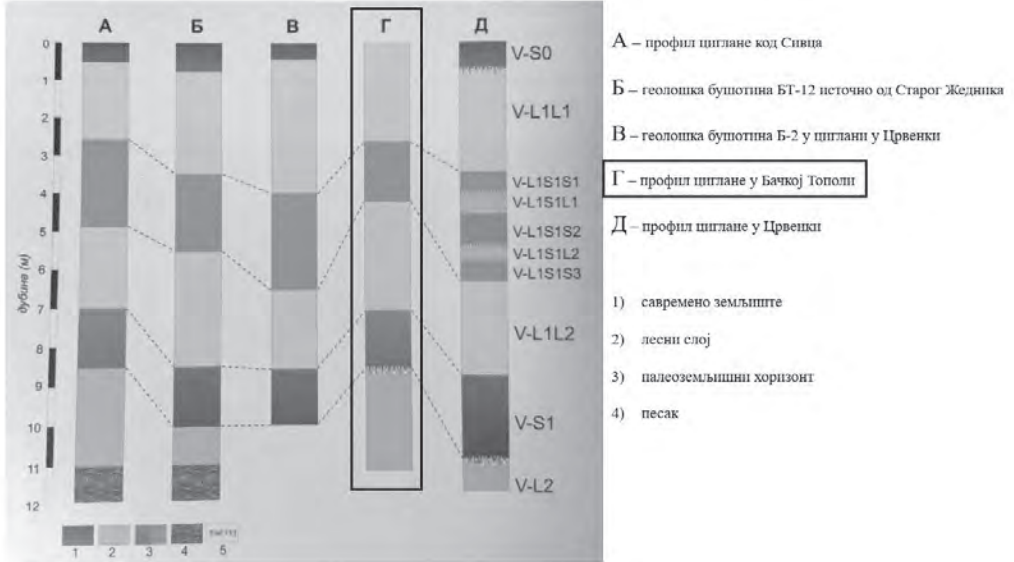
¹³ Давидовић, Р., Миљковић, Љ., Ристановић, Б. *Рељеф Бачке*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. 2005. стр. 23.

¹⁴ Исто. стр. 25.

¹⁵ Савић, С. *Палеогеографске карактеристике лесно – њалеоземљинских секвенци западног дела Бачког лесног њлајџоа*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. 2006. стр. 30.

¹⁶ Molnar, V. Quaternary Geohistory of the Hungarian part of the Danube – Tisza interfluvium. *Proceedings of Geoinstitute*. 1988. Vol. 21. 61-78.

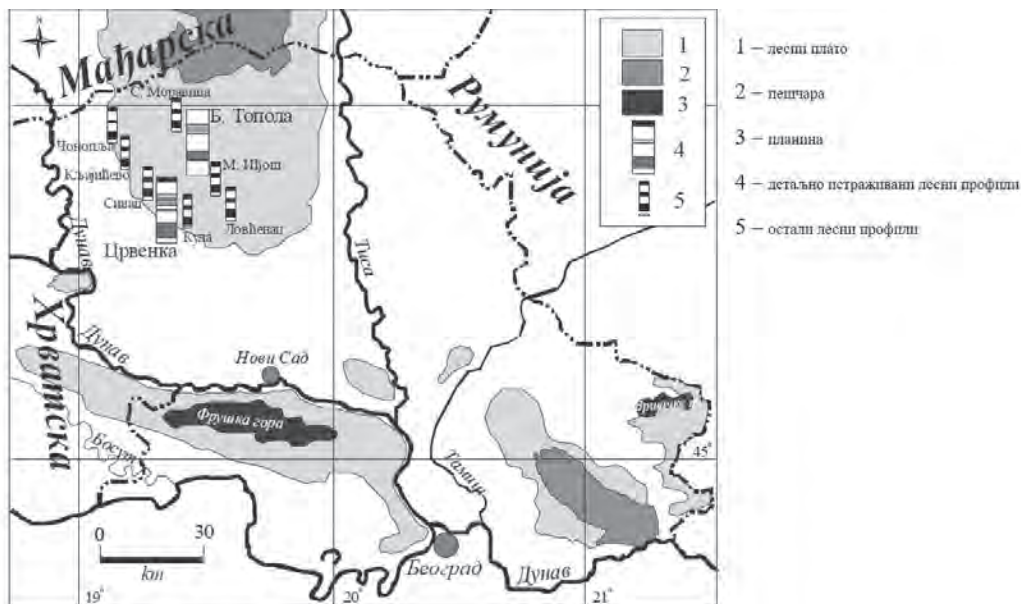
Ови хладнији и сушнији периоди су представљени светлијим зонама.

Прилој 4. Лийосїрайийїрафски сїудови лесно – љалеоземљийшних секвенци
Бачкој лесној љайїоа
Извор: Савий, С. 2006.

Квартарне наслаге су заступљене у околини Паноније и најбоље су утврђене на основу флоре и фауне. Бачку лесну зараван чине квартарне формације представљене плеистоценим и холоценим наслагама, пре свега шљунковима, глиновитим песковима, флувијалним песковима, глиновито-муљевитим материјалима од којих се дијагенезом формирао лес. Лесни плато настао је еолском акумулацијом и флувио-ерозивним и акумулативним процесима. Дебљина леса је различита и креће се од 8 до 26 m. На лесној заравни јављају се типски (сувоземни) и барски лес. Типски лес се јавља на простору Телечке, неколико километара од Паноније и на гредама, док се у већим удубљењима, интерколинским депресијама и утолеглицама јавља барски лес¹⁷.

¹⁷ Marković, S. B., Bokhorst, M. P., Vandenberghe, J., McCoy, W. D., Oches, E. A., Hambach, U., Gaudenyi, T., Jovanović, M., Zoller, L., Stevens, T., Machalett, B. Late Pleistocene

Прилој 5. Најзначајнији лесни локалитети на подручју западног дела Бачкој лесној илајноа
Извор: Савић, С. 2006.

Профили површинских копова циглане у Новом Орахову откривају лесно - палеоземљишне секвенце формиране током последњих, приближно, 145.000 година. Постоје два површинска копа циглане у Новом Орахову: старији коп лоциран северно од магистралног пута Бачка Топола – Сента и млађи коп, мањих димензија који је формиран југоисточно од већ поменутог магистралног пута. Профили одабрани за истраживања се налазе у млађем површинском копу¹⁸. У њему су уочена четири слоја земљишта. први слој земљишта представља земљиште које је настало у топлој и влажној клими. Други слој земљишта представљен је црном земљом која представља еквивалент данашњем

loess-palaeosol sequences in the Vojvodina region, north Serbia. *Journal of Quaternary Science*. 2007. Vol. 23, issue 1. pp. 73–84

¹⁸ Мирић, М. Мајненији сусејнијидилијетј лесној ирофила Новој Орахова. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. 2018. стр. 18.

земљишту које се формира у влажнијим деловима азијских степа и у њему се налазе фосили који указују на нешто хладнију и сувљу климу у односу на претходну фазу. Трећи слој у циклусу, представљен је слојем земљишта смеђе боје које је типично за умерене делове данашњих арктичких области и које садржи фосиле који имплицирају хладнију и сувљу климу од степске, али ипак не тако хладну и суву као што је случај са климом која карактерише следећи, четврти слој циклуса, односно лес¹⁹.

Геолошку подлогу испод насеља Гунарош чине кристаласти шкриљци са интрузијама магме. Преко њих леже тријаски седименти представљени пешчарима, кречњацима и бречама. Лес лежи на динама песка. Барски огољени лес јавља се на дубини од 10 до 20 m.

Испод насеља Кавило од једног до 70 m налази се измењени лес, док се у подини налази типски лес (у четири слоја раздвојени двома сивим зонама). Понтски седименти налазе се на дубини испод 465 m, док су изнад њих седименти из полудијума (235–465 m)²⁰. Они су покривени седиментима из квартара. Некада и године чекања изгледају предуго. Некада и цела деценија, цео век. Оно што се налази испод наших ногу, скривено у дубини Земље старо је толико да људски ум то тешко може спознати.

РЕЉЕФНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Општина Бачка Топола захвата средишњи део Бачке. Територија је у целини равничарски предео са надморским висинама од 76 до 130 m. У њој се издвајају четири геоморфолошке целине: алувијалне равни Дунава и Тисе, лесна тераса, Бачка лесна зараван и Суботичко-хоргошка пешчара. Цела територија општине Бачка Топола налази се у Бачкој лесној заравни.

¹⁹ Marković, S. B., Vandenberghe, J., Perić, Z., Filyo, D., Bartyik, T., Radaković, M. G., Qingzhen, H., Marković, R. S., Lukić, T., Tomić, N., Gavrilov, M., Antić, A., Cvijanović, I., Sipos, G. Local Differentiation in the Loess Deposition as a Function of Dust Source: Key Study Novo Orahovo Loess Paleosol Sequence (Vojvodina, Serbia). 2023. *Quaternary* 6, no. 1: 23. <https://doi.org/10.3390/quat6010023>

²⁰ Ferenc, P., Kertesz, P. *Geologija*. Budapest. 1975. pp. 25–28.

Прилој 6. Геоморфолошка карта Бачке

Извор: карту израдио аутор; основа узети из Букуров, Б. 1975;
размер: 1:1.800.000

Бачка лесна зараван налази се у средњем делу северне половине Бачке на територији од 2800 km². Простире се од Великог бачког канала на југу, па до Суботичке пешчаре на северу, на истоку граница иде периферијом насеља сомборске општине: Кљајићево, Чонопља, Светозар Милетић, Станишић и Риђица. Њена доста заравњена површина на јужном делу зове се Телечка, а на источном Горњи брег, а понегде и Жути брег. Граница на истоку, југу и западу је изражена косама, високим од 10 до 30 m, а на северу, преко једне пошире зоне песка и леса, она благо прелази у Суботичку пешчару²¹.

Бачка лесна зараван представља благо заталасано узвишење, чије надморске висине опадају према западу, истоку и југу, крећу се од 90 m до 125 m. Површина није потпуно равна, него је више таласаста, испуњена малим дугуљастим брежуљцима (дине) и улегнућима између

²¹ Букуров, Б. Физичко-географски проблеми Бачке, САНУ, Одељење природно-математичких наука, Посебна издања 43, Београд, 1975.

тих брежуљака, затим тањирастим предолицама и доловима. Дугуљасте брежуљци и удубљења између њих имају правац северозапад-југоисток, а тањираста плитка удубљења и долови смештени су у овим дугуљастим удубљењима. На подручју општине Бачка Топола висине се крећу од 102 до 108 m.

У сложеним процесима формирања и разградње лесне заравни под утицајем егзогених сила настали су специфични микрооблици рељефа. На подручју општине Бачка Топола утврђени су следећи облици: лесни долови, лесни брежуљци, интеркотлинске депресије, предолице, долине, шкrape и сурдуци.

На истраживаном подручју постоје четири лесна дола: Криваја, Широка долина, Велики до и Дубока долина²². Сви долови имају правац северозапад-југоисток уз одређена мања одступања, односно имају правац међудинских депресија.

Брежуљци и интерколинске депресије су посебно добро изражени између Бајше и Бачке Тополе. Њихов правац пружања ја југоисток-северозапад, што значи да су настали еолско-ерозивно-акумулативним процесима.

Предолице су издужена и кратка отворена удубљења. Највећа концентрација ових морфолошких облика налази се у средишњем делу истраживаног подручја. Оне у атару Пачира немају велику дубину јер се карстификација обавља само до дубине до које продире атмосферска вода. Плитке предолице имају дубину 3–5 m а ширину 80–260 m.

Зачетак предолица је био још у првом акумулативном слоју леса, тј. у том периоду су постојале мочварне депресије, што потврђују мочварни фосили, у којима се вршила карстификација. Овај процес настављен је и после навејавања леса све до данашњих дана.

Долине имају дужину од стотинак метара и облик латиничног слова „V”. У општини Бачка Топола оне се могу запазити на долинским странама Криваје. Имају воде само за време излучивања падавина.

Шкrape се могу уочити на стрмим одсечима код Бачке Тополе, Бајше и Старе Моравице. То су уствари вертикална удубљења која су

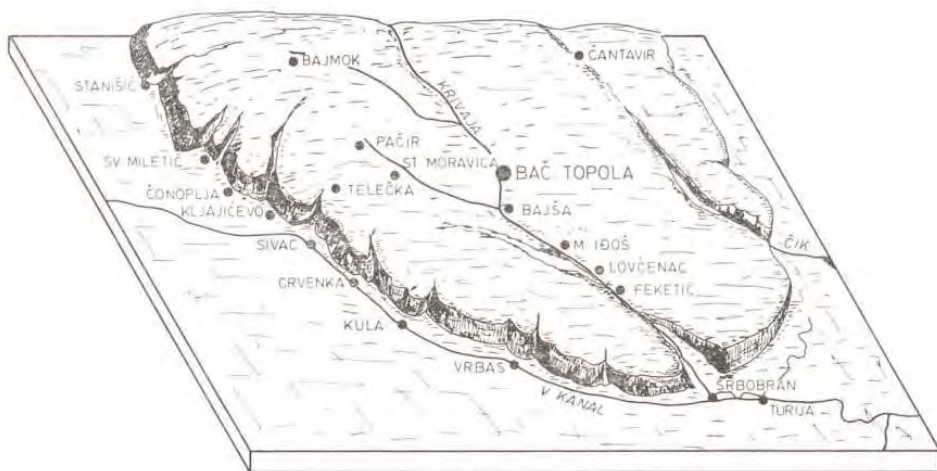
²² Ђорђевић, С. *Географски проблеми општине Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Департаман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 15.

веома слична шкрапама у крашким пределима. У просеку оне имају дужину од 50 до 170 см, а дубину 20–40 см.

Сурдуци су настали комбинованим утицајем човека и флувио-крашких процеса.

Иако нису изразити, уочавају се на странама долине Криваје и њених притока. Настали су током вишегодишњег кретања људи (нарочито кола), испирања горње површине и процеса карстификације.

Конкреције у лесу настале су у процесу флуктације, процеђивањем кроз лес атмосферских падавина, при чему она раствара креч. Овај процес зависи од порозности стена и количине талоба. Том приликом лесна зрна постају мања, на површини се формирају улегнућа, а у унутрашњости лесног склада лесне и пешчане луткице. Ове луткице представљају нераствориви креч. Различитог су облика (округласте, издужене, овалне, а често и неправилног облика. Према истраживањима на локалитету Горња Рогатица, у лесу су утврђене лесне луткице, а у песку две врсте пешчаних луткица. Прва врста је издужена, овалног облика са зашиљеним крајевима. Њихова дужина је до 25 см, док попречни пречник не прелази 10 мм. Друга врста пешчаних луткица има плочаст или овалан облик, а због велике количине креча имају белу боју.

Прилој 7. Блок дијаграм шире околине ојшћине Бачка Тојола
Извор: Ђере, К. и сар., 1985.

У атару насеља Пачир налази се долина Великог дола. Он настаје северозападно од насеља, пролази његовом средином и наставља се у атар Старе Моравице. Долина има изглед трапеза чија је горња основа дужа. Стране ове долине нису стрме услед денудације²³. У самом насељу ово долинско дно широко је 80–120 m, док се јужно од насеља оно шири 150–200 m. У насељу Пачир постоји још девет кратких малих долова. Имају дужину 200–400 m. Оријентисани су према Великом долу па терену у атару насеља дају брежуљкаст изглед. У њиховим коритима се вода јавља само после јаких пљускова. Најдужи од њих је Хладни до који је дуг 2 km и у самом насељу широк 180 m. С обзиром да је оријентисан ка северу, кроз њега лакше продиру хладни ветрови из тог правца. Отуда и његов назив.

Велики до наставља се у атар Старе Моравице. Кроз атар овог насеља протеже се у дужини од 10 km. И овде његова долина има изглед трапеза. Ширина му је 50–250 m. Има благе долинске стране услед процеса денудације. У атару овог насеља му је пад од 3 m, на северу 101 m, до 98 m на југоистоку. У атару Старе Моравице Велики до има седам бочних долова. Најпознатији су Пилак и Коплало који су забарени²⁴.

У атару Горње Рогатице лесна зараван се одликује пространим равним површинама, са неколико плитких лесно-крашких ерозивних облика – углавном лесним вртачама до два метра дубоким и до 100 m дужине и 50 m ширине. У западном делу атара су честе плитке депресије које подсећају на лесне вртаче, овалног су облика, са пречником дужим од стотину и више метара. Југозападни делови атара имају највећу надморску висину (од 112 до 114 m), док се висине североисточно од насеља крећу од 109 до 112 m.

Југозападно од насеља је Дубока долина која представља лесни до, мезо облик лесног рељефа. На овом простору је широка свега 30 до 60 метара а усечен је дубоко тако да има стрме долинске стране. Надморске висине заравни у близини долине се крећу око 112 m, а долинска раван је на око 98 m. Долина почиње са плитким удубљењима око 4 km

²³ Букуров, Б. Три Бачке долине – Криваја, Јегричка и Мостонга. *Гласник Српској географској друштва*. Св. 30. Бр. 2. 1950. стр. 3.

²⁴ Милојевић, Б. *Лесне заравни и њихови облици у Војводини*. Научна издања Матице српске. Бр. 2. Нови Сад. 1949. стр. 165–166.

северозападно од Горње Рогатице и протеже се према југоистоку да би се нешто пре Малог Иђоша спојила са долином Криваје.

За Дубоку долину у близини Горње Рогатице су карактеристична долинска проширења и сужења. На сразмерно кратком одстојању долина се сужава на свега 20 до 25 m, да би се убрзо отворила на 70 до 80 m. Јужно од Горње Рогатице а југозападно од бившег Лелбаховог поседа и западно од економије «Први мај», са Дубоком долином се спаја споредна лучно извијена долина која је дугачка 1500 m. Постоји слична долина и још јужније, код некадашњег Семзиног салаша (сада Хусаков салаш).

На подручју атара Малог Београда надморске висине се крећу између 108 и 109 m. И у атару овог насеља лесни до има река Криваја. На овом подручју она има ширину 500–800 m. У атару насеља се могу запазити и хумке вештачког карактера.

Територија атара насеља Паноније налази се на око 105 m надморске висине. Посматрајући геолошке, геотектонске и морфометријске показатеље, долази се до закључка да је Бачка нагнута од северозапада ка југоистоку. То је управо видљиво и на простору западног дела општине Бачка Топола јер је атар насеља Паноније на вишој надморској висини од насеља у источном делу општине (нпр. насеље Светићево је на 96 m н.в.). Долине имају дужину од стотинак метара и облик латиничног слова „V”. У општини Бачка Топола оне се могу запазити на долинским странама Криваје између атара Бајше и Паноније. Имају воде само за време излучивања падавина. Шкрапе се могу уочити на стрмим одсецима код Бачке Тополе, Бајше и Старе Моравице. То су уствари вертикалан удубљења која су веома слична шкрапама у крашким пределима. У просеку оне имају дужину од 50 до 170 cm, а дубину 20–40 cm.

За атар Мићунова карактеристични микрорељефни облици су лесне вртаче. Лесне вртаче су вертикална удубљења малих димензија веома слична шкрапама у кречњачким пределима. Настала су хемијским деловањем воде, односно растварањем и испирањем калцијум карбоната из леса. Бројне лесне вртаче димензија од 50–150 метара у пречнику јављају се на простору Мићунова.

На ободу једног од лесних долова, налази се лесни профил Ново Орахово који се налази на око 2,5 km североисточно од истоименог насеља. Непосредну околину, односно топографску површину околине, како самог села тако и површинских копова, одликују мале висинске разлике око просечне надморске висине од 106 метара. Иако се ово село налази у оквиру низије као геоморфолошке целине, непосредне разлике у висини су присутне због великог броја лесних вртача. Ове лесне вртаче представљају блага, конусна, удубљења у рељефу која, са својим пречницима и од неколико десетина па и стотина метара, утичу на то да околина има изглед заталасане површине²⁵.

Поред многих лесних вртача, у непосредној близини се налази и водоток реке Чик, која као значајни географски објекат, утиче на разбијање, на први поглед, монотоног подручја. Постоји неколико пресушених речних корита која представљају остатке потока који су се некада уливали у речицу Чик. Ова исушена корита такође доприносе дисецираности рељефа околине²⁶.

На територији насеља Зобнатица флувијалне облике које је изградила река Криваја преправила је језерска акумулација чији се ниво налази на 101–102 m надморске висине²⁷. Ове флувијалне формације деле атар насеља на источни и западни део. Источни део се може поделити у три морфолошке целине. Прва се пружа од акумулације до магистралног пута Бачка Топола – Суботица. Овде се терен издиже за 8 m. Друга се пружа од поменутог магистралног пута до железничке пруге на истоку. Овде је издизање терена за 2 m. Трећа морфолошка целина се пружа од железничке пруге на западу до атара насеља на истоку. Овде се терен благо спушта за 3 m.

Источно до насеља Његошево налази се једна лесна долина. По постанку је фосилна из којег креће крак Бељанске बारे. Овај мали водоток је граница са суседним атаром насеља Гунарош. Читава територија

²⁵ Popov, D., Marković, S. B., Štrbac, D. Generations of meanders in Serbian part of Tisa valley. *Geographical Institute „Jovan Cvijić” Sasa collection of papers* 58, 2008. pp. 29–42.

²⁶ Јовановић, М., Звиздић, О. *Геонаслеђе лесних профила у Војводини*. Друштво младих истраживача „Бранислав Букуров”. 2009. стр. 22.

²⁷ Букуров, Б. *Геоморфолошки приказ Војводине*. Матица српска. Нови Сад. 1953. стр. 14.

насеља се спушта правцем северозапад (кота 107) – југоисток (Богарошка долина и Ађански јарош). Овај пад износи 12–14 m. Ширина ове Његошевске долине износи 100–200 m. На терену је присутна карстификација у лесу²⁸. Његошевска долина скреће на свом југу под готово правим углом на десно, према истоку. Овде се уочава једна греда која је делимично граница са Богарошком долином. Атар Његошева налази се на прелазу вишег дела лесне заравни на северу ка нижем југу. Највећа висина измерена је на изласку из насеља према Бачкој Тополи (108 m). Виши део лесне заравни обухвата око 4/5 атара насеља.

Јужно од Његошева налази се насеље Багремово. Багремово се налази у фосилној долини водотока који је изградио импозантни до. Овај до, познат под називом Главни до, настаје нешто јужније од линије Бачка Топола – Ново Орахово и тече низ генерални пад овог дела заравни ка југоистоку. У његовом долу се налазе и насеља Милешево и Дрљан (део општине Бечеј). Ширина дола код Багремова износи 3,5 km и генерално се поклапа са изохипсом 97,5 m. Између Багремова и Гунароша, дно овог дола се налази на дубини 92–92,5 m, а 3 km низводније се спушта на 89,6 m. Микролокација Багремова је одређена слабо израженом гредом која на дну дола одваја повремено ток Главног дола од његове некадашње десне притоке. Како је Багремово изграђено у лесном долу, у његовој непосредној близини нема предолица, али су оне веома бројне на странама дола. У околини Гунароша густина лесних вртача износи 10–15/km², а највећа има димензије 360x250 m.

Насеље Гунарош налази се на огранку Бачке лесне заравни у ширини 4–5 km. Оивичен је долинама реке Чика на истоку и Кополје на западу. Терен атара насеља је изузетно валовит као последица навејавања. Према југу нема одсека, већ се терен спушта у лесну терасу²⁹. Висине се у атару насеља крећу између 90 m и 107 m надморске висине, спуштајући се од северозапада ка југоистоку. Овде наилазимо и на плитке, тањирасте вртаче пречника око 50 m.

²⁸ Растварање кречњака под утицајем воде.

²⁹ Живковић, Б., Нејгебауер, В., Танасијевић, Ђ. М., Миљковић, Н., Стојковић, Л., Дрезгић, П. *Земљишта Војводине*. Институт за пољопривредна истраживања. Нови Сад. 1972. стр.37–38

За атар насеља Победа карактеристични микрорељефни облици су предолице и лесне вртаче. Уочено је и постојање долова које је усекла река Чик. За атар Светићева карактеристичан микрорељефни облик су предолице.

Источно од ова два насеља се налази атар насеља Кавило. Терен у атару опада од истока ка западу, ка долини реке Чик. Овај пад износи 5 m. У атару овог насеља приметна је јака крашка ерозија. Разлог томе је велика количина калцијум-карбоната у лесним седиментима који се налазе у подини. Плитка удубљења неодређеног или елипсоидног облика имају пречник 5–50 m. Неке вртаче имају пречник и до 500 m. Њихова дубина износи 60–160 cm. Њихова највећа концентрација је у северозападном делу атара према границама атара насеља Светићево, Кевија (општина Сента) и Утрине (општина Ада). Рељеф атара насеља Кавило је доста монотон.

КЛИМАТСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Бачка Топола се налази у умереној климатској зони и има континенталну климу са дужим топлим временским периодом и са израженим годишњим добима. Према Кернеровом термодромском коефицијенту, за период 1961–2020. године, степен континенталности региона где припада Бачка Топола износи 6%. Гранична вредност континенталности по овој методи износи 14%. Што је мањи коефицијент, континенталност је већа.

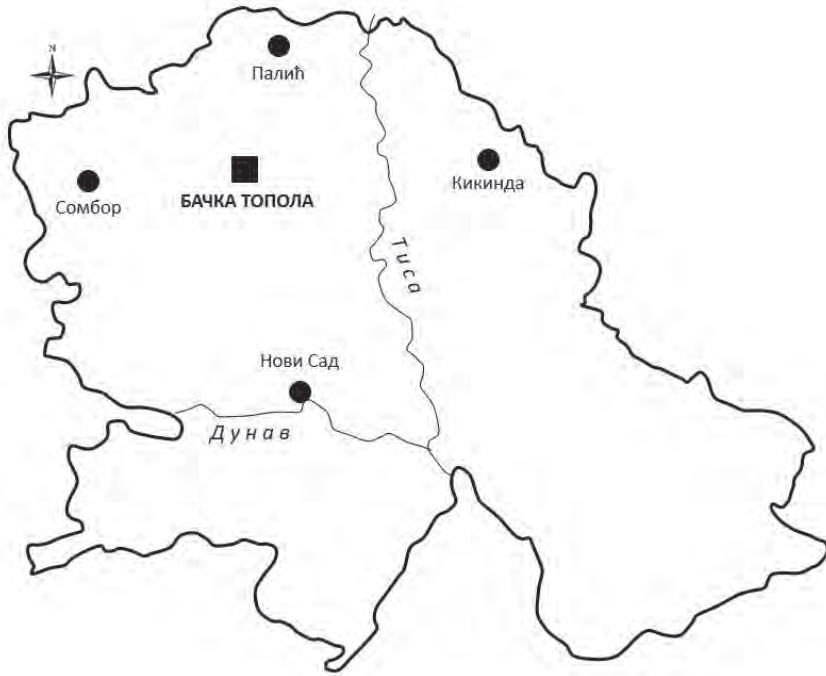
Територија општине Бачка Топола спада у климатски рејон обележен ознаком Cf односно D1 (по Кепену), или севернобачком рејону по Браниславу Букурову³⁰. Климатске карактеристике општине Бачка Топола условљене су географским положајем. Пошто се општина налази на раскрсници ваздушних маса из Руске низије и централне Европе које доносе континенталне и поларне одлике, циркулације са југа и југозапада доносе ваздушне масе средоземног и суптропског подручја, а

³⁰ Ђорђевић, С. *Географски проблеми општине Бачка Топола*. Прироно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 17.

са запада и северозапада циркулишу ваздушне масе са атлантског океана. Поред тога на климу још утичу лесни покривач, чернозем и оскудна вегетација (због тога је лети јака инсолација, а почетком зиме радијација)³¹.

Основни проблем истраживања климатских прилика у општини Бачка Топола је недостатак метеоролошке станице. Станица у Бачкој Тополи радила је у периоду 1960–2000. година. Основни климатски параметри који ће се користити у овом поглављу су: температура ваздуха (средња, максимална и минимална), ветар, релативна влажност ваздуха, облачност, осунчаност и падавине. Како би истраживање било што реалније и детаљније, у овом поглављу користиће се подаци са метеоролошких станица Нови Сад, Кикинда, Палић и Сомбор. Истраживани период поклапаће се са последњим 30-огодишњим периодом који препоручује Светска метеоролошка организација (1991–2020). Као посебно подпоглавље биће анализа индекса аридности (суше) као једног од најчешћих природних непогода (хазарда) на простору општине. Биће истражени следећи индекси: Де Мартонов, Лангов, Пина, Ембергеров, шумски и ХТЦ. Посматрани период у овим истраживањима одговара за два стандардна климатолошка периода препоручена од стране Светске метеоролошке организације (1961–2020).

³¹ Ђере, К. Томић, П., Ипач Ј. *Ойштина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. 1985. стр. 22.

*Прилој 8. Распоред метеоролошких станица
са које су коришћени подаци у истраживању
Извор: картиу израдио аутор; размер: 1:150.000*

Три изабране метеоролошке станице се налазе у Бачкој (Нови Сад, Палић и Сомбор), док се једна налази у Банату (Кикинда). У ранијим истраживањима коришћени су подаци са метеоролошких станица Сента, Бачка Топола и Бечеј. Међутим, све ове станице су у међувремену престале са радом.

Табела 1. Информације о коришћеним метеоролошким станицама

Станице	Географска ширина	Географска дужина	Надморска висина (m)	Подаци ³²
Кикинда	45°51'	20°28'	81	Tsr, Tmax, Tmin, P, Idm, Ilang, Ip, Ie, If, Ihtc
Нови Сад	45°19'	19°50'	86	Tsr, Tmax, Tmin, P, Idm, Ilang, Ip, Ie, If, Ihtc
Палић	46°06'	19°46'	102	Tsr, Tmax, Tmin, P, Vl, Ob, Os, ветар, Idm, Ilang, Ip, Ie, If, Ihtc
Сомбор	45°46'	19°09'	87	Tsr, Tmax, Tmin, P, Idm, Ilang, Ip, Ie, If, Ihtc

Извор: Републички хидрометеоролошки завод

³² Tsr – средња температура ваздуха

Tmax – средња максимална температура ваздуха

Tmin – средња минимална температура ваздуха

P – количина падалина

Vl – релативна влажност ваздуха

Ob – облачност

Os – осунчаност

Idm – Де Мартонов индекс

Ilang – Лангов индекс

Ip – индекс Пина

Ie – Ембергеров индекс

If – шумски индекс (Forestry)

Ihtc – ХТЦ индекс

ТЕМПЕРАТУРА ВАЗДУХА

Температура ваздуха је један од најзначајнијих климатских елемената и важан показатељ климе неког подручја. Заједно са температуром и врстом подлоге (матични супстрат, тло, вегетација, вода, снег и др.) утиче на интензитет и величину испаравања воде, влажност ваздуха, облачност, падавине итд. Температура ваздуха утиче на формирање главних карактеристика осталих климатских елемената, као и на распрострањеност органског света. Температура ваздуха се мери на метеоролошким станицама у закљону на два метра изнад зелене површине³³.

Прилој 9. Крећање средњих годишњих температура ваздуха (y °C) за територију општине Бачка Топола за период 1991–2020. година
Извор: прилој израдио аутор.

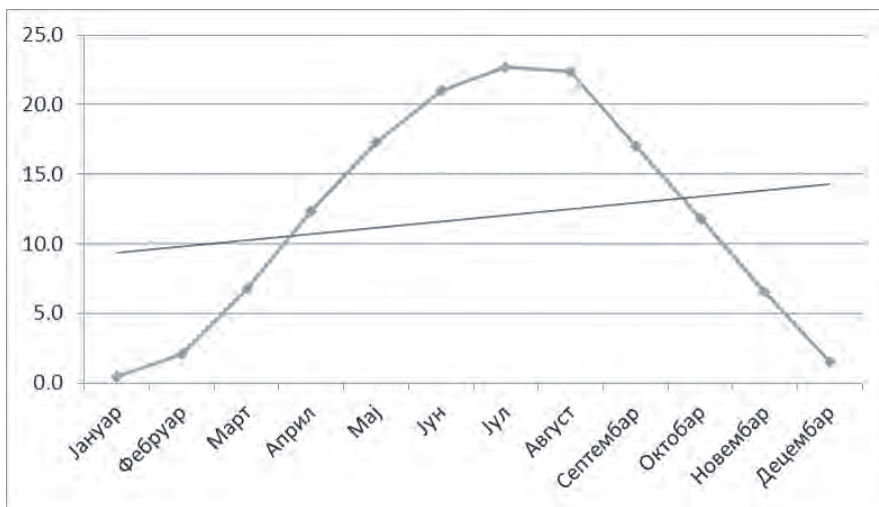
Као део истраживања користиће се средње годишње и месечне температуре ваздуха. Овај параметар настаје када се на метеоролошкој станици измери температура ваздуха у 7h, 14h и 21 сат. По формули,

³³ Дукић, Д. *Климатологија*. Научна књига. Београд, 1977.

сабирају се прва два износа и двоструки трећи. Цео тај број се дели са 4. Просечна годишња температура ваздуха за територију општине Бачка Топола (узећи средњу вредност напоменуте четири метеоролошке станице) износи 11,8°C.

Као што се види у претходном прилогу, примећује се тренд раста за посматрани период. Највиша средња температура ваздуха од 13,1°C измерена је 2019. године. Најнижа средња температура ваздуха од 10,2°C измерена је 1992. и 1996. године. Као и у другим крајевима Србије, овде исто увиђамо пораст температуре ваздуха из године у годину. Још један доказ да се клима мења. Мењају се и људи. Додуше теже.

Распоред средњих месечних температура ваздуха показан је у следећем прилогу. Најтоплији месец је јул са температуром од 22,7°C. Најхладнији месец је јануар са температуром од 0,4°C. Температурна разлика (амплитуда) на годишњем нивоу (између најтоплијег и најхладнијег месеца) износи 23,1°C.

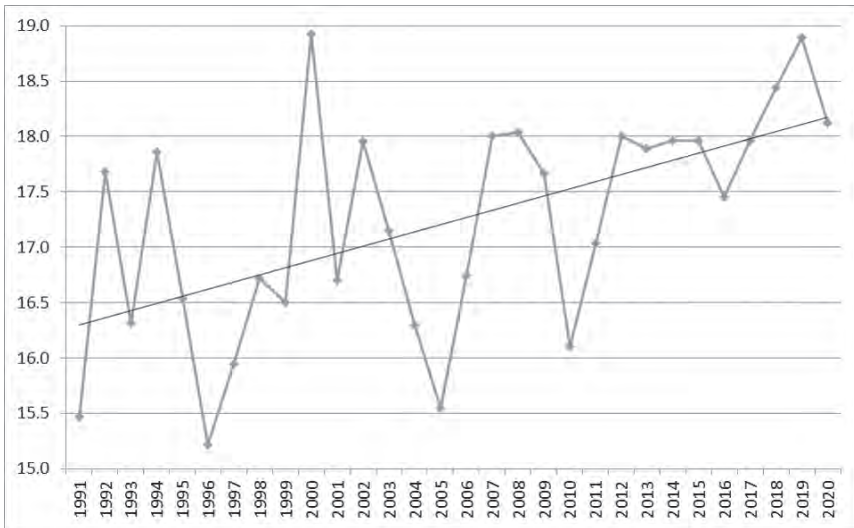

Прилој 10. Крећање средњих месечних температура ваздуха (у °C) за територију општине Бачка Топола за период 1991–2020. година
Извор: прилој израдио аутор.

Интересантно је поређење са ранијим истраживањима К. Ђереа и сарадника³⁴. У климатском периоду који су истраживали (1960–1973) уочава се да је средња годишња температура ваздуха нижа за 1°C (10,8°C). Најтоплији месец у посматраном периоду (1960–1973) био је јул (21°C). Уочава се да је јул био хладнији за 1,5°C у односу на савремени период. Најхладнији месец био је јануар (-2,2°C). Уочава се да је јануар за скоро 3°C био хладнији него савремени период.

Средња годишња максимална температура ваздуха за територију општине износи 17,2°C. У овом параметру врши се мерење највише дневне температуре температуре ваздуха (у три поменута мерна интервала). Потом се сабирају највише дневне температуре и деле са бројем дана у месецу.

У наредном прилогу уочава се тренд раста средњих максималних температура ваздуха у посматраном периоду.

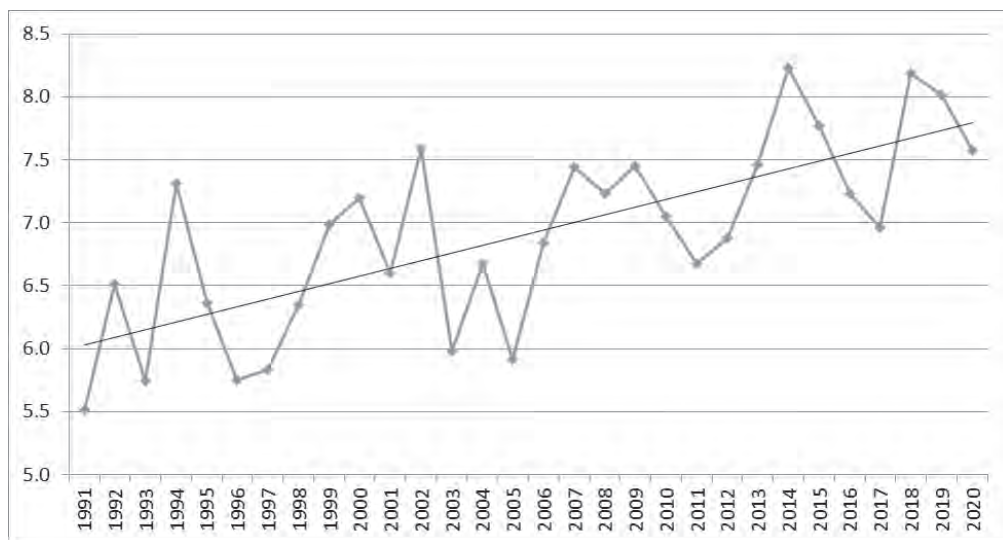

Прилој 11. Крепање средњих максималних годишњих температура ваздуха (у °C) за територију општине Бачка Топола за период 1991–2020. година
Извор: прилој израдио аутор.

³⁴ Ђере, К. Томић, П., Ипач Ј. *Општина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. 1985. стр. 23.

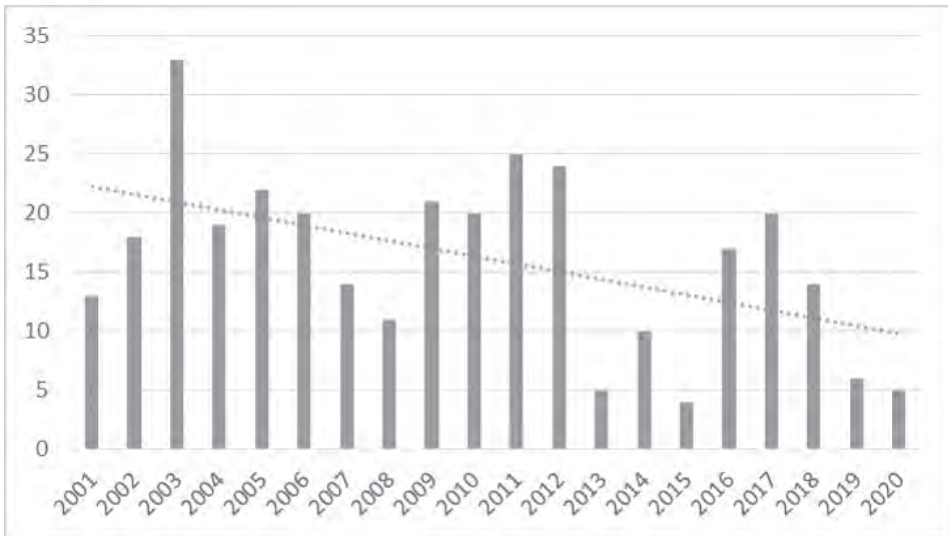
Најтоплија година по овом параметру (18,9°C) биле су 2000. и 2019. година. Најхладнија година (15,2°C) била је 1996. година. И овде се уочава значајна промена климе у посматраном периоду. Интересантно је да су највише средње максималне температуре ваздуха у септембру (29,2°C), док су најниже у јануару (3,9°C).

Уколико се погледају средње минималне температуре ваздуха уочава се тренд раста у посматраном периоду. Просечна средња минимална температура ваздуха износи 6,9°C. У овом параметру врши се мерење најниже дневне температуре температуре ваздуха (у три помнута мерна интервала). Потом се сабирају највише дневне температуре и деле са бројем дана у месецу. Највиша средња минимална годишња температура ваздуха (8,2°C) измерена је 2017. и 2018. године. Најнижа оваква температура (5,5°C) измерена је 1991. године, на почетку посматраног периода. На месечном нивоу, највиша средња минимална температура ваздуха је у јануару (-2,6°C), док је највиша у јулу (16,3°C).

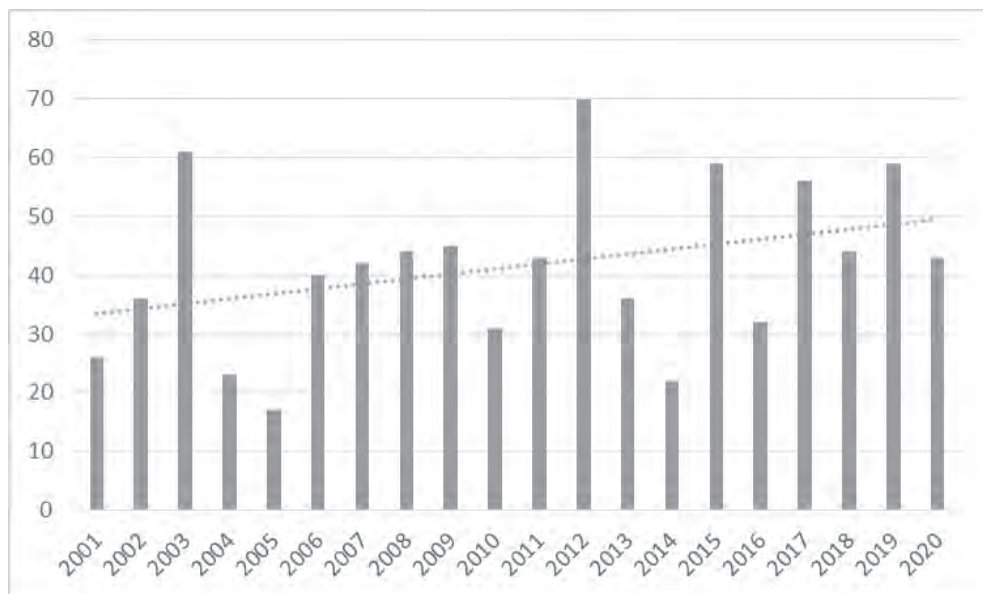
Прилој 12. Крећање средњих минималних годишњих температура ваздуха (у °C) за територију оштинине Бачка Тојола за период 1991–2020. година
Извор: прилој израдио аутор.

Интересантно је истражити појаву ледених дана на територији општине у посматраном периоду. Ледени дани су дани у којима је максимална температура ваздуха једнака или нижа од 0°C. Увидом у наредни прилог уочава се тренд пада броја ледених дана. Највише ледених дана уочен је 2003. године (33), док је најмањи број уочен 2000. године (3). Још један доказ да се клима мења.

Прилој 13. Број ледених дана за метеоролошку станицу Нови Сад у периоду 2001–2020. година
Извор: прилој израдио аутор.

Значајан показатеља промене климе је и број тропских дана. Тропски дани су дани у којима је максимална температура ваздуха једнака или већа од 30°C. Увидом у наредни прилог уочава се пораст тропских дана. Најмањи број тропских дана током године (17) измерен је 2005. године. Највећи број тропских дана (70) измерен је 2012. године.

Прилої 14. Број ветровитих дана за метеоролошку станицу Нови Сад у периоду 2001–2020. година
Извор: прилої израдио аутор.

ВЕТАР

Ветар представља хоризонтално струјање ваздуха. Услед кретања ваздуха долази до смењивања ваздушних маса маритимног или континенталног порекла. Ветрови снажно утичу на поднебље неког подручја тако што доносе климатске одлике простора са којег долазе и зато носе улогу модификатора климе. При климатским проучавањима, води се рачуна о правцу, честини и јачини ветра. Учесталост ветрова и тишина је изражена у промилима, при чему се укупан збир осматрања ветрова из свих праваца и тишина узима као 1000‰³⁵.

Ветар има велики значај за пољопривредну производњу. Његов рад може бити користан или штетан. Користан рад ветра огледа се у

³⁵ Дукић, Д. *Климатологија*. Научна књига. Београд, 1977.

томе што он доноси влажне ваздушне масе, па тиме утиче на повећање падавина, а у пролеће доприноси евапорацији влаге из земљишта и омогућава опрашивање биљака. Штетан рад ветра одражава се у зимским месецима на озимим усевима у одсуству снежног покривача. Јаки ветрови механички оштећују пољопривредне културе и односе продуктивно тле, а суви ветрови узрокују и појаву еолске ерозије. Појава еолске ерозије је веома карактеристична за подручје општине Бачка Топола. Она је изразита у сушним периодима, а посебно у суво рано пролеће, када су врло изражена дневна колебања температуре ваздуха и земљишта и када је земљиште уситњено и припремљено за сетву. Тада и слаби ветрови захватају горње прашинасте делове земљишта. Ветар, такође има утицај и на величину облачности, количину падавина, температуру ваздуха, величину испаравања. Он непосредно или посредно утиче на органски свет и на многе људске делатности³⁶.

Табела 2. Средња честина (у %) и брзина (m/s) за метеоролошку станицу Палић у периоду 1991–2020. година

	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	C
честина	175	107	82	90	98	120	126	145	57
брзина	2,7	2,3	2,4	2,9	2,7	2,8	2,8	3	

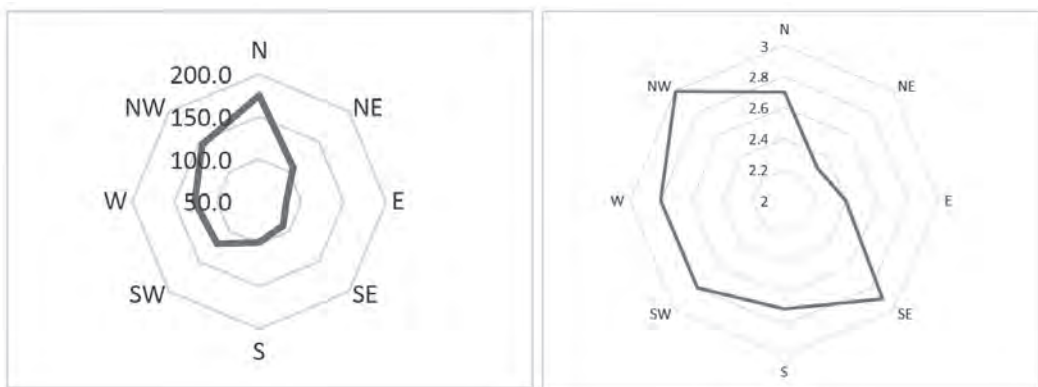
Извор: Републички хидрометеоролошки завод

С обзиром на нестабилност атмосферских циркулација на ширем територијалном подручју, одлучено је да се анализу ветра користи метеоролошка станица на Палићу. Као што се уочава у претходној табели доминантан ветар је из северног правца (175 %) ³⁷. Најмање

³⁶ Ђере, К. Томић, П., Ипач Ј. *Општина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. 1985. стр. 25.

³⁷ У односу на резултате честина у метеоролошким годишњацима, према климатолошкој методологији честине ветра су претворене у промиле (‰). Уколико је проста година, формула претварања честина у промиле је: $(x / 1095) * 1000$. Уколико је година преступна, формула је следећа: $(x / 1098) * 1000$.

доминантан је ветар из правца истока (82 %). Честине ветрова у наредном прилогу одговарају стандардно проученим атмосферским циркулацијама.

Прилој 15. Ружа ветирова за метеоролошку станицу Палић
за период 1991–2020. године
Извор: прилој израдио аутор.

Уочава се на претходном прилогу да је најбржи ветар из правца југоистока (2,9 m/s). Ради се о кошави. Најмању брзину има ветар из североисточног правца.

Интересантно је поређење са претходним истраживањима карактеристика ветра. Анализирајући истраживања К. Ђереа и сарадника³⁸, уочава се да је на метеоролошкој станици Бачка Топола у периоду 1960–1973. година доминантан ветар био из правца северозапада (NW – 211 %). Источни ветрови су и тада били најмање заступљени (26 %). Најбржи ветрови су били из северног правца (око 4 m/s).

У истраживању С. Ђорђевић³⁹ користила се метеоролошка станица Сента за период 2001–2010. година. Уочава се да је доминантан ветар

³⁸ Ђере, К. Томић, П., Ипач Ј. *Општина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. 1985. стр. 26.

³⁹ Ђорђевић, С. *Географски проблеми општине Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 18.

за овај период долазио из правца северозапада (NW – 324 ‰). Најмање заступљен ветар био је из правца истока (E – 34 ‰). Најбржи ветар долазио је из правца североистока (2,6 m/s). Најмању брзину је имао ветар из источног правца.

Табела 3. Упоредна таблица изражавања ветра

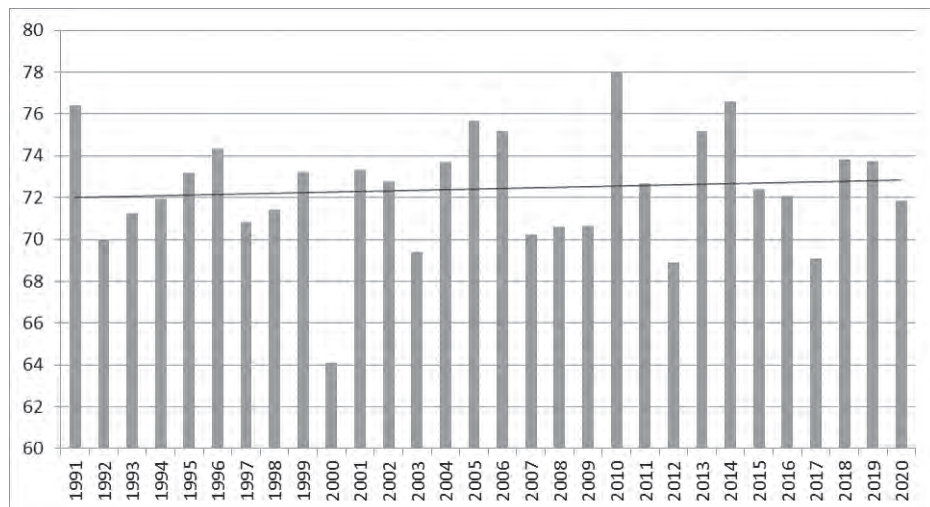
Истраживање	Правац најчешћег ветра	Честина (‰)	Правац најбржег ветра	Брзина (m/s)	Период посматрања	Станица
Ђере и сар.	NW	211	N	4	1960–1973	Бачка Топола
Ђорђевић	NW	324	SE	2,6	2001–2010	Сента
Стојсављевић	N	175	SE	2,9	1991–2020	Палић

Извор: табелу израдио аутор.

ВЛАЖНОСТ ВАЗДУХА

Ваздух садржи одређену количину водене паре. Као показатељ влажности ваздуха служи његова релативна влажност, која показује степен zasiћености воденом паром и изражава се у процентима. Степен влажности ваздуха зависи од интензитета испаравања. Температура ваздуха је најзначајнији фактор који утиче на интензитет испаравања. Годишњи ток релативне влажности ваздуха у обрнутом је односу са годишњим током температуре ваздуха. Ваздух има мању густину у топлијем делу године и зато је потребно више водене паре да га засити. Тада су вредности релативне влажности ваздуха мање. Зими је густина ваздуха већа, па је већа и релативна влажност ваздуха. На релативну влажност ваздуха утичу и излучивања атмосферских талога, ветар, надморске висине и др. Влажност ваздуха је елемент који је врло важан за развој биљака. У одређеним фазама развоја на биљке негативно делује како сув, тако и презасићен влагом ваздух.

Дужи период са релативном влажношћу ваздуха испод 30% изазива повремено исушивање лишћа, а у периоду цветања изазива сушење цветног праха и непотпуно опрашивање. Повећана влажност ваздуха омогућава појаву и ширење разних гљивичних биљних болести⁴⁰.

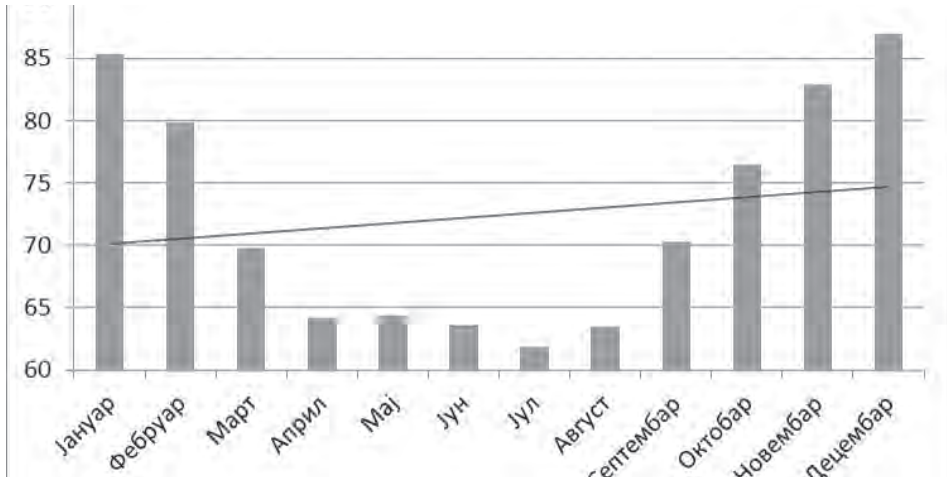
Прилој 16. Средње годишње вредности релативне влажности (%) за метеоролошку станицу Палић за период 1991–2020.

Извор: прилој израдио аутор.

Као што се може уочити на претходном графикону, релативна влажност ваздуха на годишњем нивоу има тренд благог раста за посматрани период. Просечна годишња релативна влажност ваздуха износи 72%.

Уколико погледамо у наредном прилогу месечне вредности релативне влажности, уочавамо да је она највећа у децембру (87 %), а најнижа у јулу (62 %).

⁴⁰ Савић, С., Лазић, Л. *Практикум из климатологије са основама метеорологије*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007. стр. 32.

Прилој 17. Месечне вредности релативне влажности (%)
за метеоролошку станицу Палић за период 1991–2020.
Извор: прилој израдио аутор.

ИНСОЛАЦИЈА И ОБЛАЧНОСТ

Инсолација (сијање Сунца, осунчавање) је изузетно важан климатски елемент. Пре свега, од дужине трајања и интензитета директног сијања Сунца зависе топлотно стање подлоге (тло, водене површине) и ваздуха изнад ње, обављање фотосинтезе у биљкама, приноси биљака, квалитет плодова, здравствене прилике и остало⁴¹.

Подаци за инсолацију коришћени су за метеоролошку станицу Палић за период 1991–2020. године. Увидом у наредни прилог уочава се да је највећи број сунчаних сати у јулу 310,9 (10 сати дневно), док је она најмања у децембру 60,8 (2 сата дневно). Средња годишња вредност је 2219,8 сати.

Покривеност небеског свода облацима назива се облачност. Облачност се не мери неким специјалним инструментом, већ се одређује слободним оком, а изражава се у десетинама неба покривеним обла-

⁴¹ Исто. стр. 73.

цима. С обзиром на величину облачности, дани могу бити ведри, облачни и тмурни. Ведри су они дани у којима је облачност мања од 2,0, облачни кад се облачност креће између 2,0 и 8,0 а тмурни када је облачност већа од 8,0⁴².

Облачност је важан климатски елемент. Облаци настају кондензацијом водене паре у атмосфери. Степен облачности утиче на интензитет сунчевог зрачења, колебање температуре, висину падавина и др. Облачност има сличан годишњи ток као релативна влажност ваздуха, па је и она у обрнутом односу према годишњем току температуре ваздуха. Најмања просечна облачност се јавља у јутарњим и вечерњим часовима током летњих месеци. Облачност утиче на температурна колебања и инсолацију. Са повећањем облачности смањује се температурно колебање у току дана, као и у току године и обрнуто. Са смањењем облачности долази до повећања инсолације и обрнуто⁴³.

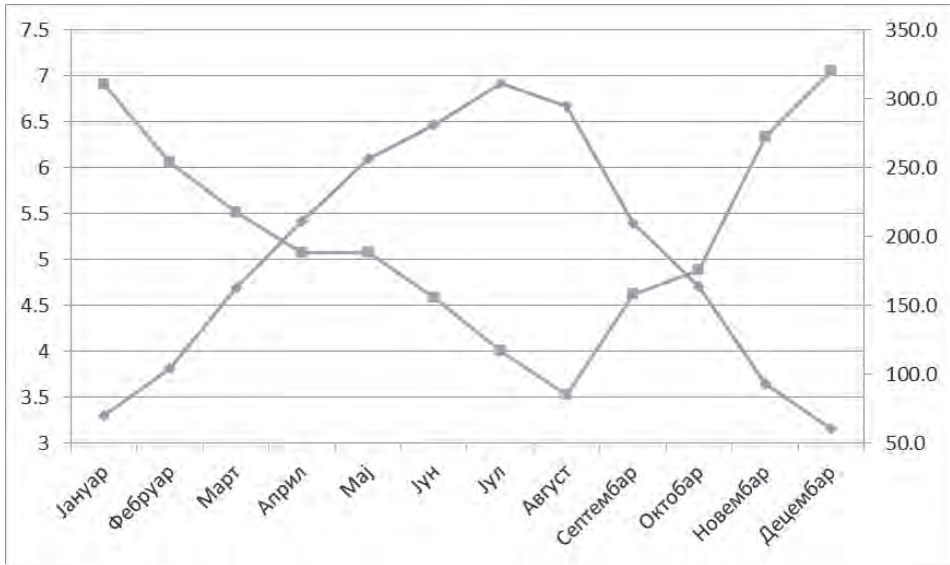
За пољопривредну производњу облачност је нарочито значајна у пролећним и јесењим ноћима. Тада облачност штити земљиште од јаче радијације и спречава образовање слане која наноси штете биљкама, а понекад их и уништава⁴⁴.

Просечна годишња облачност за метеоролошку станицу Палић за период 1991–2020. године износи 5,3. Највећа облачност је у децембру (7 десетина неба), док је најмања у августу (3,5 десетина неба). У наредном прилогу може се уочити обрнута сразмерност трајања Сунчевог сјаја и облачности.

⁴² Исто. стр. 74.

⁴³ Дукић, Д. *Климатологија*. Научна књига. Београд. 1977.

⁴⁴ Ђорђевић, С. *Географски проблеми оштинне Бачка Тојола*. Прироно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 21.

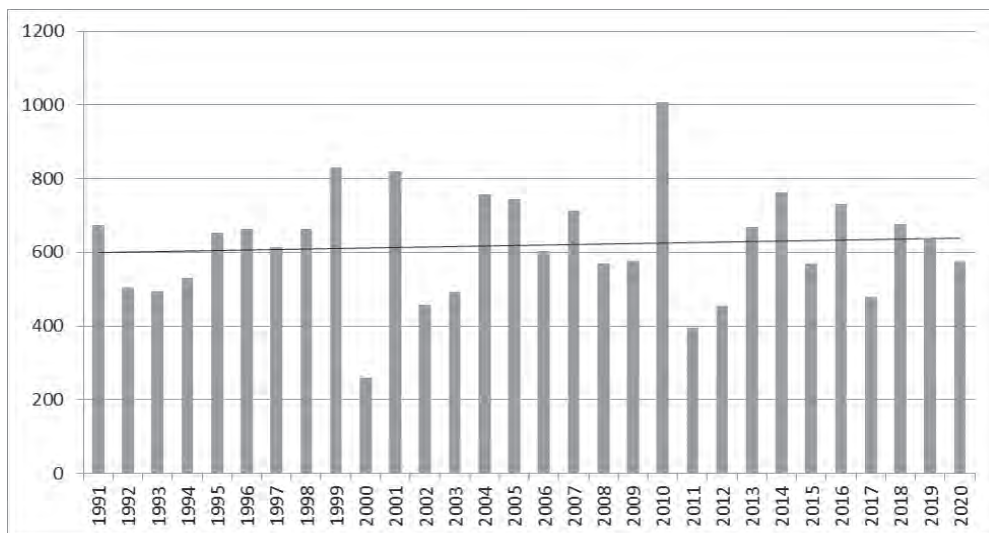

Прилој 18. Уйоређивање месечних вредности за инсолацију и облачност
за метеоролошку станицу Палић за период 1991–2020.
Извор: прилој израдио аутор.

ПАДАВИНЕ

Падавине представљају облик водене паре у течном и чврстом стању који доспева на земљу. Оне настају кондензацијом или сублимацијом водене паре. Кондензација је процес преласка водене паре у течно стање, чиме долази до појаве кише. Сублимација је процес преласка водене паре у чврсто стање и тим процесом долази до појаве града и снега. Количина падавина се изражава у милиметрима воденог талога по квадратном метру, која се излучи у датом временском периоду на земљину површину, у виду високих и ниских падавина. Оне су значајан климатски фактор, за који је посредно или непосредно, везан читав живот на Земљи. Падавине утичу на опстанак биљног света и на режим површинских и подземних вода. А могу бити и романтичне.

За анализу годишње и месечне количине падавина коришћене су поменуте четири метеоролошке станице. С обзиром да су падавина локална појава, сматрамо да је овај метод најрелевантнији.

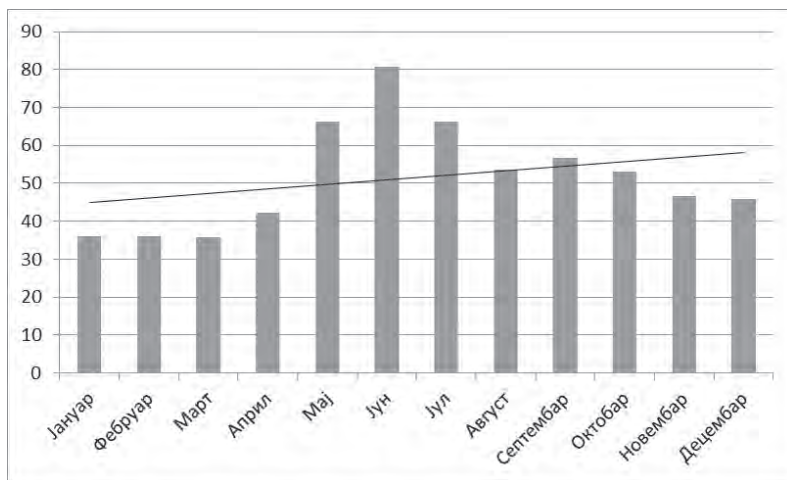
Прилој 19. Средње годишње количине падавина на територији општинe Бачка Топола за период 1991–2020. година
Извор: Републички хидрометеоролошки завод

Као што се може уочити у претходном прилогу, годишња количина падавина има тренд благог пораста. Просечна годишња количина падавина износи 620 mm. У посматраном периоду најсушнија је била 2000. година са 260 mm. Најкишовитија је била 2010. година са 1006 mm воденог талога.

Занимљиво је ове параметре упоредите са претходним истраживањима К. Ђереа и сарадника⁴⁵. У посматраном периоду 1960–1973. година просечна годишња количина падавина износила је 592 mm, што је за 28 mm мање него у савременом периоду. Тиме се демантује све чешће мишљење јавности да је регион Војводине све сушнији. Истина је да

⁴⁵ Ђере, К. Томић, П., Ипач Ј. *Општина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. 1985. стр. 28.

су падавина само неравномерно распоређене у односу на вегетациони период.

Прилој 20. Средње месечне количине падавина за територију општине
Бачка Топола за период 1991–2020. година
Извор: Републички хидрометеоролошки завод

Уколико погледамо претходни прилог, уочавамо да се количина падавина повећава током године. Најкишовитији месец у посматраном периоду је јун са 80 mm падавина, док је најсушнији јануар са 36 mm воденог талога. Уколико ово упоредимо са претходним истраживањем за период 1960–1973. година, увиђамо да је тада најкишовитији месец био јул (74 mm), а најсушнији март (31 mm). Објашњење премештања најсушнијег месеца са марта на јануар у савременом периоду лежи у томе што је све више зима са мање снежног покривача.

Распоред падавина по годишњим добима у посматраном периоду је следећи: 20% падавина (118 mm) се изручи у зиму, 23% (144 mm) у пролеће, 32% (201 mm) у лето и 25% (156 mm) у јесен.

Потребно је и напоменути да је током посматраног периода, број дана са падавина у порасту. Просечан годишњи број дана са падавинама је 122. То значи да је сваки трећи дан долазило до излучивања падавина. За време маја месеца 13 дана је са кишом, док је за време фебруара 8 дана.

ИНДЕКСИ СУШНОСТИ

Територију општине Бачка Топола одликује одређени степен континенталности. У посматраном периоду (1991–2020), он износи 6%⁴⁶. Ову континенталност одликују екстремне температурне амплитуде и природни хазадри (непогоде) у виду суша и поплава. Уколико говоримо о суши, у раду ће се анализирати репрезентативни индекси сушности за територију општине Бачка Топола. У питању су следећи индекси сушности: Де Мартонов, Лангов, Пина, Ембергеров, шумски и ХТЦ.

Де Мартонов индекс сушности рачуна однос температуре ваздуха и количине падавина⁴⁷. Анализирајући четири метеоролошке станице (Палић, Сомбор, Нови Сад и Кикинда) уочава се да је Де Мартонов индекс сушности 28, што га ставља на горњу границу полухумидне климе. Убедљиво су највише вредности измерене у зиму (43), док су пролећне, летње и јесење вредности доста уједначене (25–26).

Табела 4. Класификација Де Мартоновој, Ланговој и Пина индекса сушности

Де Мартон		Ланг		Пина	
Климат	Вредности	Климат	Вредности	Климат	Вредности
сушна	мање од 10	пустиња	0 – 20	сушна	мање од 10
полусушна	10 – 20	полупустиња	20 – 40	полусушна	10 – 20
медитеранска	20 – 24	степа и савана	40 – 60	хумидна	више од 20
полухумидна	24 – 28	слабе шуме	60 – 100		
хумидна	28 – 35	високе шуме	100 – 160		
веома хумидна	35 – 55	степе и тундре	више од 160		

⁴⁶ Према Кернеровом коефицијенту, регион се сматра континенталним ако му је степен мањи од 14%.

⁴⁷ Hrnjak, I., Lukić, T., Gavrilov, M., Marković, S., Unkašević, M., Tošić, I. Aridity in Vojvodina, Serbia. *Theor. Appl. Climatol.* Vol 115. 2014. pp. 323–332.

екстремно хумидна	више од 55				
-------------------	------------	--	--	--	--

Извор: De Martonne E, 1925⁴⁸; Lang, R., 1915⁴⁹; Zambakas. J. 1992⁵⁰

Кишни фактор Ланга (Л) се израчунава као количник годишње суме падавина и средње годишње температуре ваздуха за неко подручје⁵¹. Он за подручје општине Бачка Топола има вредност 52, што ову територију сврстава у степу (и савану).

Индекс сушности Пина у обзир узима годишње средње температуре ваздуха и количине падавина, као и температуру најсушнијег месеца у години⁵². За територију општине Бачка Топола овај индекс има вредност 30, што га сврстава у хумидну класу климе.

Ембергеров индекс сушности се базира на годишњој количини падавина и температурама најхладнијег и најтоплијег месеца у години⁵³. Он за територију општине Бачка Топола износи чак 123, што ово подручје сврстава у хумидну климу.

⁴⁸ De Martonne, E. *Traité de Géographie Physique*, Vol I: Notions generales, climat, hydrographie. *Geogr Rev* 15(2): 1925. pp. 336–337.

⁴⁹ Lang, R. Versuch einer exakten Klassifikation der Böden in klimatischer und geologischer Hinsicht. *Internationale Mitteilungen fuer Bodenkunde* 5, 1915. pp. 312–346.

⁵⁰ Zambakas J. *General climatology*. Department of Geology, National & Kapodistrian University of Athens, Athens. 1992.

⁵¹ Лалић, Б., Михаиловић, Д.Т., Арсенић, И. Анализа кишног фактора Ланга за потребе климатске карактеризације Војводине. у: *ЕКО-конференција Здравствено безбедна храна, Нови Сад, 25–28. 09, Тематски зборник Земљиште и вода као основа њољопривредне производње здравствено безбедне хране*, Нови Сад: Еколошки покрет града Новог Сада, 2002. стр. 69–74.

⁵² Hrnjak, I., Gavrilov, M., Marković, S., Lukić, T., Tošić, I., Unkašević, M. Special Software for Aridity indices calculation (Aics); Vojvodina, Serbia Case Study. *Theory and Methods of Natural Hazards Research*. 2013. pp. 83–94.

⁵³ Nikolova, N. Yanakiev, D. Climate aridity in southern Bulgaria for the period 1961–2015. *Forum geografic. Studii și cercetări de geografie și protecția mediului Volume XIX*, Issue 1 (June 2020), 2020. pp. 10–17.

Табела 5. Класификација Ембергерової, Форестри и ХТЦ индекса сушности

Ембергер		Форестри		ХТЦ	
Климат	Вредности	Климат	Вредности	Климат	Вредности
сушна	мање од 30	буква	мање од 4,75	врло сув	мање од 0,3
полусушна	30 – 50	граб – храст	4,75 – 6	сув	0,31 – 0,60
полувлажна	51 – 90	храст китњак	6 – 7,25	умерено сув	0,61 – 80
влажна	више од 90	шумо – степа	више од 7,25	незнатно сув	0,81 – 1,00
				незнатно хумидан	1,01 – 1,20
				умерено хумидан	1,21 – 1,40
				хумидан	1,41 – 1,60
				врло хумидан	више од 1,61

Извор: Emberger, L. 1930⁵⁴; Führer E. et al., 2011⁵⁵. Selyaninov, G. T., 1930⁵⁶.

Шумски индекс (Форестри) представља однос између климатских прилика и шумске вегетације⁵⁷. Са вредношћу 6,83 подручје општине Бачка Топола спада у подручје храста китњака.

⁵⁴ Emberger, L. Sur une formule applicable en géographie botanique. *Cah. Herb.Seanc. Acad. Sci.*, 191, 1930. pp. 389–390.

⁵⁵ Führer E., Horvath L., Jagodics A., Machon A., Szabados I., Application of new aridity index in Hungarian forestry practice. *Quarterly Journal of the Hungarian Meteorological Service*, 115, 2011. pp. 205–216.

⁵⁶ Selyaninov, G. T. Methods of agricultural climatology (in Russian), *Agricultural Meteorology* 22 L. 1930.

⁵⁷ Gavrilov, M., Lukić, T., Janc, N., Basatin, B., Marković, S. Forestry Aridity Index in Vojvodina, North Serbia. *De Gruyter, Open Geosci.*; 11: 2019. pp. 367–377.

Сељаниновљев хидротермални коефицијент (ХТЦ) најбоље повезује влажна и сушна раздобља⁵⁸. Он за територију општине Бачка Топола има вредност 0,32 што је сврстава у суви климат.

КАРАКТЕРИСТИКЕ ВОДА

Хидрографске појаве проучаваног подручја последица су присутности низа физичкогеографских фактора, а у последње време изузетно велик утицај има и човек. При класификацији најдоминантнијих фактора на хидролошке појаве, прво место увек заузимају климатске прилике. Поред климатских, на хидролошке појаве утичу геолошке и педолошке прилике и вегетација подручја. У овом поглављу биће обрађене подземне и површинске воде.

Општина Бачка Топола оскудева у површинским токовима. Издвајају се два водотока: Криваја и Чик. Издваја се и неколико језера: Светићевско, Зобнатичко, Моравица и Сава. Што се тиче подземних вода, оне се на целој територији Бачке Тополе налазе на преко 3 m дубине. Углавном се та дубина фреатске издани креће 8–10 m. Језера и водотоци у општини Бачка Топола служе за наводњавање пољопривредних површина. Зобнатичко језеро има и туристичку функцију.

ПОДЗЕМНЕ ВОДЕ

Подземне воде се могу поделити на фреатске (плитке) и артешке (дубље) издани. Фреатске издани леже на водонепропусном слоју, док је горња граница помешана са педолошким покривачем или сама површина земљишта. Артешке издани се налазе на већим дубинама између два водонепропусна слоја и бушењем артешких бунара, оне избијају на површину под притиском.

⁵⁸ Vlăduț, A., S., Nikolova, N., Licurici, M. Procjena aridnosti za južnu Rumunjsku i sjevernu Bugarsku. *Hrvatski Geografski Glasnik* 79/2, 2017. pp. 5–26.

На територији Бачке се издвајају два типа терена. Први имају два, а други три слоја. Између сваких од ових слојева налази се лесно-глиновита подлога⁵⁹.

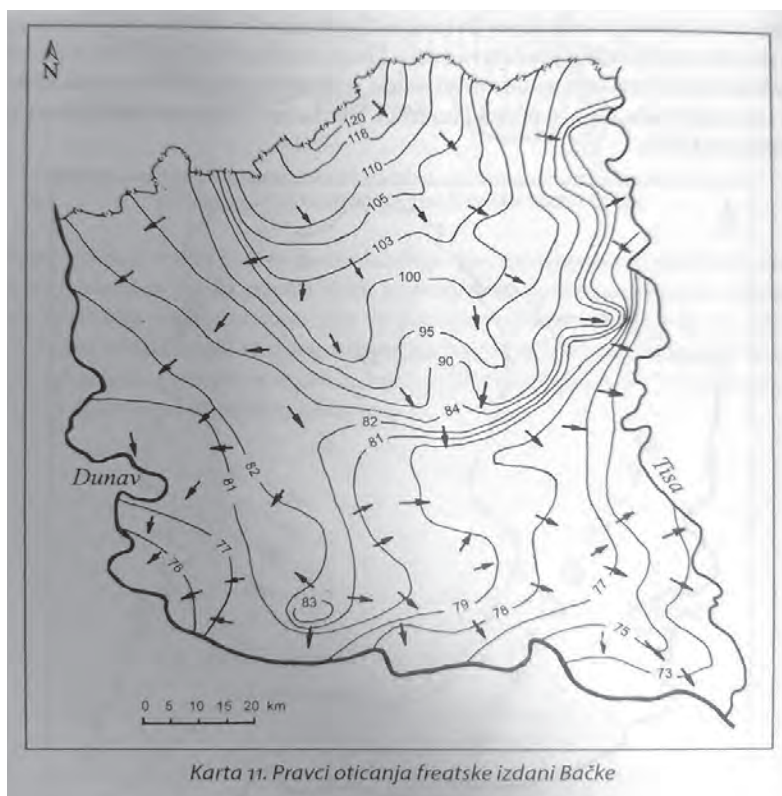
Фреатска издан се храни од атмосферских падавина које се филтрирају кроз земљиште, као и оне које се сливају из других виших предела. За време суше, ове фреатске издани се спутају на веће дубине што негативно утиче на развој вегетације. Ове воде су неуједначеног квалитета, најчешће имају повишен садржај гвожђа, велику тврдоћу, повећан садржај нитрата и нитрита⁶⁰.

Поред подземног притицања воде из суседних области и површинских хидролошких објеката, падавине представљају главни извор хранења фреатске издани. Но, тешко је одредити тачну количину падавина које се успеју инфилтрирати до изданске зоне јер се њихов значајан део губи у процесима испаравања, евапотранспирације и површинског отицања. Општи положај нивоа издани одређен је првенствено постојећим рељефом, а утицај водотока на водни режим је локалног значаја. Утицај земљишта и биљног покривача се своди на модификовање водног режима. Човек у мањој или већој мери може изазвати модификовање својом делатношћу (хидротехнички радови), али има само локални значај⁶¹.

⁵⁹ Јосиповић, Ј. Основне хидролошке одлике Војводине. *Годишњак Покрајинског фонда вода „Воде Војводине”*. Бр. 13. Нови Сад. 1985.

⁶⁰ Ђере, К. и сар. *Општина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1985. стр. 33.

⁶¹ Павић, Д. *Водни режим и правци отицања фреатске издан Бачке*. Природно-математички факултет. Депарتمان за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2006.

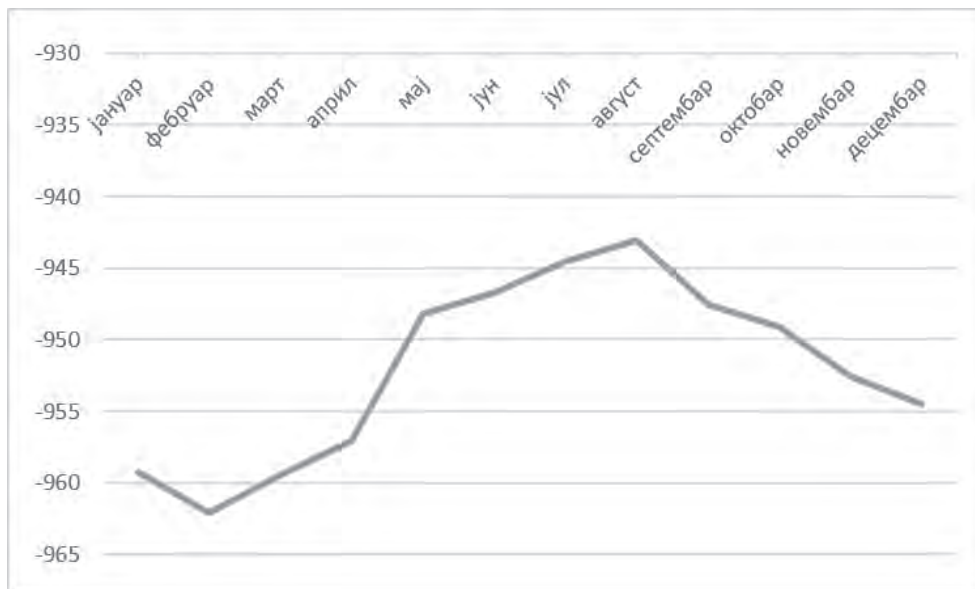
Прилој 21. Правци ошцања фрејшке издани Бачке
Извор: Павић, 2006⁶².

Општина Бачка Топола је сиромашна изворима. Издашност им је слаба и углавном пресуше током године. Услед ових карактеристика, могли би их назвати потајничким (мукавичким) изворима. Типови контактних извора налазе се на додиру барских и песковитих слојева на местима долина притока реке Криваје.

Други тип извора су пишчевине. Они су јављају у алувијалној равни реке Криваје. Настају на различитим местима, углавном у влажнијем делу године.

⁶² Исто. стр. 84.

Пијезометријско мерење на простору општине Бачка Топола може се вршити у атару насеља Његошево. Станица се налази на 104 m надморске висине, а почела је са радом 1989. године. За потребе овог рада коришћен је период истраживања 1992–2021. година.

Прилој 22. Ниво фреатске издани (у м) по месецима на пијезометријској станици Његошево за период 1992–2021. године
Извор: Републички хидрометеоролошки завод

Као што се уочава на претходном графикаону, највећу дубину фреатске издани имају у фебруару (9,62 m), док је најмања дубина у августу (9,43 m). Разлика у дубинама фреатске издани је 19 cm. Просечан ниво подземних вода за овај период износи 9,5 m. Уочава се да ниво фреатске издани расте током пролећа и лета, да би се с јесени тај ниво спуштао на веће дубине. Управо је тај ниво плићи после највише излучених падавина, док је најнижи после сушнијег периода. После урађеног Т-теста, на 95% нивоа значајности, уочава се велика статистичка значајност између количине падавина и нивоа подземних вода.

Слична ситуација је и са средњом месечном температуром ваздуха. После урађеног Т-теста, на 95% нивоа значајности, уочава се велика статистичка значајност између температуре ваздуха и нивоа подземних вода. После топлијих летњих периода, ниво подземних вода је нижи, док после зиме он има најмању дубину.

Статистички Т-тест показао је и значајност између влажнијих и сушнијих година у периоду од 30 година и дубине фреатске издани. На 95% нивоа значајности, што је година била влажнија, то је ниво фреатске издани био плићи.

На територији општине Бачка Топола артешке издани нису довољно истражене. Њихова дубина је знатно већа од фреатских и износи од 60 m до 110 m. Артешки бунари се налазе у сваком насељеном месту у општини. Неки су у функцији, неки нису. Они који раде, снабдевају водовод насељеног места. Ови други као да су заборављени.

Први артешки бунари у насељу Бачка Топола јављају се после епидемије колере 1892. године. Бунари су имали ћерам и један од првих се налазио на простору данашње Пољопривредне школе⁶³. С обзиром да се једним делом користила и фреатска издан која је лако могла да се загади, др Јанош Хаџи, тадашњи најпознатији бачкотополски лекар је забранио коришћење ове воде⁶⁴.

Први артешки бунар је направљен у октобру 1892. године у данашњој Млинској улици. То је било двориште циглане Мора Бодрога. Током друге половине XX века ту је се налазила фабрика намештаја „Уметност”. Други бунар је избушен на данашњој Железничкој станици. Каснији бунари су копани на Калварији, и у околини некадашње гараже Тополатранса (и данас тамо постоји извор за напајање водом).

Купалиште Патаки је основано 1926. године са два базена⁶⁵. Четири године касније артешки бунари су избушени код данашњег сеоског дома, а некадашње школе и пијаце на Мићунову. Три године после тога отворено је „Мијатовићево купалиште Венус” са артешким бунаром.

⁶³ Ховањ, Л. Хидролошки приказ Бачке Тополе са водопривредним захватима. У делу: *Монографија Бачке Тополе 1750–1945*. Даниел Принт. Нови Сад. 2001. стр. 103.

⁶⁴ Бриндза, К. *Јанош Хаџи лекар и човек: 1851–1903*. Центар за културу, образовање и информисање. Бачка Топола. 1990. стр. 50.

⁶⁵ Харкаи, И. *Градишњелство Бачке Тополе*. Рубикон. Темерин. 1992. стр. 49.

ПОВРШИНСКЕ ВОДЕ

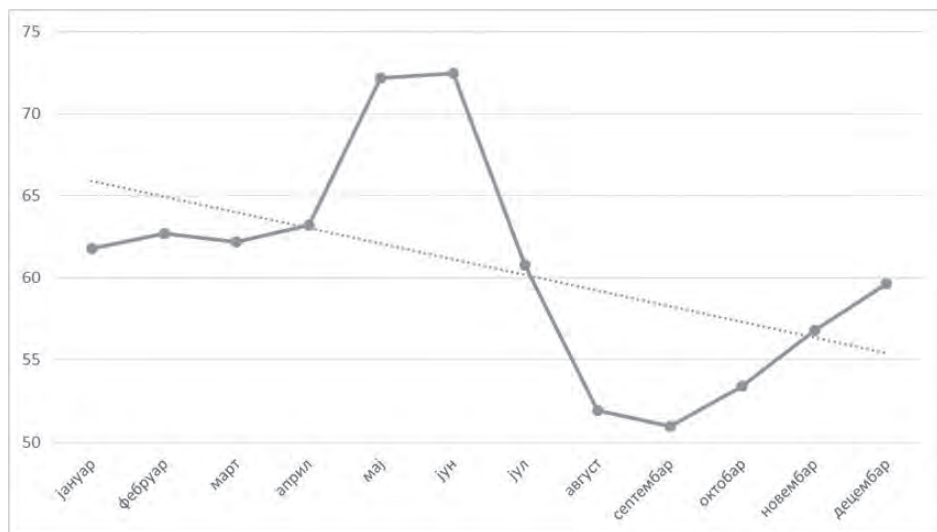
Два главна површинска водотока на простору општине Бачка Топола су реке Криваја и Чик. Криваја протиче западним ободом општине, док Чик протиче источним. Обе реке у највећем делу свог тока теку од севера ка југу.

Криваја извире југозападно од Суботице, у пустари Павловац. Настаје од седам водотока. Овај правац север – југ задржава у највећем делу свога тока, иако јужно од Бачке Тополе скреће ка западу, да би јужно од Бајше скренула ка југоистоку. Природни ток од пустаре Павловац до ушћа у Тису износи 65 km. Међутим, река Криваја је вештачки продужена због потреба одводњавања за још 48 km до државне границе са Мађарском⁶⁶. У Мађарској је овај канал продужен за још 8 km до језера код насеља Кунбаја. Укупна дужина реке Криваје стога износи 121 km. Укупан пад реке криваје од извора до ушћа износи 28,4 m⁶⁷. Најшира долина јој је код Бачке Тополе и износи 500–750 m. Укупна површина слива рке Криваје износи око 1400 km². Највише воде добија од извора и издани. Од атмосферских падавина највише воденог талога добија крајем пролећа и јесени.

Река Криваја се налази на Бачкој лесној заравни. Усекла је своју лесну терасу за још додатна три метра. Настала је у прелесном навејавању и одржала се при последњем сабирању леса на овим просторима пре око 22.000 година.

⁶⁶ Ђере, К. и сар. *Општина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1985. стр. 37.

⁶⁷ Исто. 38.

Прилој 23. Промена водостаја (у см) реке Криваје код насеља Фекешић
по месецима за период 1992 – 2021. година.

Извор: графикон израдио аутор на основу података
Републичкој хидрометеоролошкој завода⁶⁸

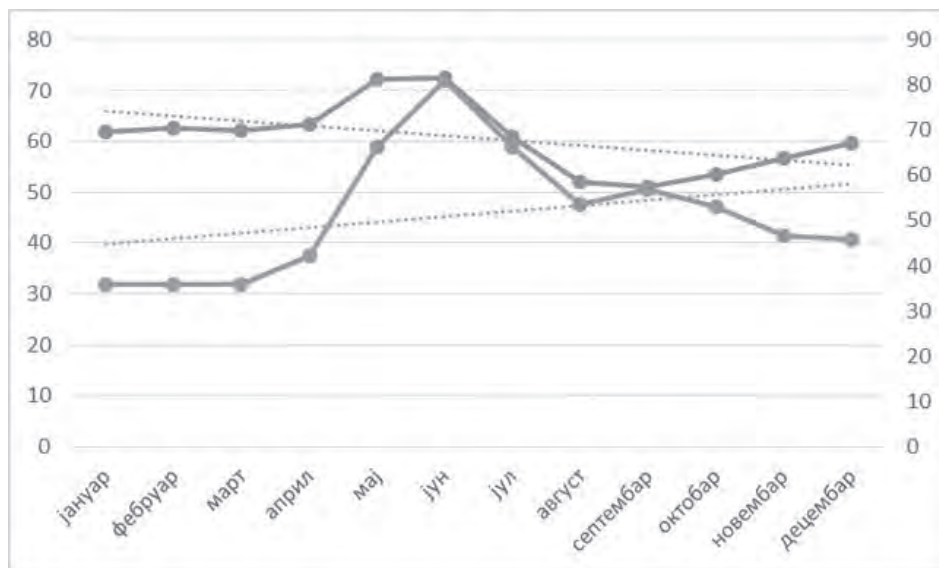
Као што се уочава у претходном прилогу, највиши водостај река Криваја има током маја и јуна месеца (72 см), дакле већих киша у касно пролеће и рано лето. Најнижи водостај има после летњих суша, у септембру (51 см). Просечан водостај за овај период износи 60 см. Уколико ово упоредимо са периодом 1955–1961. године који узели Ђере, К. и сарадници⁶⁹, уочавамо да је тада водостај износио 84 см. Дакле, био је виши за 24 см него данас.

У наредном прилогу можемо да уочимо зависност водостаја реке Криваје од количине падавина на овом простору. Пирсонов момент корелације и параметријски Т-тест показали су да постоји велика статистичка значајност између ова два параметра. Тренд распореда количине падавина током месеци скоро у потпуности одговара варирању

⁶⁸ Годишњак Површинске воде, Републички завод за статистику. 2022.

⁶⁹ Ђере, К. и сар. *Општина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1985. стр. 40.

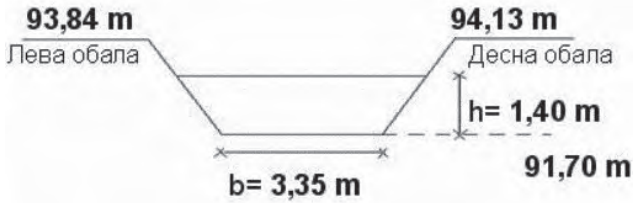
водостаја у реци Криваји. С обзиром да се водостај реке Криваје не мери више у општини Бачка Топола, узете су вредности код села Феке-тић у општини Мали Иђош.

Прилоі 24. Месечна дисірибуција падавина (у мм) и водосіај (у см) на реци Криваји за іериод 1992–2021. іодина.

Извор: ірафикон израдио ауіор на основу іодаііака Рейубличкоі хидромейгеоролошкоі завода

Температура воде Криваје је различита у појединим годишњим до-бима, а није иста ни у свим њиховим деловима. Најнижа температура је у току зиме, а вода се замрзне до 30 см дубине. Боја воде у горњем току реке је сиво-мрка, а у доњем току зелено-жућкаста. У доњем току у приобалним деловима нешто је тамнија боја и лако се замути.

Прилој 25. Појречни њрофил реке Криваје у близини дроне у Бачкој Тојоли
Извор: Бенчик, Е. 2007⁷⁰.

Има неколико притока. Прва притока, Таванкутска долина, се улива у Тису у Суботичкој општини.

Друга притока Криваје, Широка долина извире јужно од Старе Моравице и тече правцем северозапад – југоисток. Протиче западним ободом атара насеља Бачки Соколац и Томиславци и улива се у реку Кривају 3 km северно од насеља Бајша. Дужина јој износи 20 km. На целој својој дужини је каналисана. Највећа ширина корита износи 3 m, а дубина просечно око 30 cm. Лети често пресуши.

⁷⁰ Бенчик, Е. *Хидрографске њрилике у ојшњини Бачка Тојола*. Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови сад. 2007. стр. 26.

Прилој 26. Реке и језера у ошћини Бачка Топола
Извор: карћу израдио аућор; размер: 1:300.000

Велика долина настаје 3 km северно од Пачира, протиче кроз Стару Моравицу и улива се у Кривају километар северно од Бајше. Правац јој је северозапад-југоисток, каналисан је на целој дужини која износи 39 km. Водом се снабдева од издани и атмосферских падавина, а већу количину воде има у пролеће. Пре регулације у доњем току често је долазило до изливања пошто корито није могла сву воду да прими⁷¹.

Велика долина настаје из два изворишна крака који се налазе на надморској висини од 120 и 117 m. Прима већи број краћих и дужих долиница на простору Пачира које нису дуже од стотинак метара и имају народне топониме, као нпр. Крстићев до, Ђуки до, Цигански до. Најдужи је Курјачки до (око 900 m) која се зове и Хладна долина јер су ту честе магле и приземни мразеви. Ширина долиноског дна код Старе Моравице се креће од 150 до 200 m. Стране су им благе, али на неколико

⁷¹ Томић, П. *Површински јџокови Бачке*. Природно- математички факултет, Одсек за географију, Београд. 1974.

места се јављају и стрми одсеци. На простору насеља Стара Моравица Велика долина прима седам споредних долина дужине од 1000 до 3000 m. Најпознатије су: Говедарска, Дугај и Онгај⁷².

Дубока долина настаје код Горње Рогатице, тече према југоистоку и 7 km јужно од Бајше улива се у Кривају достижући дужину од 36 km. Преко целе године има воду, ширина њеног корита ретко прелази 3 m, а дубина је мала и износи око 20-30 cm. Већа количина воде се јавља за време пљускова, дуготрајних киша и топљења снега. Она је каналисана и служи за одводњавање сувишних вода из околних депресија⁷³.

Чик је десна притока Тисе. Извор му је код Горње Чикерије у Мађарској. Правац долине је северозапад-југоисток и протиче источном ивицом Доње Чикерије, западном ивицом атара насеља Вишњевац, пролази кроз насеље Чантавир. На северној страни општине Бачка Топола улази источно од насеља Ново Орахово на путу према насељу Торњош (припада општини Сента). Река Чик потом тече ка југу где пролази тик уз западне ивице насеља Светићево. Код овог насеља је 1986. године река преграђена бетонском браном и направљено је Светићевско језеро. После бране, река Чик наставља према југу и пролази тик уз источне ивице Пољопривредног добра и насеља Победа. Река тече даље на југ. Овде је потребно да исправимо претходне ауторе (пре свега Ђере К. и сарадници) који су наводили да она тече кроз насеље Гунарош. Наиме, река Чик не протиче кроз ово насеље већ додирује крајњи источни обод атара. Дакле, кроз насеље Гунарош не протиче ниједна река. Река Чик затим повија благо ка југоистоку према насељу Оборњача где излази из општине и улива се даље јужно у Тису код Бачког Петровог села.

Дужина реке износи 102 km. Већина речног тока налази се у Србији (90 km), док мањи део у Мађарској (12 km). Укупан пад реке износи 52 m. Немамо новије податке водостају и протицају ове реке. Ипак, могли смо да се уверимо на терену да је ово спора река, обале већег дела њеног

⁷² Бенчик, Е. *Хидрографске њриликe у оишњини Бачка Тојола*. Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови сад. 2007. стр. 29.

⁷³ Томић, П. *Површински њокови Бачке*. Природно-математички факултет, Одсек за географију, Београд. 1974.

тока који протиче кроз општине је обрастао трском. Код насеља Светићево примећен је већи број ретких врста птица.

Прилој 27. Земљана брана преко реке Чик на 3 км северно од насеља Светићево
Фото: Р. Ситојсављевић, јул 2023. године

Светићевско језеро је највеће језеро у општини Бачка Топола. Изграђено је 1986. године за потребе наводњавања околних њива, за риболов, туризам и рекреацију. Запремина језера је 3.660.000 km². Налази се на надморској висини од 91,5 m до 93,5 m⁷⁴. Уз источну обалу језера, на једном брегу, налази се насеље Светићево. О рибњаку језеру брине ДТД „Рибарство”. Пољопривредна предузећа са Победе и Новог Орахова користе воду за наводњавање својих обрадивих површина. Обе обале језера су обрасле трском и у прибалним водама се налазе приватне платформе за пецање (чеке). Небригом и из недовољно свести надлежних органа, туристичка и рекреативна функција језера није заживела. У току је изградња дела канала Дунав – Тиса – Дунав који ће спојити реку Кривају код Малог Иђоша са Светићевским језером.

⁷⁴ Бугарчић, П. *Географске карактеристике и функције вешићких језера у Војводини*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007. стр. 95.

Прилој 28. Бејонска брана на Светиштевском језеру и њојуларна „иечурка”
Фото: Р. Стојсављевић, јул 2023. године

Зобнатичко језеро изграђено је 1976. године у најнижем делу долине Криваје и простире се према северу до Карађорђева. Језеро је формирано преграђивањем долине Криваје насипом, односно земљаном браном дугачком 296 m, висине 7 m. На брани се налази регулациони прелив за испуштање сувишних вода. Изграђен је у облику вертикалне бетонске цеви пречника 2 m, уроњене у језеро чији је горњи отвор у нивоу воде језера и преко кога се прелива сувишна вода и цевима одводи испод бране у корито Криваје. Отвор регулационог прелива ограђен је жичаном мрежом да би се спречило евентуално зачепљење. Прелив је постављен десетак метара од бране у језеру, а мостом је спојен са браном⁷⁵. Језеро служи за купање, рекреацију али и покоји романтични залазак Сунца.

Језеро Криваја (Моравица) налази се на Великој долини (не налази се на реци Криваји како су често наводили претходни аутори) између насеља Криваја и Стара Моравица. Језеро је изграђено за потребе

⁷⁵ Кривошија, Ф. *Географски приказ Зобнатичке акумулације*. Природно-математички факултет, Одсек за географију, Нови Сад. 1983.

наводњавања. Настало је 1984. године. Језеро има површину од 69 ha и просечне је дубине 4 m, а количина воде износи око 1.300.000 m³. Основна функција језера је наводњавање приобалних површина, а користи се и за купалишне сврхе и лов и риболов. До језера је изграђен асфалтни пут од насеља у дужини од 500 m⁷⁶. Део обале је уређен за пријем купача, а направљене су кабине за пресвлачење и постављени су столови са клупама. Прилаз језеру је избетониран.

Акумулационо језеро „Сава” се налази у атару насеља Панонија. Правац пружања језера је северозапад-југоисток, а површина око 17 ha при коти максималног успора. Кота максималног успора је на 99,8 m, кота дна бране на 96 m, а кота круне бране на 101 m. Укупна запремина језера је 467.125 m³. Брана је изграђена од земљаног материјала са бетонском облогом. Изграђено је 1984. године и има вишенаменску функцију, првенствено за надовњавање земљишта које обрађује Пољопривредно добро „Панонија”.

КАРАКТЕРИСТИКЕ ЗЕМЉИШТА

Педолошки састав земљишта настао је под утицајем више фактора: геолошког састава, вегетације, микроорганизама, животињског света, климатолошких, хидролошких и антропогених фактора. Земљиште у општини се може поделити у два дела:

- иницијално земљиште на лесу;
- иницијално земљиште на алувијалним творевинама⁷⁷.

Чернозем је посебан тип земљишта који је настао узајамним деловањем два фактора: природне вегетације и климатских прилика. Под дејством вода (подземних и површинских) растварају се минералне соли и утичу на продуктивност земљишта.

⁷⁶ Баста, Б. *Географске карактеристике Криваје*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2008. стр. 31.

⁷⁷ Ђере, К. и сар. *Општина Бачка Тојола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад, 1985. стр. 48.

У општини Бачка Топола можемо издвојити четири главна типа земљишта: чернозем, ливадска црница, ритска црница и дилувијално – алувијални наноси.

Чернозем захвата највеће пространство. Налази се у широком пространству око реке Криваје, у атарима насеља Карађорђева, Малог Београда, Старе Моравице и Пачира. Овај тип земљишта настао је у бореалу, у топлом и сувом добу пре 8000 до 5500 година на висококарбонатном лесу. На простору општине Бачка Топола чернозем се може поделити у три хоризонта: А, АБ и В.

Табела 6. Особине чернозема на простору општине Бачка Топола

Хоризонти	Дубина (cm)	Састав
А	0 – 56	песковита иловача
АБ	56 – 108	мркосива, лакша иловача
Б	108 – 200	лес жућкасте боје

Извор: Живковић, Б. и сар. 1972⁷⁸.

Чернозем брзо упија, добро држи и спроводи воду. На њему добро успевају све ратарске културе.

Ливадска црница се формирала под утицајем подземних вода на матични супстрат (лес). Највећа порозност леса на простору општине Бачка Топола је на дубини од 180 cm. Овај тип земљишта распростире се у атару градског насеља Бачка Топола, Зобнатице, Пачира, Старе Моравице, Горње Рогатице, Бајше, Његошева и Светићева.

На профилу код насеља Зобнатице, откривено је пет хоризоната ливадске црнице: А, АБ, Б, ББ и В.

⁷⁸ Живковић, Б., М., Нејгебауер, В., Танасијевић, Ђ., М., Миљковић, Н., Стојковић, Л., Дрезгић, П. *Земљишта Војводине*. Институт за пољопривредна истраживања. Нови Сад.

Табела 7. Особине чернозема на њросїору ойшїине Бачка Тоїола

Хоризонти	Дубина (cm)	Састав
А	0 – 51	тамносива карбонатна иловача
АБ	51 – 98	жућкастосмеђе земљиште
Б	98 – 145	бледожућкасти лес са кречом
БВ	145 – 170	оглињени лес
В	170 – 200	карбонатна лакша иловача

Извор: Живковић, Б. и сар. 1972⁷⁹.

Ритска црница настала је под утицајем високих подземних вода и поплавних површинских вода. Ово земљиште је распрострањено у долини реке Чик. Када је влажно, земљиште је доста лепљиво. У сувом периоду на њему се формирају крупније грудве.

Делувијално – алувијални наноси настају у процесу флувијалне (речне) и еолске (ветар) ерозије. Распрострањени су у долини реке Криваје. Учешће хумуса у оваквом типу земљишта је мало, свега 1,5 – 2,5%.

У атару насеља Мали Београд највеће пространство има чернозем. Он се распростире у широком појасу на левој и десној обали Криваје према атару насеља Карађорђево. Површински слој чернозема је овде високо карбонатан (до 19,30%)⁸⁰. Ливадска црница у атару Малог Београда налази се на дубини од 180 cm. На простору атара насеља Зобнатица и Карађорђево доминира чернозем. Количина хумуса у овом земљишту у атару насеља Карађорђево је осредња⁸¹.

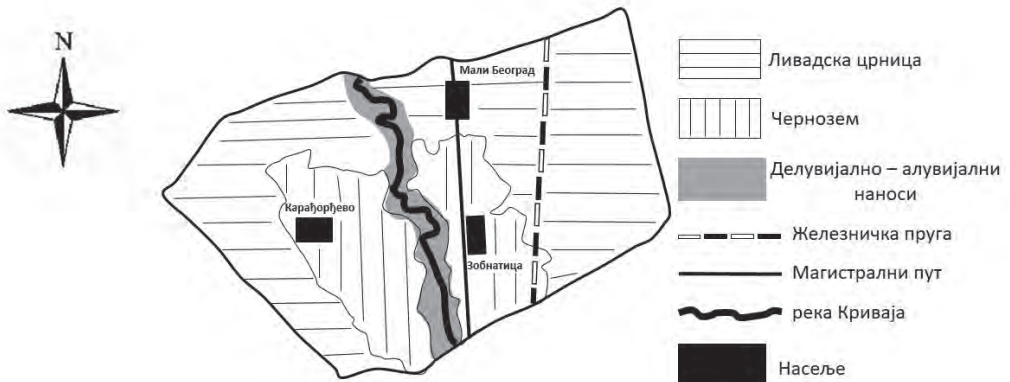
⁷⁹ Исто.

⁸⁰ Чича, Д. *Географски њриказ Малої Беоїрада*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1991. стр. 27.

⁸¹ Тауфик, А., С. *Геоїрафске каракїтерсїиике Карађорђева*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2010. стр. 34.

Прилој 29. Педолошка карта општине Бачка Тојола
Извор: Ђере и Сар., 1985⁸².

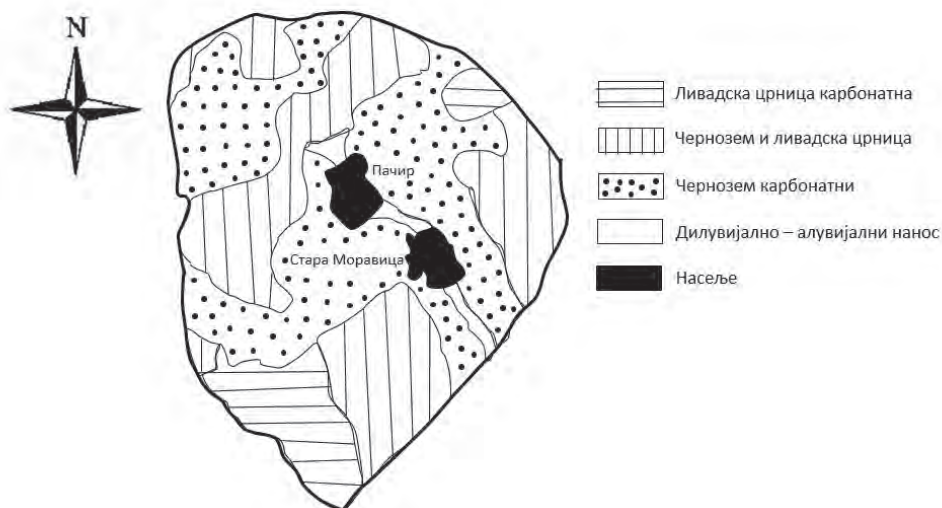

Прилој 30. Педолошка карта околине насеља Мали Београд,
Зобнатица и Карађорђево
Извор: Карта израдио аутор према Чича, Д. 1991⁸³; размер: 1:100.000

⁸² Ђере, К. и сар. Ојштина Бачка Тојола. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1985. стр. 49.

⁸³ Чича, Д. Географски приказ Малој Београда. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1991. стр. 28.

Највеће распрострањење у атару насеља Пачир има карбонатни чернозем. Осим што обавија насеље, протеже се и према североистоку. Овај тип земљишта у својим горњим слојевима има 47% песка и 53% праха и глине. Међутим, на дубинама 180 – 200 m, садржај песка се повећава на 54%, а садржај праха и глине се смањује на 46%. Источно од насеља се налази ливадска црница.

Прилої 31. Педолошка карта атара насеља Пачир и Стара Моравица

Извор: карту израдио аутор према Сувајџић, Р. 1983⁸⁴. и Мојзеш,

Ш. 1992.⁸⁵; размер: 1:100.000

У атару Старе Моравице доминира карбонатни чернозем, док се ливадска црница јавља у рељефним депресијама где је могуће сакупљање и одржавање воде и где је ниво подземних вода висок.

⁸⁴ Сувајџић, Р. *Географски приказ Пачира*. Природно-математички факултет. Институт за географију. 1983. стр. 26

⁸⁵ Мојзеш, Ш. *Географски приказ Старе Моравице*. Природно-математички факултет. Институт за географију. 1992. стр. 29.

У атару насеља Горња Рогатица доминира карбонатни чернозем чији моћни хумусни слој има дебљину 50 – 80 cm. У сувом стању има мрко-смеђу боју. Око Дубоке долине налази се ритска црница⁸⁶.

У атару Криваје заступљена су четири типа земљишта: чернозем карбонатни (мицеларни) на лесном платоу, чернозем са знацима оглејавања у лесу, ливадска црница карбонатна на лесном платоу и ритска црница карбонатна (у долини Дубоке долине).

Прилој 32. Педолошка карта атара насеља Криваје

Извор: карта израдио аутор према Баста, Б. 2008⁸⁷; ; размер: 1:100.000

У атару села Паноније може се издвојити два типа земљишта: карбонатни чернозем и ливадска црница. Карбонатни чернозем захвата највеће пространство. Простире се на левој и десној обали Криваје. Чернозем карбонатни чини најизразитију педолошку творевину међу

⁸⁶ Зечевић, М. *Географски приказ Горње Рођаице*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2005. стр. 27.

⁸⁷ Баста, Б. *Географске карактеристике Криваје*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2008. стр. 33.

черноземима Панонске низије. Чернозем има изванредне водоваздушне особине, брзо упија, добро држи и спроводи воду⁸⁸.

У атару насеља Бајша можемо издвојити чернозем три типа моћности:

- средње моћан са хумусним слојем дебљине до 50 cm
- моћан са хумусним слојем дебљине од 80 cm
- супер моћан са хумусним слојем дебљине од 1 m⁸⁹.

У атару насеља Ново Орахово карбонатни чернозем заузима 34%. Моћност му варира 50–75 cm. Ливадска црница заузима 8% површине атара насеља. С обзиром да је ниво подземних вода у овом атару 8 – 10 m, једино наводњавањем би се могли обезбедити бољи приноси на овом типу земљишта. Чернозем са знацима оглејавања у лесу заузима највеће распрострањење (52%). Ритска црница се налази у долини реке Чик и на местима где се налазе високи нивои подземних вода (6%)⁹⁰.

Највећи део атара насеља Светићево налази се под карбонатним черноземом на лесном платоу. Јужни делови атара насеља се налазе под ливадском црницом.

Највећи део атара насеља Кавило (90%) налази се под карбонатним черноземом. Једино североисточни део атара (10%) је под ливадском црницом. Према класификацији земљишта у овом атару: 55% земљишта је II класе, 34% земљишта је III класе, а 11% земљишта припада IV класи⁹¹.

У насељу Његошево је другачија ситуација. Ливадска црница је заступљена на 90% површине атара насеља. Ово земљиште је формирано под утицајем подземних вода на лес. Црница је богата хумусом, али и

⁸⁸ Јовановић, Н. *Географске карактеристике насеља Паноније*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2021. стр. 28.

⁸⁹ Поважански, Ј. *Географски приказ Бајше*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1974. стр. 13.

⁹⁰ Туруц, Л. *Географски приказ Новог Орахова*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1978. стр. 12–13.

⁹¹ Исто. 12.

мало исцрпљена фосфором⁹². Упркос томе, има високу вредност за производњу. Ритска црница се издваја у Његошевској долини.

Прилој 33. Педолошка карта аџара насеља Новог Орахова,
Светишева и Кавила

Извор: карту израдио аутор према Туруц, Л. 1978.⁹³; Војичић, М. 2007.⁹⁴;
Бојтош, Б., 1985.⁹⁵; размер: 1:100.000

⁹² Братић, П. *Географски приказ Његошева*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1986. стр. 27.

⁹³ Исто. 13.

⁹⁴ Војичић, М. *Географске карактеристике Светишева*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007. стр. 30.

⁹⁵ Бојтош, Б. *Географски приказ Кавила*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1985. стр. 11.

ЖИВИ СВЕТ

Живи свет (биљни и животињски) у општини Бачка Топола, као и у читавој Панонској низији, знатно је измењен у последња три века. Ове промене су нарочито евидентне код биљног света где је дошло до преоравња природне степе и појаве већих површина под културним биљем. На ораничним површинама највише се гаје житарице (пшеница, кукуруз, јечам) и индустријске биљке (сунцокрет, шећерна репа и соја), затим поврће, воће, ређе и виногради. Истовремено настали су нови еколошки услови, што је довело до нестајања неких старих и појаве неких нових животињских врста.

Ливадско-пашњачке заједнице. Биљни свет ливада и пашњака је разнолик како по заједницама тако и флористички. С обзиром на простране површине ораница ливаде и пашњаци заузимају релативно мала пространства. Зато се поједине заједнице овде најчешће јављају фрагментарно, на ограниченим површинама. Од важнијих врста срећу се: хајдучка трава (*Achillea millefolium*), ливадска детелина (*Trifolium pratense*), ливадска жалфија (*Salvia pratensis*), млечика (*Euphorbia cyparissias*), зубача (*Cinodon dactylon*), ивањско цвеће (*Galium verum*), красуљак (*Bellis perennis*) и др⁹⁶.

Шумска вегетација заузима најмање површине. Правих шума нема, једино се поред водотока јављају заједнице тополе и врбе (*Populeto-Salicetum*), дивље трешње (*Prinus ovium*), дивље крушке (*Pirus piraster*) и др. Испод њих налазе се глог (*Crataegus nigra*), пољски брест (*Ulmus Silvestris*) и др⁹⁷. Тако се у парку Енгелман поред истоименог сдворца налази врста северноамеричке клеке чије је процењено време садње грубо датирано 1870-их година.

Вегетација вода успева у Криваји, Чику, каналским притокама и у језерима. Неке од њих слободно пливају, а неке су чврсто укореењене у дну. Често се срећу: алге порожнице (*Chara* sp.), сочивица (*Lemna* sp.),

⁹⁶ Ђере, К. и сар. *Ойштина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови сад. 1985.

⁹⁷ Ђорђевић, С. *Географски проблеми ойшине Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 37.

водени троскот (*Poligonum amphibium*), бели локвањ (*Nymphae alba*), жути локвањ (*Namphar luteum*) и др.

Мочварне заједнице се надовезују на вегетацију вода и јављају се ближе обали. У њима доминирају заједнице трске и рогоза, уз које се јављају једна или неколико, обично вишегодишњих зељастих биљака. Као доминантне врсте јављају се: трска (*Phragmites communis*), рогоз (*Scirpus lakustris*), шевар (*Typha latifolie*), сладика (*Glyceris Fluitans*), ниска сита (*Schoenoplectus supinus*) и др.

Прилој 34. Дивља крушка (лево) и северноамеричка клека сџара 150 јодина (десно) у њарку Енїлеман код Светиїћева
Фоїо: Р. Сїојсављевић, јул 2023.

Карактеристична биљна заједница за насеље Багремово, као што само име каже, је багрем (*Robinia pseudoacacia*). Велики број стабала багрема у селу, може се приписати његовом вишеструком значају. Пре свега, багрем је дрво које представља добар ветрозаштитни појас, али и врло квалитетно огревно дрво, осушени лист багрема користи се као

храна ситних домаћих животиња (овце, козе...), цветови багрема су ме-
доносни и представљају основу развоја пчеларства и др. У селу постоје
и три стабла јапанског багрема (*Sophora japonica*) који је нарочито це-
њен у пчеларству. Јапански багрем цвета од средине јула до краја авгу-
ста, док домаћи багрем цвета у пролеће међутим, веома је зависан од
временских услова и неретко се дешава да му цветови смрзну⁹⁸.

Животињски свет је у прошлости био далеко богатији. Изменом ве-
гетације, као и опсежним мелиорационим радовима, многе животињске
врсте су нестале. Од ловне дивљачи срећу се: срна, зец, лисица, фазан,
пољска јаребица, препелица, дивља патка, гугутка и грлица. Најброј-
нији сисари су кућни пацов, кућни миш, хрчак, твор, ласица, кртица,
јежеви и др. Поред пернате дивљачи срећу се и кукавица, ћук, детлић,
сива врана, црна врана, сврака, кобац и др. Најзаступљенији гмизавци
су барска корњача, сиви гуштер, змија белоушка и др. На Светићев-
ском језеру пронађена је ретка и заштићена врста модровране.

У општини Бачка Топола постоје два парка природе и два спомени-
ка природе. Регионални парк природе је Зобнатица, у категорији парк
природе улази Панонија, а споменици природе: Парк у Бачкој Тополи
и Парк на Криваји.

Зобнатица је пољопривредно добро и ергела налазе се поред старог
пута Нови Сад-Суботица, између Бачке Тополе и Жедника. Пространи
комплекс дочека посетиоце великом скулптуром белог коња Јадран II,
који је славу ергеле пронео изван граница наше земље. Зобнатицу је
1750. године Марија Терезија доделила Шимуну Војнићу за војничке
заслуге. Ергела је основана 1779. године и током времена променила
више власника. Законом је заштићена 1976. године и има површину од
30 ha. Године 2002. покренута је идеја да се Зобнатица прогласи наци-
оналним парком. Парк на Зобнатици је подигнут у 19. веку и окружи-
вао је Каштел Терлеи. Садржао је велики број старих стабала хрста
лужњака. Изградњом бране и акумулационог језера 1976. године већи
део парка је потопљен. Данашњи централни парк, између пута и језера
обилује уређеним стазама за трчање, шетњу и вожњу бицикла⁹⁹.

⁹⁸ Аврамовић, М. *Географске карактеристике Бајремова*. Природно-математички
факултет. Департамент за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2011. стр. 40.

⁹⁹ Ђорђевић, С. *Географски проблеми околине Бачка Топола*. Природно-матема-

Пољопривредно газдинство и парк природе Панонија налазе се недалеко од Бачке Тополе. Законом је заштићен простор од 3937 ха, надморске висине од 106 до 112 m. Особина овог парка је двораци грофа Фалциона, који је претворен у туристичко-угоститељски објекат. Статус парк природе добио је 1975. године.

У парку у Бачкој Тополи је почетком XIX века, изградила породица барона Краија. На површини од око 6 ха посадили су више од 4000 дрвета, међу којима су били и старе сорте са ових терена: храст, топола, јасен, јавор, али и егзотичне сорте: кедр, гинко или мочварни чемпрес. Парк је првобитно требао бити енглески врт. На основу закона о заштити животне средине парк је заштићен као природно добро 1974. године, по закону од 1991. године, третира се као споменик природе. Од средине XX века почиње деградација парка. Површина се знатно смањила, биљна и животињска популација се преполовила. Данас у парку још увек има стабала старијих од 100 година, као што су храст лужњак, бела топола, јаворолисни платан, а међу њима живе интересантне и ретке врсте птица, инсекти, слепи мишеви, гмизавци и водоземци. Пројекат ревитализације парка у Бачкој Тополи урађен је 1991. године, али није усвојен. Године 2000. урађен је нови Пројекат хортикултурног озелењавања Градског парка у Бачкој Тополи. Изградњом новог стадиона фудбалског клуба који игра у Бачкој Тополи несумњиво је нарушен један део парка.

Парк на пољопривредном добру Криваја, овај парк представља ре-дак примерак пејсажне архитектуре у којем централни део парка има терасаст облик и представља амбијенталну целину са каштелом велепоседничке породице Фернбах, из средине XIX века. Овај парк је под заштитом државе треће категорије, са старом храстовом и брестовом шумом, дивљим кестеном, кленовима и другим дрвећем. Простире се на површини од 14,98 ха, а од 1976. године сврстава се међу споменике природе. У непосредној близини се налази и тзв. Пилакова долина са ретким и лековитим биљним врстама¹⁰⁰.

тички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 39.

¹⁰⁰ Исто. 40.

У општини Бачка Топола су заштићена и следећа природна добра:

- Храст лужњак у Старој Моравици (765 m²) – 27.03.1997.
- Четири стабла сребрне смрче (*Picea pungens* 1, 2, 3 и 4) у Бачкој Тополи (66.626 m²) – 09.04.1974.
- Два стабла тисе (*Taxus baccata* L.) на салашу код Новог Орахова (358 m²) – 29.05.2017.
- Парк природе Бачкотополске долине (5.225.200 m²) – 28.05.2017.

Мештани насеља Светићева поднели су иницијативу Покрајинском заводу за заштиту природе да Светићевско језеро као највећи хидрографски објекат у општини добије степен заштите. Поступак процене заштите овог објекта је у току.

ДРУШТВЕНО – ГЕОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ ОПШТИНЕ БАЧКА ТОПОЛА

У друштвено-географским карактеристикама биће обрађиване историјске прилике, карактеристике становништва, привреде и насеља.

ИСТОРИЈСКЕ ПРИЛИКЕ

У овом поглављу биће обрађене историјске прилике у неколико целина. Прва је од оснивања Бачке Тополе до Првог светског рата. Друга целина је период између два светска рата која су карактерисала оснивања колониистичких насеља надареника, добровољаца и солунских хероја из Далмације, Лике, Баније, Кордуна, Босне, Херцеговине и Црне Горе. У трећој целини, ово поглавље ће се бавити ратним дешавањима у току Другог светског рата, да би се у последњем поглављу сконцентрисали на послератни период до данашњих дана.

БАЧКА ТОПОЛА ОД ОСНИВАЊА ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Простор општине Бачка Топола био је мочваран до краја последњег глацијалног периода. Навејавањем леса ова мочварна подручја се исушују и постају погодна за прва већа насељавања. Станишта ових прастарих ловаца, откривена су на врло мало места у Бачкој Тополи. Једно од њих, откривено је 1970-тих година, приликом отварања једног земљаног мајдана грађевинског предузећа „1. мај”, када су радници на дубини од 8 m, открили део насеља са некадашњим огњиштем, животињским костима и фрагментима обрађеног камена. Претпоставља се да је то било насеље или привремени логор из палеолита или мезолита. Највероватније је да су ови људи припадали неком народу тзв. гравети културе, који су у лову, пратећи велику дивљач из јужних

крајева Русије дошли на овај простор¹⁰¹.

Једна од претпоставки коју наводи Риц Петер о ненасељавању овог подручја су и густе храстове шуме које су се налазиле на простору Телечке лесне заравни. Њиховим нестајањем створио се слој хумуса на дубини од 60 cm до 80 cm¹⁰². У последњих две деценије ипак су пронађени остаци људи који су живели на простору Бајше и Пачира (долина реке Криваје) и Чантавира и Кевије (општина Сента) у долини реке Чик.

Доласком топлијег периода на простору општине Бачка Топола биле су доминантне две културе: старчевачка и керешка. Керешка култура у периоду пуног развоја захвата делом и Бачку Тополу¹⁰³.

На територији општине Бачка Топола познате су некрополе за време Сармата из VI века. Пронађене су глинене посуде и гробови Сармата на три локалитета. Први је био северно од Бачке Тополе на простору Зобнатице, а други у самом граду. Трећи локалитет налази се североисточно од касарне Војске Србије, у јужном делу града, на месту где је некада била ветрењача „Ђери Деметер“¹⁰⁴. Ова ветрењача је после премештена код Зобнатичког језера. Једна касносарматска некропола се налазила на простору данашње Индустрије меса Топола (код мештана позната као Кланица) у југозападном делу града. Изградњом ове фабрике, некропола је већим делом уништена и неподесна за истраживање. Овај локалитет се зове Банкерт – Вагохид. У једном периоду су истраживања делимично дозвољена па је ископана и једна аварска некропола са око 1000 гробова.

У IV веку на овом простору доминирају Хуни. Центар Атилине државе је био у Потисју. Неки наводи говоре да се престоница Хуна на овом простору налазила у троуглу Суботица – Сента – Сегедин. Неки

¹⁰¹ Szekeres, L., Ricz, P. *Szabadka története a régmúltban*. Bácsország könyvek 3. Grafoprodukt kiadó. Szabadka. 1998. pp. 18.

¹⁰² Риц, П. Археолошка прошлост Бачке Тополе. Харкаи, И: *Монографија Бачке Тойоле*. Даниел Принт. Нови Сад. 2001. стр. 11.

¹⁰³ Ђорђевић, С. *Географски проблеми ојштинине Бачка Тойола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 42.

¹⁰⁴ Риц, П. Археолошка прошлост Бачке Тополе. Харкаи, И: *Монографија Бачке Тойоле*. Даниел Принт. Нови Сад. 2001. стр. 11.

наводи говоре да је то можда била и Кањижа, североисточно до Бачке Тополе¹⁰⁵.

У периоду од VI до IX века на простору између Тисе и Дунава живе аварска и словенска племена. Западно од Дунава су Франци, а источно од Тисе су Бугари. Мађарска племена стигла су у Панонску низију 895. године. Предводио их је кнез Арпад. На источној обали Зобнатичког језера пронађени су гробови који датирају из овог периода.

У почетном периоду оснивања средњовековне Угарске, на северном делу Бачке Тополе, јужно од велике кривине одакле Криваја тече ка Бајши постојало је једно насеље. Ово место Тополчани називају „Пустатемплум” или Пустинска црква. Ископавање 1976. године, је делимично открило тајне ове цркве. Сама црква као објекат није откривена, само један мањи део гробова око цркве (110 гробова). Претпоставља се да је насеље уништено од стране турских освајача¹⁰⁶.

Бурнији период за овај простор настаје крајем средњег века. На просторима којим су владали Турци, али и у јужној Угарској феудални односи су трајали много дуже него у Средњој и Западној Европи. У периоду друге половине XV и XVI века јављају се први познати називи у бачкотополској општини. Појмови Велике Бајше (Naghbauch) и Мале Бајше (Fubauch) јављају се у документима и повељима из 1462. године¹⁰⁷. Сматра се да је раздјина између ова два насеља била око 2 km.

Пред злосутне догађаје у трећој деценији XVI века, на овом простору су се одиграле чувене сељачке побуне Дожа Ђерђа против угарске власти. Феудална анархија је развила државу, што је довело до озбиљних и крвавих сукоба током 1514. године. Посредством Пала Кинижија на простор данашње Бајше су насељени Срби из Срема, који су на молбу мађарског племства учествовали у гушењу устанка.

¹⁰⁵ Ђорђевић, С. *Географски проблеми општине Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 42.

¹⁰⁶ Шуша, Ј. *Географске карактеристике насеља Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007. стр. 17.

¹⁰⁷ Гашпар, У. *Посед Бајша, сјахије и кметови 1751–1849*. Нови Сад. 1986. стр. 12.

Међутим, права анархија ће настати после угарског пораза од Турака на Мохачу 1526. године. Уследила су разарања, а велики простори Бачке су опустели. Мађарско становништво се повукло на салаше или се населило у близини утврђења, док су се они имућнији селили на север на територију данашње Мађарске¹⁰⁸. Један део српског становништва се насељавао у овим крајевима, у највећој мери под присилом Турака. Овде морамо изразити озбиљну сумњу у извор који наводи П. Ђетваи¹⁰⁹, а преноси га Т. Нађ¹¹⁰, а то је да је „...турским властима било добро познато да су од свих подређених народа, који су тиме уживали турску заштиту, њима најлојалнији били Срби”. Овде се ипак показује озбиљно непознавање историјских чињеница, страдања Срба под турском окупацијом, појмом „данак у крви” и слично. Т. Нађ у наведеном делу наставља да пише како су православни Јужни Словени били одани Турцима, за разлику од мађарског становништва које је на овом „живело раздвојено, чак и у непријатељству”. Овог пута изражавамо неслагање са оваквом врстом тумачења историје која се мора ставити у шири контекст.

Свакако да за простор који се наслања на данашњу територију општине Бачка Топола је кључна појава историјске личности цара Јована Ненада. Војсковођа Јован Ненад почео је своју делатност у јесен 1526. године. Она је трајала десет месеци¹¹¹.

¹⁰⁸ Мађар, Л. Називи места и становника суботичке нахије према попису из 1570. до 1578. године. *Руковей*. Суботица. 1995. стр. 51.

¹⁰⁹ Ђетваи, П. *Историја насељавања јошишкој крунској округи*. Калоча. 1992. стр. 69.

¹¹⁰ Нађ, Т. Мала Бајша (Fubauch), нерешена загонетка, легенда и стварност. У делу: *Монографија Бачке Тополе 1750–1945*. Нови Сад. 2001. стр. 25.

¹¹¹ Стојковски, Б. *Цар Јован Ненад*. Српски институт. Будимпешта. 2018. стр. 73.

Прилој 35. Данашња територија општине Бачка Топола
под управом цара Јована Ненада током 1527. године
Извор: Стојковски, 2018, 249.

Ердељски војвода је после битке на Мохачу послао Јована Ненада на данашњу територију Бачке која је после Мохачке битке била опустела. У пролеће 1527. године цар Јован Ненад је овладао Суботицом¹¹² и запосео је тврђаву Валентина Терека¹¹³. После једног пораза код Сеђфалуа, војска цара Јована Ненада се из Ердеља преко Бачке повлачила према Сегедину. У овом граду је дошло до одсудне битке где је Јован Ненад (познат у изворима и као Црни Човек) рањен. Како наводи Б. Стојковски¹¹⁴, користећи обимне изворе, смртно рањен је Јован Ненад пребачен у насеље Торњош. Домаћин куће у којој је лежао Јован Ненад је дојавио мађарским властима где се налази њихов

¹¹² Мијо Мандић у свом говору на откривању споменика Јовану Ненаду у Суботици 1927. године говори како је Црни Човек за првог намесника своје престонице поставио извесног Суботу Врлића. Да ли је по њему Суботица добила име (мађ. Szabatka) још се поуздано не зна.

¹¹³ Исто. 76.

¹¹⁴ Исто. 102.

противник. Валентин Терек, као освету што му је Јован Ненад освојио Суботицу, је на смртној постељи свом противнику одсекао главу и послао је за Будим.

Наредни помен насеља у општини Бачка Топола јавља се у запису Калочке надбискупије из 1543. године. Ту се јављају насеља *Alsó Roglaticza* (Доња Рогатица), *Felső Roglaticza* (Горња Рогатица), *Baysa* (Бајша), *Omoroivics* (Стара Моравица), *Pacsér* (Пачир), *Hemusics* (Емушић – пустара између данашње Паноније и Средњег Салаша) и *Topola* (Бачка Топола)¹¹⁵.

По турским дефтерима из 1570. и 1578. године, село Мала Бајша је била насељена готово искључиво српским становништвом. Томе у прилог иду српска имена и презимена која се налазе у документима. По турском попису из 1570. године, у Бајши је било 14 пореских кућа, а по попису из 1578. године 26 пореских кућа.

У новијим турским дефтерима из 1650. и 1678. године, уз постојећа стара, јавља се и два нова насеља: *Zablaticza* и *Zobnaticza* (Зобнатица)¹¹⁶. Како наводи Лајош Киш¹¹⁷, имена *Topolay* и *Topoly* се јављају у XVII веку. Према веровању у мочварној околини је расло много топола, па је по њима насеље добило име. Овде се ради о мочварном пределу око реке Криваје. Наведени аутор даље наводи како име звучи словенско и да су тада овде живели становници словенског порекла. Ово се поклапа и са именима глава домаћинстава у поменутиим турским дефтерима. Оно што наведени аутор избегава рећи је да се ради конкретно о српском становништву.

Српско становништво се овде досељава у већој мери после сеобе под Арсенијем III Чарнојевићем 1690. године. Колико су остали у овим крајевима и да ли су се привремено или трајно задржали није познато. Топола је уништена у овим ратним годинама за време великих турских офанзива. Простор данашње општине Бачка Топола наћи ће се опет под ударом за време Ракоцијеве буне у првој деценији XVIII века.

¹¹⁵ Ивањи, И. *Географски и историјски именик Бач – Богрошке жујаније*. Суботица. 1909. стр. 179.

¹¹⁶ Нађ, Т. Мала Бајша (Fubauch), нерешена загонетка, легенда и стварност. У делу: *Монографија Бачке Тојоле 1750–1945*. Нови Сад. 2001. стр. 33.

¹¹⁷ Киш, Л. *Историјски листови из историје Тојоле*. 1943. стр. 11.

Бачкотополска пушара се насељава 1750. године када је гроф Ан-тун Грашалковић својом писменом препоруком издатом у Сомбору за-дужио Ференца Чизовкија да насели становништво¹¹⁸. Према попису из 1765. године насеље има 1376 становника и 253 породице¹¹⁹. По по-пису из 1774. године број кућа износи 274. По попису из 1805. године у насељу Бачка Топола живи 4000 становника у 650 кућа.

Прилој 36. Католичка црква саграђена 1762. године. Снимак из 1904. (лево);
Градска кућа из 1883. године (десно)
Извор: Из збирке Кароља Брингзе
(документација усвојена од Аранке и Радише Јовановић)

Цар је 1800. године поклонио Тополу Палу Краију, немачком ба-рону¹²⁰. У септембру исте године нови власник је почео да зида дворцац

¹¹⁸ Архив Војводине. Архива Бачко – бодршке жупаније број 75. Нови Сад

¹¹⁹ Országos Levéltár. E-160. 2. свеска. Будимпешта. стр. 30–37.

¹²⁰ Virag, G. Egy „elátkozott” topolyai család. Nap, 1998. br. 3–14.

поред цркве, али је четири године касније умро. Његов син Ференц је завршио радове које је започео његов отац. Пустара Емушић је тада имала велики значај. Тамо је био економски центар, док је администрација била у Тополи.

Почетком 1805. године Ференц Краи се обратио краљу да му допусти да се Топола подигне у ранг вашаришта и да добије три вашара годишње. Краљ је позитивно одговорио на овај захтев. С обзиром да је неколико месеци касније и Ференц умро, његова удовица је преузела управљање газдинством Емушић док је његов син Јанош добио Тополу.

Године 1828. у Тополи је било 835 кућа, 1008 породица и 3933 одраслих особа.

Током мартовских дана револуционарне 1848. године, вођство у Мађарској је преузело либарално племство. Мађарски Сабор је усвојио Закон о аграрним односима, по којем је у целој држави укинута кметство, а сељаштво ослобођено кулука, деветине и црквеног десетка. Племству је била гарантована надокнада за губитке претрпљене укидањем ових сељачких обавеза, али му је одобрено да отуђује своје поседе у односу на државу¹²¹.

Цео мађарски револуционарни покрет 1848/49. године борио се од почетка револуције за остваривање националне независности Мађарске. Иако су тражили да се германска хегемонија у Хабзбурашкој царевини смањи, ипак нису били вољни да то признају и немађарским народима. Лајош Кошут је био први поборник такве идеје¹²². Сукоби и тензије у варошицима, самим тим и Тополи, били су појачани. Услед међуетничких тензија, али и сукоба на релацији кметство – сељаштво, Краиев двораци био је разваљен а имање опљачкано. Управљање имањем преузео је његов зет, гроф Јанош Зичи. Званични Беч је на то и рачунао гледајући да придобије Србе на своју страну.

У јануару 1849. године се ситуација компликује. Мађарске трупе се повлаче према северу, док српски граничари из Шајкашке области надиру на север. Они освајају данашњи Србобран (Szenttamás) и крећу се ка Врбасу и Кули. У Тополи долази до панике и страха када ова

¹²¹ Попов, Ч. *Грађанска Европа (1770–1914) II, Политичка историја Европе (1815–1871)*. Завод за уџбенике. Београд, стр. 233.

¹²² Исто. 235.

војска улази у данашњи Мали Иђош (Kishegyes), Ловћенац (Szeghegy) и Бајшу¹²³.

Крајем јануара је стигао гласник из Бајше са позивом да се Топола преда Србима. Становништво се поделило на два табора: они који су били за предају града под условом да се поштеде грађани и имовина и они који су били за одбрану. У одсудном тренутку из Суботице је дошло 100 мађарских добровољаца – хонведа да брани град. На данашњем брду Калварији, у западном делу града дошло је до борби после којих су се мађарских добровољци повукли на север према Суботици. У овим борбама је страдало 43 цивила, а споменик у њихову част се и данас налази на Западном гробљу на Калварији. Прва жртва која је убијена на националној основи био је православни свештеник Милош Панин који је убијен 28. децембра 1848. године¹²⁴.

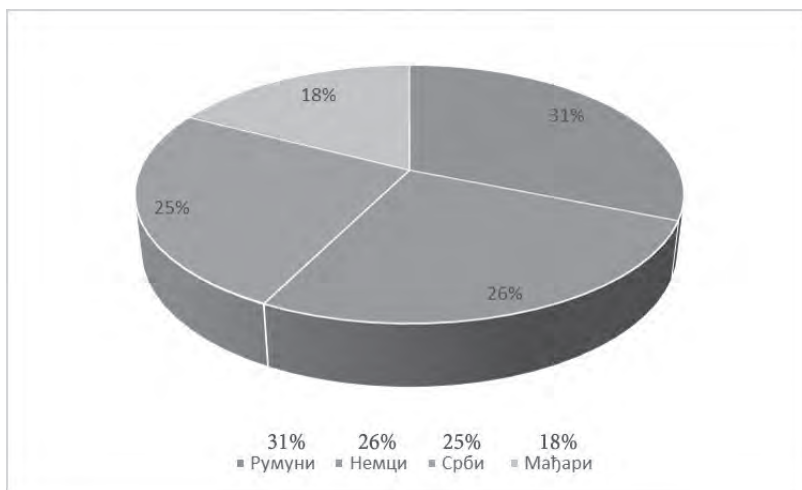
У овим збивањима је 1/13. маја 1848. године дошло до одржавања Српског народног сабора, тј. Револуционарне Мајске скупштине у Сремским Карловцима која је трајала три дана. Патријарх Јосиф Рајачић и војвода Стеван Шупљикац су на овом Сабору прогласили Српску Војводину у чији састав су ушли Срем, Барања, Бачка и Банат, као и улазак у политички савез са Троједном Краљевином Хрватском, Славонијом и Далмацијом¹²⁵. Цар Фердинанд је у Инсбруку одбацио ову одлуку. Ипак, у превирањима између Беча и Будимпеште и стављању Срба на страну Царског двора, Србима је као награда идуће године додељено Српско Војводство и Тамишки Банат.

Попис из те године је показивао да на овој административној територији, којој је припадала и територија данашње општине Бачка Топола, је живело 1.426.221 становник. С обзиром да је административни центар ове територије био Темишвар, не чуди да је удео Румуна био највећи (31%). Потом следе Срби (31%), Немци (26%). Најмањи је био удео Мађара (18%). Ових година Бачка Топола је имала око 7000 становника и 1300 кућа.

¹²³ Вулетин, М. Општина Бачка Топола у периоду од 1848. до 1918. године. У делу: *Монографија Бачке Тополе 1750–1945*. Нови Сад, 2001. стр. 57.

¹²⁴ Гашпар, У. *Посед Бајша, сјахије и кмејови 1751–1849*. Нови Сад, 1986. стр. 224.

¹²⁵ Попов, Ч. *Грађанска Европа (1770–1914) II, Политичка историја Европе (1815–1871)*. Завод за уџбенике. Београд, 2010. стр. 237.

Прилој 37. Национална припадност становништва у Српском Војводству и Тамишском Банату
Извор: Група аутора¹²⁶

Српско Војводство и Тамишки Банат су постојали до 27. децембра 1860. године када је, попуштајући мађарским захтевима, аустријски цар укинуо.

У ово време колера је харала Бачком Тополом. Први пут у јесен ратне 1848. године, а затим крајем лета 1850. године. Тада је угледни лекар у Бачкој Тополи био др Николсбургер¹²⁷.

Мало више од деценије од успостављања Српског Војводства и Тамишког Баната, ситуација између српског и мађарског становништва је била мирна. После пораза Русије у Кримском рату 1856. године, Срби схватају да се неће ослободити званичног Беча и ујединити се са Кнежевином Србијом. Дојучерашњи крвни непријатељи, Срби и Мађари,

¹²⁶ Група аутора. *Историја српског народа*. Пета књига. Други том. Од Првог српског устанка до Берлинског конгреса 1804–1878. Друго издање. Београд. 1994. стр. 110

¹²⁷ Stojsavljević, R., Gavrilović, D., Ninković, N., Marković, V., Kobilarov, A., Stamenković, I. Plague epidemics in the southern region of the Habsburg Monarchy in XVIII century – fear, prejudices and consequences. *Vojnosanitetski preglad*. Vol. 80. Issue 2. 2023. pp. 188–193.

почињу градити уверење да се морају заједничким снагама супротставити Бечу и не дозволити Царском Двору да се користи њиховим несугласицама¹²⁸. После војничког слома Аустрије у биткама код Мађенте и Солферино 1859. године, Срби и Мађари су заједно скидали аустријска обележја по градовима и варошицама. Свугде су се могле видети српске и мађарске заставе, као и све више људи одевени у народне ношње¹²⁹. Подједнако се гласно свирало српско коло и мађарски чардаш.

После укидања Српског Војводства и Тамишког Баната, Срби су се надали заједничкој борби са Мађарима. Желели су да у споразуму са мађарским народом створе нову Војводину. Једна од идеја је и дата на Благовештанском Сабору¹³⁰. И поред пријатељских манифестација, супротности између Срба и Мађара су биле велике. Мађарски политичари су изнад свега хтели да очувају територијалност земаља угарске круне. Тако да нека нова Српска Војводина, која би била „држава у држави” би била потпуно неприхватљива. После пораза Аустрије у рату са Пруском 1866. године је дошло до Аустроугарске нагодбе чиме су снови Срба о некој врсти аутономије потпуно распршени.

У периоду после Нагодбе ваљало би напоменути да се епидемија колере враћала 1873–1874. године када су нестала многа села¹³¹. Влада у Будимпешти доноси одлуку да се изгради пруга која ће спајати престоницу са Београдом. Вароши се отимају да та пруга иде преко њихове територије, али је Закон од 1881. године одлучио да она иде преко Суботице ка Новом Саду и Београду¹³². На овом путу се налазила и Бачка Топола.

За прошлост Бачке Тополе од изузетног значаја је појава доктора Јаноша Хаџија. Јанош Хаџи се родио 05.04.1851. године у граду Сентешу у данашњој јужној Мађарској. Родио се у православној породици.

¹²⁸ Скерлић, Ј. *Омладина и њена књижевност*. Београд. 1966. стр. 51–53.

¹²⁹ Крстић, В. *Из прошлости Срема, Бачке и Баната*. Архив Војводине. Нови Сад. 2021. стр. 74.

¹³⁰ Крстић, В. *Хрватско – угарска нагодба 1868*. Београд. 1969. стр. 339–340.

¹³¹ Јовин, С. *Ушлицај здравствених прилика на ишчезнуће српској живља у селу Гложану*. Зборник за историју Матице српске. Нови Сад. 1977. стр. 163.

¹³² Екмечић, М. *Сиварање Јуџославије 1780–1918*. Архив Војводине. Нови Сад. 2021. стр. 43.

Отац му се звао Ђерђ Хаџи, а деда Јанош Хаџи Клими. Очева линија имала је грчко порекло које се у ове крајеве доселило средином XVIII века из данашње Грчке. То се поклапа и са планским колонизацијама мађарских и словачких породица у делове јужне Мађарске, па самим тим и Бачке Тополе. Јаношева мајка звала се Марија Јовановић, из једне српске православне породице из Ходмезевашархеља¹³³.

Отац му је умро када је имао свега двадесет и две године. Јанош је тада био студент завршне године Медицинског факултета у Будимпешти¹³⁴. Као студент је био марљив и вредан. Предавали су му најпознатији мађарски професори медицине тога доба, као што су: Карољ Бољо, Густав Шајтауер, Лајош Гебхард и други. Током 1873. године Јанош је био ангажован на борби против болести колере у општинама Сегвар и Магоч. Епидемија је достигла стравичне размере. Ово није прва епидемија која је задесила ове просторе у модерној историји. Епидемија куге посебно је харала јужним крајевима Хабзбурашке монархије крајем XVIII века, али и у Кнежевини Србији 1830-их година.

Јанош је студије завршио у мају 1874. године и постао доктор медицине. Током 1876. године служио је војску у Кошицама, данашњој Пољској и добио чин резервног војног лекара у XX царском и краљевском војном гарнизону¹³⁵. После одслужења војног рока, др Хаџи је радио у I хируршком одељењу јавне болнице Светог Рока у Пешти где је проучавао методе лечења венеричних болести. Током овог стажа и каснијих предавања, није ни чудо што је 1884. године изабран за редовног члана Мађарског природноматематичких схватања. Крајем маја 1878. године оженио се Жофијом Андраши у грчко-источној мађарској црквеној општини у Будимпешти.

У тренутку женидбе, већ је знао да је добио нови посао у варошици Тополи у срцу бачке равнице. Возом до Суботице а потом запрежним колима, др Јанош Хаџи је са својом супругом стигао у Бачку Тополу. Новом клиничком лекару се свидела мала варошица на обалама реке Криваје. Налазећи се у долини између Дунава и Тисе, налазила се као и

¹³³ Бриндза, К. *Др Јанош Хаџи лекар и човек*. Бачка Топола, Центар за културу, образовање и информисање. 1990. стр. 13.

¹³⁴ Исто. 17.

¹³⁵ László, S. *Szentes város története*. Tom I. Senteő. 1914. pp. 291.

сада на раскрсници путева, када су и миграције кроз њу биле интензивне¹³⁶. За вредног лекара Хаџија се брзо прочуло. Број пацијената који су код њега долазили из других крајева је превазишао број оних из варошице. Ординација му је била у кући Арпо, преко пута данашње поште, где је дуго стајала и његова биста после његове смрти.

И поред његових највећих напора, јавила се потреба да се у Бачкој Тополи прошири здравствена нега и подигне на виши ниво. Као члан Општинског представништва, доктор Хаџи је дао идеју о изградњи болнице. Општина је изгласала 200 форинти донације како би градња почела. Др Хаџи је лично купио неколико кућа у тадашњој улици Лајоша Кошута (садашња Маршала Тита) и наменио их за негу болесника током 1887. године. Као заслугу за предан рад, град Бачка Топола је доктору Хаџију подигла плату на 850 форинти што је била једна од већих лекарских плата у том делу Аустроугарске. Тада је др Хаџи већ имао неколико асистената, међу осталима др Јанош Варо и др Вилмош Донослович. Тако др Донослович сведочи да је др Хаџи понедељком радио ортопедске операције, уторком и суботом пластичне операције ока, док је средом и недељом радио разне хируршке захвате¹³⁷. Према неким подацима годишње је просечно прегледао и до 10000 људи¹³⁸.

Др Хаџи имао је искуства и у ратним дешавањима. Године 1878. Аустроугарска монархија је окупирала Босну и Херцеговину¹³⁹. Неколико месеци је радио као војни лекар у околини Бијељине¹⁴⁰. Када се вратио у Бачку Тополу живео је скромним животом. У његовој кући није било великих прослава. Лекарске услуге није наплаћивао сиромашним становницима. Сведочио је епидемијама тифуса, шарлаха и дифтерије током 1897 и 1898. године. Доктор Хаџи је посебну бригу посвећивао на-

¹³⁶ Stojavljević, P. Pantelić, M. The influence of the Refugees on Age Structure in Immigration Municipalities in Vojvodina (Serbia). *Geographica Pannonica*, Vol 17, Issue 1., 2017. pp.26-31.

¹³⁷ Donoszlovits, V. Új Bácska. 22.10.1904. pp. 2-3

¹³⁸ Letmányi, I. *Kalangya (Krstina)*. 15.01.1944. page. 21.

¹³⁹ Gavrilović, D., Vasin, G., Mikavica, D., Đukićin Vučković, S., Ivanović Bibić, Lj., Stojavljević, R. The influence of German settlers on the formation and development of an industrial town in Habsburg Bosnia: Teslić (1878–1918), *Geographica Pannonica*, Vol. 22, Issue 1, 2018. pp. 54-67

¹⁴⁰ Varro, J. *Bácska Topola és Vidéke*, 16.7.1933. pp. 2-3

родном здрављу. На његову иницијативу у варошици крећу да се копају јавни и приватни бунари. Био је на челу епидемиолошког одбора који је регулисао кретање и понашање становништва током харања заразних болести као и регулисање начина копања бунара.

Доктор Хаџи је и један од најзаслужнијих за исушивање мочварног терена око реке Криваје. Она се пружала, као и данас, западним ободом градског насеља, између доњег и горњег колског пута, код тзв. Јухасовог моста. Наведени мочварни делови били су расадници јата комараца који су ширили заразне болести. Првом на свом имању, а потом дуж целог овог дела, др Хаџи је насуо земљу и засадио руже. Око реке су асфалтиране улице, уништавани грмови и жбуње. Мочварни крај препун комараца је убрзо нестало. Осим ових санитарских радова, др Хаџи се борио за оснивање Грађанске школе у насељу као и за увођење електричног осветљења.

Успех је утолико већи уколико имамо виду колико медицинских операција је др Хаџи извршио у периоду 1889–1901. године. Према подацима из часописа *Gyógyászat*¹⁴¹, он је у овом периоду извршио 1841 операцију на очима, 5133 опште хируршке операције, 2232 операције хроничних упала зглобова, 345 гинеколошких операција.

Године 1898. основана је жупанијска подружница Савеза лекара. Први председник удружења био је др Јожеф Рењи. Ипак као најпознатији лекар у региону, др Јанош Хаџи је преузео функцију председника Савеза лекара годину дана касније.

У последњој деценији XIX века наставио је да доприноси свакодневном животу варошице. Под његовим утицајем изграђена је калдрма од Калварије, најзападнијег и највишег дела града до железничке станице, која се налази у источном индустријском делу. Важна година била је 1893. када је кроз Бачку Тополу прошла железничка пруга Будимпешта – Земун. Под утицајем др Хаџија, Бачка Топола је учествовала са 25.000 форинти¹⁴². Сви ти успеси, препоручили су га да буде кандидат среза Врбас, под који је спадала Бачка Топола за посланика у парламенту у Будимпешти. Међутим, ове изборе је изгубио од кан-

¹⁴¹ *Gyógyászat*, 6.4.1902. pp. 215–217.

¹⁴² Iványi, I. *Bács-Bodrog vármegye Földrajzi és történelmi helynévtára*. том III, 1909. page. 145.

дидата Агоштона Пулског. Осам година касније на новим изборима за парламент, др Хаџи је победио врбашког адвоката Лајоша Кармана. У Бачкој Тополи му је приређен величанствен дочек . Ипак на овој функцији се кратко задржао. Услед напорних година рада, здравље му је било трајно нарушено. Преминуо је 13. јула 1903. године, у суботу, у подне. Сахрањен је два дана касније. На све градске институције истакнуте су црне заставе.

*Прилој 38. Арџешки бунар из 1896. године
Извор: Из збирке Кароља Бриндзе (документација усђуиљена
од Аранке и Радише Јовановић)*

Као што смо већ напоменули, бројни грађевински радови су урађени за време боравка и рада др Хаџија у Бачкој Тополи. Године 1885. на његову иницијативу основано је Добровољно ватрогасно друштво. Доктор Хаџи је био његов први заповедник. Две године касније, под његовим утицајем, основано је Самостално позоришно друштво . У слично време, проласком пруге кроз источни део града, формиране су две циглане, у власништву породица Бодрог и Чифчак. Године 1885. Саграђена је Самостанска школа са забавиштем . Девет година касније изграђена је прва месна кланица у граду.

Развој привреде у граду је пратио и развој здравства. Први подаци о здравству у Бачкој Тополи јављају се 1826. године помињањем хирурга Бенчика Матеа. Он је живео у Малом Иђошу, а варошицу је обилазио неколико пута недељно. Први лекар за кога се зна да је радио у Бачкој Тополи звао се Карољ Никелсбурдер који је у граду боравио и радио око 1850. године. У то време је у варошици постојала и апотека. Доктора Никелсбурдера наследио је др Кох Мор, кога је наследио др Хаџи. После смрти доктора Хаџија, у Бачку Тополу долазе два лекара, Ђуза Фењи и Виктор Рењи. Од 1912. године у граду почиње да ради др Јене Хаџи, син чувеног бачкотополског лекара.

БАЧКА ТОПОЛА ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

На основу Војне конвенције о примирју коју је испред поражене стране потписао делегат Бела Линдер, а за Савезнике војвода Живојин Мишић и генерал Анри, српска I армија је запосела Тополу (13. новембра 1918. године). На Скупштини о присједињењу Бачке, Баната и Барање Краљевини Србији у Новом Саду, Тополу је представљао адвокат Милан Лесковац из Бајше¹⁴³.

Улазак српске војске у Бачку Тополу су поздравили представници Националног савета и националне страже, Мор Бодрог и Јене Сепеши¹⁴⁴. Све је прошло без инцидената. Национална стража је расформирана и оружје је предато српској војсци.

После Првог светског рата, територија данашње општине Бачка Топола је постала део нове државе: Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Новом административном поделом у каснијим послератним годинама, Бачка Топола је постала део Дунавске бановине са административним центром у Новом Саду. У меморандуму о територијалним питањима делегација Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца је на мировној конференцији у Версају обележила границу према Мађарској: „...од тог места, она (граница – прим. аут.) силази Тисом до насупрот места Хоргоша;

¹⁴³ Вулетин, М. Општина Бачка Топола у периоду од 1848. до 1918. године. У делу: *Монографија Бачке Тополе 1750–1945*. Нови Сад, 2001. стр. 68.

¹⁴⁴ Исто. 70.

затим скреће на запад, пролазећи северно од села Хоргоша, затим на коту 131, па преко села Мељкута (с мађарске стране) и излази на источни рукавац Дунава, јужно од села Бачмоноштора, пресеца Дунав близу коте 90...¹⁴⁵. По овој предложеној линији граница би ишла од Сегедина благо на запад – југозапад пролазећи три до четири километра северно од Суботице и два до три километра јужније од Баје. На западу би ишла неколико километара јужно од Печуја и Сигетвара, а потом се лучно попела ди Велике Кањиже. Вароши Баја, Печуј, Сигетвар и Велика Кањижа би остале у Мађарској, док би Сегедин, Суботица, Сомбор и Мохач припале Краљевини СХС. О овом југословенском предлогу се разговарало на конференцији. Никола Пашић је 20. марта 1919. године јавио Влади да „Бачка стоји много боље од границе у Банату...”¹⁴⁶. Н. Пашић даље извештава у писму од 8. априла да „у Бачкој добијамо у свему према нашим захтевима са Суботицом заједно”. У Извештају од 18. априла Н. Пашић извештава „да Суботица остаје нама и да граница иде испод Баје, а повише Сомбора”¹⁴⁷. Сутрадан када се сусрео са председником САД, Пашић није пропустио да укаже на то да граница према Мађарској на том етнички веома измешаном терену је повучена тако да Мађарској остаје више Срба, Хрвата и Словена него југословенској држави Мађара¹⁴⁸. Као што можемо видети, граница са Мађарском је тада била повучена не сасвим по очекивањима и жељама Краљевске Владе. То би требало имати на уму сви они који данас захтевају ревизију ових међународно признатих уговора. Мале корекције границе су извршене, па је тако Сегедин остао у Мађарској. Потписивањем мировног споразума у Тријанону 4. јуна 1920. године било је окончано питање југословенско – мађарске границе. Бачка Топола се налазила јужно од демаркационе линије.

¹⁴⁵ Митровић, А. *Југославија на конференцији мира 1919–1920*. Прометеј. Нови Сад. 2019. стр. 309-310.

¹⁴⁶ Пашићев извештај председнику Владе, лично, стр. Пов. Бр. 9, 20.3.1919. Архив делегације. Фонд 13.

¹⁴⁷ Пашићев извештај председнику Владе, лично, стр. Пов. хитно, 16.4.1919. Архив делегације. Фонд 5.

¹⁴⁸ Пашићев извештај председнику Владе, лично, стр. Пов. 17.4.1919. Архив делегације. Фонд 13.

Укидање феудалних односа и поседа у новоствореној држави прокламовано је прогласом регента Александра Карађорђевића 21. децембра 1918. године. Већ 25. фебруара 1919. године влада је донела „Претходне одредбе за припрему аграрне реформе” које су биле законски оквир за спровођење до доношења 130. члана Видовданског Устава 1921. године. Ове одредбе су биле на снази до доношења Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима 19. јуна 1931. године¹⁴⁹. Начин градње кућа се разликовао од оног у пасивним крајевима одакле су колонисти дошли. Преко кредита у својим аграрним заједницама колонистима су додељивани дрвена грађа и цреп¹⁵⁰.

Аграрна реформа после Првог светског рата, у новоствореној Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, изгласана је и покренута 25. фебруара 1919. године. Базирала се на одлуци Крфске декларације из 1917. године о ратним циљевима Србије после победе у Великом рату и присједињења делова Аустроугарске где живи (јужно)словенско становништво.

Табела 8. Колонистичка насеља на територији данашње општине Бачка Тојола

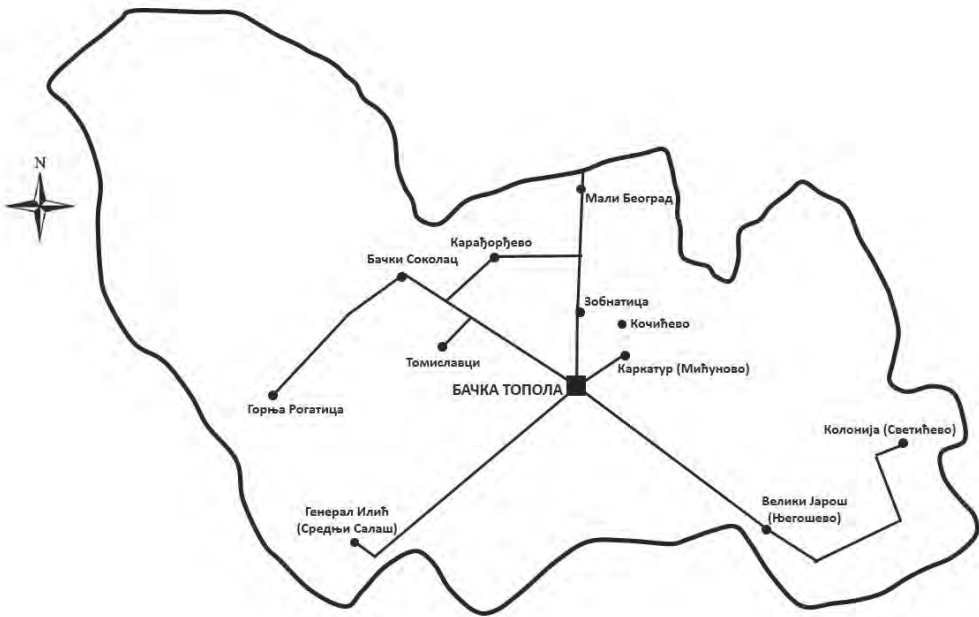
Бачки Соколац	Горња Рогатица
Зобнатица	Карађорђево
Мали Београд	Мићуново (Каркатур)
Његошево	Светићево
Средњи Салаш	Томиславци
Кочићево* (више не постоји)	

Извор: Табелу израдио аутор

¹⁴⁹ Мицић, М. Колонистичка насеља 1920–1941 – Бачка, Банат и Срем. Банатски културни центар. Темерин. 2021. стр. 16–17.

¹⁵⁰ Мицић, М. Кућа и хлеб – колонистичка породица у Банату, Бачкој и Срему. Банатски културни центар. Темерин. 2021. стр. 74.

Први насељеници у ове крајеве долазе већ на пролеће 1920. године. Колонисти долазе из тзв. пасивних крајева новостворене државе, из Далмације, Лике, Баније, Кордуна, Босне, Херцеговине и Црне Горе. На територији данашње Бачке формирана су 52 колонистичка насеља. Дакле, може се рећи да се петина насеља налази на подручју општине Бачка Топола.

Прилој 39. Колонистичка насеља на територији општине Бачка Топола
Извор: Карта израдио аутор, размер: 1:300.000

Бачка Топола као варошица има добар географски и саобраћајни положај. Налази се на путу Нови Сад – Суботица, као и на прузи саграђеној 1890-их година која је спајала Будимпешту и Земун. Плодна земља и повољна клима утицале су пресудно да један од првих 30.000 колониста који су дошли у Бачку управо за нови завичај одабере атаре данашње поменуте општине. Процентуално повећање броја Срба видимо и кроз пописе становништва и њихове процене. По аустроу-

гарском попису становништва из 1910. године број Срба у данашњој Бачкој износио је 145.000. Три године касније по црквеним проценама, он је достигао 189.000. По првом званичном попису становништва из 1921. године, у Бачкој је живело 250.000 Срба. Они су чинили трећину становништва. Мађарско становништво чинило је 35%, а немачко 25%. Уочава се и у овим подацима да власти нове краљевине нису вршили репресалије и протеривање домицилног мађарског и немачког становништва после рата. Другачији тонови су виђени после Другог светског рата, поготово према немачком становништву. Постоји обимна историјска грађа и литература који говори овоме у прилог. Из тог разлога морамо да уложимо примедбу и на део текста Тибор Кишимреа¹⁵¹ који потпуно супротно историјским чињеницама говори о наводној „великосрпској политици”. Даље аутор говори како број оптаната (Срба из Мађарске) који је дошао у Бачку Тополу није био значајан. Историја нам показује управо супротно. Н. Гаћеша као највећи стручњак за ову тему наводи више стотина оптаната. Овде се мора додати да су насеља Његошево и Средњи Слааш формирала управо ова група досељеника¹⁵².

Доделу земље је спроводило Министарство за аграрну реформу од почетка до 1929. године. Овај задатак је преузело Министарство пољопривреде. Земља је одузимана богатим велепоседницима различитих нација и вера. Дозвољавало им се да сачувају до 500 хектара земље. Од ове слободне земље у првим годинама реформе додељено је колонистима око 50% земљишних поседа. Одлуке надлежних министарстава спроводили су жупанијски судови у Новом Саду и Суботици.

Масовна досељавања становништва била су у пролеће 1921. године. Земљу је добијало неколико категорија колониста. Први су били солунски добровољци – борци, носиоци Албанске споменице и Карађорђевог звезде који су добијали по 5 хектара по члану породице. У другу категорију су спадали добровољци – неборци који су добијали

¹⁵¹ Кишимре, Т. Бачка Топола у периоду светских ратова. У делу: *Монографија Бачке Тојоле 1750–1945*. Нови Сад, 2001. стр. 71.

¹⁵² Стојсављевић, Р. Колонизација Светићева после Првог светског рата. *Зборник радова „Колонизација војвођанских области (1921–1941)»*. Матица српска. Нови Сад, 2022. стр. 195–206.

по 3 хектара по члану породице. Трећу категорију су чинили надареници који су из пасивних крајева аплицирали за земљишне поседе и добијали око 8 хектара по глави породице. Четврту категорију су чинили, тзв. аутоколонисти, српско становништво које је већ живело на овим просторима, али није имало довољно земље. Последњу пету категорију су чини оптанти, српско становништво које се из Мађарске досељавало на територију нове Краљевине. У првим послератним годинама та насељавања су била добровољна, да би доласком Хортија Миклоша на власт у Мађарској ова досељавања била принудна.

На територији данашње општине Бачка Топола главни талас доласка колониста био је у периоду од 1921. до 1923. године. Земља је добијена на бившим поседима породица Нађ и Унгар. Главни проблем ових колониста је био недостатак обезбеђеног смештаја. Први колонисти су спавали по шталама, стајама, амбарима и силосима. Дешавало се да неколико породица дели исту собу, шпорет и купатило. Ово је утицало да се један део колониста врати у свој родни крај. Проблем навикавања на менталитет људи и климатске прилике је утицало да у наредним годинама један део колониста такође напусти ове крајеве и врате се у своје завичаје на западу Краљевине.

Обавеза првих колониста у делу реформе 1921–1924. године била је да саграде куће на својим новим поседима или у планским новим насељима у року од три године. Ово је изискивало додатне проблеме добављања материјала за градњу, недостатак средстава, па се већи део колониста задуживао код локалних фирми и преко кредита. Прва насеља су настајала око старих велепоседничкихседа, тзв. мајура или на ободима старих насеља (нпр. Бајша, Стара Моравица, Пачир, Ново Орахово).

Једна од првих колонизација била је око данашње ергеле Зобнатица средином новембра 1922. године. Овде је стигло 36 добровољачких породица из Лике, из околине Коренице. На поседу велепоседства Војнић, у атару данашњег насеља Бајше, добијено је 44 катастарских јутара за кућне плацеве и формирање насеља у мају 1923. године.

У атару данашњег насеља Светићево (бивши назив Колонија) у јесен 1929. године породице са околних салаша добили су 82 кућна плаца. Идуће године је подигнуто првих 16 кућа и изграђено је насеље. До

почетка Другог светског рата број кућа у овом насељу је скоро утро-стручен.

У првим годинама колонизација оптанти из насеља Генерал Илић (садашњи Средњи Салаш) тражили су од Савеза аграрних заједница цигле из Црвенке за изградњу кућа. У исто време један извештај из колоније Кочићево говорио је да су колонистичке куће недовршене, без врата, прозора и да породице трпе обољења и смрт од прехладе. Колонисти из насеља Велики Јарош (данашње Његошево) извештавали су да им је у лето 1922. године у Херцеговини била јако слаба жетва те их је то подстакло на досељавање у равничарске крајеве, као и да су прве досељеничке године биле веома тешке.

Поседи у општини Бачка Топола давани су привремено на четири године. Породице које су имале преко десет чланова добијали су по једно катастарско јутро на сваког следећег члана. Обавеза колониста је била да се земља барем једном нађубри у те четири године закупа. Земља се није смела отуђити, продати, изнајмити или запустити. Увидом у архивску грађу, утврђено је да се прекршиоцима ових обавеза земља одузимала¹⁵³.

Становништво Банатског Аранђелова због нерегулисане границе са Румунијом је тражило премештај у насеље Мали Иђош. Жупанијски суд у Суботици није имао слуха за то, па је ово становништво населио у насеље Бајмок. Сваки добровољац морао је да покаже доказ о свом статусу. Све селидбе (возом или запрежним колима) биле су о трошку државе.

У светлу ових догађаја, на дан 31. 12. 1927. године на територији данашње општине Бачка Топола колонисти су живели у седам насеља: Стара Моравица и Горња Роглатица (210 породица), Каркатур (данашње Мићуново – 33 породице), Зобнатица (246 породица), Соколац (данашњи Бачки Соколац – 203 породице), Бајша (151 породица), Кочићево (12 породица) и Средњи Салаш (47 породица). За разлику од данашње административне расподеле, Стара Моравица и Горња Роглатица биле су део општине Стара Моравица. Соколац је био део општине Мали Иђош. Бајша је била у истоименој општини, где је припадао и

¹⁵³ Гаћеша, Н. *Ајрарна реформа и колонизација у Бачкој 1918–1941*. Матица српска. Нови Сад. 1968.

Средњи Салаш. Потоње насеље Његошево припадало је општини Мол, док је насеље Светићево (Колонија) припадало општини Ада. Карађорђево, Кочићево и Мали Београд су припадали општини Суботица, док су Томиславци (једно време Орешковић) припадали општини Бајша.

У новоствореној држави Бачка Топола је остала један од срезова у Сомборској жупанији. Састојала се од осам општина: Бајша, Чантавир, Фекетић, Мали Иђош, Стара Моравица, Пачир, Секић (данашњи Ловћенац) и Бачка Топола. Срески начелник је тада постао Драгомир Јеремов, родом из Шајкаша.

Године 1924. у Бачку Тополу је стигла електрична енергија. Тада је изграђена електрична централа Јелшинград¹⁵⁴. Више о градитељству и подизању Бачке Тополе биће написано у поглављу о привредним карактеристикама општине.

БАЧКА ТОПОЛА У ДРУГОМ СВЕТСКОМ РАТУ

Други светски рат нанео је велике патње човечанству. Људи су убијани, мучени и расељавани. Од овога није била поштеђена ни Бачка Топола. Први приснији контакти после Тријанонског споразума између Краљевине Југославије и Мађарске су наступили у мају 1940. године. Контакти између кнеза Павла Карађорђевића и Хитлера о могућој сарадњи или пакту, утицали су да Марађска покуша да се укључи у тај дијалог. Консултације кнеза Павла и Хортија Миклоша навеле су министра спољних послова Мађарске Чакија да предложи један пакт пријатељства са Југославијом који би онда званични Београд још чвршће везало за силе Осовине¹⁵⁵. Кнез Павле је имао други план. По његовом мишљењу, пакт са Мађарском би био препрека даљег немачког ширења на Балкан¹⁵⁶. Немачки министар спољних послова Рибентроп се сложио са оваквим планом. Ипак, немачка штампа није пропратила Чакијеву посету Београду, нити је оваквом потенцијалном југословенско

¹⁵⁴ Харкаи, И. *Грађевинарство Бачке Тополе*. Нови Сад, 1991. стр. 51.

¹⁵⁵ Барон Ђорђе Бакач Бешењи, бивши посланик Мађарске у Београду – изјава Хоптнеру, у *Fotitch, C. The War We Lost. New York*. 2012. стр. 270.

¹⁵⁶ Исто. 411–420.

– мађарском пакту придавала већи значај. „Пакт о вечитом пријатељству” између Србије и Мађарске је потписан 13. децембра 1940. године у Београду¹⁵⁷.

На дан мартовског пуча, 27. марта 1941. године, Хитлер је преко мађарског посланика у Берлину предао Влади у Будимпешти званичан предлог да учествује у оружаном нападу на Југославију. Мађарски посланик Стојаји је у присуству председника Владе грофа Пала Телекија и министра иностраних послова Ласла Бардошија обавестио Хортија Миклоша да Немачка признаје мађарске територијалне претензије на Југославију у пуној мери у којој Будимпешта то жели. Хитлер је сматрао како Мађарска није добила жељене области у Трансилванији и нудио им је Бачку и банат у циљу ширења на југ. По сопственом признању, Немачка није имала територијалне претензије према Југославији, осим малог дела у рејону Марибора¹⁵⁸. Регент Хорти Миклош је прихватио немачке предлоге 4. априла. Мађарски врх је овде био у дилеми. Хорти Миклош се бојао немачке окупације Мађарске уколико не прихвати Хитлеров план. Пал Телеки је сматрао план у супротности са Пактом са Југославијом који је потписан 13. децембра прошле године. Телекијев предлог је да интервенција мађарске војске буде ограниченог обима једино у случају дезинтеграције југословенске државе. Ту је долазило до размимоилажења са мађарским војним руководиоцима који су били спремни на освајање Југославије бок уз бок са немачком војском¹⁵⁹. На седници мађарске Владе, гроф Пал Телеки је изјавио да ће поднети оставку уколико се прекрши уговор о пријатељству са Југославијом. Сматрао је то рушењем мађарске части и могући потпуни пад под утицај Нацистичке Немачке. Телеки је послао поруке у Лондон и Вашингтон да би сазнао њихов став о евентуалном учешћу Мађарске у нападу на Југославију. Велика Британија је узвратила телеграмом у којем пише да ће прекинути све дипломатске односе са Мађарском уколико она прекрши Пакт о вечитом пријатељству са Југославијом. Дошавши у политички ћорскокак, Пал Телеки је извршио самоубиство

¹⁵⁷ Suppan, A. *Hitler's occupation of Yugoslavia*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Wien. 2019. pp. 403–418.

¹⁵⁸ Терзић, В. *Слом Краљевине Југославије 1941. II том*. Народна књига. Београд. 1980. стр. 40.

¹⁵⁹ Исто. стр. 42.

из части¹⁶⁰. Данас се мало људи сећа великих људи као што је био гроф Телеки. Најмање што је заслужио је да му и Срби и Мађари барем подигну споменик.

Мађарске трупе су углавном без оружаног отпора ушле у Бачку 11–13. априла 1941. године. Мађарски Генералштаб је истицао да војска не улази југословенску територију као освајач него да је ослободи и да Мађарској прикључи отргнуте „јужне крајеве“¹⁶¹. Мађарски регент Хорти Миклош је тим поводом издао следећу Прокламацију: „Формирањем независне и самосталне хрватске државе, Југославија је престала да постоји. те се распала на своје саставне елементе... истовремено с тим, постала нам је императивна дужност да поново узмемо у своје руке осигурање судбине и положаја територије која је 1918. године откинута од Мађарске и Мађара који на њој у великим масама живе. То је таква света национална дужност која се има неодложно испунити. Зато још на данашњи дан наређујем својим војницима да заштите Мађаре који живе у јужним крајевима. Акција мојих војника није уперена против српског народа с којим немамо спора и с којим хоћемо убудуће живети у миру... С љубављу и радошћу поздрављамо нашу крв која се враћа к нама и коју узимамо под нашу заштиту, молим Божји благослов за мађарску нацију и за домовину“¹⁶². Окупација Бачке завршена је до 15. априла 1941. године од стране јединица мађарског 5. корпуса чији се Штаб налазио у Сегедину. Упркос изјави Хортија Миклоша да акција није уперена против српског народа, на терену смо видели супротно. Посебно су страдали колонисти у колонистичким насељима у Бачкој Тополи. Убиства, злочини, протеривање у логоре и формирање логора у Бачкој Тополи било је све супротно што је објављено у Хортијевој Прокламацији.

Мађарска војска је ушла у Бачку Тополу у поподневним часовима 12. априла. Највећи део становника је дочекао војску као ослободитеље. Присутни су просипали цвеће пред оклопна возила, заставама

¹⁶⁰ Bodolai, Z. *The Timeless Nation: the History, Literature, Music, Art and Folklore of the Hungarian Nation*. Hungaria Publishing Company. Budapest. 1978.

¹⁶¹ Чулиновић, Ф. *Окупирана Југославија*. Војноиздавачки завод, Загреб. 1970. стр. 531–533.

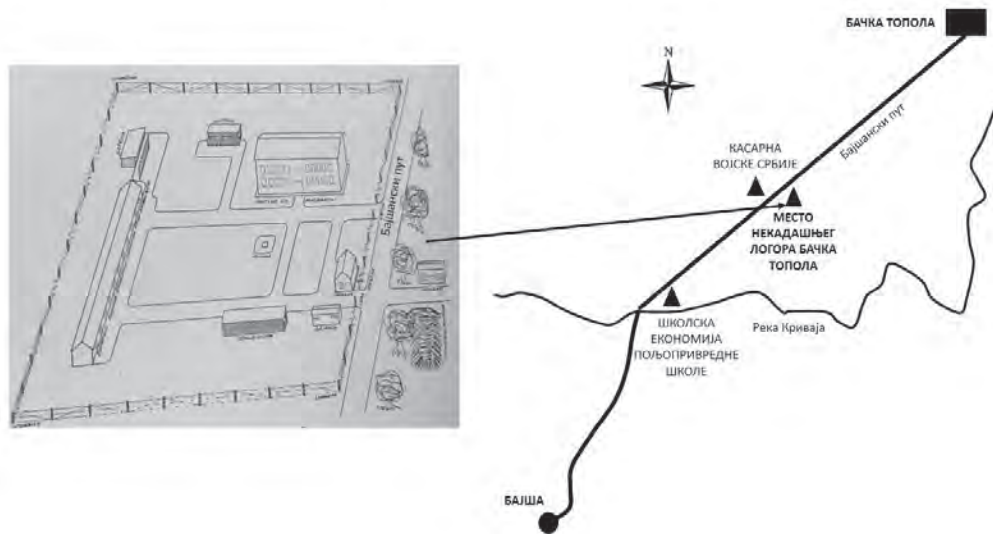
¹⁶² Archiv der Gegenwart. Wien. 1941. pp. 4973–4974.

и вином поздрављали освајаче¹⁶³. Убрзо је срушен споменик краљу Петру I Карађорђевићу у центру насеља. У последње време јавља се стидљиво идеја да се споменик српском краљу опет направи и постави на старо место. За сада је ова иницијатива без одговора. Супротно Хортијевој Прокламацији, Влада Мађарске је донела одлуку да Бачку моју напустити сви они који су овде колонизовани после 31. децембра 1918. године. За колонисте је формиран логор у Бачкој Тополи (данас остаци тог логора су део касарне Војске Србије на путу између Бачке Тополе и Бајше) 19. маја 1941. године под називом „101. покретни и дистрибутивни логор”¹⁶⁴. Логор је постојао до 8. октобра 1944. године. На место протераних колониста, довођени су Чанго – Секељ Мађара из Буковине¹⁶⁵. Можемо навести пример села Светићева у којем је 1942. године насељено 26 мађарских породица. Исте године Хорти Миклош је овим породицама поклонио звоно које данас стоји као споменик у центру села. Спомен опомене на зла времена.

¹⁶³ Кишимре, Т. Бачка Топола у периоду светских ратова. У делу: *Монографија Бачке Тойоле 1750–1945*. Нови Сад, 2001. стр. 85.

¹⁶⁴ Голубовић, З. *Рација у јужној Бачкој*. Историјски музеј Војводине. Нови Сад, 1992. стр. 14.

¹⁶⁵ „Након окупације пољске државе, на основу споразума између Немачке и Совјетског Савеза, СССР је на рачун Чехословачке добио Прикарпатску Русију и тако успоставио границу са Мађарском. У тим областима живело је становништво мађарског порекла, тзв. Чангови (Буковински Секељи). Године 1940. дошло је до споразума између Москве и Будимпеште о пресељењу Чангова у Мађарску” (Голубовић, З. *Шарварска јоліоїа*. Матица српска. Нови Сад, 1995. стр. 35). С обзиром да су били земљорадници, морала им се дати земља од мађарских велепоседника. С обзиром да то није било изводљиво, они су привремено насељавани у делу око мађарске границе са Чехословачком и Румунијом. С обзиром да њихов статус и даље није био решен, при окупацији Бачке Влада у Будимпешти видела је решење о њиховом коначном смештају у колонистичким насељима.

Прилої 40. Лоїор у Бачкој Тоїоли
Извор: карџу израдио ауџор; размер 1:300.000

Кроз логор у Бачкој Тополи прошло је око 6000 затвореника. Ово је била врста пролазног логора. Углавном колонисти су завршавали касније у неким од логора у Мађарској (Шарвар, Нађкањижа....). У Бачкој Тополи се налазила и тзв. „кућа ужаса” где су мучени мештани, углавном Срби.

Посебна тешка ситуација је била у колонистичким насељима која су формирана после Првог светског рата. У колонији Бачки Соколац мађарска жандармерија стигла је 15. маја 1941. године. Они су каминима опколили село. Свим становницима је наређено да у року од пет минута морају напустити своје домове. Становници овог насеља су завршили на Југовићево (данас стамбени део Новог Сада). Као део бившег логора Југовићево данас се налази касарна Војске Србије. Протерано је свих 533 становника овог насеља. Мађарске власти су селу дали ново име: *Bács – Andrászállás*¹⁶⁶.

¹⁶⁶ Голубовић, З. *Шарварска јолијоџа*. Матица српска. Нови Сад, 1995. стр. 48.

У Горњу Рогатицу је 19. маја стигло око 200 мађарских жандарма. Колонистима је наређено да моментлано напусте своје домове. Одведени су на железничку станицу у Бачкој Тополи, одакле су возом пребачени на Југовићево. Скоро месец дана касније већина њих је завршила у логору Шарвару. Истерано је из кућа 600 становника овог насеља. Насеље је под окупацијом добило име Ref-Andráslelke¹⁶⁷.

Прилој 41. Место где се налазила „кућа ужаса”
Извор: карџу израдио ауџор; размер 1:300.000

Предграђе Каркатур (данас Мићуново) је посебно страдало у рату. Дана 13. априла 1941. године су у насеље проспели окупаторски војници. После убистава и малтретирања мештана које је трајало два сата, становници су спроведени према железничкој станици. Од њих је тражено да вичу „Живео Хорти” и да пљују на Српску православну цркву поред које су пролазили¹⁶⁸. Већина становника је спроведена везана у Бају, Суботицу, Нађкањижу и Шарвар. Ово насеље је за време окупације названо Кукирики.

Колонија Генерал Илић (данас Средњи Салаш) је исељена 19. маја. Жандарми су мештане сместили у месну школу. По највећем плуску спроведено је 245 људи то поподне до Бачке Тополе, а одатле на Југови-

¹⁶⁷ Исто. стр. 49–50.

¹⁶⁸ Исто. стр. 50.

ћево. Већина њих је завршило у Шарвару. У време окупације насеље је носило назив Istenhozott (мађ Доброшли).

Колонија Томиславци је испражњена 19. маја када је становницима наређено да у року од пола сата напусте село. Укрцани су у сточне вагоне и пребачени у Нови Сад. Скоро 700 становника овог насеља је завршило у Шарвару. Тада је насеље променило име у Andrásvára¹⁶⁹.

У колонију Његошево су су мађарски војници и околни цивили дошли 26. априла. Све мештане су окупили у центру насеља. Извршен је детаљан претрес кућа. Када се војска повукла, околни цивили су пљачкали куће и малтретирали мештане. То стање је потрајало до 2. маја. Тог дана у јутарњим часовима је Његошево исељено. Колонисти су пребачени у Бечеј, па у Суботицу. Из Суботице су пребачени у логор у Нађкањижу. За време окупације насеље је носило назив Istenáldás (мађ. Благослов од Бога)¹⁷⁰.

Прва хапшења и малтретирања становника Светићева кренула су 15. априла. На Спасовдан, 29. маја 1941. године у селу су стигли мађарски жандарми из Бачке Тополе. Издато је наређење да се сви мештани окупе у центру села код Соколског (данас Сеоског) дома¹⁷¹. Након тога

¹⁶⁹ Исто. стр. 52–53.

¹⁷⁰ Исто. стр. 78–79.

¹⁷¹ Овде ћемо детаљно објаснити ток догађаја преузет од старијих мештана усменим предањем. По сведочењу Момчила Стојсављевића које је он добио од очевидаца, сви становници насеља су се нашли на ливади преко пута Соколског дома, на месту где је садашњи парк. На плацу поред се налазила дрвена грађа за подизање објекта, вероватно сеоске школе и православне цркве који су били у плану. У данима пре него што је дошло до уласка жандарма у село, Срби из насеља и околних салаша су ишли код оближњег мештанина Петера Тота да се распитују о актуелним приликама и да их он узме у заштиту. На Спасовдан је претило да сви становници насеља буду побијени под оптужбом да крију „четнике”. По сведочењу Милана Катића које је он добио од очевидаца, Цвита Катић је тада свог тромесечног сина Николу оставила на столу у кући како би евентуално преживео јер је била сигурна да ће сви бити стрељани. Овде морамо поменути и племениту улогу Иштвана Сабадоша који је гарантовао да мештани Светићева не крију никакве сумњиве особе („једна ласта...”). Велику улогу у смиривању тензија одиграо је Илија Загорац (1904–1991) који је добро говорио мађарски језик. Споразумевајући се са мађарским жандармима и проверавајући заједно таван на Соколском дому успео је да их увери да никаквих сумњивих радњи ни особа нема у насељу. Тиме је његов допринос спашавању локалних мештана немерљив. Илија

су кренули ка логору у Бачкој Тополи. Сигурно је мучно било гледати истераним Србима како окупаторски војници терају њихову стоку и коње према северу. Према сведочењима, Срби из Светићева су звиждали и довикивали својим коњима који су, препознајући гласове својих господара, покушавали да се отргну од војника и побегну. Један део становника Светићева је потом пребачен у Нађкањижу. Срби са околних салаша су истерани према Сенти, а потом сточним вагонима у Југовићево. Један део њих се вратио у своју постојбину Далмацију, док је један део расељен по Шумадији и Источној Србији. За време окупације насеље је добило назив *Istenkeze* (мађ. Божија рука)¹⁷².

У насеље Карађорђево окупаторска војска је ушла 13. априла. Отмице и малтретирања су се наставили до 26. априла када су кренула прва исељевања. Она ће трајати до 15. маја када су становници овог насеља заједно са мештанима из Малог Београда и Кочићева¹⁷³ возовима пребачени у Југовићево. Велики део становника је завршио у Шарвару где је већина њих изгубила живот. За време окупације насеље се звало *Bács-Andrásfalva*. Насеље Мали Београд које је имало слично судбину названо је *Andrásföldje*¹⁷⁴.

Други светски рат се завршио сломом нацистичких сила. На вест о приближавању Црвене армије, мађарска војска се повукла из Бачке

Загорац је са својом породицом завршио у Нађкањижи, а после откупа који је за њих платио Милан Недић, са породицом је пребачен и дочекао краја рата у Бесном Фоку, у околини Београда. По сведочењу Жарка Марчетића, које је допунио Милан Катић које су они добили од очевидаца, мађарски војници су посебно окретнуо мучили Вељка Тодоровића. С обзиром да се војницима замерио његов отац Марко кога нису могли да нађу, Вељка су мађарски војници везали за запрежна кола и натерали да пешачи од Светићева до Аде. Притом су га немилосрдно тукли и натерали га да поједе свих осам великих дугмади које је имао на капуту. После ослобођења, Вељко је узео правду и освету у своје руке.

¹⁷² Стојсављевић, Р. Колонизација Светићева после Првог светског рата. *Зборник радова „Колонизација војвођанских облас́ти (1921–1941)»*. Матица српска. Нови Сад, 2022. стр. 195–206.

¹⁷³ Данас ово насеље не постоји. Налази се неколико километара северно од Бачке Тополе, преко пута улаза у Пољопривредно добро „Зобнатица”. Данас се још виде остаци овог насеља. Оно је ограђено и у приватном је поседу. Расформирано је 1970-их година.

¹⁷⁴ Голубовић, З. *Шарварска јоли́оша*. Матица српска. Нови Сад, 1995. стр. 86.

Тополе 11. октобра 1944. године. Пре повлачења заостала војна техника је запаљена у Ватрогасном дому. Околна колонистичка насеља су напустили Чанго – Секељи. Дана 18. октобра 1944. године из правца Сенте су пристигле прве јединице Црвене армије и Народноослободилачке војске. Овај датум је из тог разлога постао Дан ослобођења града. Датум се из непознатих разлога не прославља у општини Бачка Топола.

ПОСЛЕРАТНЕ ДЕЦЕНИЈЕ

Развој Бачке Тополе после Другог светског рата доживео коренисте промене и кренуо новим правцима. Период 1960-тих до 1980-тих карактерише обимна изградња и снажна индустријализација. Град се територијално шири према северу дуж међународног пута, на североисток, дуж пута за Ново Орахово где је прешао железничку пругу и спојио се са селом Мићуновом и на југозапад, дуж пута за Бајшу. Током 1990-их, град и његова околина уназађени су читаву једну деценију, индустрија је осиромашила и пропала, млађа радна снага отишла је у иностранство.

У укупном пословању привредних и непривредних делатности значајну улогу имала је Основна банка у Бачкој Тополи. Пословала је у саставу Војвођанске банке – Нови Сад која је била задужена за штедне и кредитне послове фирми у Бачкој Тополи¹⁷⁵. Од 1947. године учињен је огроман корак у привредном развоју у самоуправним производним односима. До краја 1950-их година привреда се базирала на живом раду, а најважнији енергентни су били дрво и угаљ. Почевши од 1960-их година продрла је савремена техника и технологија у производњу што је за последицу имало оснивање великог броја фабрика и фирми. Све више се користе течна горива, природни гас и електрична енергија. Видели смо да је електрична енергија стигла у неке делове Бачке Тополе 1926. године, међутим за већину села је она постала реалност тек крајем 1950-их година.

¹⁷⁵ Ђере, К., Томић, П., Ипач, Ј. *Општина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1985. стр. 97.

После Другог светског рата у Бачкој Тополи је било два млина, пет циглана, једна кудељара, једна браварска радња и једно дрвно предузеће¹⁷⁶. У новим предузећима је радила локална радна снага. Број запослених у индустрији је био у сталном порасту. У 1981. години је у индустријским погонима радило 11% становништва општине.

У индустрији су се највише развили: Ливница челика „Јелсинград”, „Иномаг”, Индустрија окова, машина алата и галантерије „18. октобар”, „Оков”, „Електрон”, „ФААЛ”. У дрвној индустрији је најзначајнија била фабрика кухињског намештаја „Уметност” и „Југокомбинат”, као и Индустрија намештаја „Мебло” из Старе Моравице. У Бачкој Тополи је постојало предузеће модне обуће „Петефи”, као и предузеће за производњу конфекције „Елегант”. Носилац грађевинске производње било је редузеће „Први мај”. Данас је на том месту француска компанија „Лор” (LOHR) и фирма која изводи услуге за њих „Fe-var и занати”.

У периоду после Другог светског рата су се оснивале сељачке земљорадничке задруге. Најзначајније су биле „Елере” (Előre), „Дожа” (Dózsa), „Моше Пијаде”, „Гунарош” и др.

Када погледамо земљорадњу, развијена су била пољопривредна добра: Дожа Ђерђ (Dózsa György), Победа, Криваја, Зобнатица, Панонија, Пачир, Орахово, Његошево. У насељу Бачка Топола најзначајнији су били „Житокомбинат”, „АИК” (Агроиндустријски комбинат), „Агробачка”, Индустрија меса Топола, „Топико” (данас Перутнина) и др. Најважније трговинско предузеће је било „Топола – Универзал” са 59 продавница у 17 насеља, као и Робна кућа „Београд”.

Бачка Топола је делила судбину остатка Југославије у овом периоду. Оснивани одбори Комунистичке партије Југославије, радне организације, омладински клубови.

Почетком 1990-их година дошло је до слома идеологије и начина владавине у Југославији. Наступио је период ратова, економских санкција. Многи мештани општине Бачка Топола су били војници и резервисти у ратним дешавањима у Хрватској и Босни и Херцеговини. Неки су и изгубили живот. У овом периоду још увек је постојала јака пољопривредна и индустријска производња, која почиње да пропада упливом приватног капитала после 2000. године.

¹⁷⁶ Исто. стр. 102.

*Прилој 42. Један од насћуија вокално-инструменталној бенда „Самоуки” из Дома културе у насељу Победа са њочейка 1970-их ѳодина
Извор: Из ѳривайне колекције фотѳографѳија Момчила Сћијосављевића*

КАРАКТЕРИСТИКЕ СТАНОВНИШТВА

Становништво је изузетно комплексан предмет проучавања, осим просторне разноликости има и друге особине којима се баве дисциплине низа наука: демографија, историја, економија, статистика. Развој становништва проучава демографија, научна дисциплина која има наглашену квантитативну компоненту.

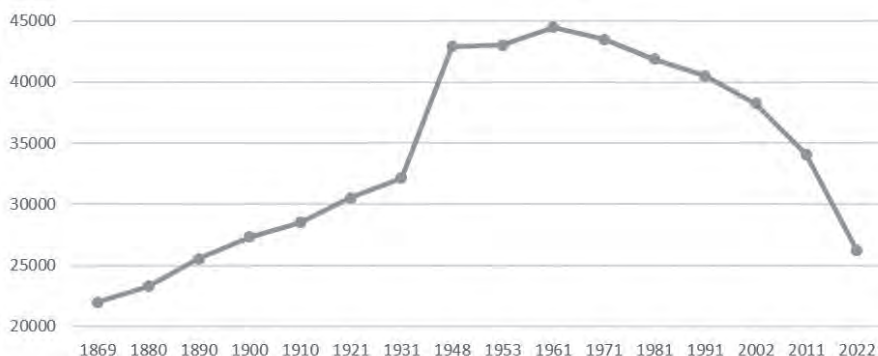
Први попис за општину Бачка Топола је одржан 1869. године. Последњи је одржан 2022. године. До 1910. године су пописи одржани у склопу Аустроугарске. После Првог светског рта одржавани у саставу Југославије. Најдужи период без пописа становништва био је у периоду 1931–1948. године који је важан због ратних страдања.

Табела 9. Промена броја становника у ошћини Бачка Топола у периоду 1869–2022. године

Попис	Број становника	Попис	Број становника
1869	22.000	1953	43.027
1880	23.288	1961	44.466
1890	25.535	1971	43.508
1900	27.308	1981	41.889
1910	28.499	1991	40.473
1921	30.532	2002	38.245
1931	32.135	2011	34.088
1948	42.892	2022	26.228

Извор: Пописи становништва Републичкој завода за статистику

Када пишемо о промени броја становника морамо бити опрезни јер се територија општина Бачка Топола мењала током историје. Број становника је континуирано растао до 1961. године када долази до пада који траје и данас. Уочава се да се највећи пад броја становника десио између два последња пописа, за скоро 8000 становника. Негативан природни прираштај и емиграција су узроци оваквог пада броја становника.

Прилој 43. Крећање броја становника у ошћини Бачка Топола у периоду 1869–2022. године

Извор: Графикон израдио аутор

У Бачкој Тополи постоји 23 насеља. По попису из 2022. године се види да је највеће насеље Бачка Топола са скоро 12.000 становника. Од сеоских насеља, највеће је Стара Моравица, а прате је Бајша, Ново Орахово и Пачир. Најмање насеље је Оборњача.

Табела 10. Број становника насеља у општини Бачка Топола

Насеље	Број становника	Насеље	Број становника
Бачка Топола	11930	Карађорђево	349
Стара Моравица	3909	Мали Београд	346
Бајша	1941	Горња Рогатица	298
Ново Орахово	1449	Победа	176
Пачир	1806	Зобнагица	148
Гунарош	1012	Кавило	144
Панонија	452	Багремово	115
Његошево	417	Светићево	96
Томиславци	403	Средњи Салаш	66
Бачки Соколац	379	Богарош	55
Мићуново	371	Оборњача	1
Криваја	365		

Извор: Пописи становништва Републичкој заводу за статистику

ПРИРОДНО КРЕТАЊЕ СТАНОВНИШТВА

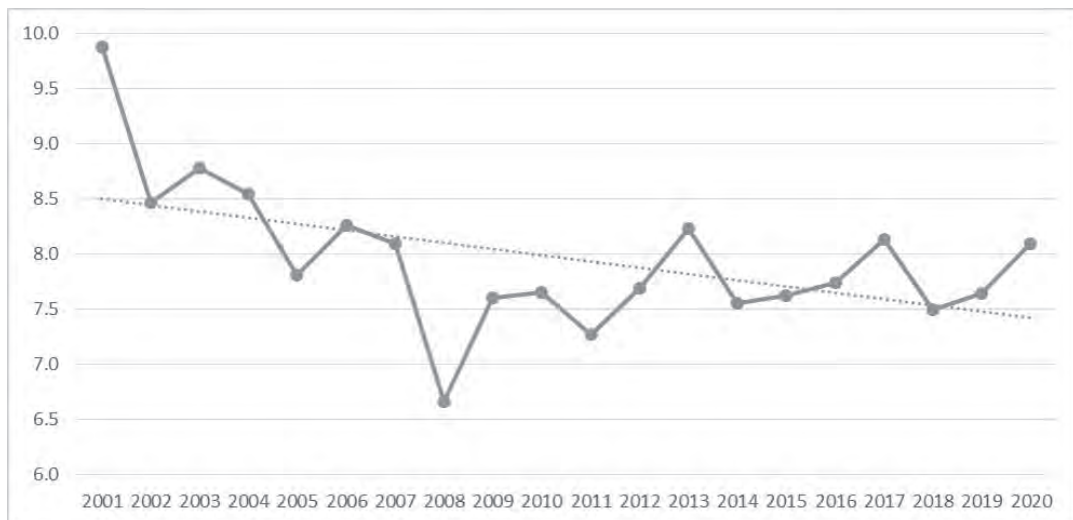
Природно кретање становништва обухвата: наталитет (број живорођених), морталитет (број умрлих) и природни прираштај (годишња разлика ова два броја). Стопе наталитета (n), морталитета (m) и природног прираштаја (j), представљају однос бројева рођених, умрлих и њихову разлику у односу на 1000 становника и изражавају се у промилима (‰).

Табела 11. Природно крейтање сїановнишїтва ойшїїине Бачка Топола (2001–2020)

Година	Наталитет	Стопа у %о	Морталитет	Стопа у %о	Природни прираштај	Стопа у %о
2001	387	9,9	645	16,5	-645	-6,6
2002	323	8,5	619	16,2	-619	-7,8
2003	332	8,8	672	17,8	-672	-9,0
2004	320	8,5	647	17,3	-647	-8,7
2005	289	7,8	659	17,8	-659	-10,0
2006	302	8,3	659	18,0	-659	-9,8
2007	292	8,1	618	17,1	-618	-9,0
2008	237	6,7	573	16,1	-573	-9,4
2009	267	7,6	624	17,8	-624	-10,2
2010	265	7,7	612	17,7	-612	-10,0
2011	243	7,3	553	16,6	-553	-9,3
2012	254	7,7	528	16,0	-528	-8,3
2013	269	8,2	507	15,5	-507	-7,3
2014	244	7,6	587	18,2	-587	-10,6
2015	243	7,6	564	17,7	-564	-10,1
2016	244	7,7	531	16,8	-531	-9,1
2017	254	8,1	495	15,9	-495	-7,7
2018	232	7,5	499	16,1	-499	-8,6
2019	234	7,6	492	16,1	-492	-8,4
2020	245	8,1	595	19,7	-595	-11,6

Извор: Поїиси сїановнишїтва Реїубличкої завода за сїаїшїстїку

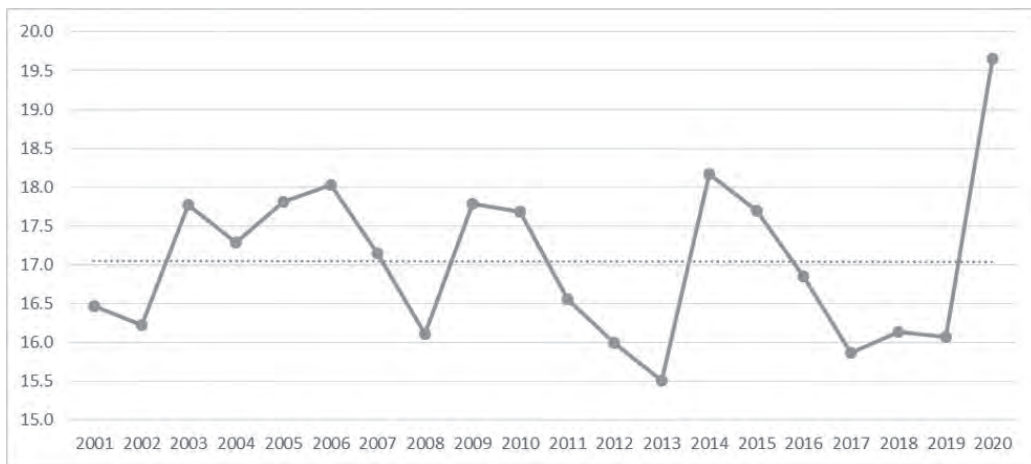
Као што се може уочити, природни прираштај је константно негативан у посматраном периоду. Оно што забрињава је да је у XXI веку стопа природног прираштаја узуетно негативна у свакој посматраној години. Када се на томе дода велика емиграција, јасно је зашто се број становника у општини Бачка Топола у XXI века смаїио за 12.000.

*Прилој 44. Крепање стоје најалиијеи у Бачкој Тојоли
у периоду 2001–2020. године*

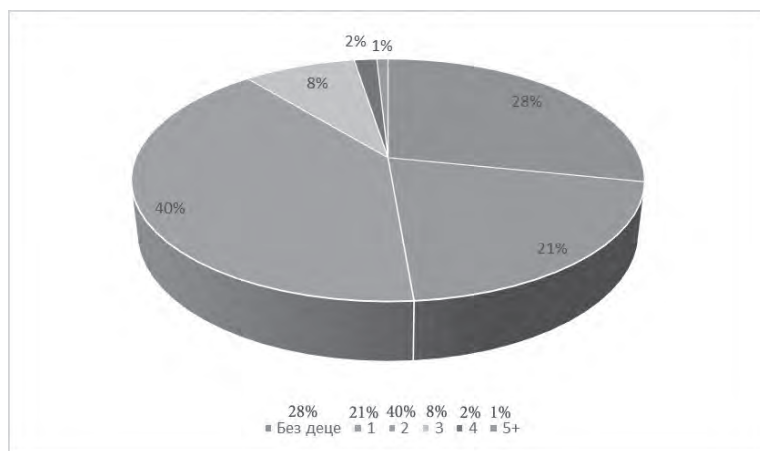
Извор: Појиси стaновништва Републичкој завода за стaтистичку

Као што се може уочити, стопе наталитета су у константном паду у посматраном периоду. Највећа је била на почетку посматраног периода 2001. године (9,9‰), а најмања 2008. године (6,7‰). Стопа морталитета има тренд стагнације. Највећа је била 2020. године (19,7‰) као последица Ковид вируса, док је најмања била 2013. године (15,5‰).

Прилої 45. Креїање сїоїе морїалиїеїа у Бачкој Тоїоли у їериоду 2001–2020. їодине
 Извор: Пойиси сїановниїїва Реїудличкої завода за сїаїисїїку

Фертилитет или плодност једне популације најбоље изражава стопа укупног фертилитета. Она представља просечан број деце коју у репродуктивном добу роди једна жена.

Прилої 46. Сїоїа укуїної ферїилиїеїа у оїїїїни Бачка Тоїола їо їоїису из 2022. їодине
 Извор: Пойиси сїановниїїва Реїудличкої завода за сїаїисїїку

Уочава се да је 28% жена у репродуктивном периоду (15–49. године) без деце. Највећи број жена (40%) је са два детета, док је петина жена (21%) са једним дететом. Жена са троје деце је 8%, док је много мање жена са четворо деце (2%) или пет или више деце (1%). Оно што забрињава је што је просечна стопа укупног фертилитета 1,38 с обзиром да је минимум за просту репродукцију 2,1 деце по жени.

НУПЦИЈАЛИТЕТ

Нупцијалитет или брачност представља основни показатељ броја склопљених бракова на одређеном подручју. У последњим деценијама бележи се све мања стопа нупцијалитета на читавом подручју општине Бачка Топола, односно склапа се све мање бракова. То директно утиче и на смањење стопе наталитета, а самим тим и стопе природног прираштаја.

Табела 12. Сјановништво сјао 15 и више година йрема брачном сјању и йолу у ойшйини Бачка Тойола йрема йойису 2022. йодине

	укупно	мушко						женско					
		укупно	неожењен	ожењен	удовац	разведен	непознато	укупно	неудата	удата	удовица	разведена	непознато
општина	22773	10984	3981	5531	560	831	81	11789	2613	5573	2604	984	15
град	10264	4833	1637	2524	229	367	76	5431	1200	2582	1139	502	8
село	12509	6151	2344	3007	331	464	5	6358	1413	2991	1465	482	7

Извор: Појиси сјановнишйива Рейубличкој завода за сјаитйистйику

Као што се може уочити, више од трећине мушкараца (36%) у општини Бачка Топола су неожењени, док је неодато више од петине жена (21%). Половина мушкараца је ожењена, док је удато 47% жена. У општини је 5% удоваца и чак 22% удовица. Разведено је 8% мушка-

раца. Иста је ситуација код жена. У сеоским срединама је за 4% више неожењених мушкараца (38%) него у граду. Процент неодатих жена је сличан (22%) у граду и на селу. За 3 % је више ожењених мушкараца у граду (52%) него на селу. Процент удатих жена је исти у граду и на селу (47%). Број разведених је већи у граду (8,5%), него на селу (6,5%).

МИГРАЦИЈЕ

Миграције обухватају механичко кретање становништва и приказане су емиграцијима тј. (исељавањем становништва) и имиграцијима односно (досељавањем). Оне представљају, поред природног кретања становништва, основну компоненту демографског развоја насеља, на коју делују највише економски чиниоци у мирнодопским условима, и рат у ратним. Током прошлости различити су били мотиви и разлози због којих се становништво усељавало у бачкотополски простор или исељавало из њега.

Становништво општине Бачка Топола углавном чине досељеници. Након првог светског рата долазе колонисти из тзв. пасивних крајева Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (Далмација, Босна, Херцеговина, Црна Гора, Лика). Након Другог светског рата, насељеници који су преживели ратне страхоте, вратили су се на своја стара огњишта. Тада Немци напуштају овај простор, Срби из Мађарске се враћају на ове просторе, а досељава се ново становништво из Црне Горе, Хрватске, Босне и Херцеговине и Србије. Последње веће досељавање било је 1990-их година.

Табела 13. Миграциона обележја (из Србије) у општини Бачка Топола
према попису 2022. године

	Укупно досељених	Досељени из Србије				
		укупно	из другог насеља исте општине	из друге општине	из другог округа	из непознате општине
цео посматрани период	12375	9111	4243	1584	3248	36
1980 и раније	3361	2555	1061	501	3248	13
1981–1991	1601	1296	647	211	980	3
1991–2000	2288	1122	573	170	435	2
2001–2010	1314	1104	582	170	377	3
2011 и касније	3011	2317	974	413	349	10
непознато	800	717	406	119	920	5

Извор: Пописи становништва Републичкој завода за статистику

Уочава се да је највећи број досељеника у општину Бачка Топола дошао пре 1980. године. Али уколико анализирамо последње декаде, уочавамо да је највећи број дошао у ратним 1990-их годинама. Уколико су досељеници са простора Србије, уочавамо да их највише дошло из другог насеља општине Бачка Топола. Уколико погледамо последњих неколико декада, највећи број досељавања био је после 2011. године, највише у градско насеље Бачка Топола из сеоских средина. Слична је ситуација и са досељавањима из друге општине. У периоду из других округа у Бачку Тополу су долазили највише у периоду 1981–1991. година услед економске развијености општине.

Табела 14. Миџрациона обележја (из иностранства) у оџиштини Бачка Топола према попису 2022. године

	Укупно досељених	Досељени из иностранства							
		укупно	из Босне и Херцеговине	из Северне Македоније	из Словеније	из Хрватске	из Црне Горе	из друге државе	из непознате државе
цео посматрани период	12375	3264	874	45	31	1085	122	1034	73
1980 и раније	3361	806	408	16	14	142	47	178	1
1981–1991	1601	30	151	4	1	48	23	68	0
1991–2000	2288	1166	235	3	8	822	15	83	0
2001–2010	1314	210	38	4	2	31	13	122	0
2011 и касније	3011	694	27	8	5	30	23	529	72
непознато	800	83	15	0	1	12	1	54	0

Извор: Попис становништва Републичкој завода за сџајстџику

Уколико анализирамо досељавања из иностранства, учавамо да су она била највећа из Хрватске, највише у периоду 1991–2000. године. У овом периоду се највише досељавало становништво из Босне и Херцеговине. У последњој декади се највише досељавало становништво из других држава, највише са Блиског истока и са истока Европе.

На територији општине Бачка Топола, као и у већини мањих општина у војводини и Србији, присутан је и процес исељавања становништва. У томе првенствено учествује младо и образовано становништво које не проналази перспективу у животу на селу и у овој општини. Исељавање тих категорија становништва веома неповољно делује на стеросну и економску структуру становништва. Исељеници одлазе из ових крајева у потрагу за запослењем и образовањем обично у веће

градове наше државе, првенствено у Нови Сад и Београд, а један део и у Суботицу. Мањи број исељеника одлази у иностранство трајно или на привремени рад¹⁷⁷.

СТРУКТУРЕ СТАНОВНИШТВА

У следећем поглављу ће се обрађивати следеће структуре становништва: полно-старосна, према активности и делатности, образовна, домаћинства, национална и верска струкура.

ПОЛНО – СТАРОСНА СТРУКТУРА

Полна структура представља учешће мушког и женског становништва у укупној популацији и у поједним старосним групама. Када говоримо о старости неког становништва мислимо на старост његових чланова или, прецизније, на старосну структуру. Старосна структура становништва је једна од најважнијих демографских структура. Њена анализа је основ за сва друга демографска изучавања. У старосној структури становништва долази до изражаја демографски развитак дате популације у току дужег раздобља. Старосна структура зависи од: фертилитета, морталитета и миграционих кретања¹⁷⁸.

Према типологији Уједињених нација, на основу удела старијих од 65 година популацијај се може окарактерисати као млада (испод 4%), зрела (4–7%) и стара (више од 7%). Становништво општине Бачка Топола је старо јер у сва три пописа има становништво пореко 65 година живота које умногоме премашује 7%. На попису 2002. године уочава се да је становника преко 65 година било 19,9%. По попису 2011. године тај број се смањило на 18,7%, да би по последњем попису он порастао на 24,9%. Можемо рећи да четвртина становника општине Бачка Топола је

¹⁷⁷ Ђорђевић, С. *Географски проблеми општине Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 48.

¹⁷⁸ Ђурђевић, Б.Арсеновић, Д. 2016. *Географија становништва*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2016.

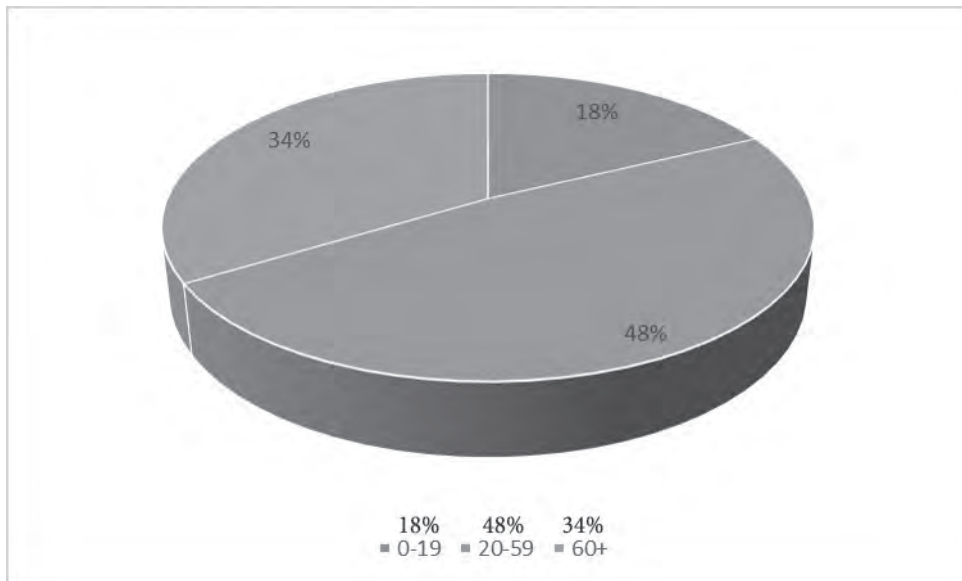
старија од 65 година. Узроци за ово су негативан природни прираштај, веће очекивано трајање живота и емиграција младог становништва из општине.

Табела 15. Полно-стїаросна стїруктїура стїановништїва у оїишїини Бачка Тоїола йрема йоїсима из 2002., 2011. и 2022. йодине

старост	пол						укупно		
	мушки			женски					
	2002.	2011.	2022.	2002.	2011.	2022.	2002.	2011.	2022.
0-4	845	660	588	794	621	556	1639	1281	1144
5-9	1006	751	604	954	742	588	1960	1493	1192
10-14	1151	825	616	1155	799	503	2306	1624	1119
15-19	1326	975	629	1223	922	595	2549	1897	1224
20-24	1323	1064	577	1187	1010	578	2508	2074	1155
25-29	1203	1149	655	1087	972	606	2290	2121	1261
30-34	1160	1102	719	1120	991	687	2280	2093	1406
35-39	1235	1127	854	1237	1010	780	2471	2137	1634
40-44	1500	1064	926	1456	1052	823	2956	2116	1749
45-49	1581	1191	941	1599	1167	807	3180	2358	1748
50-54	1411	1357	919	1312	1371	773	2723	2728	1814
55-59	1114	1417	948	1214	1473	802	2328	2890	1955
60-64	1042	1108	1080	1291	1184	995	2333	2292	2297
65-69	1009	855	1054	1261	1087	1009	2270	1942	2280
70-74	796	670	811	1188	969	798	2984	1639	1826
75-79	493	506	439	903	831	489	1396	1337	1108
80 и више	302	417	432	659	882	572	961	1299	1316
просечна старост	39,2	41,4	44,2	42,7	44,8	47,7	41,0	43,2	46,0
укупно	18551	16238	12792	19694	17083	13436	38245	33321	26228

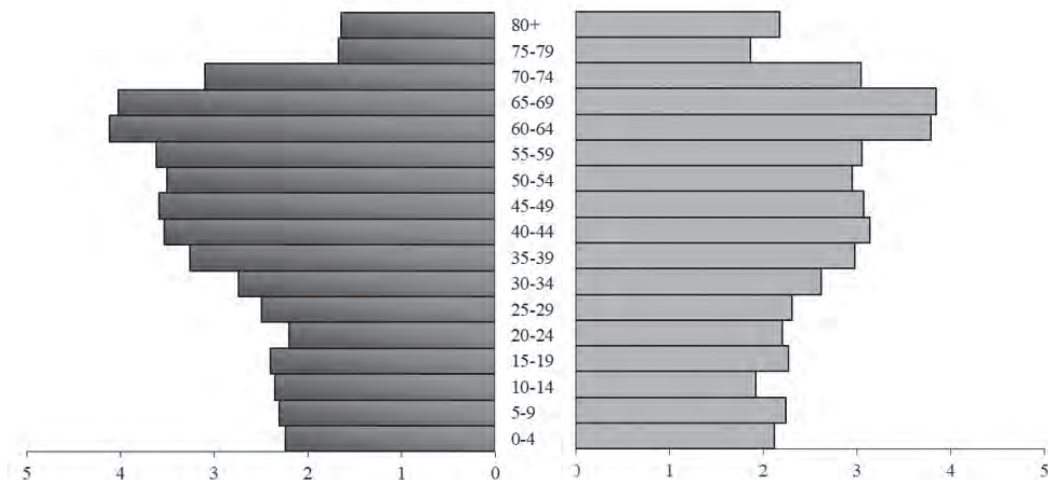
Извор: Поїиси стїановништїва Рейубличкої завода за стїаїстїїку

Уколико погледамо удео становништва по старосним категоријама, по последњем попису уочавамо да је удео становништва преко 60 година старости (34%) скоро дупло већи него удео млађих од 20 година (18%). По попису из 2011. године није била толика разлика између младог (19%) и старог становништва (25%). По попису из 2002. године ове две групе су биле још изједначеније, младих је било 22%, док је старих било 26%.

Прилој 47. Удео младој, зрелој и старој становништва у општини Бачка Топола према попису из 2022. године
Извор: Пописи становништва Републичкој завода за статистику

У следећем прилогу се види оно што би требало да буде старосна пирамида. Уочава се да је она изузетно неправилно облика. Са леве стране је приказано мушко, а са десне женско становништво по старосним категоријама.

Прилој 48. Полно-сїаросна сїрукїура сїановнишїва оїшїине Бачка Тоїола ѓрема ѓоїису 2022. ѓодине
Извор: Поїиси сїановнишїва Реїудличкої завода за сїаїїсїїку

СТРУКТУРА СТАНОВНИШТВА ПРЕМА АКТИВНОСТИ И ДЕЛАТНОСТИ

Најопштија статистичка подела становништва, у економском смислу, је подела према активностима. Целокупно становништво груписано је у три основне категорије: активно становништво, лица са личним приходима и издржавано становништво. У активно становништво сврстана су лица која обављају неко активно занимање и на тај начин обезбеђују средства за свој живот или живот своје породице. У групу лица са личним приходом спадају она лица која живе од прихода који потичу од њиховог ранијег рада, односно неког бившег члана њихове уже породице (пензионери). У издржавано становништво спадају лица која немају сопствених прихода, него их издржавају родитељи, деца, брачни другови или неке друге особе¹⁷⁹.

¹⁷⁹ Ђорђевић, С. *Географски ѓроблеми оїшїине Бачка Тоїола*. Мастер рад. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 52.

Док се чекају резултати последњег пописа за ову струкуру становништва, по попису из 2011. године у општини Бачка Топола је било 17% занатлија, 15% становника који су се бавили услужним и трговачким занимањима, њих 12% су били инжењери, стручни сарадници и техничари, док се исти проценат њих изјаснио као пољопривредници¹⁸⁰.

Када говоримо о делатности, 29% становништва преко 15 година старости се изјаснило да се бави пољопривредом, 22% да се бави прерађивачком индустријом, док се 13% изјаснило да се бави трговином¹⁸¹.

По попису из 2011. године 28% становништва се изјаснило да је запослено, а њих 23% да су издржавана лица. По овом попису је у општини Бачка Топола било 23% пензионера. Сигурно их је сада много више.

ОБРАЗОВНА СТРУКТУРА СТАНОВНИШТВА

Један од важних показатеља степена развјатка једног насеља свакако је и образовна структура становништва. Посматра се као структура према писмености или према завршеном степену образовања. Овај чинилац је значајан како за развој самог становништва, тако и за привреду сваког насеља.

Табела 16. Становништво старо 15 и више година према полу, школској спреми и писмености у општини Бачка Топола према попису 2022. године

категорије	без школске спреме	непотпуно основно образовање	основно образовање	средње образовање				специјализација после средњег образовања
				укупно	гимназија	стручна са мање од 4 разреда	стручна од 4 године	
укупно	367	1677	5624	11852	727	4461	6490	174

¹⁸⁰ Републички завод за статистику, Попис 2011. Књига 14.

¹⁸¹ Републички завод за статистику, Попис 2011. Књига 15.

категорије	више образовање	високо образовање	непознато
укупно	1085	2122	46

Извор: Пописи становништва Републичкој завода за статистику

Увидом у претходну табелу уочава се да највећи број становника општине Бачка Топола средњошколско образовање (52%). Четвртина становника (25%) има само основну школу, док факултетску диплому има само 9% становника.

СТРУКТУРА ДОМАЋИНСТАВА

Под домаћинством се подразумева свака породица или друга заједница лица чији чланови заједно станују и заједнички троше своје приходе за подмиривање основних животних потреба, без обзира да ли се чланови стално налазе у месту где је настањено домаћинство или неко од њих борави дуже време у другом насељу због рада, школовања или других разлога¹⁸².

Табела 17. Број становника, домаћинства и просечан број чланова домаћинства у општини Бачка Топола по пописима од 1948. до 2022. године

година пописа	број становника	број домаћинства	просечно чланова по домаћинству
1948	43135	13333	3,23
1953	43242	14335	3,00
1961	44466	15213	2,92
1971	34508	15524	2,80

¹⁸² Ђурђев Б. *Основне технике у демографији*. Змај. Нови Сад, 2001.

1981	41889	15164	2,76
1991	40473	14395	2,81
2002	38243	14262	2,65
2011	34088	12972	2,63
2022	26228	11367	2,31

Извор: Појиси становништва Републичкој завода за статистику

Уочава се да са падом броја становника, у општини Бачка Топола је опао просечан број чланова домаћинства. Пораст броја домаћинстава може се објаснити и поделом заједничких домаћинстава на уже породице, а поред тога утицали су и други чиниоци, као што су миграције, морталитет одраслих чланова домаћинства, пораст броја самачких домаћинстава услед школовања, склапање бракова, бољи животни стандард, виши културни и образовни ниво итд.¹⁸³.

Табела 18. Домаћинства по броју чланова у општини Бачкај Топола по години из 2022. године

број чланова	1	2	3	4	5	6+
број домаћинстава	3822	3615	1906	1356	452	216

Извор: Појиси становништва Републичкој завода за статистику

Уочава се да је да је највише самачких домаћинстава (34%), док је домаћинстава са два члана 32%. Ове прве две категорије чине 2/3 од укупног броја домаћинстава у општини. Уколико се погледају сва насеља у општини, уочава се да је највећи просечан број чланова домаћинства у насељу Богарош (2,62), док је најмањи у насељу Победа (1,93)¹⁸⁴.

¹⁸³ Ђорђевић, С. Географски проблеми општине Бачка Топола. Природно-математички факултет. Депарتمان за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 56.

¹⁸⁴ Из ове анализе је искључено насеље Оборњача јер има само једног становника.

Табела 19. Просечан број чланова домаћинства у свим насељима ошїїине Бачка Топола

Насеље	Просечан број чланова домаћинства	Насеље	Просечан број чланова домаћинства
Багremовo	2,21	Мали Београд	2,08
Бајша	2,29	Мићуново	2,42
Бачка Топола	2,35	Ново Орахово	2,34
Бачки Соколац	2,41	Његошево	2,61
Богарош	2,62 *	Панонија	2,23
Горња Рогатица	2,19	Пачир	2,11
Гунарош	2,29	Победа	1,93 *
Зобнатица	2,03	Светићево	1,96
Кавило	2,29	Средњи Салаш	1,94
Карађорђево	2,41	Стара Моравица	2,12
Криваја	2,06	Томиславци	2,38

Извор: Пописи становништва Републичког завода за статистику

НАЦИОНАЛНА И ВЕРСКА СТРУКТУРА

Проучавање етничке структуре становништва посебно је значајно у срединама где је станивништво хетерогено, као што је случај у општини Бачка Топола. Пре свега због специфичности појединих народа и народности које се огледају у култури, природном кретању, миграцијама, склоности према одређеним привредним делатностима и других особина значајних за изучавање становништва. Познавање ових структура становништва је важно јер права међунационална толеранција не долази кроз празне форме и манифестације већ колико се међусобно познајемо и уважавамо. Због тога и остаје жал што Републички завод за статистику објављује националну и верску структуру становништва по општинама, а не по појединим насељима.

Табела 20. Национална сѐрукѝура сѝановнишѝва у оѝшѝини Бачка Топола ѝрема ѝоѝису 2022. ѝодине (најдоминанѝније националносѝи)

Националност	Број становника	Националност	Број становника
Мађари	14599	Срби	8185
Југословени	234	Црногорци	205
Хрвати	193	Роми	177
Русини	144	Буњевци	108

Извор: Поѝиси сѝановнишѝва Републичкоѝ завода за сѝаѝисѝику

Уочава се да је највећи број мађарског становништва (56,7%) који имају апсолутну већину. Други по бројности су Срби (31,2%). Осталих националности је доста мање и ниједна не прелази 1%. Још увек у општини има становника који се изјашњавају као Југословени. По попису из 2011. године, Југословена у општини је било 200, док се на попису из 2002. године изјаснило њих 831. Мађара је мање за 1,2%, док је Срба више за 1,7% у односу на попис из 2011. године. Број Хрвата и Црногораца је приметно мањи. У односу на попис 2002. године, Мађара је мање за 2,2%, док је Срба мање за 1.2%.

Уколико погледамо по насељима, на основу знања и искуства аутора, у следећој табели се може видети доминантно становништво по насељима у општини Бачка Топола. Од 23 насеља, мађарско становништво је доминантно у 12, док је српско у 11 насеља.

Табела 21. Већински еѝнички сасѝав сѝановнишѝва ѝо насељима у оѝшѝини Бачка Топола

Насеље	Националност	Насеље	Националност
Багремово	Мађари	Мићуново	Срби
Бајша	Мађари	Ново Орахово	Мађари
Бачка Топола	Мађари	Његошево	Срби
Бачки Соколац	Срби	Оборњача	Мађари

Богарош	Мађари	Панонија	Срби
Горња Рогатица	Срби	Пачир	Мађари
Гунарош	Мађари	Победа	Мађари
Зобнатица	Мађари	Светићево	Срби
Кавило	Мађари	Средњи Салаш	Срби
Карађорђево	Срби	Стара Моравица	Мађари
Криваја	Срби	Томиславци	Срби
Мали Београд	Срби		

Извор: Табелу израдио аутор

По најновијем попису 57,3% процента становника општине се изјаснило да говори мађарским језиком, док се 34,8% изјаснило да говори српским језиком. Вредно помена је и још да се 0,5% становника изјаснило да говори русинским језиком. Остали језици су много мање заступљени.

Табела 22. Сїановнишїва йрема најдоминантїнијим вероисповестїма у ошїїини Бачка Тоїола йрема йоїису из 2022. їодине

вероисповест	хришћанска				Исламска	Неверујући
	укупно	православна	католичка	протестантска		
број становника	22949	8170	11710	2971	148	344

Извор: Поїиси сїановнишїва Републичкої завода за сїаїїстїику

Уочава се да је апсолутно доминантно хришћанско становништво (87,5%). Највећи је број католика (44,5%). Затим следи православно становништво (31,1%), а потом протестанти (11,3%). Од значајнијих религијских припадности које вреди поменути, исламској религији припада 0,6% становништва, док се 1,3% изјаснило да нису верујући.

ПРИВРЕДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Привреда је делатност људи у производњи, расподели и потрошњи потребних добара. Дели се на три основна сектора: примарни, секундарни и терцијарни. Пољопривреда и екстрактивна индустрија спадају у примарни сектор, у секундарни сектор се убрајају индустрија и саобраћај, а у терцијарни услужне делатности, здравство, школство и туризам. Привредне карактеристике су најбољи показатељ развијености неког подручја. Оне су онолико повољне колико им то природно-географски услови дозвољавају: на бази плодног земљишта развија се пољопривреда, повољан геолошки састав омогућава развој екстрактивне индустрије, саобраћајна функција се развија услед добрих геоморфолошких особина терена итд. Природни услови су важан предуслов економског развоја али одлучујућу улогу имају становништво и друштвена заједница¹⁸⁵.

ПОЉОПРИВРЕДА

Пољопривреда је људска делатност на производњи и коришћењу биљака и животиња у циљу искоришћавања истих за потребе исхране и добијања сировина. Другим речима, пољопривреда значи издавање и култивисање биљака и животиња за потребе човека.

¹⁸⁵ Ђорђевић, С. *Географски проблеми општине Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 58.

Општина се састоји од 10 катастарских општина Бајша, Бачка Топола (атар), Бачка Топола – град, Горња Рогатица, Гунарош, Мали Београд, Ново Орахово, Пачир, Стара Моравица и Његошево.

Табела 23. Коришћена пољопривредна површина (у га) и број стоке у општини Бачка Топола од стране привредних друштва, задруга и породичних газдинства по анкети за 2018. годину

2629	Број газдинстава
49707	Коришћено пољопривредно земљиште (у га)
49147	Оранице и баште (у га)
284	Воћњаци (у га)
51	Виногради (у га)
160	Ливаде и пашњаци (у га)
13578	говеда
123921	свиње
860	овце
216260	живина
2976	трактори
10486	Број домаћинства (1)
1777	Број домаћинства (2)

Извор: Републички завод за статистику, Статистички годишњаци

Ратарство (земљорадња) је грана пољопривреде која се бави обрадом земље и гајењем корисних биљних култура. Основни задатак савременог ратарства је интензивно коришћење обрадивог земљишта и максимална количина гајених биљака уз постизање што бољег квалитета производа.

Табела 24. Продаја бљњних кулћура у оћшћини Бачка Тоћола ћериоду 2011–2021. ћодине

година	пшеница (у тонама)	кукуруз (у тонама)	свиње	говеда	јаја (у хиљадама)	млеко (у хиљадама литара)
2011	13542	27118	7619	408	912	12419
2012	11456	13564	8440	444	1190	12252
2013	11841	6474	8480	714	1245	11917
2014	11548	27957	9419	440	459	12755
2015	16510	10203	9425	282	274	11857
2016	20639	26742	11133	364	190	10839
2017	12356	11225	11104	458	292	11374
2018	15499	10668	10096	208	412	10960
2019	12009	28753	11130	1041	387	11347
2020	10894	37133	10204	2133	665	12518
2021	22678	13811	14119	628	745	11487

Извор: Рејублички завод за сћаћисћику, Сћаћисћички ћодисћњази

У посматраном периоду уочава се тренд пораста броја продате пшенице у тонама. Иста ситауција је и са кукурузом. И поред значајног уништења сточног фонда, број продатих свиња је у порасту. Иста ситауција је и са говедима. Трагично је укрупњавање капитала кроз отварање великих фирми којима мали пољопривердни произвођачи не могу да парирају. Због тога је све мање газдинстава који се баве комерцијалним сточарством. Број продатих јаја има тренд пада. Углавном су то крупни произвођачи попут фирме за производњу пилића „Перутнина”. Тренд продатог млека је такође у паду. Мали власници крава су готово нестали. У сваком насељу има по неколико већих произвођача млека који имају уговоре са млекарама. Дошло се у ситуацију да већина становника у сеоским срединама мора да купује млеко у трговини. Овако нешто је било незамисливо пре неколико деценија.

Воћарство и виноградсрство немају запаженији утицај у пољопривреди бачкотополске општине. На њихову слабију развијеност утицали

су неповољни пољопривредни услови, као и слаб интерес житеља општине за ове културе. Производња воћа и поврћа заступљена је на мањим парцелама и баштама у насељима и око насеља.

ИНДУСТРИЈА

Као и у осталим градовима северне Бачке почетак индустријализације у Бачкој Тополи отпочео је доста касно. Позитивна традиција пољопривреде, успоравала је процес деаграризације. Модерну индустрију Бачка Топола добила је тек у периоду социјализма.

У општини водећа индустријска грана је прехранбена индустрија. Ова индустрија представљена је фабриком тестенина „Житко” а.д. са средиштем у Бачкој Тополи, основана је 1948. године спајањем малих млинова на територији бившег среза Бачка Топола. Крајем 2003. године, кроз процес приватизације, Житко улази у састав компаније Верано. После приватизације имао је у свом саставу три млина, у Бачкој Тополи, Старој Моравици и Ловћенцу, укупног капацитета око 120.000 тона годишње, фабрику тестенине, капацитета око 7.500 тона, силосе за складиштење житарица капацитета 96.500 тона годишње. Данас ова фирма, која је на Олимпијским играма у Атланти 1996. године била поносни спонзор на дресовима одбојкашке репрезентације Југославије, је у стечају.

Индустрија меса „Топола” је дужи низ година међу водећим произвођачима меса и месних прерађевина у нашој земљи, али и земљама у окружењу. Претеча ове компаније је занатско-месарска радионица из 1960. године, а 1972. године почела ја са радом модерна индустрија меса која производи полутрајне и трајне производе од меса, свеже месо и јестиве масти. Своје производе ова компанија извози и у земље ЕУ¹⁸⁶. Ова фирма купила је неколико пољопривредних добара у општини. Ипак, ова приватизација није спасила пољопривредна добра стечаја, отпуштања радника, ниских плата и замирања производње.

„Перутнина Птуј - Топико” Д.О.О. је предузеће које се бави производњом јаја пилића. Од 2019. године послује у саставу украјинске

¹⁸⁶ Исто. стр. 64.

компаније „МНР Group”, па је присутна и на тржиштима у региону и остатку Европе.

Фабрика „Жибел” је изграђена током 1987. године и модернизована је две године касније. Године 2002. долази до модернизације ове фабрике, која је највећа ове врсте у Србији. Данас „Жибел” производи асортиман анималних протеина, минералних хранива и масти за исхрану животиња. Такође ово је прва и једина фабрика у Србији која се бави прерадом крви добијене клањем животиња. Због количине секундарних сировина, у оквиру предузећа, основан је сектор „Отпадна јестива уља”, која се користе као биогориво или продају за производњу биодизела¹⁸⁷. Фабрика прави често проблем становницима насеља Бачка Топола због неподношљивог мириса, поготово када је на низветринској страни када су доминантни западни ветрови.

Некадашње предузеће „Ливница челика Бачка Топола”, 2002. године је приватизовано и данас носи назив „Термовент СЦ Ливница челика” а.д. овде се производе челични одливци за инострана тржишта. Запошљава око 200 радника. Своје производе пласира са подједнаким успехом како на домаћем, тако и на иностраном тржишту. У власничкој структури Термовент СЦ Ливница челика АД физичка лица учествују са 33.46%, а правна лица са 66.54% од чега је 60.10% основног капитала у власништву Д.О.О. «Термовент СЦ». Све акције ливнице укључене су у трговање на МТР Belex¹⁸⁸.

Фабрика „Сила” је основана 1960. године, а име је узела четири године касније. Данас спада међу водеће европске произвођаче ланаца за широку потрошњу по квалитету израде, површинској заштити и широком асортиману производа. Ова породична компанија својим препознатљивим брендом за производњу ланаца послује на глобалном нивоу. „Сила” је извозно оријентисано предузеће и своје производе пласира на тржиште: Немачке, Мађарске, Словеније, Румуније, Чешке, Хрватске, Босне и Херцеговине, Македоније, Црне Горе¹⁸⁹.

Сарпиоло d.o.o је основан 1996. године на породичном имању Бриндза у Бачкој Тополи. Љубав према бициклима и жеља да се осми-

¹⁸⁷ Исто. 65.

¹⁸⁸ www.livnica.com/o-nama, приступљено сајту 16.10.2023. године

¹⁸⁹ www.sila.rs/sr/o-nama, приступљено сајту 16.10.2023. године

сли лепше, боље и квалитетније бицикло покренула је незауостављиво точак развоја и раста овога предузећа. Године 2001. је начињен најзначајнији скок у пословању, купљена је прва полуаутоматска линија за састављање бицикала, машине за производњу точкова и објекат где се и дан данас налази фабрика и седиште предузећа. Како се ширило пословање предузећа тако је расла потреба за усавршавањем технологије али и усвајање нових технологија како би производни циклус био што флексибилнији. Данас ова фирма запошљава 150 радника и са својим производима је поред тржишта Србије присутан и на иностраном тржишту¹⁹⁰.

Године 2006. отвара се у Бачкој Тополи погон француске компаније „Лор“ („Lohr“), која је један од водећих европских произвођача прикључних возила. У оквиру предузећа у Бачкој Тополи производе се камионске приколице за тржишта Русије и Алжира. Ово предузеће је своје погоне отворило на месту некадашњег грађевинског предузећа „1. Мај“¹⁹¹.

У Бачкој Тополи се у септембру 1938. године основала Занатско столарска прерађивачка задруга „Услуга“. Две деценије касније она прераста у предузеће за производњу погребне опреме. У седишту данашњег предузећа, 1974. године је саграђен нови производни комплекс¹⁹².

Детаљнији приказ најзначајнијих фирми биће урађен у одељку о насељима.

САОБРАЋАЈ

Повољан географски положај општине Бачка Топола у центру Бачке, условио је и добру саобраћајну функцију овог насеља. На простору насеља развијени су: друмски, железнички и поштанско телеграфско-телефонски саобраћај. У периоду 1919–1936. године изграђени су макадамски путеви од Бачке Тополе до Чантавира, Бечеја, Бајше, Старе Моравице и Карађорђева. Изградња друмског пута од Бачке Тополе до Србобрана трајала је 1936–1939. године. Кроз општину Бачка Топола

¹⁹⁰ www.capriolo.com/o-nama, приступљено сајту 16.10.2023. године

¹⁹¹ www.emis.com/php/company-profile, приступљено сајту 16.10.2023. године

¹⁹² www.usluga.co.rs/o-nama, приступљено сајту 16.10.2023. године

пролази међународни пут магистрални пут Е-75 , аутопут који повезује Суботицу са Београдом.

Некадашње предузеће „Тополатранс” из Бачке Тополе била је једна од најуспешнијих фирми за превоз путника у бившој СФРЈ. Од 2006. године ово предузеће је приватизовано и уништено. Данас постоји само аутобуска станица на коју долазе аутобуси других превозника.

Бачка Топола је веома рано добила железничку пругу. Наиме, железничка пруга Суботица-Нови Сад преко Бачке Тополе пуштена је у саобраћај 5. марта 1883. године. Пруга је била од изузетног привредног значаја у Југославији. Данас се гради нова брза пруга Београд – Нови Сад – Суботица – Будимпешта. Она би требало почетком 2025. године да обезбеди превоз људи и робе великим брзинама. С обзиром да пруга пролази кроз индустријску зону Бачке Тополе, постоји могућност за помак развоја индустријског сектора.

Прилој 49. Радови на љрузи кроз Бачку Тополу

Извор: www.mojabackatopola.rs/lokalna-zajednica/radovi-na-pruzi-kroz-backu-topolu

Бачка Топола има савремену пошту путем које се обавља поштански и телеграфско-телефонски саобраћај. Мања насеља у општини

углавном имају своје поште, насеља Светићево, Кавило и Оборњача поштанске услуге обављају у пошти на Победи. Своје поште немају ни насеља Багремово и Богараш који користе пошту у Гунарошу, као ни Горња Рогатица и Бачки Соколац који користе услуге поште на Криваји. Насеље Средњи Салаш поштанске услуге обавља на Панонији¹⁹³.

ТРГОВИНА

Највећи број њих представљају продавнице прехранбене робе (мада у мањој мери продају и друге артикле), тзв. „мини - маркети”. Поред њих у граду постоје и два „супер маркета” под називом „Гомекс” („Gomex”) који становништво опскрбљују свакодневним потребштима, као и новоизграђени „Роџа мегамеркет”, у власништву словеначког трговинског ланца „Меркатор” („Mercator”). Поред локалне мреже, трговинске продавнице имају и бројне радне организације и индустријска предузећа из Суботице, Борова, Новог Сада.

Пијачни дани у средишту општине су, уторак и субота. Да би се продавцима и купцима на пијаци обезбедили што бољи услови за потребе трговине 2005. године изграђене су две затворене пијачне хале, које град досад није имао, а 2012. године постављене су настрешице између пијачних тезги у дворишту пијаце у Бачкој Тополи. На пијаци, највише се продају воће и поврће, јаја и млечни производи. У мањим насељима Општине такође постоје мање пијаце које се одржавају одређеним данима, а на њима се продаје роба широке потрошње, воће и поврће локалних узгајивача. Сточни вашар у Бачкој Тополи наставио је своју дугу традицију. Међутим поред купопродаје стоке данас се обавља и трговинска размена других производа. Вашар се одржава сваке друге недеље у месецу током целе године и традиционално окупља становнике околине Бачке Тополе и региона.

¹⁹³ Ђорђевић, С. *Географски проблеми општине Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Департаман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 68–69.

Прилој 50. Вашар у Бачкој Тополи

Извор: www.mojabackatopola.rs/lokalna-zajednica/vasar-oborio-rekord-po-posacenosti

ТУРИЗАМ

Туризам је важна грана привреде. Општина Бачка Топола има велики потенцијал и могућности за развој туризма. Он није у потпуности искоришћен због недовољних смештајних капацитета, а често и нестручности људи који воде сектор туризма. Слична ситуација је и у осталим општинама у окружењу.

КУЛТУРНЕ ВРЕДНОСТИ И МАНИФЕСТАЦИЈЕ

На почетку би требало напоменути двораци барона Краија. Барон Пал Краи је за своје војничке заслуге у борби проти Наполеона добио Тополу и њену околину. Доласком породице Краи почео је развој села затим и вароши. До 1802. године завршен је и дом породице Краи, баронски каштел у дв нивоа. Зграда са балконом окенута према главном

путу била је украс насеља¹⁹⁴. Налази се у Улици Маршала Тита, поред католичке цркве. Данас се у њој налаз Галерија и Музеј града Бачка Топола, а приземље грађевине користи се и за одржавањ грађанских венчања.

Православна црква Светог Илије је грађена у периоду од 1938. до 1940. године. Од укупно троје улазних врата, двоја воде у унутрашњост цркве а једна у звоник. Има три брода, а између главног брода и светилишта стоји дрвени иконостас. Грађена је у византијском стилу. Фреске је сликао Стеван Стефановић.

Прва католичка црква изграђена је 1764. године. Током времена је више пута поправљана, а услед пораста броја становника показала се премалом, те је 1904. године срушена и уместо ње је на истом месту, добровољним прилозима верника, саграђена нова. За јавну употребу је предата 5. августа 1906. године. Црква је саграђена у неоготском стилу, тробродна је, дужине 71 m, ширине у попречном броду 35 m. Бачкотополска црква је највећа католичка црква у земљи, укупна висина торња износи 72,70 m¹⁹⁵.

Прилој 51. Православна црква у Бачкој Тополи и Свејосавски дом
Фојо: Р. Сіојсављевић, авіусіі 2023. іодіне

¹⁹⁴ Харкаи, И. Градительство Бачке Тополе (1750–1941). Рубикон. Темерин. 1992.

¹⁹⁵ Јајић, А. Мојћносііи за развој сіорііско-рекреатіивноі іуризма у Бачкој Тополи. Дипломски рад. Природно-математички факултет. Депарتمان за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007. стр. 22.

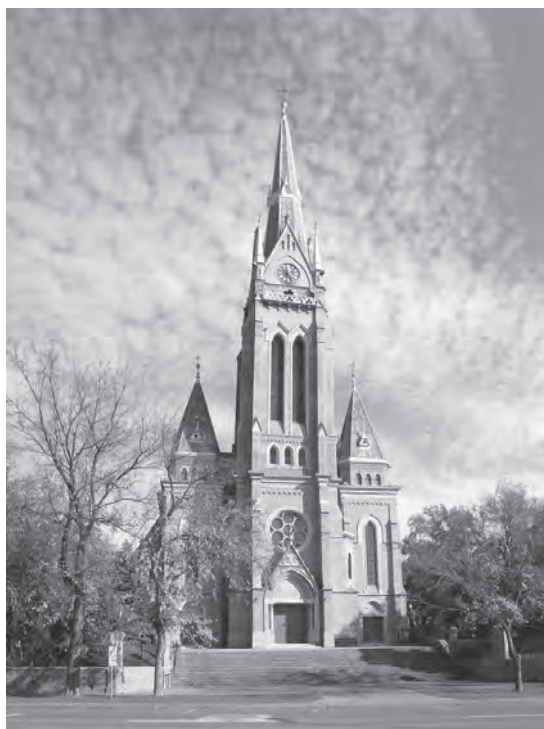
Калварија је изграђена 1797. године на раскрсници путева према Бајши и Бачком Соколцу. На том природном узвишењу смештена је група голготских скулптура око којих су 1872. подигнути штацијски стубови од цигле, а 1898. године саграђена је и капела у неоготском стилу. С обзиром да се овде налази тзв. „западно гробље”, овде се налази и капела која је посвећена страдалим у револуционарним годинама 1848/49. године.

Музеј коњарства се налази у оквиру Туристичког центра Зобнатица. Основан је 1986. године и представља јединствен музеј коњарства у Европи, изграђен у облику потковице. Његову делатност чини прикупљање предмета и докумената из области коњарства и коњичког спорта. Музејски фонд садржи различите врсте документационе грађе, слике, карте, трофеје, пехаре и признања. Стална поставка прати време од настанка ергеле, опрему римског доба и важне декрете који су мењали судбину коњарства. Могу се видети и кочије, препариране животиње и сав пратећи прибор коришћен у коњарству¹⁹⁶.

Градска библиотека „Ержебет Јухаз” је смештена у згради некадашњег јеврејског рабината. Саграђена је почетком XX века у маорском стилу. На њеном месту је била синагога. Доласком комунистичке власти 1945. године, синагоге у Војводини су уништаване, рушене, мењана им је намена¹⁹⁷. Таква је била судбина и бачкотополске синагоге.

¹⁹⁶ Нађ, А. *Сеоски туризам као део туристичке понуде општинe Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2017. стр. 23.

¹⁹⁷ Стојсављевић, Р., Вујиновић, Н. *Постанак и нестанак синагога на простору Аутономне покрајине Војводине*. У Зборнику радова: *Синагоге и јеврејско наслеђе у Југоисточној Европи*. Архив Војводине. Нови Сад, 2021. стр. 17-30.

Прилоі 52. Црква безірешне Девіце Маріје у Бачкој Тополі
Фото: Р. Сіојсављевић, авіусіі 2023. іодіне

Дом културе је организатор културних збивања у Бачкој Тополі. Он організује гостовања позоришних представа и музичких концерта за децу и одрасле. Сваке године је домаћин смотрама хорова, фолклора и оркестара. У својој редовној делатности Дом културе се бави и приказивањем биоскопских филмова. У саставу установе је и изложбена сала у којој се одржавају изложбе академских сликара, сликара аматера, етно удружења, семинари и округли столови. Дакле, у склопу дома је позоришна сала са 360 седишта, биоскопска сала са 223 седишта и изложбена сала капацитета до 80 места¹⁹⁸.

¹⁹⁸ Нађ, А. *Сеоски туризам као део туристичке понуде оіштіине Бачка Тополі*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2017. стр. 23–24.

Биоскоп је једина зграда у Бачкој Тополи која је изграђена у стилу сецесије. У њој је бачкотополска породица Нађ имала биоскоп до краја Другог светског рата. Након тога, до 1960. године, ту је био такозвани Мали биоскоп. Данас је у приватном власништву и користи се за друге намене.

Дворац на Панонији је изграђен 1846. године и вероватно је припадао породици Фалционе. Данас зграда служи као музеј у којем се могу видети сачуване аутентичне ствари. У комплексу дворца се налази и хотел-ресторан „Бисер”. Цео комплекс око дворца уређен је за рекреацију и уживање¹⁹⁹.

Прилој 53. Дворац на Панонији
Фоџо: Р. Сџојсављевић, авџуст 2023. јодине

¹⁹⁹ Ивков-Дигурски, А., Ромелић, Ј., Лазић, Л., Драгин, А. *Фолклорно наслеђе у џуризму Бачке*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2011.

Дворац на Зобнатици се налази на пољопривредно-туристичком комплексу „Зобнатица”. Зграду дворца изградио је спахија Ђула Терлеи на свом имању 1882. године. Ђула се бавио узгојем коња и пољопривредом. Данас је имање породице Терлеи надалеко познато као Ергела „Зобнатица”. У комплексу се налазе хотел и ресторан „Јадран”. Дворац је проглашен за културно добро.

Дворац Фернбах се налази у Криваји и према проценама грађен је крајем XIX и почетком XX века по концепцији „пољских двораца”. Грађен је у стилу еклектике, са елементима сецесије и барока. Дворац има статус споменика културе претходне заштите. Ентеријер дворца је девастиран до те мере да аутентичност није задржана. Објекат је трансформисан у службене просторије данашњег власника, Пољопривредног добра „Криваја”. Парк дворца има статус парка природе III категорије заштите.

Дворац Зако се налази у Бајши и изграђен је 1818. године у стилу класицизма. Породица Зако, далматинског порекла, доселила се у Бајшу половином XVIII века. Зако Стефан био је капетан Војне крајине Потисја у Старој Кањижи. Због својих заслуга добија посед Бајшу од Марије Терезије. Услов његовог доласка на посед био је насељавање те области. Већ 1759. године, због лошег односа према поданицима, велепосед Бајша дели се двојници властелина - Зако и Војнић. Последњи потомак породице Зако изгубио је имање на картама, након чега феудална породица Војнић преузима имање Бајша. Дворац је добио статус споменика културе од великог значаја. Режим заштите су стекли и каштел и помоћни објекти са његове десне стране. Из дворца се кроз врт силазило у православну цркву, изграђену у истом периоду. Дворац је данас у лошем стању.

Дворац Енглеман је саградила истоимена властелинска породица 1870-их година. Власник дворца је био Јене Енглеман. Дворац му је одузет после Првог светског рата. После Другог светског рата овде је било радничко насеље познато као Друга управа. Почетком 1990-их година Пољопривредно предузеће „Победа” је донекле обновила дворац за туристичке и угоститељске намене. Међутим, у наредних неколико година дошло је до крађе материјала са дворца. Он од тада стоји јако запуштен. Парк око дворца је у државном власништву, док је сам

дворац у приватном. Та чињеница јако отежава било какву наду у могући напредак. Дворац се налази на обали Светићевског језера. Поред се налази језеро Светићево.

*Прилој 54. Сџручњаџи из Покрајинској завода за зашџићџу љрироде
из Новој Сага у љосетџи дворџу Енџлеман и околном љарку
Фотџо: Р. Сџојсављевџић, јун 2023. љодине*

Бачка Топола је била позната по ветрењачама. Првобитна је била смештена поред данашње касарне. Крајем 1980-их догина је пребачена на обалу Зобнатичког језера. На првом нивоу је становао млинар. Овде се враћао крајњи производ и могли су се подешавати каменови за млевење. На другом спрату се одвијало млевење. Овде су постављени каменови за млевење и сандуци за жито и кукуруз. На трећем спрату се налази механизам за пренос снаге, који омогућује да се једним окретањем лопата, млински камен окрене. седам пута. Данас посматрач не може да види оригинални изглед ветрењаче, којој недостају лопате. Ветрењача је годинама радила као музеј млинске индустрије. Године 2006. израђен је план за рестаурацију и даље одржавање. То никада није урађено.

Прилої 55. Ветрењача у Бачкој Тополі
Фото: Р. Сїојсављевић, авїуст 2023. іодине

Сусрет тамбурашких оркестара „Ораховска јесен” одржава се у октобру месецу у Дому културе у Новом Орахову. Ове године је манифестацију организовао КУД „Петро Кузмјак”.

У октобру општина Бачка Топола и Туристичка организација општине су носиви Сајма цвећа „Цветне пијаце”. У Бачкој Тополи се сваки октобар одржава и „трка за срећније детињство”. У њој учествују ђаци бачкотополских школа и има хуманитарни карактер. У септембру је у Бачкој Тополи одржан Сајам меда и манифестација „Изађи ми на теглу”. Сваког августа се одржавају „Дани пива” на обали Зобнатичког језера. У јуну месецу се традиционално одржавају Зобнатичке коњичке игре. У насељу Светићеву крајем јуна месеца се већ две деценије одржава традиционална Трка магараца у организацији породице Забош. Остали туристички објекти и манифестације биће представљени у каснијим поглављима.

Српски културни центар „Вук Стефановић Караџић” постоји у Бачкој Тополи од 1990. године. Бави се чувањем и презентовањем традиције српског народа, у оквиру Центра постоји и културно уметничко друштво истог имена, оркестар и неколико секција. Мађарски

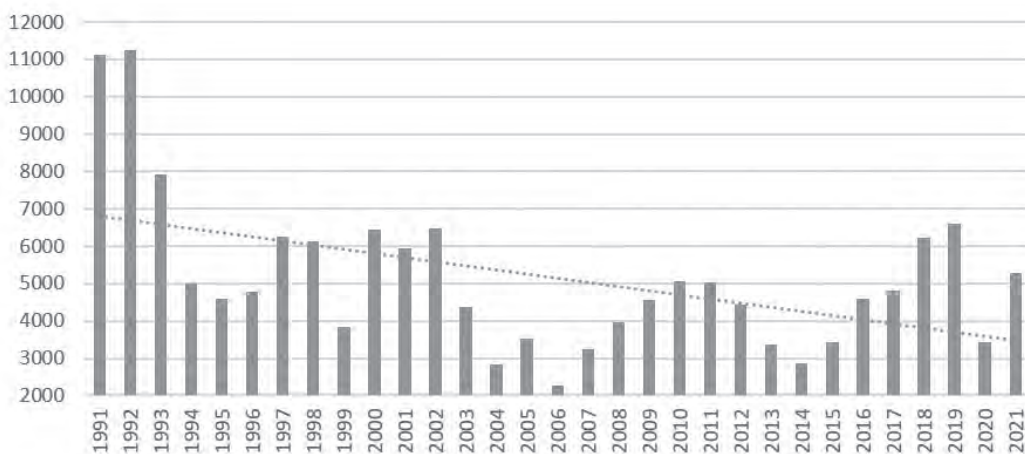
културни центар „Кодаљ Золтан” („Kodaly Zoltan”) чува традицију мађарског народа.

СМЕШТАЈНИ КАПАЦИТЕТИ

Велики проблем општине Бачка Топола је недовољан број угостио-тељских и смештајних капацитета. Идеја за хотел у центру града је постојала деценијама. После неколико неуспелих приватизација и тендера, у центру града још стоји недовршен хотел као жалосна руина. Хотел постоји у насељу Панонија, као и смештајни капацитети у склопу бање у Пачиру. Фудбалска академија „ТСЦ” се користи за сада само за услуге спортиста. Од лепших смештајних капацитета у насељу Бачка Топола може се издвојити Вила „Мантра” близу центра града.

ПРОМЕТ ТУРИСТА

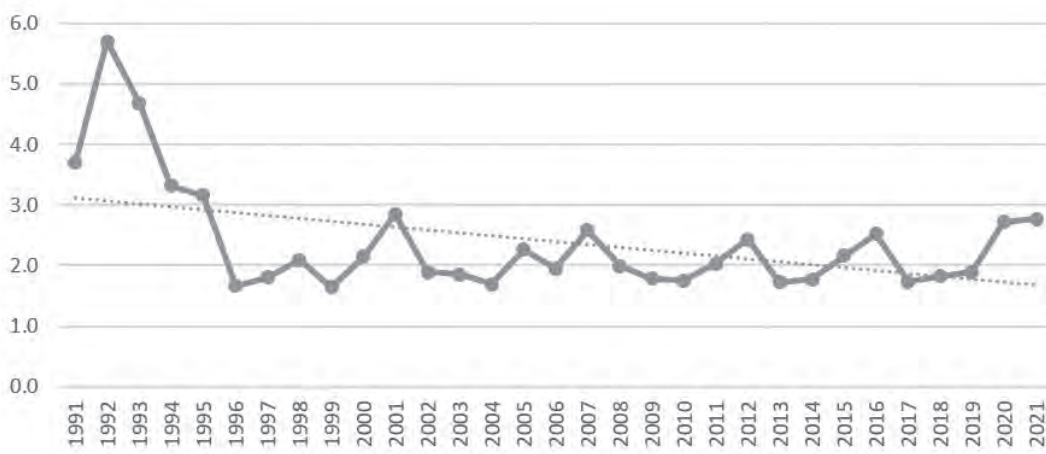
У Бачкој Тополи можемо пратити промет туриста у последње три деценије. У овом одељку ће се обрадити број домаћих и страних туриста, као и број ноћења.

Прилој 56. Број туриста у општини Бачка Топола
у периоду 1991–2021. година

Извор: Републички завод за статистику, Статистички годишњаци

Уочава се опадање броја туриста у посматраном периоду. Од укупног броја туриста, 78% су домаћи, а 22% из иностранства. Уочавамо да је и просечан број ноћења по страном туристи у опадању, док је просечан број ноћења до домаћем туристи у благом порасту. Просечан број ноћења је готово идентичан за домаће и стране туристе и износи 2,4 ноћења. Поставља се питање ко су туристи у Бачкој Тополи. Поготово је то упитно за домаће посетиоце. Да ли одлазак на један дан у Бачку Тополу се може сматрати туризмом?

Прилој 56. Просечан број ноћења по страном туристи у општини Бачка Топола у периоду 1991–2021. године

Извор: Републички завод за статистику, Статистички годишњаци

НЕПРИВРЕДНЕ ДЕЛАТНОСТИ

Квартарни сектор чине ванпривредне делатности, односно школство, здравство и спорт. Ниво развијености ових делатности у великој мери утиче на квалитет живота становништва, односно на задовољавање њихових културних, образовних и здравствених потреба, као и потреба за спортом и рекреацијом.

ШКОЛСТВО

Почетак народног образовања у Бачкој Тополи подудара се са поновним насељавањем овог простора. Према једном црквеном попису из 1772. године, учитељско место постоји од 1750. године. Образовање је било под јурисдикцијом цркве, а јединствен наставни програм није постојао. Деца су поучавана веронауци, читању, писању, а најбољи и математици. По Указу „RATIO EDUCATIONIS”, издатом од стране Марије Терезије тополску школу су реорганизовали, а од 1778. године отпочела је рад тривијална нормална школа са једним учитељем. У Мађарској епохи реформизма, 1845. године донет је „Правилник основних училишта Мађарске”, којим су школе подељене на ниже и више, у Бачкој Тополи је постојала нижа школа од два разреда. Након Аустроугарске нагодбе из 1868. године у бачкотополској општини је од јесени 1870. године организована шестогодишња мушка школа, а од 1892. године и мешовито одељење. Уочи Првог светског рата Бачка Топола је имала укупно 19 учионица у разним школским објектима: у фратарској школи 4, у градској 5, у самостану 3, у приградској 3 и у салашарским школама у Емушићу и Каркатуру (данашње Мићуново), на Сенћанском и Бечејском путу по једну²⁰⁰.

После Првог светског рата овде су отворени и пети и шести разред, поред обавезна четири. Године 1920. отворено је прво одељење на српском језику. Бачка Топола је од 1840. године имала и јеврејску верску школу. За време Другог светског рата мађарске школе су радиле до 1944. године. Након овог рата основано је 8 основних школа, које и данас раде. То су основне школе: „Никола Тесла” и „Чаки Лајош” у Бачкој Тополи, „Дожа Ђерђ” у Гунарошу, „18. октобар” у Новом Орахову, „Братство – јединство” у Бајши, „Моша Пијаде” у Пачиру, „Стари Ковач Ђула” у Старој Моравици и „Вук Караџић” на Криваји.

За средње образовање у општини Бачка Топола може се рећи да има више од једновековне прошлости. Године 1889. је отворена Шегртска школа и 1909. године је покренута Мушка грађанска школа, које се у данашњем смислу сматрају средње школе. Након Другог светског

²⁰⁰ Група аутора. *Пољопривредна школа Бачка Топола. Првих 50 година*. Бачка Топола, 2011.

рата, убрзано једна за другом су отворене три средње школе, које су и данас присутне у образовном животу Бачке Тополе²⁰¹.

Прво забавиште у граду формирано је 1885. године, када је грофовски пар са изградњом стамбеног дела самостана изградио и забавиште. Забавиште је имало капацитет за 150 деце, коју су неговале „школске тете”. Како је убрзо простор забавишта постао скучен, 1900. године приступа се изградњи новог забавишта. Прво забавиште на српском језику, или припремни разред, како су га називали, почело је да ради 1925. године. Према закону за школство из 1929. године, забавиште је било обавезно, али не и упис у њега. Примала су се деца оба пола с навршене четири године живота. Програм рада утврђивао је министар просвете. За време Другог светског рата забавиште су водиле редовнице. Забавишта су након овог периода остала државна, али су делимично добила карактер верске установе²⁰².

Гимназија и економска школа „Доситеј Обрадовић”, почела је са радом 1965. године. Гимназија је општег смера. Тренутно има 265 ученика и 12 одељења. Осам одељења је гимназијских (четири српска и четири мађарска), два економска (једно српско и једно мађарско) и два туристичка (српска). Гимназија је реновирала физкултурну салу 2015. године. Тренутно има 50 запослених, од чега 38 наставника²⁰³.

Средња техничка школа „Јожеф Шинковић” у трајању од три и четири године образује ученике на четири подручја рада и више образовних профила у оквиру њих: машинство и обрада метала, електротехника, грађевинарство, личне услуге (мушки и женски фризер) на српском и мађарском наставном језику. Путем ванредне наставе школа врши доквалификацију, преквалификацију и специјализацију (V степен) ученика и радника. У свом склопу има аутомеханичарску, машинску, грађевинску и столарску радионицу и фризерски салон²⁰⁴.

²⁰¹ Ђорђевић, С. *Географски проблеми оштинне Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2012. стр. 79.

²⁰² Шуша, Ј. *Географске карактеристике насеља Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007. стр. 38.

²⁰³ Подаци за школску 2022/2023. годину су добијени од директора Гимназије, професора Веселина Мартиновића.

²⁰⁴ Вираг, Г. *Од штејнске школе до средње техничке школе у Бачкој Тополи кроз*

Пољопривредна школа је најстарија средња школа у општини, почела је са радом 1961. године. Данас школа образује ученике у трогодишњем и четворогодишњем трајања у 8 образовних профила пољопривредне и прехранбене струке. Школа се налази у парку, у непосредној близини акумулационог језера „Зобнатица”. У школи постоје и српска и мађарска одељења, а своје знање ученици практично проверавају на поседу школе тзв.. Економији (на путу за Бајшу), где ученици хране животиње и брину о њима, обављају пољопривредне радове и сл.

ЗДРАВСТВО

Здравствена заштита становника општине Бачка Топола одвија се кроз разне здравствене установе обједињене у Дому здравља „Др Хаџи Јанош”, који располаже модерним уградама и опремом. У оквиру Дома здравља налази се Хитна медицинска служба. Раније се ту налазило и породилиште.

Развој привреде у граду је пратио и развој здравства. Први подаци о здравству у Бачкој Тополи јављају се 1826. године помињањем хирурга Бенчика Матеа. Он је живео у Малом Иђошу, а варошицу је обилаго неколико пута недељно²⁰⁵. Први лекар за кога се зна да је радио у Бачкој Тополи звао се Карољ Никелсбурдер који је у граду боравио и радио око 1850. године. У то време је у варошици постојала и апотека. Доктора Никелсбурдера наследио је др Кох Мор, кога је наследио др Хаџи. После смрти доктора Хаџија, у Бачку Тополу долазе два лекара, Ђуза Фењи и Виктор Рењи. Од 1912. године у граду почиње да ради др Јене Хаџи, син чувеног бачкотополског лекара.

После првог светског рата, поготово после 1921/22. Године и Прве аграрне реформе, велики број насељеника се досељава на простор општине Бачка Топола са простора Босне и Херцеговине, Црне Горе и Далмације. Оснивају се колонијална насеља, број становника у општини расте, самим тим се јавља потреба за бољом здравственом не-

130 година. Панонија Принт. Бачка Топола. 2018.

²⁰⁵ Béla, V., Zelen, B., Brindza, K. *Monografija o razvoju zdravstva u Bačkoj Topoli*. Bačka Topola. Dom zdravlja "Dr Iladszy János". 1980.

гом. У овом периоду уз сина др Хаџија, у Бачкој Тополи раде и лекари Брандрис Калман, Јожеф Виг, Милош Алексић и др. Укупно 12 лекара у периоду између два светска рата²⁰⁶.

После ослобођења, 1945. године у Бачкој Тополи су радила три лекара: Александар Шијачић, Ђула Нарај и Ласло Пухалак. На иницијативу Антифашистичког Фронта Жена оснива се породилиште у Бачкој Тополи²⁰⁷. Од 1959. године породилиште је део комплекса зграда у оквиру Дома здравља. У задњих десетак година породилиште у Бачкој Тополи више не постоји.

Првог новембра 1952. године оснива се Дом здравља. Међутим, све до 1968. године не постоји јединствена здравствена заштита у општини већ посебних 11 здравствених станица. Осим у Бачкој Тополи, ове станице су се налазиле у Бајши, Старој Моравици, Пачиру, Новом Орахову и Гунарошу. Поред финансијских и административних проблема, у Дому здравља приметан је мањак лекара. У годинама које долазе њихов број се повећавао али не у пуној мери. Тако 1963. године у Дому здравља постоје 12 лекара опште праксе и три специјалисте. У току 1979. године, број лекара опште праксе је 19, а специјалиста је 18. Свега годину дана раније, 1978., изграђен је нови Дом здравља на садашњој локацији. Објекат је пројектовао Ђерђ Тамаш. Дом здравља је понео име Јаноша Хаџија. У њему су организоване радне јединице на следећи начин. Не рачунајући амбуланте на територији града, постојале су и здравствене јединице на подручју сеоских општинских насеља. У оквиру радне јединице Стара Моравица су се налазиле амбуланте у Старој Моравици, Пачиру и Криваји као и апотеке у наведеним местима. У оквиру радне јединице Бајша – Панонија налазиле су се амбуланте и апотекарске станице у та два места. У оквиру радне јединице Гунарош радиле су амбуланте и апотекарске станице на Победи, у Његошеву и Гунарошу. У Новом Орахову радила је амбуланта и апотекарска станица. Данас се број амбуланти и апотекарских станица смањило. Остале су да раде оне у Старој Моравици, Пачиру, Бајши, Гунарошу и Новом Орахову. Смањивањем броја становника општине у сеоским срединама, број

²⁰⁶ Исто. 13–14.

²⁰⁷ Ђере, К., Томић, П., Ипач, Ј. *Општина Бачка Топола*. Нови Сад. Институт за географију. Природно-математички факултет. 1985. стр. 88.

амбуланти и апотекарских је неизвештан у будућности. Њихов број ће у годинама које долазе бити неопходан из разлога старења становништва којима је све чешће потребна медицинска нега.

Објективно говорећи, данашње здравство у Бачкој Тополи није на оном нивоу каквом би желео да буде др Јанош Хаџи. Не улазећи у стручност и пожртвовање лекара и медицинског особља, инфраструктура, начин улагања у здравство на подручју општине морали би бити на већем нивоу. Приметан је мањак лекарског особља и финансијских средстава како би број здравствених јединица био већи и тиме здравствена нега била доступнија, пре свега старијем становништву у сеоским срединама.

Табела 25. Промена броја лекара у општини Бачка Топола за период 2011–2021. године

Година	Укупно	Општа медицина	На специјализацији	Специјалисти	Стоматолози	Фармацеути	Број становника по лекару
2011	46	13	3	30	4	3	743
2012	47	14	5	28	5	5	703
2013	47	12	4	31	5	5	696
2014	46	13	4	29	5	4	702
2015	47	11	7	29	5	4	678
2016	44	11	5	28	5	4	716
2017	41	8	6	27	5	1	761
2018	37	7	4	26	4	0	836
2019	36	6	8	22	4	0	851
2020	37	7	6	24	5	0	818
2021	35	6	7	22	5	0	853

Извор: Републички завод за статистику, Статистички годишњаци

Уочава се да је број лекара у општини Бачка Топола у опадању. Иако је природни прираштај негативан и на снази је одсељавање становништва, ипак примећујемо да долази све више становника на једног лекара. Забрињава што по статистичким подацима општина нема ниједног фармацеута од 2018. године.

Табела 26. Најчешће болести као узрок смрти у општини Бачка Топола за период 2011–2021. године

Тумори	Болести система крвотока	Болести система за дисање	Болести система за варење	Друго
22%	55%	5%	3%	15%

Извор: Републички завод за статистику, Статистички годишњаци

СПОРТ

Спорт у Бачкој Тополи има дугу традицију. Прву фудбалску лопту на надување у Бачку Тополу донео је 1910-тих година пекарски калфа Карољ Бер, који је низ година био играч, тренер, а онда и помагач првог Бачкотополског спортског клуба, за који се верује да је основан 1913. године²⁰⁸. Уз одобрење месне власти, клуб је добио тада и своје стално игралиште које се налазило на данашњем простору иза Вашаришта и касарне.

Тополски спортски клуб (ТСЦ) после оснивања Краљевине СХС, мења своје име у ЈАК (Југословенки атлетски клуб) 1930. године. Тада је почела изградња стадиона који се налази у Градском парку. Доласком мађарске окупационе власти на почетку Другог светског рата, клуб враћа назив у ТСЦ. Како се и наводи на сајту овог фудбалског клуба²⁰⁹, играли су за време рата у 2. мађарској лиги и били другопланисарана екипа.

²⁰⁸ Војнић, Т. Спортски живот Бачке Тополе од почетка до 1945. године. У Књизи: *Монографија Бачке Тополе 1750–1945*. Даниел Принт. Бачка Топола 2001. стр. 218.

²⁰⁹ www.fktsc.com/klub/o-klubu

После ослобођења, фудбалски клуб мења назив у „Egység”, 1951. године у „Торолуа”. Клуб је 1974. године променио назив у „АИК Бачка Топола”, када је доживео и најблиставије тренутке у својој историји. Једно време се такмичио у 2. савезној лиги СФРЈ.

Услед финансијских проблема, фудбалски клуб се гаси, а две године касније се фузионише са ФК „Бајша” из Бајше и наставља са радом. На 100 година од оснивања, 2013. године, трећи пут у историји и први пут после фашистичке окупације фудбалски клуб се опет назвао ТСЦ. Улагањем велике количине капитала из Мађарске, овај фудбалски клуб је 2021. године завршио свој нови стадион, тзв. „ТСЦ Арену” са 4500 седишта. Тренутно игра у најјачој фудбалској лиги Србије, а игра и европска такмичења.

Остаје да се види колико овај модерни фудбалски клуб осликава дух Бачке Тополе и њених грађана. Старији мештани се сигурно са сетом сећају популарног „АИК”-а где су неки од њих направили прве фудбалске кораке. У њему су први пут заиграли и неки бивши или садашњи репрезентативци Србије. Најпознатији од њих је капитен фудбалске репрезентације Србије Душан Тадић. Назив ТСЦ потиче од оснивања клуба, али и у ратном периоду када је наша земља била под окупацијом. Сигурно је да је и ово покушај да се споје две културе и историје, јер је у једној изјави председник ТСЦ Јанош Жембери изјавио „да је наша земља Србо-Мађарска”²¹⁰. Остаје да се види да ли ће овакви пројекти заиста заживети.

²¹⁰ www.b92.net/sport/fudbal/vesti.php?yyyy=2023&mm=09&dd=21&nav_id=2402786.
Пристапљено сајту 17.10.2023. године

Прилој 57. Стадион фудбалској клуба ТСЦ
Извор: www.tscarena.com

Фудбалски клуб „ТЦС” има своју Академију, а ускоро ће бити пуштени у рад и базени (некадашњи комплекс Венус) и теретане у оквиру стадиона.

У општини Бачка Топола тренутно постоји још фудбалских клубова који су мањег значаја: „Пролетер” из Његошева, „Бајша” из Бајше, „Слобода” из Старе Моравице, „Славија” из Новог Орахова, „Бачка” из Пачира, „Солунац Н&Ђ Јерковић Карађорђево” из Карађорђево и „Томиславци” из Томиславаца. Све мањи број млађе популације учинио је да током претходних десет година буду уташени фудбалски клубови на Победи, Гунарошу, Мићунову, Панонији, Бачком Соколцу, Криваји и Горњој Рогатици.

Кошарка у општини има дугу традицију, кошаркаши су деведесетих година ХХ века били јуниорски прваци Југославије, а кошаркашице су 60-тих и 70-тих играле у првој лиги СФРЈ-а. Мушки КК „Топола” (некад се звао Egyseg и АИК) основан је 1946. године. Тренутно игра у Првој регионалној лиги Север. Женски КК „Тополчанка” игра у Првој

женској лиги Србије. Просторије клубова се налазе у спортском општинском савезу Бачке Тополе који је и најзначајнији спонзор. За тренинге и утакмице користи се спортска сала ОШ „Чаки Лајош”. Сала је капацитета 1500 седишта, технички и санитарно опремљена.

После Другог светског рата је у Бачкој Тополи постојао рукометни клуб који је носио назив по својим спонзорима. Много је била успешнија женска секција клуба који је прво носио назив „Први мај”, а потом „Топола – Универзал”.

Од познатијих су Тениски и Стонотениски клубови „ТСЦ”. Данас у општини Бачка Топола постоје два куглашка клуба „Egyseg” из Бачке Тополе и „Слобода” из Старе Моравице. Нова отворена куглана у Бачкој Тополи је Funk Арена преко пута Гимназије.

Коњички спорт развија се у ергели Зобнатица, удаљеној 6 km од Бачке Тополе, на магистралном путу ка Суботици. Ергела има традицију узгоја коња дугу преко 200 година, а данас се налази у склопу Пољопривредног добра „Зобнатица”. С обзиром на дугу традицију коњичког спорта и узгоја коња на Зобнатици, успеха зобнатичких коња на тркама широм и ван наше земље, седамдесетих година 20. века појавила се иницијатива за организацијом спортског догађаја, манифестације, таквог типа. Руководство Зобнатице је 1977. године одлучило да на празном платоу изнад језера, јужно од ергеле, организује коњичке трке, назване Зобнатичке коњичке игре.

КАРАКТЕРИСТИКЕ НАСЕЉА

У овом поглављу биће описане основне географске карактеристике једног градског и 21 сеоског насеља у општини Бачка Топола. У овај опис неће бити уврштено насеље Оборњача из разлога што у њему живи само један становник и састоји се од једне раскрснице и куће. Годинама је ово насеље било без становника. У општини је до средине 1970-их година постојало насеље Кочићево. Налази се северно од Мићунова, а источно од Зобнатице. Годинама је имало и своју железничку станицу. Основано је 1921. године. Овде је живело 30 досељених колонистичких породица. Данас је на овом месту приватан

посед Пољопривредног добра „Зобнатица”. Остаци насеља су видљиви на поседу, као и гробље са 20-ак надгробних споменика.

БАЧКА ТОПОЛА

Развој Бачке Тополе као насеља може се пратити кроз векове. Средњовековно насеље вероватно се налазило на десној обали Криваје, јужно од данашњег градског језгра. Вероватно је то део јужно од касарне Војске Србије код магистралног пута за Мали Иђош. На примеру Бачке Тополе можемо видети како је једна река, у овом случају Криваја утицала на територијални развој насеља. Формирање уличне мреже зависило је од замочвареног речног тока, као и положај градског насеља у односу на околна сеоска општинска. Прве улице су настале средином XVIII. Као и тада, садашње улице углавном су постављене у смеру север – југ. Улице се углавном не секу под правим углом. Различите су дужине.

Територијално и историјско језгро града се налази на терену који се зове Табан. Овај назив је из турског периода и значи брег. То је простор који је ограничен улицама Маршала Тита на западу, Главном улицом на северу, Бољаји Фаркаша на југу и Првомајском на истоку. Овде се налазило турско насеље које се спомиње 1665. године под називом Топоја.

Западно од овог краја град се шири изградњом дворца феудалног господара и украсног парка²¹¹. Овде се око дворца населило сточарско становништво. Овај простор који је омеђен улицом Светозара Марковића на западу, Хероја Пинкија на северу, Маршала Тита на истоку и Петефи Бригаде на југу назива се Вајхеђ. Северно од овог краја, на месту где је данашњи Дом здравља „Јанош Хаџи” налазили су се виногради. Они су се пружали и према западу. Јужно од насеља, према Малом Иђошу налазио се замочварени, тада још неисушени део тока Криваје, тзв. ритови.

Други прстен, новији део насеља је приказан на карти 1878. године. Омеђен је улицом Петра Кочића, Партизанском, Хероја Пинкија

²¹¹ Поређења ради и каснији дворци, као на пример они на Панонији и код Светићева су грађени са парковима око њих.

и Мариборском улицом. На месту где се данас налази маркет „Рода”, јужно од улице Бољаи Фаркаша, где се данас налази у лице Дечанска и цара Душана, налазила су се гувна²¹².

Насеље се даље ширило ка западу, где је данас улица Јована Поповића, према старом Кулском путу и аутобуској станици. Овај део насеља се звао Вагохидшор (Vagóhid sor – Кланичка улица)²¹³. Јужно од овог краја налази се Енгелсова улица (Д.Д.).

На месту данашњег Ватрогасног дома, првобитни је подигнут 1887. године. Други је подигнут 1936. године. На месту „Хацијевог бунара” је подигнуто купатило супруге Елека Лимбека 1904. године. Касније су тамо подигнут базен „Венус”.

Прилој 58. Данашња улица Маршала Тића у првој деценији XX века
Извор: Из збирке Имре Харкаи и Карољ Бриндза, (из приватне колекције
Аранке и Радише Јовановић)

Територијални раст је био најинтензивнији ка истоку на лесној равни где су настали квартави названи Шандор (данашње Вашариште) и и Селешор (око Источног гробља). Ово гробље се користи од 1911.

²¹² Гувна су представљала баште и њиве. Њиховим нестанком, гувнима се називају задњи делови дворишта са помоћним просторијама.

²¹³ Харкаи, И. Историја насеља и архитектуре. У монографији: *Монографија Бачке Тојоле 1750–1945*. Даниел принт. Нови Сад. 2001. стр 129.

године. Већ је напоменуто кроз књигу да се простор око брда где рачва пут за Бачки Соколац и Бајшу назива Калварија. Тамо се налази Западно гробље. Најпрометнија улица је била улица грофа Сечењија. Касније се звала Раде Кончара, а данас Главна улица.

Прва (католичка) црква је саграђена 1762. године од тврдог материјала захваљујући помоћи Угарске краљевске коморе²¹⁴. Данашња црква почиње да се гради 1904. године. Завршена је две године касније у неоготском стилу. Прва сувача је настала 1765. године²¹⁵. Према попису из 1815. године у Бачкој Тополи је било 8 мостова преко реке Криваје. Зграда грађанске школе (данас Основна школа „Чаки Лајош“) подигнута је 1912. године.

Први писани спомени ко ветрењачама потиче из 1859. године. Двездесет година каснијепомињу се три ветречање на периферији града. Најстарија ветрењача је стајала на брежуљку изнад Вашаришта у власништву Пал Хатала. Прва кланица је отворена 1894. године. После Првог светског рата на земљиште мајура Нова пустара (Újpuszta) српски колонисти формирају насеље Каркатур. Оно ће се после 1945. године назвати Мићуново. Темељац за православну цркву посвећену Светом Илији постављен је 16. октобра 1932. године. Тамо је данас Светосавски парохијски дом. Градња је почела три године касније, а завршена је 1940. године.

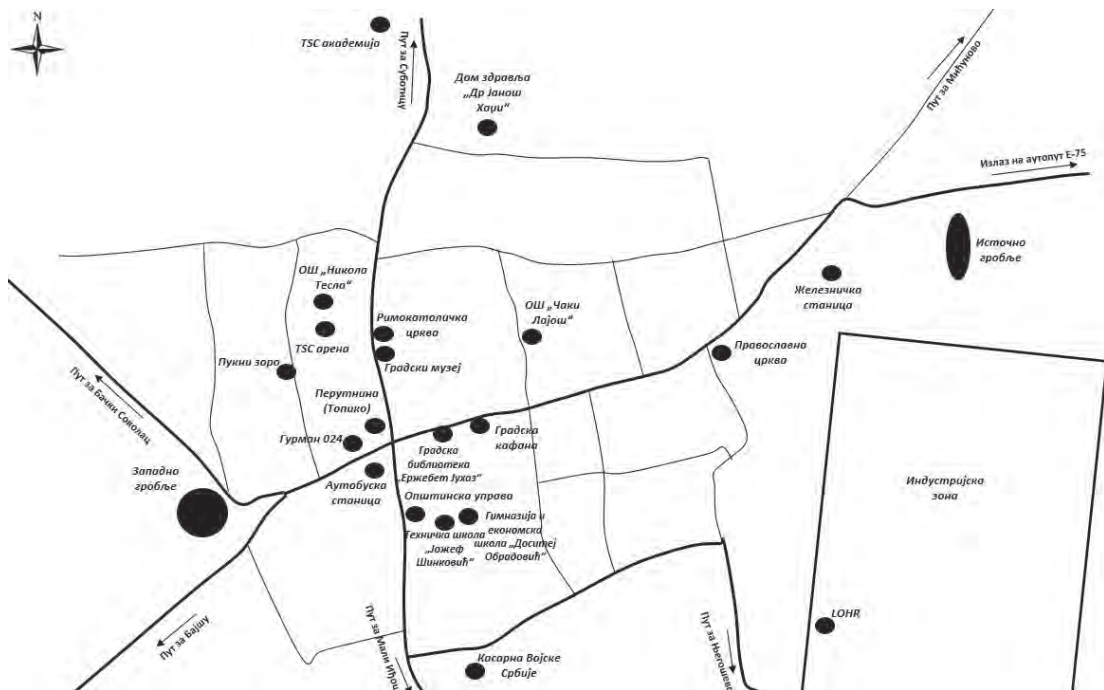
²¹⁴ Харкаи, И. *Градиштељство Бачке Тополе*. Рубикон Темерин. 1992. стр. 13.

²¹⁵ Сувача је суви млин који за млевење житарица углавном користи коњску снагу.

Прилој 59. Историјска језгра Бачке Тојоле
Извор: карту израдио аутор, основа преузета са Google Earth
размер: 1:10.000

Грађење путева у Бачкој Тополи почело је 1885. године када је калдрмисана улица од железничке станице до калварије. Пут према данашњем Бачком Соколцу завршен је 1904. године, а према Бајши четири године касније.

Прилој 60. Најважније грађевине у Бачкој Тополи
 Извор: каршу израдио аутор, размер: 1:10.000

Као што се можемо уочити на наредном прилогу, број становника у Бачкој Тополи се углавном повећавао до 1981. године када је на попису забележено 17.027 становника. Од тада континуирано пада. По последњем попису насеље Бачка Топола има 11.930 становника.

ДРУШТВЕНО – ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ
ОПШТИНЕ БАЧКА ТОПОЛА

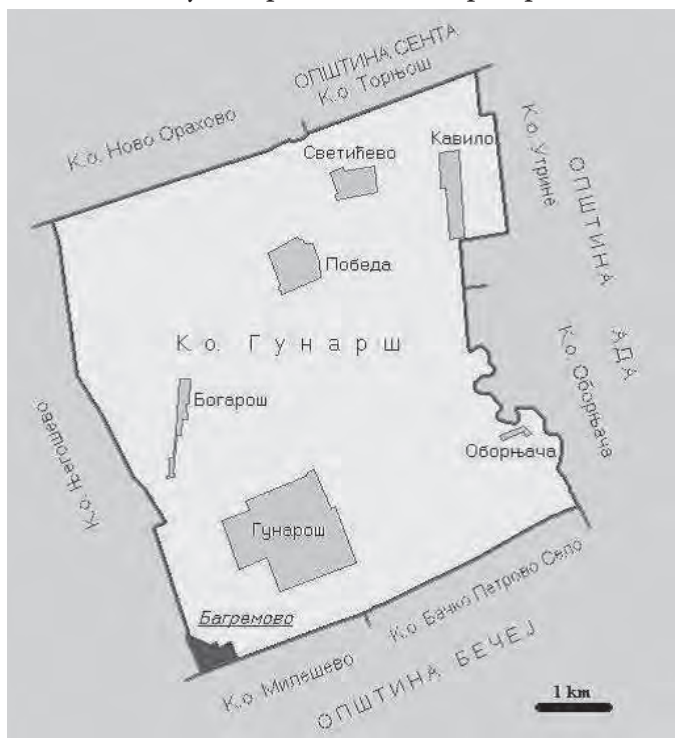

Прилої 61. Креїање броја сїановника у насељу Бачка Тоїола
у ѱериоду 1859–2022. їодине
Извор: Реїудлички завод за сїаїиїсїїику

Први мої сусреї са овим, ѿада за мене великим їрадом, био је 1994. їодине када сам кренуо у їрви разред Основне школе „Чаки Лаїои”. Ау-ѿобус од Свеїиїева до Бачке Тоїоле свакої радної дана је їрекидао бездрижносї најраниїеї деїињсїва. Биле су ѿо ѿешке їодине за веїи-ну сїановника оїшїиине. Економска криза, санкциїе, раїїови, неизве-сносї. Времена коїих здої своїих їодина нисам био свесїан. Али било је и оних коїи су се ѿада снашли. Такви и даље удирају їлодове своїих каракїерних особина. У Бачку Тоїолу су долазили и одлазили људи са различиих сїїрана. Некима од њих су исїо маїловиїа сеїања за коїе се надам да ће раздисїриїи у дудуїносїи. Са некима смо делили ову малу и мирну бачку варошицу. Поїїуно несвесни једни друїих. Несвесни и данас.

БАГРЕМОВО

Насеље је формирано 1929. године. До 1955. године је носило назив Бразилија. Село су основали повратници, пољопривредни надничари из Бразила. Самостално је насеље од 1978. године, али и даље нема своју месну заједницу, већ припада МЗ „Гунарош”. Пет година раније долазило је до честих неслагања око имена назива, тако да се данас користи српски назив Багремово и мађарски назив Бразилија. Раније је имало железничку везу са некадашњом станицом Мали Иђош поље. На овом колосеку се превозила шећерна репа. Сада је само остао назив

скретања „Мала пруга” са Бечејског пута ка Гунарошу. У насељу је саграђена школска зграда 1948. године, међутим ђаци мађарске националности похађају из овог места основну школу у Гунарошу. Четвороразредна школа радила је од 1957. године до почетка 1970-их година, када је због малог броја ђака затворена.

Прилој 62. Положај насеља Бајремово у катјасјарској ојшјини Гунарош
Извор: Аврамовић, М. 2011²¹⁶; размер: 1.50.000

²¹⁶ Аврамовић, М. *Географске карактеристике Бајремова*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2011. стр. 9

Земљорадња је најдоминантнија делатност у привреди Багремова. У сетвеној структури на првом месту су житарице, а потом долазе индустријске биљке, док су поврће и сточно крмно биље симболично заступљени. Од жита највише се сеју: пшеница, кукуруз, јечам, соја и др. Од индустријских биљака најзаступљенија је репа, уљана репица и сунцокрет.

Земљорадњом у Багремову се баве искључиво индивидуална пољопривредна домаћинства. Обрађују се мање површине, од око десетак хектара. Разлози уситњености поседа су велики број старачких домаћинстава, која нису у могућности да обрађују веће поседе, али и непостојање земљорадничке задруге која би производњу организовала на већим површинама. У селу је постојала откупна станица за житарице, али она данас више није у функцији, па мештани користе откупне станице у Гунарошу, Милешеву, Његошеву и сл.

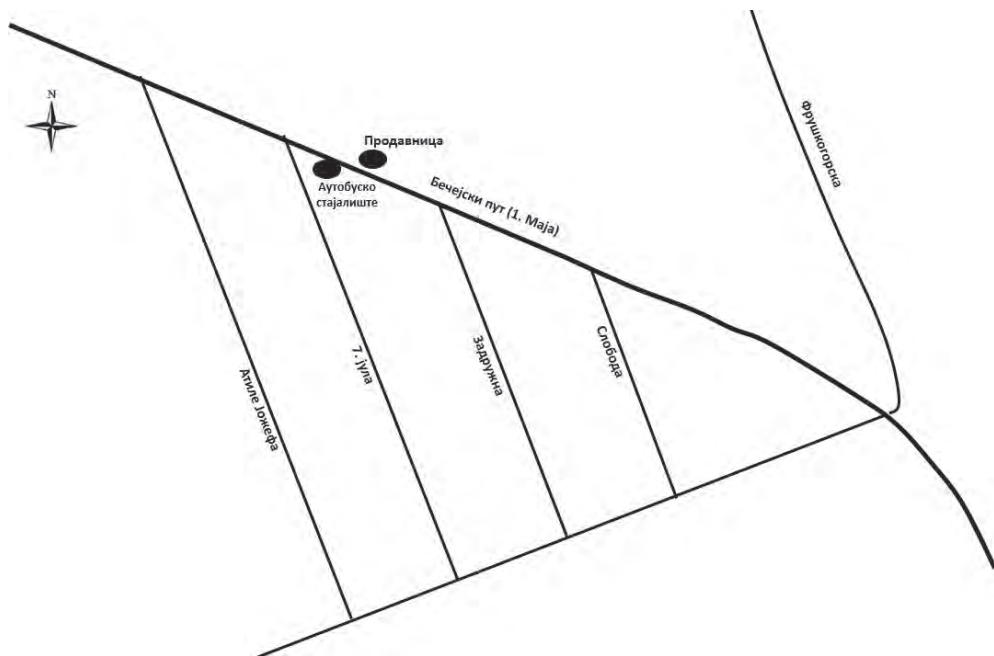
По једном предању, након Првог светског рата, неколицина мађарских надничара, подстакнути немаштином коју је условила Велика светска криза, напушта своја огњишта у потрази за бољим животом. Неки су своју имовину понели у запрези, док су други сво своје поседовање сместили у једну бошчу и упутили се ка мору, у нади да ће стићи до Бразила, њихове обећане земље. Након дугог путовања кроз пустару, изнемогли путници подижу привремени камп у једном багремару који им је препречио пут. Кратки предах под багремовим хладом се ненадано продужио и убрзо су сви заборавили на предстојећи пут. Шаторе су убрзо замениле и прве куће, а сан о далекој земљи пренет је у назив новоствореног насеља – Бразилија²¹⁷.

По другом предању, услед економске кризе и немаштине тог времена, већи број надничара се спремао да се исели за Бразил. Уплашен да ће остати без радне снаге, велепоседник ових крајева, како би их задржао, дао им је земљу и рекао: „Овде ћете имати Бразилију”. периоду после Првог светског рата на простору данашњег атара Гунароша и Његошева, земљиште се налазило у власништву четири велепоседника: Хермеца, Рудича, Енгелмана и Унгар Пала. Извори не помињу име велепоседника који је поклатио земљу, али ако је предање истинито, то

²¹⁷ Исто. стр. 69.

би могао бити један од наведене четворице. Прву кућу у селу подигао је Нађ Маћаш, чије потомство и даље живи у Багремову²¹⁸.

Багремово је изграђено на контакту лесне заравни и лесне терасе. Смештено је у фосилном долу, на нешто вишем терену, заштићеном од плављења високох подземних вода. Склоп терена, као и раскрсница путева Мали Иђош - Мол и Бечеј - Бачка Топола утицали су на облик основе насеља. С обзиром да се насеље налази на раскрсници путева логично би било да има крстаст облик основе међутим, то овде није случај. Насеље се развило западно од раскрснице, између два пута, што је условило да облик основе има изглед троуга. Површина на којој је насеље изграђено износи 19 ha.

Прилој 63. Морфолошки изглед Багремова
Извор: карћу израдио аутор; размер: 1:350

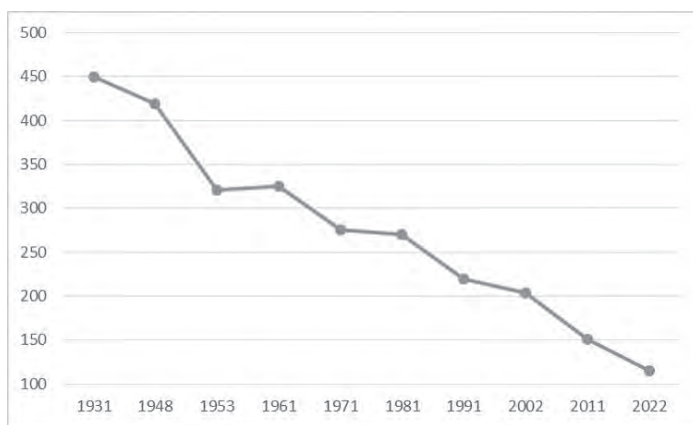
²¹⁸ Исто. стр. 70.

Багремово има само шест улица. Главна улица носи назив „1. Мај” и има правац запад северозапад – исток југоисток, она представља деоницу регионалног пута R 108 (пут Бечеј - Бачка Топола). Споредне улице су паралелне, али имају различите дужине, што је условљено обликом основе. Облик основе насеља је троугао. Село је подељено путем Бечеј – Бачка Топола на два неједнака дела. Део села јужно од пута је старији, али је евидентно да су куће грађене плански, док је део северно од пута новији, куће су концентрисане уз главну улицу, а местимично се запажа и стихијска градња. Центар села, означен Млиновим крстом, налази се на месту где улица 7. Јул избија на главну улицу. У непосредној близини крста налазе се аутобуско стајалиште и продавница. Поштански саобраћај организован је преко поште из суседног Милешева и Гунароша. Пошта у Багремову је радила до почетка осамдесетих година, кад је због малог броја становника и нерентабилности укинута. Први телефони у Багремову уведени су почетком 1980-их година.

Водовод је у Багремову изграђен око 1967–1968. године. Бунар црпи воду из артешке издани на дубини 120–130m, која је задовољавајућег квалитета. Пре изградње водовода, становници су се снабдевали водом из отворених бунара, којих је било у сваком дворишту. Канализациона мрежа у Багремову не постоји, а домаћинства користе септичке јаме. Електрификација је спроведена 1953. године. Данас је здравствена заштита становништва Багремова организована преко амбуланте у Гунарошу. Зграда амбуланте у Гунарошу сазидаана је 1975. године, и у склопу ње постоји и апотека.

У Багремову не постоји црква, становници православне вероисповести одлазе у православну цркву у Бачкој Тополи, а католичке у цркву у Гунарошу. Из ових места долазе свештеници за потребе верских обреда становника села. Католичка црква Рођења Маријиног налази се у центру Гунароша. Изградњу цркве је финансирао Мартон Хермец и њена градња је завршена 8. септембра 1925. године, док је реконструкција извршена 1965. године²¹⁹.

²¹⁹ Исто. стр. 81.

Прилої 64. Креїање броја сїановника Баїремова у ѱериоду 1931–2022. їодина
Извор: Реїублички завод за сїаїстїику

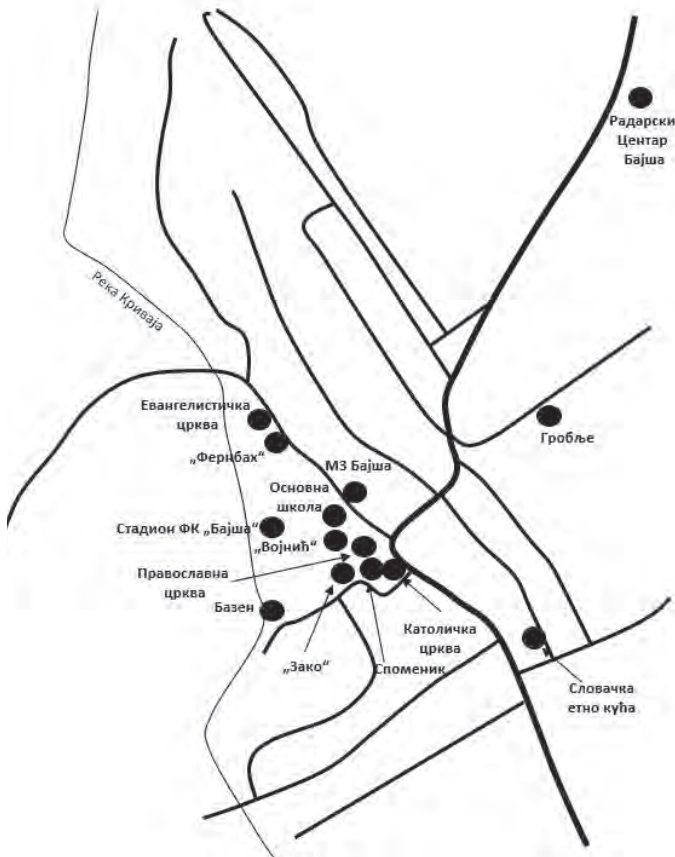
Према једном документу, Багремово (тадашња Бразилија) је 1930. године имало 450 становника²²⁰. Од тада број становника опада. По последњем попису је у Багремову живело 115 становника. По попису из 2002. године када је била доступна национална структура по насељима увиђа се да 82% становника су мађарске националности, а 16% српске. Ситуација се до данас није много променила.

Не моїу да се сеїим од када ми је назив ової насеља їосїао занимљив и инїриїанїан. Иако је назив Баїремово у уїоїредѱ више децењїа, још као дете се сеїам да се у народу уїоїредѱвавао сїари назив, Бразилија. Тако је и данас. Као детеїу, на моје їиїање какве везе ово мало село има са Бразилом, нико није имао одївор. Сїари називи се часїо їешико заборављају, а нови їешико їрихватају. У складу са каракїером људи. Промене су неїриїаїне и болне. Али некада неоїходне. Док не буде касно.

²²⁰ Kocsis, A., Sárvári, V. Z. Gunarasban templom lesz, Agapé, Gonaras.1995.

БАЈША

На простору који обухвата атар Бајше први трагови људске настањености се јављају у сарматском периоду. Први писани изоври потичу из XV века када је овај крај био латифундија породице Хуњади. Насеље Нађбајч (Nagybajcs) јавља се у документима први пут 1462. године. После мађарско-турских ратова овај крај постаје пустара. Насељена је 1720. године радном снагом из Словачке, која се није дуго задржала. У наредних неколико деценија су овде живели Срби сточари.

Прилој 65. Морфолошки изјлед Бајше
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: картиу израдио аутор; размер: 1:10.000

Донацијом од 25. јуна 1751. године Марија Терезија је даривала пу-стару бившем капетану Потиске војне границе Стевану Заку, с обавезом да оснује насеље. Осам година касније, Зако је продао овај пола поседа Луки и Јакову Војнићу за 13.000 форинти²²¹. Од тада Бајша поново постаје насељено место.

Први колонисти су били Словаци и Мађари из Горње Угарске, а Срби су насељени из пограничних места. У првој групи је било 40 српских породица. Власник земље је у првој години поделио колонистима земљу, узорао, засејао, тако да би до прве жетве колонисти могли да преживе. Ослободио их је пореза, а они који су се бавили виноградарством нису морали плаћати порез пет година. Године 1753. отворена је прва кафана, а 1790. постоје већ три кафане. Године 1806. у Бајши су постојала четири млина и једна воденица. До 1812. године у селу су постојале три продавнице. Најзначајнија роба у то време је била кухињска со. У Бајши је још 1908. године постојала фотографска радња. Трговином се углавном бавило српско и јеврејско становништво. Градска кућа је изграђена 1881. године²²².

Од данашње Бајше, један километар јужно, налазе се остаци цркве и гробља. Гробље се надовезује на цркву. Изградили су га Мађари, и ово место је названо Кечкеш парт. Године 1977. извршено је археолошко испитивање на постојећем локалитету. Установљено је да је црква грађена у романском стилу у XI и XII веку. Цркву су уништили Татари у XIII веку. Касније је на овом месту изграђена једна мања црква која је, такође, уништена за време Турака²²³.

Електрификација села, као и изградња пута за Бачку Тополу су урађени 1946. године. Зграду Месне заједнице (грађена 1881. године) село је од својих средстава почело да обнавља, а обнављање је завршено 2002. године.

Село Бајша је настало планским насељавањем, али су на њене морфолошке карактеристике снажно утицале орографске карактеристике

²²¹ Ђере, К. Томић, П., Ипач, Ј. *Ойшћина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1985. стр. 177.

²²² Пешут, Ђ. *Географски њроблеме Бајше*. Природно-математички факултет. Депарتمان за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2015. стр. 31.

²²³ Исто. стр. 32.

терена. Језгро села је формирано уз стари колски пут Бечеј - Баја. Формирање насеља је почело на речној тераси Криваје у близини раскрснице са колским путем Бачка Топола - Сивац. Тада настаје ширење насеља уз поменуте путне правце које се задржало и до данашњих дана јер је раскрсница путева имала доминантан утицај на развој и ширење насеља. Насеље и данас има доста правилну решеткасту основу са најзначајнијим установама у центру насеља.

У главној улици, на малом растојању, изграђене су католичка, православна и евангелистичка црква и простран парк унутар кога је био дворац велепоседника. После Другог светског рата он је адаптиран у Дом културе, са салом за биоскопске и позоришне представе, библиотеком и рестораном, али је већи део зграде изгорео у пожару 2000. године. У парку су сада фискултурна дворана, базен и ресторан. У тој улици је формиран центар села. Остале улице, трасиране по долињској страни, паралелне су и пружају се правцем изохипси. Део села на површини лесне заравни није био оптерећен орографским ограничењима и у њему су улице праве и строго паралелне. Јужни део села, који је грађен према алувијалној равни Криваје чине улице управне на главну²²⁴. Стихијска градња примећује се на североистоку према Бачкој Тополи.

Телефон је уведен 1946. године. Такође, у селу је уведена кабловска телевизија и гас. У насељу постоји водоводна мрежа која се снабдева из два хидрофора, од којих се један налази у селу, а други ван села. Одржавање водовода врши месна заједница. Водовод је уведен 1967. године. Канализациона мрежа у Бајши не постоји, а домаћинства користе септичке јаме. Електрификација села је извршена 1953. године.

Године 1755. се отвара прва српска школа. Године 1764. отворена је словачка школа, а 1774. године отворена је и прва католичка школа. Данашња Основна школа „Братство Јединство» је почела да се гради 1965. године и завршена је за мање од 2 године. Настава се одвија на мађарском и српском језику. У ову школу долазе ђаци из насеља Средњи салаш и Панонија.

²²⁴ Исто. стр. 53.

Фудбалски клуб је оформљен 1931. године и регистрован као „БСК” (Бајшански спортски клуб), да би касније добио име ФК „Слога”. Назив „Слога” је 1960. године замењен новим именом, по угледу на београдски ФК „Партизан”. Данашње име ФК „Бајша” усвојено је 2003. године, а основни разлог је био да се село што боље афирмише захваљујући одличним резултатима које је бележио фудбалски клуб²²⁵. Две године касније део фузије је направљен са ФК „АИК” из Бачке Тополе.

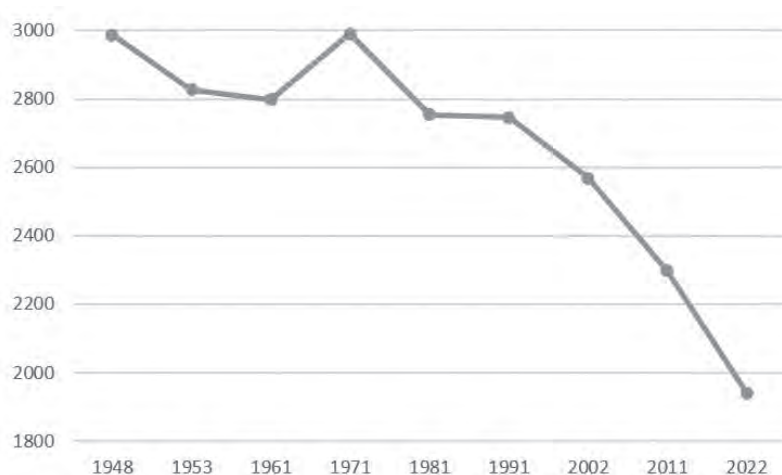
Прилој 66. Дворац „Зако” у Бајши
Извор: www.dvorci.info

Дворац Зако је изградила племићка породица Зако која је поседе и племство добила од царице Марије Терезије 1751. године за војне заслуге. Дворац је првобитно био саграђен као скромна породична кућа.

Православна црква посвећена Светом Димитрију подигнута је 1755. године. Дорађена је 1818. године. Због Светог Димитрија, сеоска слава се прославља 8. новембра. Године 1760. је подигнута католичка црква. Садашња евангелистичка црква је подигнута 1824. године.

²²⁵ Исто. стр. 58.

ДРУШТВЕНО – ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ
ОПШТИНЕ БАЧКА ТОПОЛА

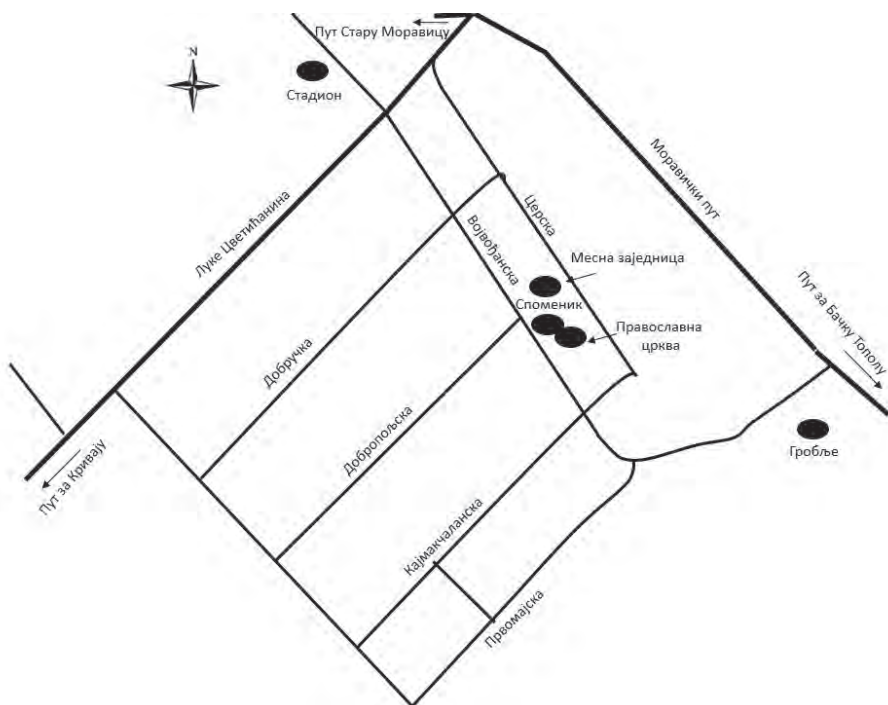
Прилој 67. Крепање броја становника у Бајши у периоду 1948–2022. године
Извор: Републички завод за статистику

Уочава се да је у посматраном периоду Бајша имала највећи број становника на попису 1971. године (2990 становника). Од тада иде континуиран пад. По последњем попису Бајша има 1941 становника. По националној структури доминирају Мађари. По попису из 2002. године, 65% становника је мађарско, 16% српско и 6% словачко. Ситуација се није битније изменила до данас.

Можда и најромантичније од свих насеља у општини. Можеће праисторијски његов развој кроз историјске епохе. Улице, споменици, цркве али и дворци причају своју причу. Било да је то дворац „Зако” у Бајши, дворац „Енелман” код Свешћева или неки од познатијих, као што су Фантаси код Бечеја или Шенцеров дворац код Беочина, ма колико оронули моју дивни извори лејих усмена.

БАЧКИ СОКОЛАЦ

Насеље је основано на велепоседу Фернбаха који се звао Нови мајур (Ўјмајор). Насељавање Срба махом из Лике отпочело је 1921. године. С обзиром да су ове нове куће биле покривене црепом, као део кредита који су колонисти добили од државе, ово насеље је прозвано Черепеш или Синделеш²²⁶. Земљиште је пре тога било у власништву Фалционе Матковић па је насеље у почетку носило име Матковић.

Прилој 68. Морфолошки излед Бачкој Соколаца са најважнијим грађевинама
Извор: карту израдио аутор; размер: 1:10.000

Насеље је добило назив по једном брду Соколац које се налазио код пробоја Солунског фронта септембра 1918. године. Многи оснивачи

²²⁶ Penavin, O., Matijevics, L., Mirnics, J. *Bácsstopolya és környéke földrajzi neveinek adattára*. Hungarológiai Intézet Vajdaság helységekinek földrajzi nevei 1. 1975.

Бачког Соколца су били солунски добровољци и носиоци Карађорђеве звезде. Уредбом о добровољцима од 18. децембра 1919. године омогућено је да колонисти насеље данашњу територију општине Бачка Топола. Први колонисти су стигли на пролеће 1921. године. Највећа имиграција је била три године касније. До краја 1927. године у насељу је било 148 кућа и 203 породице²²⁷.

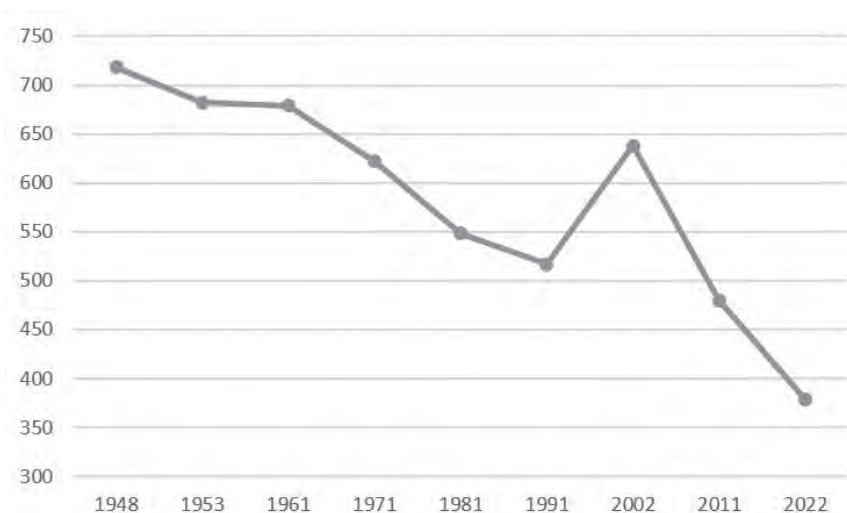
Почетком XXI почела је да се гради православна црква посвећена преносу моштију Светог Николаја Мирликијског. Пре неколико година она је коначно завршена и изнутра фрескописана. Поред цркве налази се споменик краљу Петру I Карађорђевићу. Иза се налази Дом културе и Месна заједница. Насеље је форамирано уз пут Бачка Топола – Стара Моравица. Насеље има правилну правоугаону структуру. Улице се секу скоро под правим углом. Насеље је плански грађено.

Прилој 69. Сйомен обележја у Бачком Соколу
Фойо: Р. Сйојсављевић, август 2023.

²²⁷ Петрић, Љ. *Географски приказ Бачкој Соколца*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1982. стр. 20.

Уочава се да је насеље имало највећи број становника после Другог светског рата (718). Број мештана је опадао до 1991. године. Ратови у бившој Југославији узроковали су велики број избеглица. Један део њих се населио у Бачком Соколцу. Из тог разлога види се повећање броја становника у периоду 1990-их година. После долази до поновног пада. Данас у насељу живи 379 становника. Насеље је готово у потпуности хомогено са српским становништвом.

Прилој 70. Крећање броја становника у Бачком Соколцу у периоду 1948–2022. године

Извор: Републички завод за статистику

Неодично име насеља за ове крајеве. Њејови оснивачи су у име и изглед насеља уденули своју историју и славне брешке. Све њиху и дол коју је донео „Велики рай” може оледа се у имену „Соколац”. Српски соколони су 1918. године ослобађали оцадину, а неколико година касније се скрасили у мирној бачкој равници. Као што су сирљиво чекали да дође ослобођење, тако су после раја брдили своје насеље и зайочињали нови животи. Они ујорни који сирљиво чекају увек буду наирађени.

БОГАРОШ

Богарош (или Богараш) проглашен је насељом 1978. године. Између два светска рата припадао је општини Мол и звао се Молски спољњи јарош. Насеље се формирало од салашарске групе насеља. Јавља се и под називима Bogaras szállás (1881. године), Bogaras (1909. године) и Bogaras pusta²²⁸.

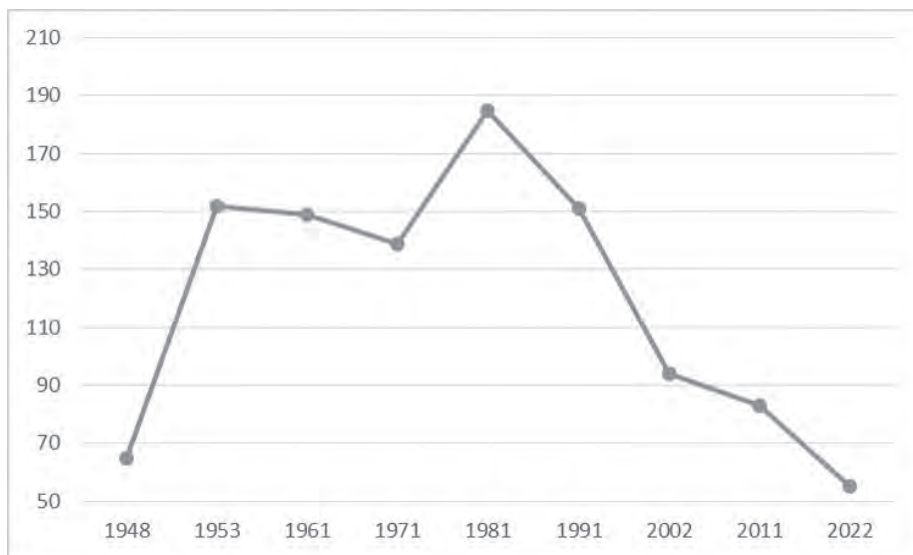
Насеље гравитира ка оближњем Гунарошу. Богарош се састоји од једне улице (Мацко шор) уз коју се местимично налазе куће. Овде су некада биле две групе салаша – Богарош са источне стране и Кукучка са западне (према атару насеља Његошево).

Прилој 71. Улаз у насеље Бојарош
Фото: Р. Стојсављевић, март 2023. године

Ово је једно од најмањих насеља у општини Бачка Топола. Највећи број становника имало је по попису из 1981. године (185 становника). По последњем попису, свега 55 људи живи у Богарошу. Национална структура је хомогена. Овде живи мађарско становништво.

²²⁸ Ђере, К. Томић, П., Ипач, Ј. *Општина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1985. стр. 228.

Прилоі 72. Креіање броја станаовника у Боіарошу
у йериоду 1948–2022. іодине

Извор: Рейублички завод за статаистіику

Иако је мој родни крај на 5–6 км од овоі насеља, йрви йуиі сам іа йосейіио йре неколіко іодина. Може се йре рећи да је ово засеок, умесііо села. На неколіко стіоііина метара од њеіа йочинье йрве куће мноіо већеі Гунароша. Може се рећи да је ово насеље и њеіов саставни гео. Иіак, нећемо му одузимайіи стіаіуус који је стіекао удруживањем великоі броја салаша који су се йросііирали на Јарошу, йросііору између Свеіићева и Њеіошева. Боіарош йредстіавља йоследњи салашарски реликій некоі йрошлоі времена. Салаша одавно нема у іом броју. Нема ни људи. Као шііо се најстіарији стіановници ових крајева сећају усамљених домаћинстіава на њивама, сећамо се и људи који йолако одлазе и несііају. Блizu су и вечни док су у нашим мислима и срцима.

ГОРЊА РОГАТИЦА

Горња Рогатица се налази на северозападу општине Бачка Топола. Изласком из атара овог насеља прелази се у атар насеља Телечка које припада општини Сомбор. Насеље лежи на лесној заравни, на надморској висини од 109–110 m, непосредно уз Дубоку долину²²⁹. Горња Рогатица је и катастарска општина коју чини већа територија од атара истоименог насеља. Катастарској општини припадају Криваја, Бачки Соколац и Томиславци. Има површину од 7323 хектара.

Територија данашњег насеља се спомиње у XVIII веку као пустара Роглатица. Назив Стара Роглатица има од 1856. године, док назив Горња Роглатица добија 1870. године. Тада је постојало насеље Доња Роглатица које се пружало према југу, према атару данашњег насеља Средњи Салаш. Од 1946. године носи садашњи назив. Ова пустара је било власништво велепоседника Антона Лелбаха, али и других породица као што су: Фернбах, Гајер, Унгар и други. На мајурима и салашима је 1870. године живело 300 становника.

Добровољачке породице се овде насељавају од 1919. године када долазе појединци. Две године касније почињу долазити у групама са породицама. Били су смештени у бирошке (радничке) куће, али и по шталама и помоћним објектима на одузетим велепоседничким мајурима. По неким подацима²³⁰ прва кућа у селу је била на данашњој адреси у улици Космајска 22 и подигао је Илија Вуксан у лето 1922. године. У знак сећања на тај догађај слави се Дан села (други викенд у августу). Ипак Бараћ С.²³¹ наводи да је први објект који је у селу изграђен бунар у дворишту Саве Марјана 1924. године, а да су прве куће у селу подигнуте у другој половини 1925. године. У монографији Горње Рогатице²³² наводе се оснивачи насеља који су били солунски добровољци, а то су:

²²⁹ Зечевић, М. *Географски приказ Горње Рогатице*. Природно-математички факултет. Депарتمان за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2005. стр. 3.

²³⁰ Исто. стр. 49.

²³¹ Бараћ, С. *Колонизација Горње Рогатице између два светска рата*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1990. стр. 22.

²³² Вуњак, Н. М., Грбић, В., Делић, М., Вуњак, М. *Горња Рогатица*. Пролетер а.д. Бечеј. 2014. стр. 20.

Радивој Узелац (1895–1979), Сава Маријан (1896–1959), Ђуро Рапајић (1886–1967), Лука Теслић (1897–1977), Јован Теслић (1890–1966), Стеван Вуњак (1895–1931), Илија Вуксан (1894–1970), Петар С. Стојановић (1892–1966), Драгија Косановић (1895–1960) и Миле Алексић (1884–1967).

Становништво је досељено у ово насеље из личких градова Оточац, Срб, Госпић, Врховина, Кореница, Плашко и др. Неколико десетина лица се доселило из предела данашње Босне и Херцеговине. Око 8 становника су дошли из других крајева данашње Војводине, тзв. аутоколонисти. Добровољци су добијали тзв. „добровољачку компетенцију”. Она је износила мало више од 8 катастарских јутара за борце, док су неборци добијали тзв. „неборачке парцеле” од 5 катастарских јутара. Међутим, ова несразмера је временом исправљена па су сви колонисти добијали по 8 јутара плодне равничарске земље.

Основна школа у селу је изграђена 1930. године. Затворена је 1974. године. Од тада су ђаци ишли у основну школу на Кривају. До пре десетак година насеље није имало цркву. Припадали су бајшанској парохији. Задружни дом је изграђен 1947. године. Тада је основано спортско друштво „Младост”, да би пет година касније настао истоимени фудбалски клуб. Фудбалски клуб је угашен пре десетак година.

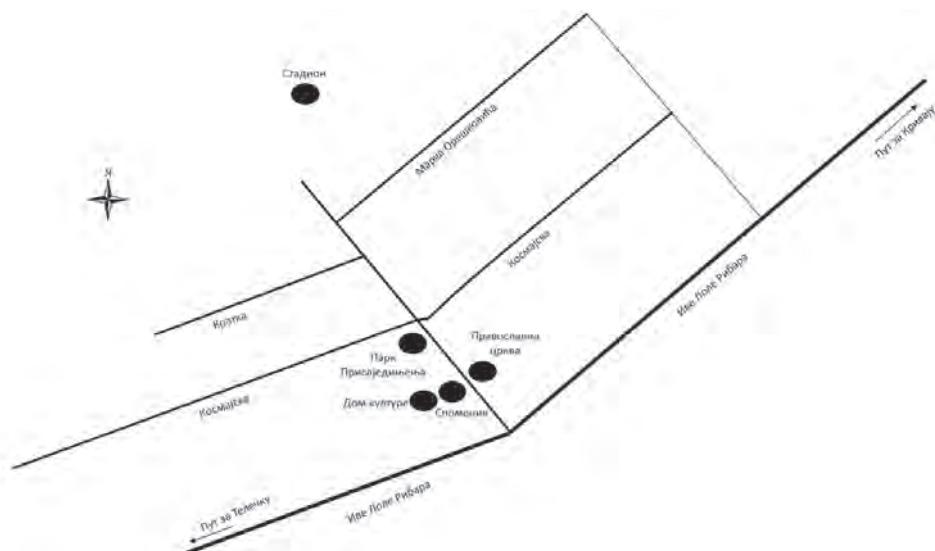
Прилој 73. Православна црква и сїоменик у Горњој Роїаїици
Фоїо: Р. Сїојсављевић, авїусїї 2023. їодине

На иницијативу учитеља Симића основана је соколска чета 1933. године. Постојала је до избијања Другог светског рата. Учитељ Димитрије Обрадовић је 1939. године основао домаћинску школу. Ту су деца учила следеће вештине: одржавање домаћинства, правилна исхрана, плетење, кројење, хигијена, итд. Уласком мађарске војске у насеље 19. маја 1941. године становништво је расељено. Са једва мало ствари отерани су у Стару Моравицу, а потом на Југовићево. Одатле је већина завршила у логору Шарвар.

Водовод је изграђен 1967. године, док је асфалтни пут кроз главну улицу (данас Иве Лоле Рибара) прошао 1970. године. Три године касније су асфалтиране и остале улице у селу. Од 1991–1995. године кроз село је привремено прошло око хиљаду избеглице. Тринаест породица се трајно населило.

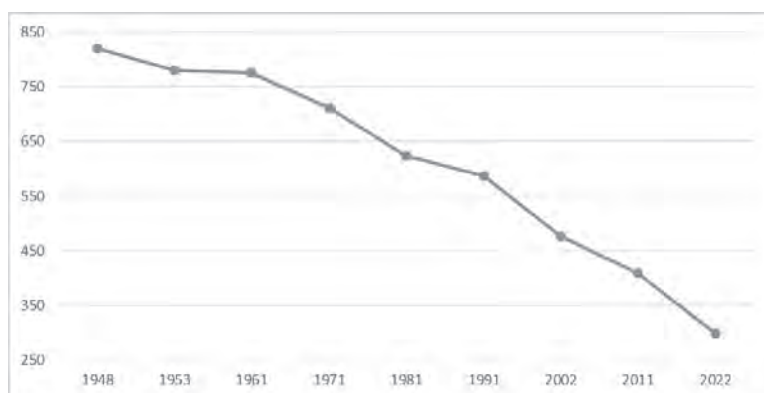
Пре десетак година је у насељу подигнута православна црква посвећена силаску Светог духа на Апостоле. Потом је прекопута цркве подигнут споменик краљу Александру Карађорђевићу. Иза споменика се налази Дом културе и Месна заједница. У парку у истој улици налази се споменик из Другог светског рата. Ту се налази и сеоско игралиште. У селу постоји једна продавница.

Насеље има правилну основу. Центар се налази близу пута који се на западу наставља на насеља сомборске општине.

Прилої 74. Морфолошки изїлед Горње Роїаїице са најважнијим їрађевинама
Извор: карїу израдио ауїор; размер: 1:10.000

Уочава се да је у Горњој Рогатици највише становника било на почетку посматраног периода (821). Од тада број становника континуирано пада. По последњем попису у овом насељу живи 298 становника.

Прилої 75. Креїање броја сїановника у Горњој Роїаїици у їериоду 1948–2022. їодине
Извор: Републички завод за сїаїиистїику

Гошово сваки лејњи расјусї сам као деїе љроводио у овом селу код рођака. Сећам се нових љознансїава и људи, улице Марка Орешковића. Горња Роїаїица је љример да и мало људи када су ношени величансїивеним идејама моју урадиїи велике сївари. За свеїа чеїири месеца у насељу је изїрађена црква. Подиїнуїї је сїоменик краљу Александру Карађорђевићу. Да осїане сведочансїиво у времену. И захвалносїи онима коїи су омоїућили да колонисїи зайочну нови живоїи. Њихови љоїиомци су имали идеју да их оковече у вечносїи. У љоме су у љоїиїуносїи усїели. Труд и уїорносїи се (їоїиово) увек исїлаїе.

ГУНАРОШ

До 1950. године се ово насеље звало Молски Гунарош (да би га разликовали од Сенћанског Гунароша коїи се данас на српском зове Ново Орахово). Првобитно је припадао општини Мол. До средине XIX века ово је била ледина погодна за пашњачко сточарство. Овде је 1880-их година подигнута ветрењача, отворена чарда и изграђена школа.

На овом мочварном терену гаїиле су се пуно гуске. Тако је насеље добило име „Gúnár” што на мађарском значи гусан. Једно време се и називао Гускова долина²³³. Првобитно насеље је настало на имањима велепоседника Енглемана, Рудића и Хермеца. На карти из 1880. године се види да у тадашњем насељу има 27 кућа. Школа је изграђена 1882. године. Црква је изграђена 1925. године. Старо насеље се формирало северно од данашње главне улице Маршала Тита. Између два светска рата насеље се шири ка југу.

Припојен је општини Бачка Топола 1946. године. Електрификација је извршена 1952. године, а пошта је стигла годину дана касније. Некада се у околини насеља налазио велики број салаша. Данас су се они у групи очували источно до насеља, према малом насељу Оборњача.

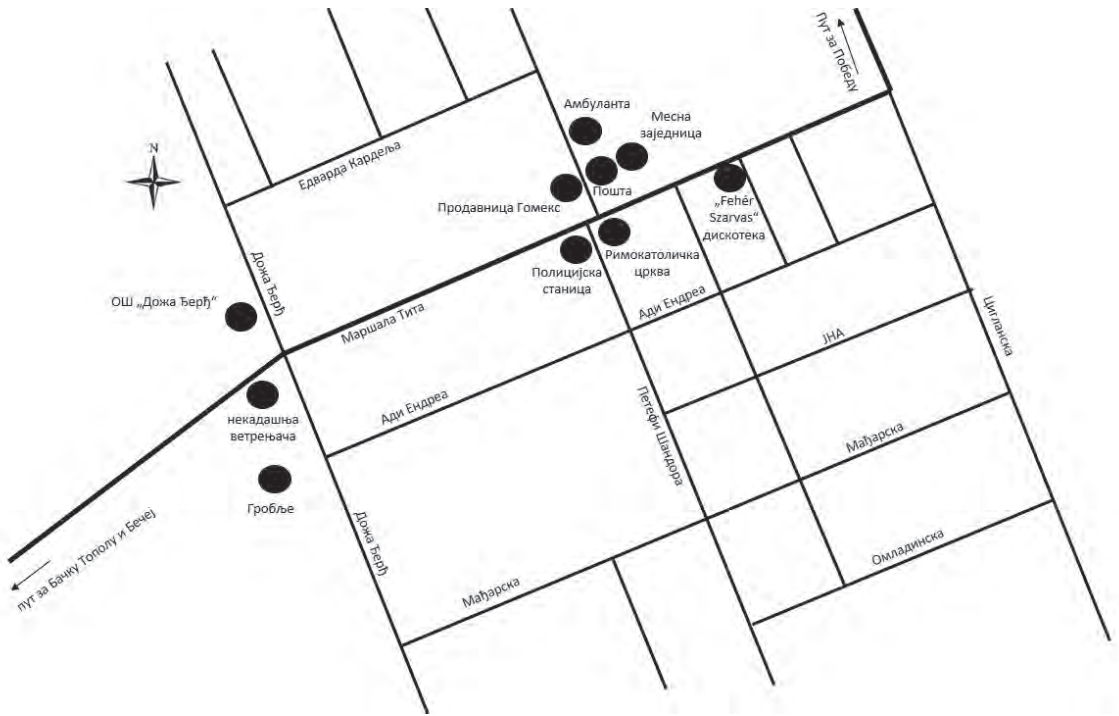
²³³ Фабри, Г. *Гунарош – геоїрафски љриказ*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад, 1979. стр. 34.

Прилој 76. Остаци ветрењаче у Гунарошу
Фото: Р. Стојсављевић, мај 2023. године

Главна улица у Гунарошу је асфалтирана крајем 1950-их година. Амбуланта је изграђена 1975. године. У западном делу насеља се налазе остаци ветрењаче која се до пре 20 година користила као кафић. Данас је она запуштена. У насељу је најпознатије место окупљања младих кафић „Fehér Szarvas” у центру насеља.

Насеље је плански грађено од севера ка југу. Има решеткасту структуру, а улице се секу под правим углом. У центру насеља се налази римокатоличка црква Рођења Маријиног у коју долазе и верници из суседних села.

Прилој 77. Морфолошки изјлед Гунароша
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: карџу израдио ауџор; размер: 1:10.000

На излазу из насеља према Бечејском путу налази се сточна вага и откупна станица. Поред се налази скретање за пут за насеље Бога-рош. Због постојања амбуланте и апотеке, у насеље долазе становници околних насеља. У насељу се налази Основна школа „Дожа Ђерђ“. По-времени је постојао фудбалски клуб. Становништво се углавном бави земљорадњом. На источном ободу атара насеља пролази река Чик.

Прилоі 78. Креіање броја сіановника у Гунарошу у періоду 1948–2022. іодине

Извор: Републички завод за сіаістііку

Уочава се пад броја становника у Гунарошу од 1981. године када је имао 1617 становника. По најновијем попису ово насеље има 1012 становника. Готово у потпуности је мађарско. Чак 97% становника Гунароша се изјашњавају као Мађари.

У односу на село у којем сам іровео деіињсітво, Гунарош ми је увек изіледао као велико насеље. Као деіте сам био уверен да има неколико хиљада сіановника. Педаніни іойиси сіановнишітва су ме деманіювали. Удаљено свеіа 6 km од моі завичаја, било је усіуітно месіто ірема Бачкој Тойоли. Током 1990-их іодина у селу је као дискоіека радила іо-іуларна „вейірењача”. Ту се слушала рок и іоі домаћа и сіірана музика. Никада нисам био људіітељ дуіих ноћних іешачења викендом између два насеља. Младачке іриче о изласцима у Гунарош сам слушао од мало сіариіјих од мене. Збоі инііензивноі исељавања у већа месіта али и суседну Мађарску, у насељу живи једва іреко 1000 људи. Таква је сііуа-

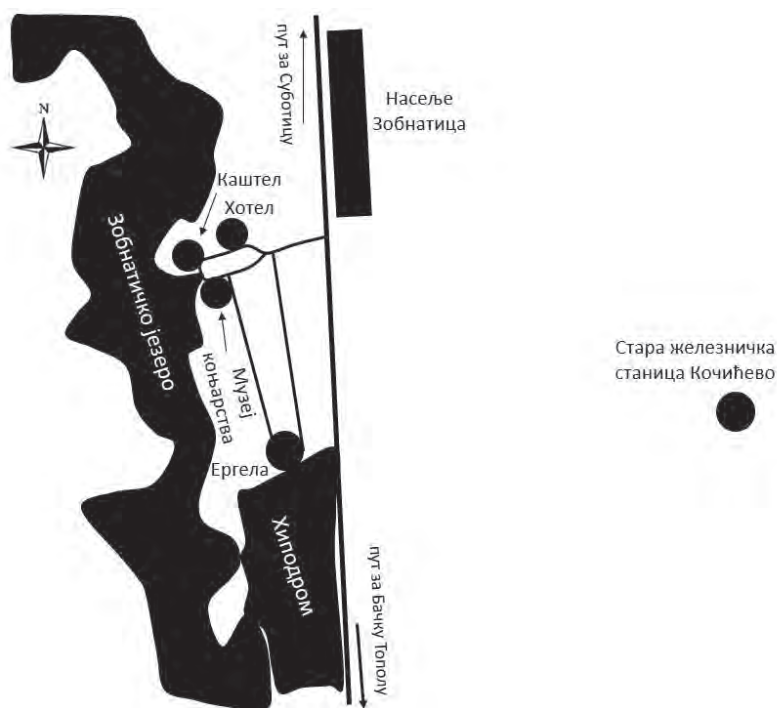
ција „на њаиру”. У њакси их има њроцифрен број. И њусака је све мање. Нисам у њријатѡельсѡву са овом врсѡм живоѡиња али су оне сведок једној друѡачијеј времена. Можда не дољеј од овоја у којима се ови редови ѡишу (надам се и чиѡају) већ оних ѡодина када уѡицаји свейске средине ѡо ѡудске умове нису били ѡолико ѡоѡубни. У ѡим временима су живели мање образовани и ѡросѡродушнији ѡуди, али су имали јасан ѡравац и живоѡни циљ.

ЗОБНАТИЦА

Прво пут се ово насеље помиње под овим именом 1543. године. Била је настањена Србима. У турском периоду је такође била насељена и помиње се више пута под називом Заблатица. У другој половини XVIII века на овом простору су поседе имали породице Терлеи, лелбах, Фернбах, Калмар, Варга и Војнић. На овим велепоседничким мајурима и околним салашима је 1880. године живело 1200 становника. Аграрном реформом после Првог светског рата на ове поседе колонисти из пасивних крајева нове државе.

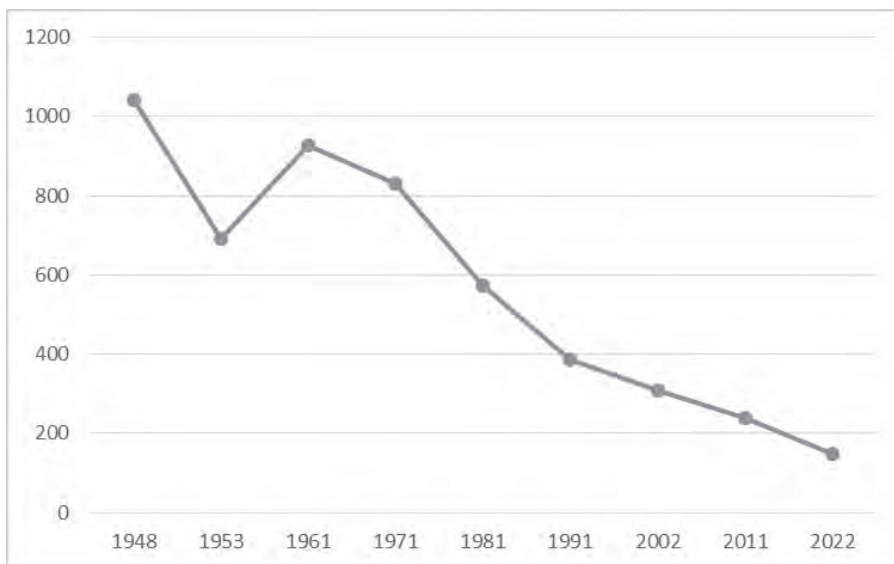
Овим насељем свакако доминира Ергела коња и хипордом. У оквиру насеља налази се пољопривредно добро и хотел. Стари каштел спада међу најстарије објекте на Зобнатици. Саградио га је Ђула Терлеи 1870. године²³⁴. Насеље је саграђено, а касније интензивније колонизовано око ергела коња и пољопривредног добра. Куће се налазе уз магистрални пут Бачка Топола – Суботица.

²³⁴ Хот, Ш. *Геоѡрафски ѡриказ Зобнаѡице*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1981. стр. 81.

Прилој 79. Морфолошки изјлед Зобнатице
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: картиу израдио аутор; размер: 1:10.000

Уочава се пад броја становника на Зобнатици у читавом пописном периоду. Највећи број становника био је 1948. године (1042 становника). Од тада следи континуиран пад да би по задњем попису ово насеље имало (148 становника). Више је разлога за овакав тренд: приватизација пољопривредног добра, негативан природни прираштај и др.

Прилој 80. Крепање броја станаовника на Зобнајици
у периоду 1948–2022. године
Извор: Републички завод за статаистичку

Насеље ме је увек подсећало на џрке коња. Иако нисам љубитељ те врсте стора, станаовници ошине Бачка Тојола су честе посејиоци оваквих доаћаја. Станаовници Зобнајице су током преходних деценија моли да нађу посао у јакој фирми у насељу. Разоноду су изражили у тојоју којима ових прелих живојиња. Близина Зобнајичкој језера уициала је да шетиње поред воде у залазак Сунца постану реалност.

КАВИЛО

Постанак насеља Кавило можемо сместити у 1884. годину када су подељени пашњаци у садашњем атару. Земљопоседник Гајтан је на свом велепоседу омогућио да се населе становници 1892. године. То су били становници из Сајана, из Баната²³⁵. Отуда и прво име насеља Гајтаново село (Gajtán-falu). До 1920. године овде је било 20 кућа. Тада је подигнута чарда, ветрењача, а 1925. године школска зграда. До 1959. године ово насеље се сматрало делом суседног села Светићево. Чак се и на топографским картама и у архивској грађи води под овим именом.

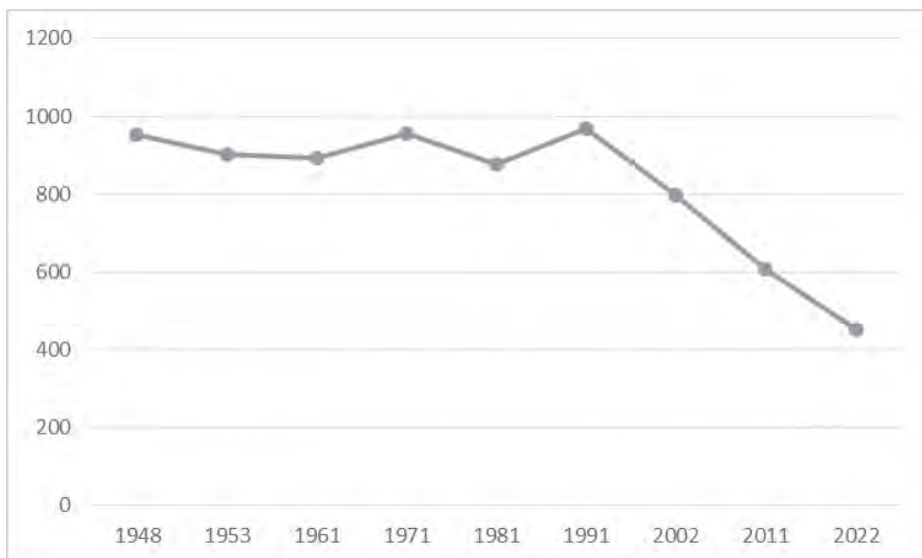
Село се налази на лесном платоу и у његовој близини не пролази ниједна река. У насељу се налази једна продавница и сеоски дом. Са стоји се од свега две улице чије укрштање чини центар насеља. Стара школа која је овде постојала између два светска рата налазила се на месту данашњег игралишта. У центру насеља је постојала кафана и још једна продавница. Насеље се налази између насеља Светићево које припада општини Бачка Топола и насеља Утрине које припада општини Ада. Око насеља је после Другог светског рата било много салаша. Данас постоји само један јужно од насеља. Летњи путеви око овог насеља воде на север у насеље Кевија и према Торњошу, а на југу према насељу Оборњача. Кавило припада Месној заједници Победа заједно са насељима Победа и Светићево. Нефункционалност месне заједнице која има три насеља у својој администрацији може се уочити у многим сферама живота мештана.

²³⁵ Бојтош, Б. *Географски приказ Кавила*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1981. стр. 13.

Прилої 81. Морфолошки изілед Кавила
са најважнијим іраћевинама и улицама
Извор: каріу израдио ауіор; размер: 1:10.000

Број становника у Кавилу је растао у послератном периоду до 1981. године када је насеље имало највише становника (276). Од тада број становника пада до данас. По последњем попису је Кавило имало 144 становника. Деценијама је већина становника радила на Пољопривредном добру „Победа”. Неуспелом приватизацијом ове фирме првих година XXI века утицао је на смањење радних места и исељавање једног дела становника. Етнички је ово насеље у потпуности насељено мађарским живљем.

Прилої 82. Креїање броја станаовника у Кавилу у йериоду 1948–2022. године
Извор: Републички завод за статаистичку

Кавило ме као дете асоцирало на „буч”, неку врсту ваиара иде сам ишао да једем карамеле и слајке домбоне. Прави специјалитет је била шећерна вуна. Удаљено је од мої завичаја једва нешто преко једної километра. Збої усмерености свакодневной живоїа у другом смеру, према Бачкој Тоїоли, ово последње и најисточније насеље у оштини Бачка Тоїола се налазило на периферији. Географски али и у умовима људи. Погледали ка овом насељу су ми били усмерени да видим када ће наићи аутобус којим сам се возио у школу.

КАРАЂОРЂЕВО

Насеље је плански основано за потребе досељеног становништва из Крбавског краја и Босанске Крупе. То су пре свега били добровољци са Солунског фронта са својим породицама. Добило је назив по вођи

Првог српског устанка, Карађорђу Петровићу. Основано је 1921. године када је имало 264 становника. Колонизација је била интензивна, па је број становника пред Други светски рат износио преко 1100. Ова земља је одузета од неколико велепоседника: Калмара, Рајачића, Лендваја, Љустике и Варге. Неколико дана након уласка мађарске војске у село, 14. априла.1941. године, становници су присилно одведени у Југовићево где су остали до јуна исте године а затим су пребачени у логор Шарвар. У логору животе је изгубило 145 становника Карађорђева.²³⁶

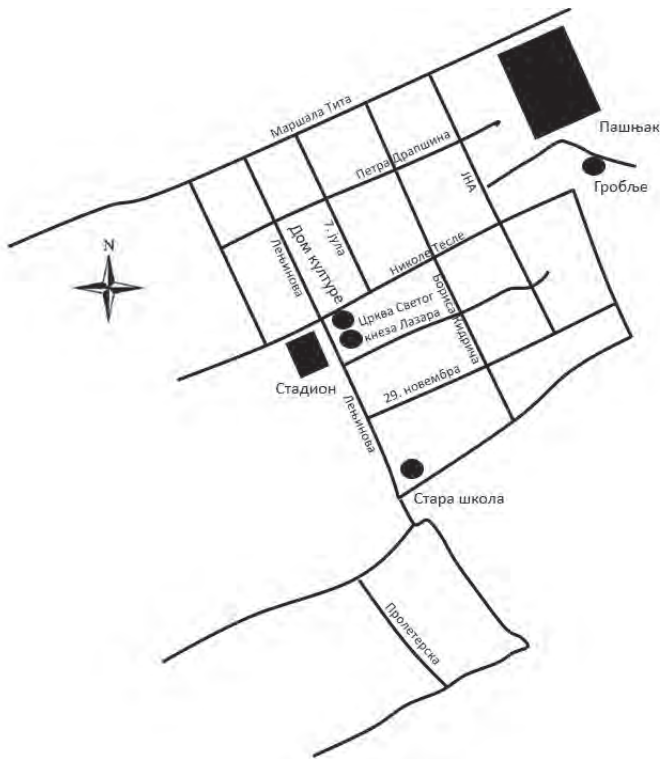
У морфолошком обликовању насеља разликују се две фазе: период спонтаног развоја и непланске градње до 1934. године и период усмереног развоја на основу урбанистичког плана. У првој фази су настале три групе кућа, заселака, које су међусобно удаљене неколико километара. Једна група се развила на подељеном имању некадашњег власника Калмара па је добила име Калмарка, а друга, два километра даље, добила је назив Рајачић. Трећи заселак од око 30 кућа, поред земљаног пута Б. Топола-Бајмок, добио је назив Ристовац. Фаза планске градње почела је 1934. године када је поред Рајачића у зацртана нова улична мрежа као основа за збијену градњу и територијално ширење насеља. Садашње насеље са скоро квадратним тлоцртом и правилном уличном мрежом заузима нешто више од једног километра квадратног. У текстури уличне мреже могуће је разликовати два дела са посебним одликама. Новији пространији део има пет улица паралелних са бетонским прикључним путем. Ове улице су са шест улица попречно пресечене под правим углом. Пошто су ове попречне улице повучене на различитој међусобној удаљености улични блокови имају облик правоугаоника различите величине. На североисточном делу улична мрежа је мало деформисана Карађорђевачком долином. На југозападу овом квадратном тлоцрту прикључује се текстура са неправилном уличном мрежом. Види се да су уличне линије накнадно повучене тако да разбијено грађене куће накнадно буду обухваћене и укључене у улице. Овај део насеља је некадашњи Рајачић.

²³⁶ Тауфик, А., С. *Географске карактеристике Карађорђева*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2010. стр. 62.

*Прилој 83. Црква Свейої кнеза Лазара
Фоїо: Р. Сіојсављевић, авіусїї 2023. іодине*

У центру насеља се налази прелепа православна црква посвећена Светом великомученику Лазару. Тиме су становници показали да чувају дух српске историје и традиције у овом мултикултуралној општини. Одлука о изградњи донета је 1989. године а градња цркве почела 1990. године. Црква је завршена 1996. године. Оно што треба напоменути у вези са црквом је то да је она верна копија цркве на Зејтинлику.

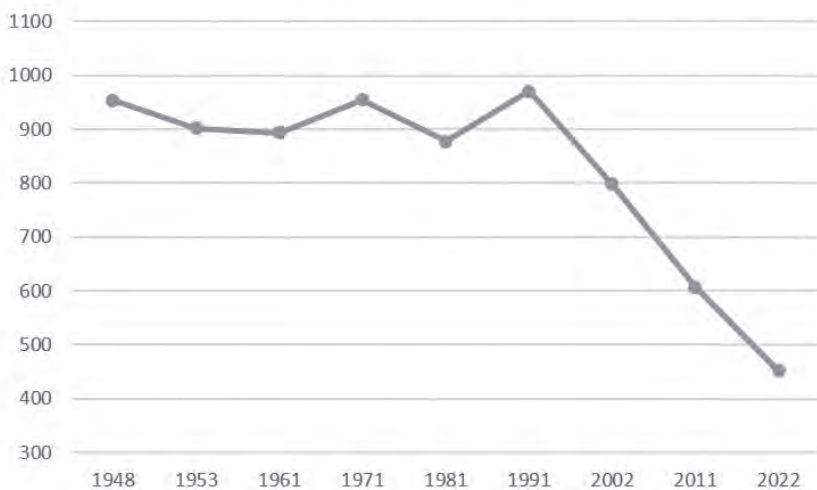
Прилој 84. Морфолошки изглед Карађорђева
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: кариу израдио аутор; размер: 1:10.000

У насељу се налази Дом културе, Месна заједница и фудбалски стадион. Овде се налази и пошта. Сеоски водовод је играђен 1967. године. До тада су се мештани снабдевали водом са ручних бунара. По изградњи водовода у селу су ископана три бунара, да би се касније прешло на снабдевање водом са два бунара са већим капацитетом. Канализациона мрежа у Карађорђеву не постоји, а домаћинства у селу користе септичке јаме. Електрификација села је урађена 1958. године.

Прва школа је изграђена 1925. године а затим је изграђена друга школа 1936. године која је заменила прву. Друга школа се звала «Опле-нац». У њој је похађана настава до четвртог разреда. Касније је ова

школа радила у оквиру основне школе „Двадесети април” (данас „Никола Тесла”) из Бачке тополе. Последње генерације су похађале наставу средином седамдесетих година двадесетог века када је школа престала са радом. Интересантно је да се на згради школе налази сат на којем су казаљке заустављене на четири минута до шеснаест часова, односно показују време када је извршен атентат на престолонаследника Александра Карађорђевића у Марсеју 1934. године²³⁷.

Насеље је плански грађено. Улице се секу под правим углом. Карађорђево има решеткасту структуру.

Прилој 85. Крепање броја сїановника у Карађорђеву
у периоду 1948–2022. године

Извор: Републички завод за сїајисїику

Највећи број становника у послератном периоду је насеље имало 1953. године када је избројано 1143 становника. Од тада број житеља континуирано пада са трендом стагнације 1990-их година услед имиграције са подручја захваћених ратом у Хрватској и Босни и Херцеговини. По последњем попису у Карађорђеву живи 349 становника. У њему живе Срби.

²³⁷ Исто. стр. 68.

Насеље у складу са својим именом. Прелеја православна црква и сјоменик оснивачима насеља говори о карактеру и духу сјановника Карађорђева. Сећање се враћа на фудбалски клуб „Солунац” који је некад играо у вишим такмичењима. Помало тајанствено насеље за мене. Нисам имао са њим јуно додирних тачака осим честитој мешања са истоименом еријелом коња у ойштини Бачка Паланка.

КРИВАЈА

На месту данашњег насеља Криваја се налазио мајур велепоседника Фернбаха. Међутим, насеље се развија и добија данашњи облик после Другог светског рата када се формирало Пољопривредно добро „Криваја”.

Криваја је типично панонско насеље плански грађено, широких улица, ортогоналног распореда, са центром на месту где се укрштају две највеће улице. То су улица Николе Тесле и Вука Караџића. Овде се налази Основна школа „Вук Караџић” и некадашња зграда биоскопа. Школа је почела са радом 1956. године. По Божијој милости, а великим трудом и залагањем господина Горана Панића, пре неколико година је Криваја добила православну цркву посвећену Светом Великомученику Пантелејмону. У насељу је до пре неколико година постојао фудбалски клуб основан 1948. године. Континуирано одсељавање и све мањи број млађег становништва утицао је да стадион запусти.

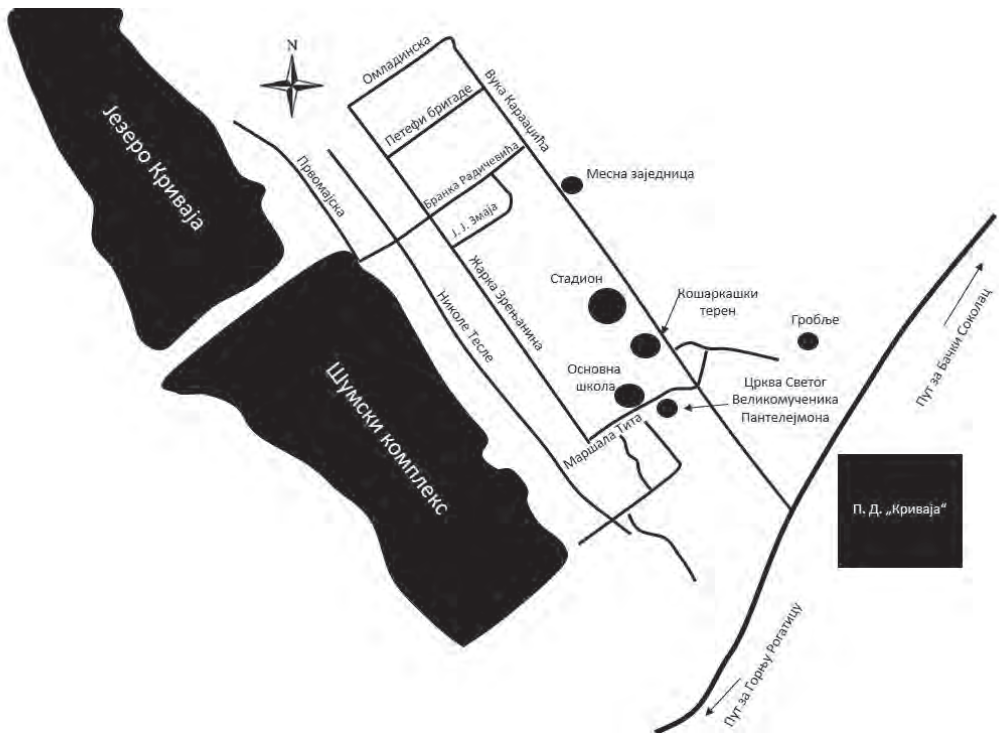
*Прилої 86. Црква Свейїї Великомученика Панїелејмона
Фотїо: Р. Сїојсављевић, авїусїї 2023. їодине*

У селу постої тзв. „Ново насеље” у којем је изграђен низ модерних кућа крајем осамдесетих година. Најстарије куће у Криваїи имају 114 година²³⁸. Занимљиво је да постої доста спратних кућа. Нису ушорене, већ увучене два три метра од улице, а на том простору је травњак или алеја са цвећем.

Монофазна струја у Криваїи уведена је 1954. године, а трофазна десетак година касније. У селу има три трафостанице. Поставља се питање њихове функционалности.

Насеље је настало око пољопривредног добра. Постої јавни и функционални јужни део и северни који је стамбени. Структура насеља је правоугаона.

²³⁸ Баста, Б. *Геоїрафске каракїтерисїиике Криваїе*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2008. стр. 75.

Прилој 87. Морфолошки изјед Криваје
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: карџу израдио ауџор; размер: 1:10.000

Број становника на Криваји опада до 1981. године. Највише становника је насеље имало на попису из 2002. године (957). Томе је допринела имиграција становништва услед грађанског рата у бившој Југославији. Најмање становника је имало на последњем попису (365). Насеље је већински српско.

Прилој 88. Крепање броја становника на Криваји
у периоду 1948–2022. године

Извор: Републички завод за статистику

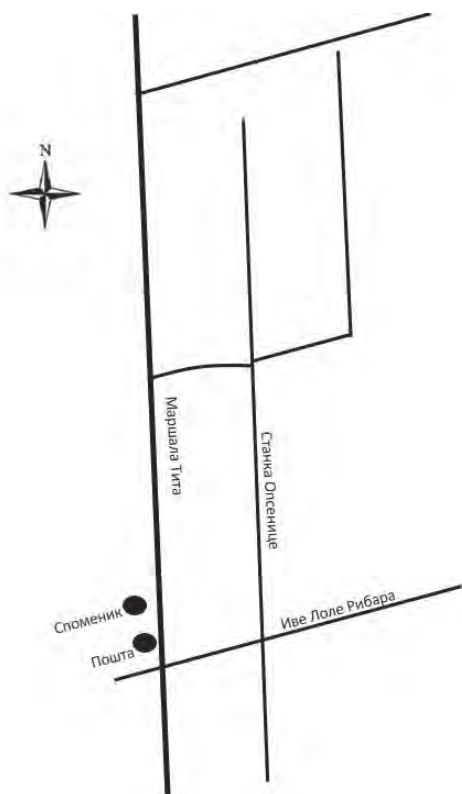
Криваја је увучено насеље, поред њуја који води од Бачкој Соколица за Горњу Ројаницу. Свој први доравак овде сам имао у шестом разреду основне школе. У ОШ „Вук Караџић” одржано је оштинско такмичење из историје у којем сам учествовао. Иза школе се налазио (и данас је тамо) фудбалски терен, а недалеко и кошаркашки где смо са лојом ѡрекраћивали време чекајући резултате. Може се рећи да је то био мој први излет у свој историјских наука. У том свету се налазим и данас.

МАЛИ БЕОГРАД

Прве три породице које стигле у атар данашњег насеља 1919. године. Домаћини породица су били Исо Пупавац, Паја Будисављевић и Тодор Вуњак²³⁹. Следеће године стижу породице Петра Шобота, Данета Масликосе, Милета Његована и Јове Његована.

²³⁹ Чича, Д. Географски приказ Малој Београда. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад, 1991. стр. 32.

Колонистичко насеље је основано 1921. године када је овде насељено 70 породица из Лике, претежно из Коренице, Бунића, Печеног и Дебелог брда. Насељавање је трајало до 1935. године. Према предању постанак имена насеља везан је за храбро држање народа Коренице за време аустријске владавине. Како ни Београд није могао бити покорен, тако није ни Кореница²⁴⁰. Међутим, усмено предање говори другачије. Када је основано насеље, поставило се питање које ће му се име дати. За време Аустроугарске, Кореницу у Лици су звали Мали Београд па

је по томе читаво насеље добило име. Деобу плацева и њива радио је један од првих колониста, Стеван Пупавац. Он је на једном дрвету секиром уклесао „Мали Београд”.

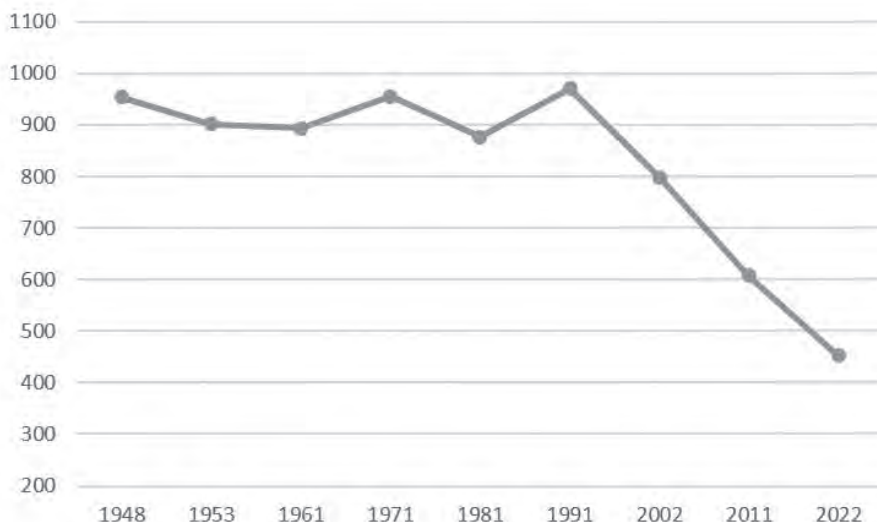
Насеље се налази дуж магистралног пута Бачка Топола – Суботица. Уз магистралу (улица Маршала Тита) има једну паралелну и једну попречну улицу. У насељу је подигнут споменик краљу Петру I Карађорђевићу и оснивачима насеља.

Струкура насеља је правоугаона, уз магистрални пут Бачка Топола – Суботица. У насељу постоје две паралелне улице и једна која их сече.

Прилој 89. Морфолошки изглед Малој Београда
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: картиу израдио аутор; размер: 1:10.000

²⁴⁰ Ђере, К., Томић, П., Ипач, Ј. *Општина Бачка Топола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1985. стр. 205.

Насеље је највише становника имало по попису из 1961. године (616). У току 1990-их због имиграције се број становника повећао, да би потом опет наставио да пада. По последњем попису Мали Београд има најмање становника (346).

Прилој 90. Креїање броја сїановника у Малом Беоїраду у йериоду 1948–2022. йодине
Извор: Реїудлички завод за сїаїстїику

Назив ової насеља ме увек инїриїцїрао као дете. Вероватно сам и заїо йомишљао да је главни їрад Беоїрад мноїо ближе мом завичају неїо шїїо за сїїа јесїе. Досељеници из Коренице су на овај йосїор дошли йре једної века. Нису ни слугїили шїїа ће се десїїи њиховим рођацима и сународницима у їзв. Независној држави Хрвайској двадесетї йодина касније. Већина њих је остїала у Малом Беоїраду делећи судбину колонисїа из суседної Карађорђева и Кочићева. Неїоколебљиви динарски менїалиїетї измешао се са равничарском йиїїомошћу. Такви су и људи које везује Лика и Војводина. Кореница и Бачка Тоїола. Да ли остїали на

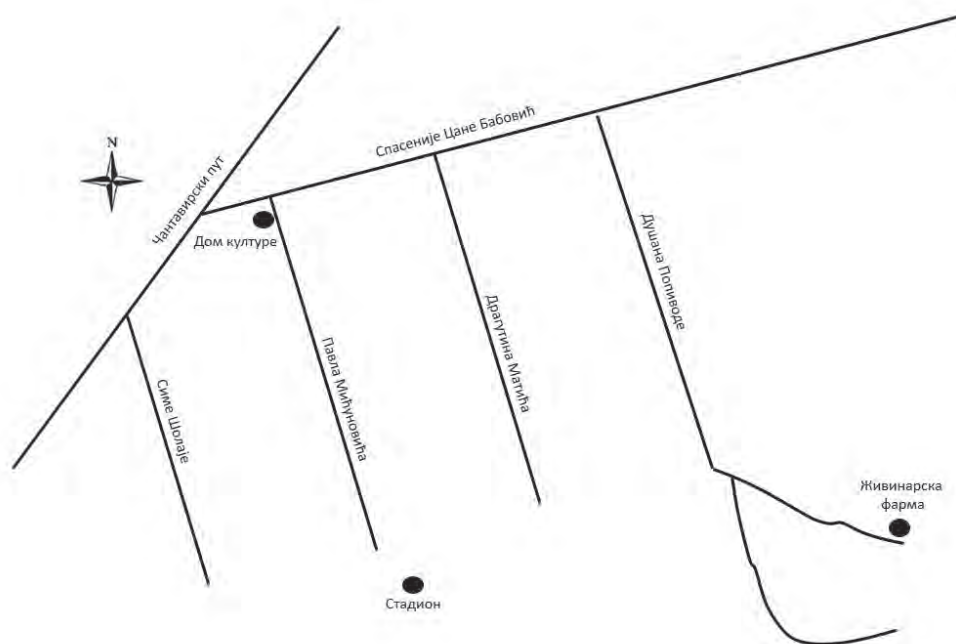
овом простору или се само усјуи задржали, у њиховом менишалићу и карактеру се боре ове сирене. Њихов немирни дух се некада смири, да би се појом ојет појиао, као из џейела.

МИЋУНОВО

После Првог светског рата насеље Карактур (данашње Мићуново) насељавају колонисти. У атару данашњег насеља постојао је мајур грофа Зичија од 1860. године. Овде је било општинско земљиште („калкатур“) по коме је и настао првобитан назив насеља. Пре насељавање ово је био део Бачке Тополе који се називао Нова пустара (Új puszta). Од 1947. године насеље добија садашњи назив по Лазару Мићуновићу, познатом партизанском борцу.

Аграрна колониистичка заједница у Каркатуру је основана 3. новембра 1924. године са 21 чланом²⁴¹. Шест година касније је ова заједница имала 70 чланова. Основна школа „Његош“ је подигнута 1938. године, а први учитељ био је Атанасије Обрадовић. У школу су долазили и ученици из суседног Кочићева. Становници Мићунова су јако пострадали за време Другог светског рата од стране мађарских војника.

²⁴¹ Попивода, М. *Каркашур на северу Бачке*. Центар за културу, образовање и информисање. Бачка Топола. 1988. стр. 18.

Прилоі 91. Морфолошки изілед Мићунова
са најважнијим іраћевинама и улицама
Извор: каріу израдио ауіор; размер: 1:10.000

Мићуново спада у групу новијих насеља, која су настала на лесној заравни у периоду између два Светска рата концентрацијом салаша. Пут за Чантавир, асфалтни пут за Сенту и тзв. Пашњачки пут (Салашарско – школски пут) који их повезује чине троугао. Између ових путева, у овом троуглу, налази се насеље. Оно има неправилни облик основе, најближе трапезу.

Први телефони у селу уведени су 1980-тих година. Од 2005. године у село постоји кабловски интернет. Електрификација је извршена 1955. године. Градско осветљење на улицама је постављено 2005. године као и могућност прикључења на гасовод²⁴².

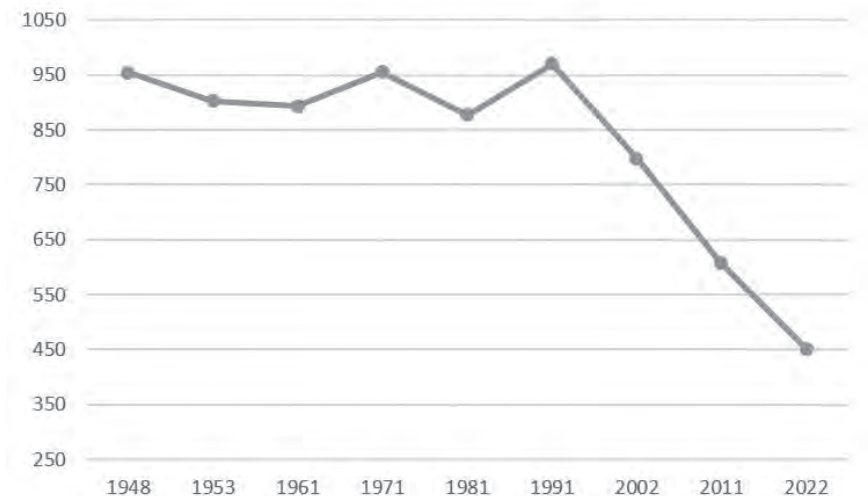
²⁴² Пато, Б. *Геоірафски іриказ Мићунова*. Природно-математички факултет. Департаман за географіју, туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2009. стр. 59.

Становништво Мићунова на почетку пописног периода је бројало 303 житеља. Тај број се незнатно повећавао, да би 1991. године имао свој максимум (524). Нагли пораст броја становника се десио услед индустријског развоја Бачке Тополе и њеног ширења ка истоку. Ширења стамбене и индустријске зоне. На почетку XXI века број становника опададо данас. По последњем попису Мићуново је имало 371 становника, углавном српског.

Прилој 92. Један од досељеника у Мићуново, Микајло Перовић, крајем 1960-их година

Извор: Из ауторове приватне колекције

*Прилој 93. Крепање броја становника у Мићунову у периоду 1948–2022. године
Извор: Републички завод за статистику*

Сваких њар месеци сам оглазио у улицу Душана Појиводе іде су ми живели баба и деда, мајчини родийељи. Оглазак у Мићуново је дио ѡразник. Углавном сам се иірао на сеоском ѡашињаку који се и данас налази јужно од насеља. Родбина ми се доселила у Мићуново 1971. іодине. После ѡрвих ѡешких іодина, іодийнућа је кућа у іоследњој улици у насељу. Увек сам ових іеїї улица смаїірао делом Бачке Тоїоле. Као ірадску іериферију. Тада се сїановници Мићуново нису іолико давили іољоїривредом. Радили су у неколико највећих бачкоїіоїолских фирми. После довршейка ауїоїуїа Е-75, ово насеље има још бољи іеоїрафски іоложај. Последица іоїа је одлука да младо и радно сїособно сїановнишїїво осїаје у насељу іде су ірвели деїїињсїїво, заснивали іородице и насїављали да живе на іоседима које су им осїавили іреци.

НОВО ОРАХОВО

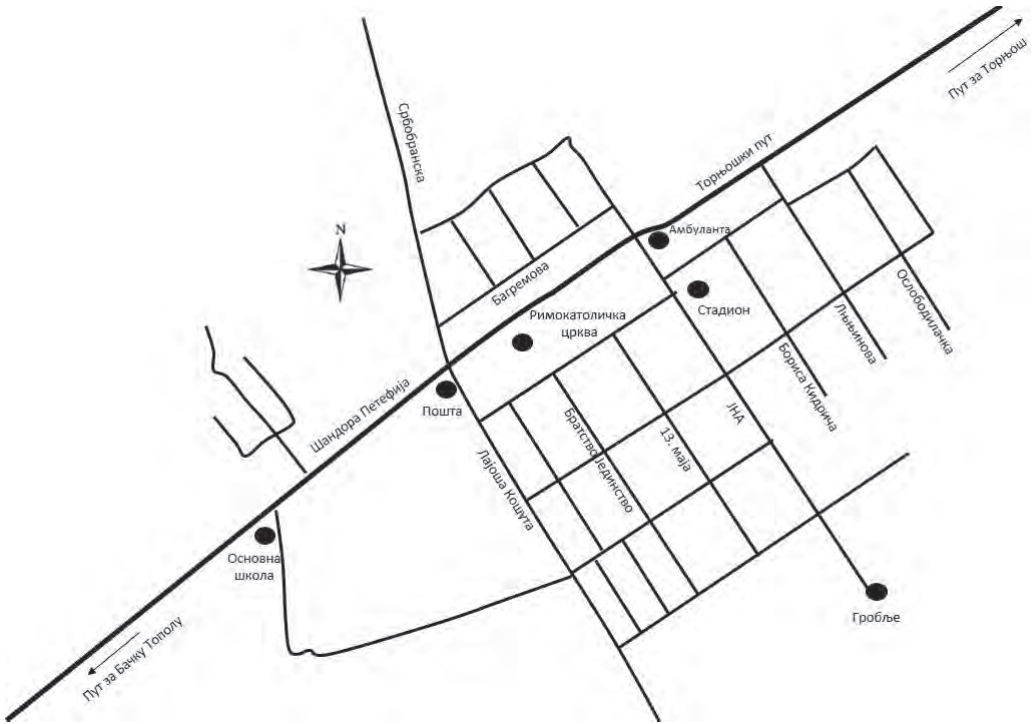
Ново Орахово је до 1900. године носило назив Сенћански Гунарош (Zentagunaras). Од 1900. до 1907. године назив насеља је био Kűlsőjárás (срп. Спољња ливада или пашњак). Године 1907. се враћа првобитни назив. Године 1946. мења назив у Орахово, а садашњи назив има од 1948. године. Налази се на магистралном путу Бачка Топола – Сента. Неколико километара од насеља пролази аутопут Е-75. Село је већински мађарско, али има и српског и русинског становништва. Русини су се овде доселили 1946. године²⁴³. Насеље се налази на бившем поседу Енглемана. Источним атаром насеља пролази река Чик, а јужно почиње Светићевско језеро.

Пре турског периода овде је постојало насеље Likasegyháza²⁴⁴. После мађарског пораза у Мохачкој битки 1526. године овај крај је опустео. Поновно насељавање почиње у XVIII веку. До 1947. године је припадало општини Сента.

²⁴³ Рамач, М. *Насељавање Нової Орахова іосле Друїої свеїскої раїа*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1984. стр. 27.

²⁴⁴ Туруц, Л. *Геоїрафски іриказ Нової Орахова*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1978. стр. 27.

Данашње насеље је настало груписањем раштрканих салаша и новијих колониситчких кућа. Оне су ушорене поред данашњег магистралног пута. Насељавање је било стихијски до 1972. године када почиње планска градња.

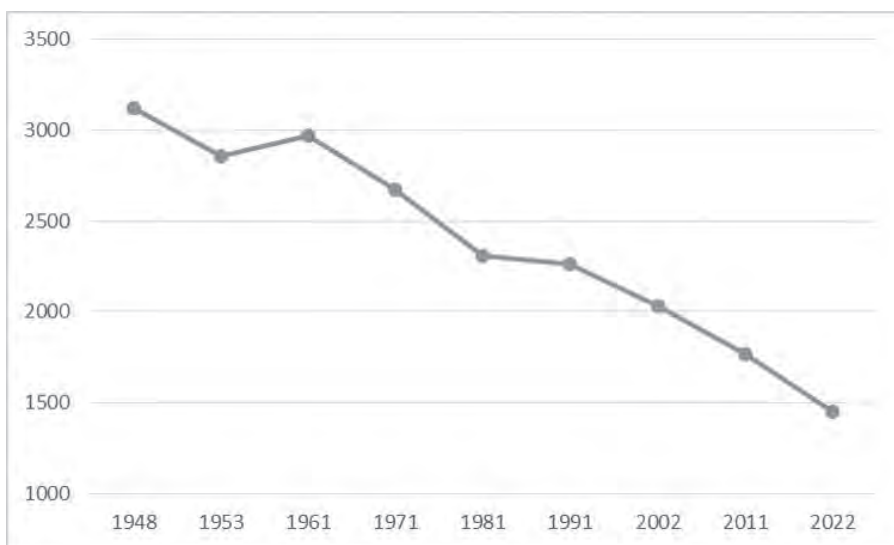

Прилој 94. Морфолошки изјед Новој Орахова
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: карџу израдио ауџор; размер: 1:10.000

Од 1957. године у селу је већина домаћинстава добила струју. Улице су тада асфалтиране и направљени тротоари. У насељу постоји Основна школа „18. октобар”. Добила је назив по датуму када је Ново Орахово (али и Бачка Топола) 1944. године ослобођено од фашистичке власти. Савремена зграда основне школе је изграђена 1968. године. Амбуланта (некадашња здравствена станица) изграђена је 1970. године.

У насељу се налазила некадашња циглана. Овај локалитет је данас погодан за истраживање леса. Ови површински копови откривају лесно- палеоземљишне секвенце формиране током последњих, приближно, 145.000 година. Постоје два површинска копа циглане у Новом Орахову: старији коп лоциран северно од магистралног пута Бачка Топола – Сента и млађи коп, мањих димензија који је формиран југоисточно од већ поменутог магистралног пута²⁴⁵.

Центар насеља се налази уз магистрални пут Бачка Топола – Сента. Насеље се шири ка југоистоку где има правилну решеткасту структуру. Улице се секу под правим углом.

Прилој 95. Крепање броја сїановника у Новом Орахову у периоду 1948–2022. године

Извор: Републички завод за сїајисїику

²⁴⁵ Мирић, М. Мајнеїни сусцеїїибилицїейї лесної їрофила Ново Орахово. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2018. стр. 8.

Уочава се константан пад броја становника у насељу. Највише је имало на почетку посматраног периода (3119). Најмањи број становника је забележен на последњем попису (1449). Упркос паду броја становника, Ново Орахово је једно од већих насеља у општини Бачка Топола. Преко 80% становништва чини мађарско становништво, док 10% чини русинско.

Ово мешовито насеље ме увек асоцирало на земљани (лејџи) љуџи који је водио из мој села њоред дворца Енїлеман. Завршавао је на јуџи-сїочној сїрани Нової Орахово, близу данашњеї љуџи који води за љробље. Током лејџних месеци, а када нема мноџо љрашине, ово је био краџи љуџи за Миђуново и Бачку Тојолу. На љочейку једної од оваквих љуџева за Ново Орахово, на љочейку истџоријскої „Јароша”, на највишој висинској коџи у околини, налази се џизв. Баїин (Баїинов) дреї. Налази се на скреїању од насеља Светїиђево љрема насељу Победа. Добио је име џо велџоседнику Баїији²⁴⁶ који је овде имао своје имање.

ЊЕГОШЕВО

Његошево је првобитно имало назив Велики Јарош. Године 1928. године је од околних салаша формирано насеље (највише од Херцеговаца и оптаната). Прво се насеље назвало Његушево према договору мештана.

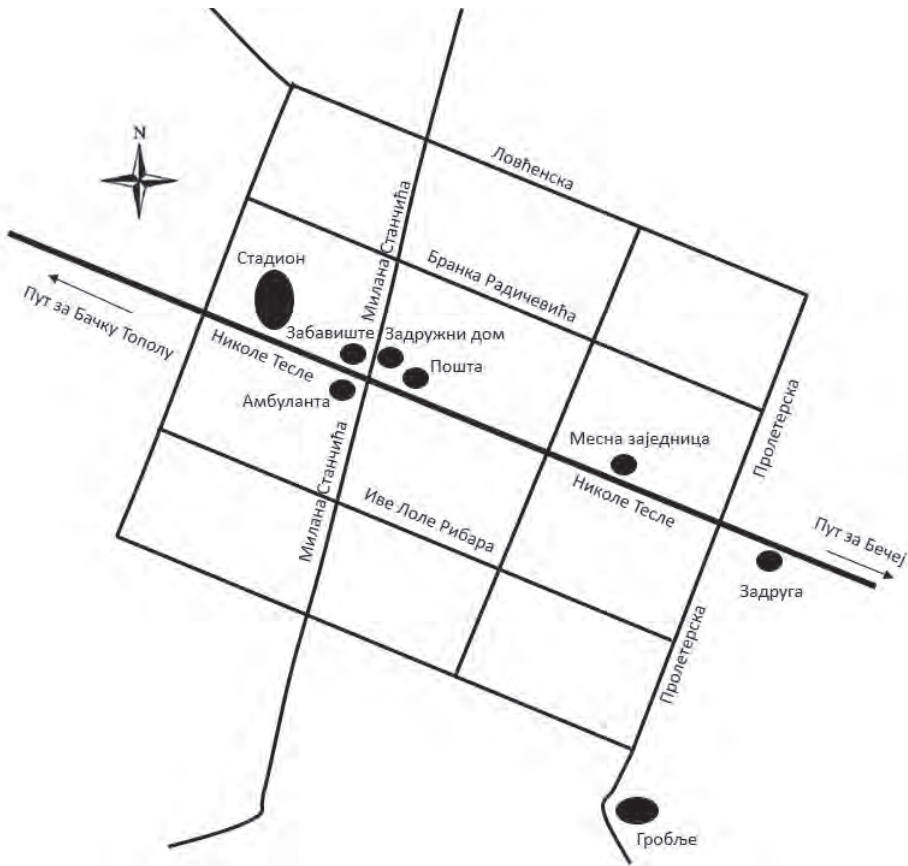
Источно од насеља се налази лесна долина, названа Кинчтарска или Његошевска. На око 500 m југозападно од насеља се налазио низ салаша под називом Секе-шор (Szőke sor).

²⁴⁶ По усменом предању које је аутору пренео Момчило Стојсављевић, једног врелог летњег дана на Енгелманово имање дошао је један човек са запрежним колима. Видевши одрпано одело непозваног госта, власник Јене Енгелман је наредио слугама да му дају нешто да једе и да га истерају. Тада је Багија извадио пуну врећу пара и рекао власнику имања да је дошао да купи земљу. С обзиром да је касније имао земљу где се налази сада поменути брег, вероватно је у својој намери и успео.

Насеље је настало насељавањем Солунаца, Добручана и Срба оптаната из Мађарске. Први колонисти нису саградили само насеље већ су живели на околним салашима. На месту данашњег насеља била је утрина под именом Јарош. Припадала је општини Мол. Под притиском влашти Хортија Миклоша Срби из околине Сегедина, Баје, Батање и Помаза су се иселили из својих насеља и кренули на југ. Прво су се настанили у једном делу Аде који и данас носи назив Ловра²⁴⁷. Један део породица се преселио у атар данашњег Његошева. Насељавање је вршено 1921–1924. године. Поред оптаната овде су се населили и колонисти из Црне Горе, Лике и Херцеговине. Један део ових колониста се прво населио на салашима поред пута за Бечеј. Личани су дошли из Срба, Доњег Лапца и Мазина, док су херцеговци дошли из Гатачког поља. До 1928. године се у насеље населило 145 породица. Од добровољачких – колонијалних породица неки чланови су били добровољци из САД и борили се на Солунском фронту. Неки од њих су били и на Источном фронту за време Првог светског рата. Њихово путашество од фронта до Његошева је посебно занимљиво. Уочи Другог светског рата, Његошево је имало 786 становника²⁴⁸.

²⁴⁷ Братић, П. *Географски приказ Његошева*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад, 1986. стр. 33.

²⁴⁸ Исто. стр. 36.

Прилој 96. Морфолошки излед Њејошева
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: карџу израдио ауџор; размер: 1:10.000

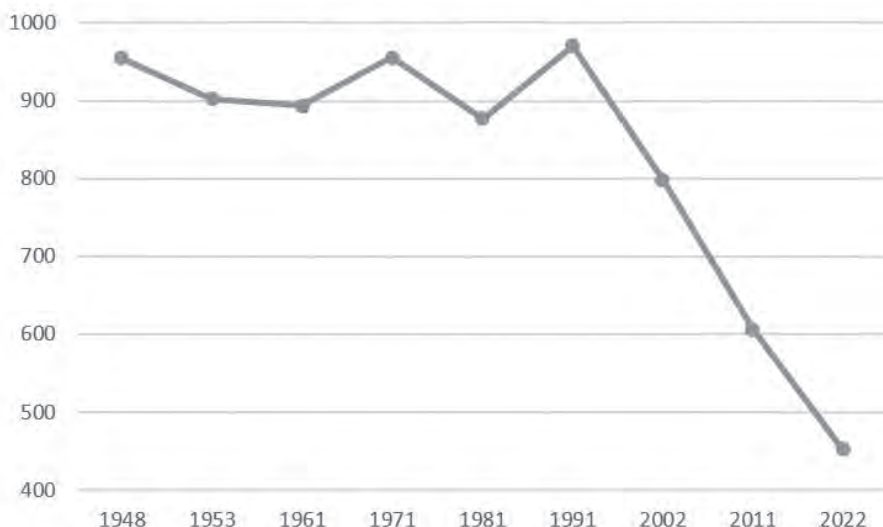
Прва кућа у насељу је подигнута крајем 1925. године²⁴⁹. Тада је атар овог насеља носио назив Велики Молски Јарош. Осам година касније мења назив у Њејошево. Насеље има облика правилног квадрата. У Секе-шору је радила прва школа (радила до 1961. године) и ишла ус-котрачна железница према Малом Иђошу. Уклоњена је 1970. године. У центру насеља се налази Дом културе (некадашњи Задружни дом).

²⁴⁹ Исто. стр. 73.

Прилої 97. Сїоменик оснивачима насеља
Њеїошево
Фотїо: Р. Сїојсављевић, мај 2023. їодине

Можемо видети да број становника у насељу Њеґошево континуирано опада. Највећи број становика имало је на почетку посматраног периода (1606). Најмање је имало на последњем попису (417). Забрињавајући је податак да се број становника за 75 година смањило на $\frac{1}{4}$ пређашњег броја. Скоро сви становници у насељу су Срби.

Прилої 98. Креїпање броја сїановника у Њеїошеву
у їериоду 1948–2022. їодине
Извор: Републички завод за сїаїиистїику

Насеље се налази 11 km од Бачке Тополе. Оснивачи насеља су дошли са разних страна. Један део њих је имао салаше на Јарошу. Овом историјском везом је блиско насељу Светићево. Потомци оснивача насеља вредно раде на култури сећања својих предака. Слава села је Мала Госпојина. У насељу делује „Културни центар Њеишево”. План мештана да у свом насељу саграде цркву би требало да наиђе на максималну помоћу подршку. Од Бога је имају. То је и довољно.

ПАНОНИЈА

Атар насеља Панонија био је у власништву грофа Стевана Зака. Читав простор насеља који је се развио око некадашње пустаре Дубока реватилизован је развојем пољопривредне задруге после Другог светског рата, тачније 1947. године.

Насеље се наслања на корито реке Криваје које је у атару Паноније доста замочварено. Насеље се наслања на магистрални пут Бачка Топола – Кула, између насеља Бајше и Липара. На средини пута, изме-

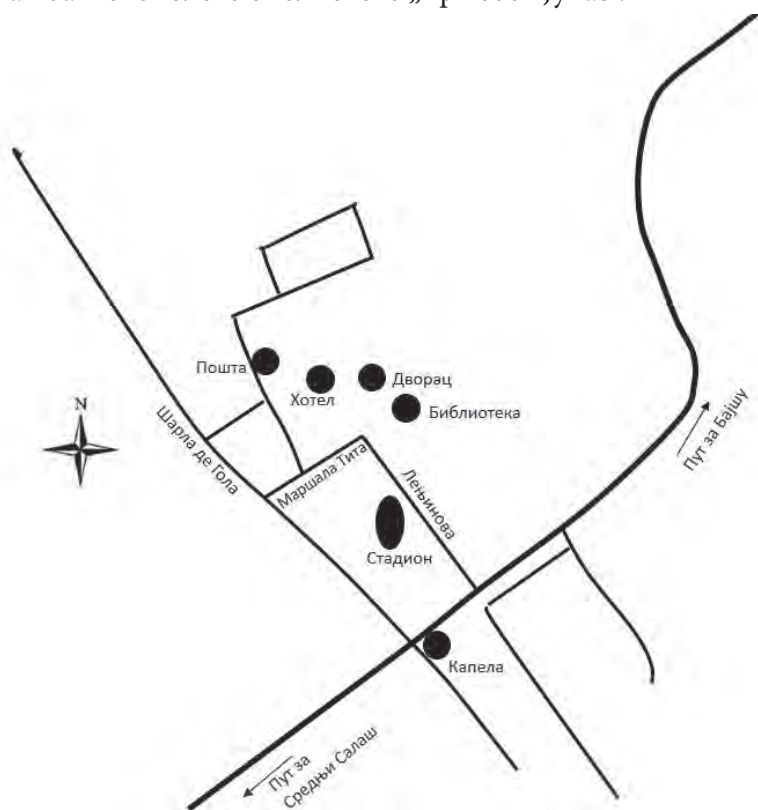

ђу улаза и излаза у село, на раскрсници се скреће према главном тргу и центру насеља²⁵⁰.

Прилој 99. Дворац на Панонији
Фото: Р. Стојсављевић, мај 2023. године

²⁵⁰ Јовановић, Н. Географске карактеристике насеља Панонија. Природно-математички факултет. Департаман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2021. стр. 56.

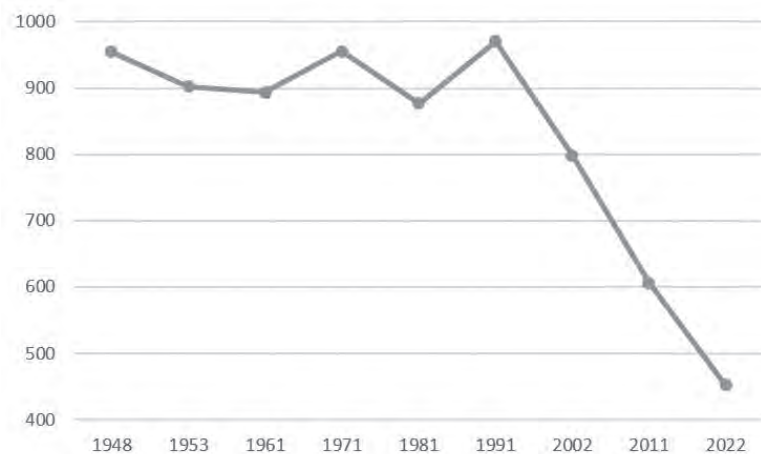
Пар улица од којих се састоји Панонија се секу под правим углом. Новији делови села добијају издужену структуру. У последњих неколико деценија примећена је стихијска градња. Ово се односи и на насеље у јужном делу. У насељу постоји водовод који црпи воду из једне хидро-станице. Водовод одржава месна заједница. Канализациона мрежа у Панонији не постоји, а домаћинства користе септичке јаме. Електрична енергија и телефон су стигли у село крајем 50-их година прошлог века. У близини магистралног пута постоји капела. У насељу постоји огранак бачкотополске библиотеке „Ержебет Јухаз”.

Прилој 100. Морфолошки изглед Паноније
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: карта израдио аутор; размер: 1:10.000

Увиђа се да насеље има правилну структуру насталу око бившег Пољопривредног добра. У насељу је до пре десетак година постојао фудбалски клуб. С обзиром да је формирано после Другог светског рата не чуди што насеље нема цркву. Најближи сакрални објекти се налазе у Бајши.

Број становника опада од 1991. године када је забележен њихов највећи број (970). По последњем попису у насељу живи 452 житеља. Већински је српско.

Прилој 101. Крећање броја становника на Панонији
у периоду 1948–2022. године
Извор: Републички завод за статистику

Насеље је познато по свом хотелу. Први пут сам боравио овде са Фудбалским клубом „Победа” када смо ишли на истицујућем терену. Стадион на Панонији је иленио својом уредношћу и лепошћом. Ниједан ни други фудбалски клуб више не постоје. Последњи пут сам боравио у пријатном разговору са зајосленима у сеоској библиотеци. Они желе да оилемене дух житеља Паноније. Оних који су остали.

ПАЧИР

Пачир је старо насеље које потиче из XIV века. У писаним документима се први пут помиње као Pacher 1409. године. Угарски краљ Матија Корвин је 1462. године овај посед даровао Ержебети Силађи. У наредних један век мењао је неколико пута власнике. Помиње се 1590. године као део сомборске нахије.

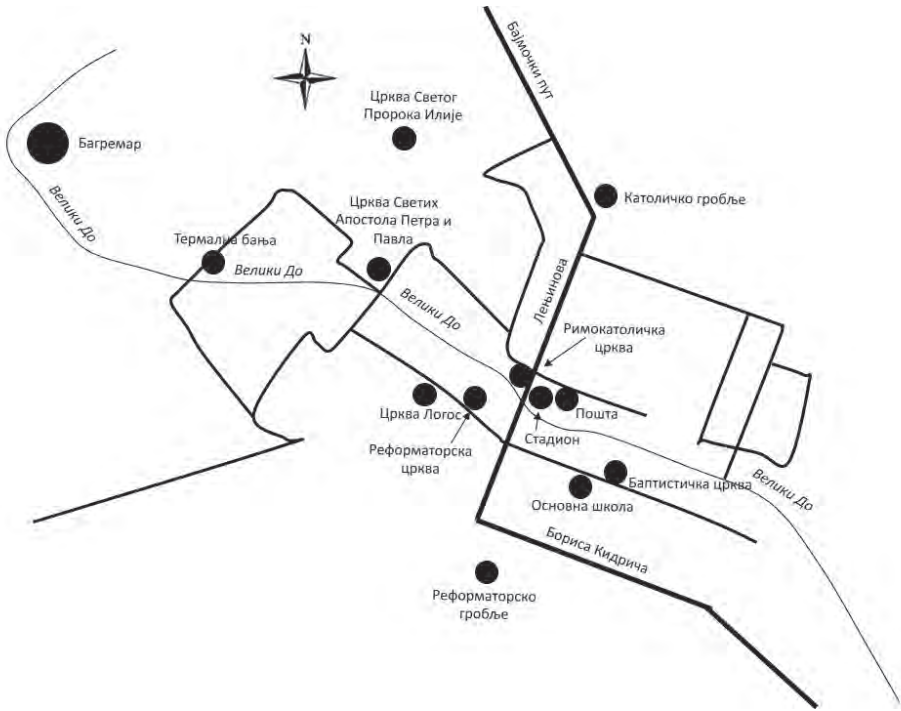
Насеље су присвојили сомборски граничари 1726. године. Српско становништво се помиње овде 1733. године. Пачир је 1908. године добио железничку пругу у станицу на линији Суботица – Црвенка – Бојево.

Просторно језгро насеља чини тзв. Српско село. Настало је у првој поливини XVIII века. Формирало се у периоду 1726–1786. године. У овом историјском језгру је 1777. године подигнута православна црква. Нове улице су настале на северозападој страни насеља где је била интензивна изградња после првог светског рата.

У насељу се налази Основна школа „Моше Пијаде”. Фискултурна сала у оквиру школе је изграђена две године касније²⁵¹. Здравствена заштита је постојала и пре Другог светског рата али је савремени Дом здравља изграђен 1973. године. У насељу постоји фудбалски клуб „Бајша” који је формиран 1928. године.

Забавиште се налази недалеко од центра села. Образовање деце врши се двојезично, на српском и мађарском језику. Забавиште „Колibri” функционише у склопу Организације за одгој деце „Бамби” из Бачке Тополе. Неопходно је напоменути постојање културно-уметничког друштва које је основано 1975. године.

²⁵¹ Сувајџић, Р. *Географски приказ Пачира*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1983. стр. 60.

Прилој 102. Морфолошки изглед Пачира
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: картиу израдио аутор; размер: 1:10.000

Данашњи изглед цркве Светих Апостола Петра и Павла и изграђеног торња везан је за 1891. годину. Током 2013. године изливено је ново звоно и постављено, а освештао га је тадашњи епископ јегарски, а данас Његова Светост патријарх српски господин Порфирије. За сеоску и црквену славу 12. 07. 2019. године освештани су нови крстови за цркву²⁵².

На гробљу подигнута капела посвећена Светом Илији. Грађена је у барокном стилу 1908. године као задужбина породице Рацић. Капела је изгорела 1977. године, а после је обновљена.

²⁵² Стојковић, М. *Мојћности за развој туризма у Пачиру*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2019. стр. 21.

Прилој 103. Термална бања у Пачиру
Извор: www.srbijapodlupom.com

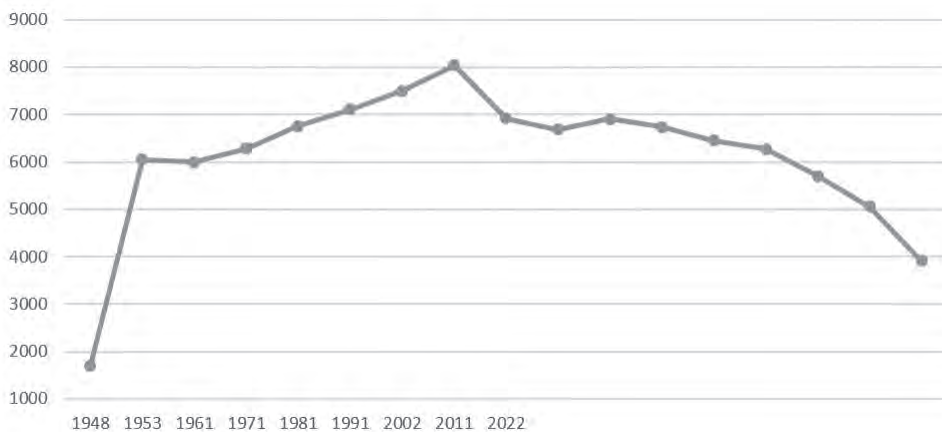
Прво помињање римокатоличке цркве у Пачиру датира још од 1803. године, када је настала првобитно као верска заједница у кући велепоседника. Помак у верском смислу представља долазак помоћника жупника из Бајмока. Декретом из 1811. године Пачир постаје самостална жупа, да би 1824. године била саграђена и освећена данашња црква посвећена „Узвишењу Светог крста”.

За оснивање Реформаторске цркве заслужни су досељеници из мађарског села Кишујсалаша који су се 1786. године доселили у Пачир. У насељу је Баптистичка црква основана 1919. године од стране мисионара из Мађарске, који је водио као кућну заједницу. Данашња црква отворена је 1943. године, а води је свештеник односно старешина цркве. У селу су постојале као посебне верске заједнице: Пентакосна и Назаренска црква. Постојала је и синагога за део јеврејског становништва.

У насељу постоји неколико смештајних капацитета који могу примити туристе: М&М, Фортуна, Шнајдер Хаус, Деак, Фива и Томек. Најважнији туристички објекат у насељу је термална бања. Званична идеја

о бањи јавила се 2006. године, и тада је направљена прва скица на којој су уцртане термалне воде и установљено је да је то исти водени крак који се пружа дуж Мађарске. На прелазу 2008. на 2009. годину извршена су бушења бунара на дубини од 1400 m, где је пронађена вода температуре 72°C, и изузетно слана²⁵³. Званичан почетак отворења бање је био 2014. године и тада је бања радила свега пар месеци током летње сезоне. Убрзо након тога 2018. године, услед великог интересовања урађен је пројекат покривеног дела и отворен је додатни комплекс у току године. Пун назив бање је Регионални, рекреациони и рехабилитациони центар сеоског туризма.

Уколико се погледа број становника, уочава се да број становника опада од 1961. године. Највећи број становника је насеље имало 1921. године (5090). Најмањи број становника је насеље имало на прошлом попису (1806).

Прилој 104. Крећање броја становника у Пачиру у периоду 1800–2022. године
Извор: Републички завод за статистику

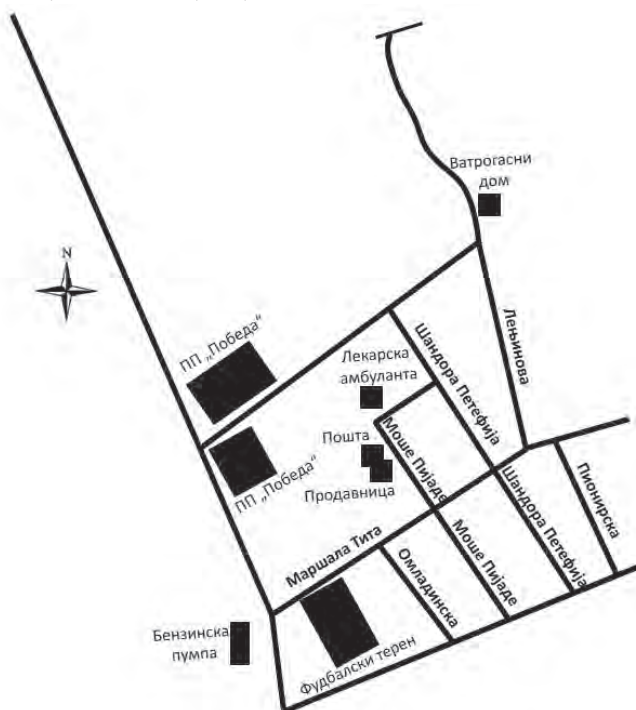
Пачир можемо назвати градом цркава. У ужем центру градива осликава се мултикултуралност и верска шароликост. Због изградње

²⁵³ Исто. стр. 55.

термалне бање, ово насеље у последњих неколико година је сћецишиће све веће броја туриста. А где су туристи, то је већа могућност за реализацију или израђу смештајних капацитета. Ово би била добра могућност да се емиграција становника из Пачира смањи.

ПОБЕДА

Конфискацијом имања велепоседника Енглеман, Рудић и Бајић основано је Пољопривредно добро „Победа”. На мјуру Рудића је тада било 30 радничких кућа. Ова група кућа поред Пољопривредног добра познато је као Прва управа. Поред дворца Енгелман постојала је још једна група кућа тзв. Друга управа.

Прилој 105. Морфолошки излед Пободе са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: карту израдио аутор; размер: 1:10.000

Срушене су бирошке куће, а 140 нових кућа су плански направљене у периоду од 1948. до 1957. године. На месту где се налазио каштел Рудића (у данашњој Леђиновој улици поред Ватрогасног дома) налазила се управна зграда П.Д. „Победа”. Фирма за производњу свиња је приватизована пре двадесетак година и од тада је значајно смањила своје радне капацитете.

Центар насеља се налази на раскрсници улица Маршала Тита и Моше Пијаде. Ту се налази аутобуско стајалиште. Иза аутобуског стајалишта је и некадашњи базен. Изграђен је 1957. године²⁵⁴. Он већ преко две деценије пропада. Овде је и ресторан и сала за прославе која је радила у време процвата Пољопривредног добра. На уласку у насеље се налази бензинска пумпа и стадион угашеног фудбалског клуба. Пошта у насељу је отворена крајем 1990-их година. Први телефони у селу уведени су 1983. године.

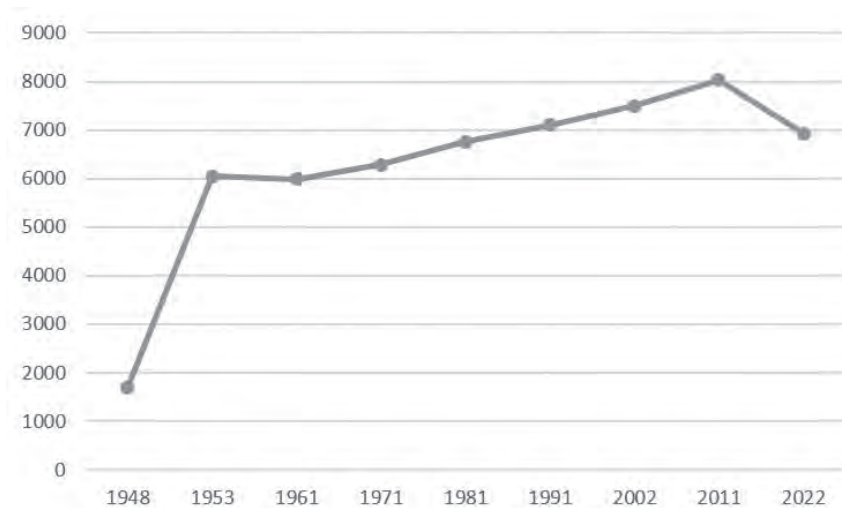
Прилој 106. Некадашњи диоској и забавишиће на Победи
Фотио: Р. Стојсављевић, авіусиј 2023.

²⁵⁴ Катона, Ј. *Географске карактеристике Победи*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2009. стр. 66.

Становници Победи су се водом до 1972. године снабдевали са неколико ручних пумпи – бунара, који су били распоређени по свим улицама, а већина домаћинстава имала је отворени бунар у дворишту. И данас на неколико места у селу постоје пумпе за воду. Сеоски водовод је изграђен 1972. године, чиме је трајно решено снабдевање водом. Електрификација је уведена 1957. године.

Здравствена заштита се одвија у сеоској амбуланти у којој лекар долази неколико пута недељно. У сеоском парку се налази оронула зграда некадашње школе, а касније забавишта и биоскопа. Све мање становника, али и небрига локалне самоуправе утицала је да ова зграда заиста постане сведок једног бољег времена јер је као да је остала „замрзнута” у истом. У центру насеља се налази жалосна руина базена који је после Другог светског рата био нашироко познат. Базен, фудбалски терен и парк могли су насеље Победу ставити на пиједестал сеоског туризма у општини Бачка Топола. Људска кратковидост је то спречила.

Уочава се да у насељу опада број становника од 1981. године. Тада је забележен максималан број житеља (420). Најмање становника ово насеље има на последњем попису (176).

Прилој 107. Крепање броја становника на Победи у периоду 1948–2022. године

Извор: Републички завод за статистику

Насеље Победа је у једном историјском тренућку имало биоској и салу за позоришне представе. Прва сећања на ово насеље су ми свакодневни огласци у истој сади оронолу зраду иде је било заставише. Тих година смо путовали до Победе радничким мини аутобусом. У њему смо се подједнако сјоразумевали на српском и мађарском језику. Деца су невина и сматрају пријатељима људе свих националности и религија. У заставише на Победи су ишла и деца из Светићева и Кавила. И данас прекознајем у пролазу моје вршњаке, сада одрасле људе, који су са мном у тој зради правили прве кораке у свети. Основе мађарског језика које сам овде сјекао сам заборавио. Свакако једна од животињних прешака. На Победи сам начинио и прве фудбалске кораке у сеоском клубу. Или дарем покушаје корака. Чини ми се да их је Нил Армстронг начинио више на Месецу него аутор ових редова на Победином сјадиону.

СВЕТИЋЕВО

Насеље је формирано 1923. године. Ове године прославља један век од настанка. Формирали су га већином колонисти из далматинских села Отишић и Кољане. Један од назива насеља је био Колонија. По причи, насеље је добило име по извесном човеку који се презивао Светић. Нема доказа да је име повезано са Милошом Светићем, псеудонимом књижевника Јована Хаџића.

До почетка 1960-их година припадало је општини Ада. Насеље Светићево је изграђено на лесној заравни непосредно уз источну страну долине реке Чик. Одлуком власти нове Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, становници Отишића, Кољана али и неколико породица из Лактаца добили су земљу на некадашњим велепоседима Енглемана и Рудића. Укупно 36 глава породица су добиле по нешто више од 8 катастарских јутара земље²⁵⁵.

²⁵⁵ Стојсављевић, Р. Колонизација Светићева после Првог светског рата. У зборнику радова: Колонизација војвођанских обласати (1921–1941). Матица српска. Нови Сад. 2022. стр. 201.

На пролеће 1932. године Стеван Боговац је саградио прву кућу у касније формираном насељу које ће се назвати Колонија. У наредне четири године већи део породица је са околних салаша изградио куће у насељу. Неки су то урадили после Другог светског рата. Бирањем сеоске славе Ђурђевдана и извесног Свете као кума села, ово насеље мења назив у Светићево. Нове куће у селу су имале сеоске бунаре и септичке јаме. Водовод, електрична енергија, улична расвета и телефони у село су стигли тек крајем 1950-их година. Насеље Светићево ни дан-данас нема канализацију, а снабдева се пијаћом водом из једног од укупно три сеоска бунара. Успешност колонизације се огледа и у податку да је 1939. године када је насеље већ било формирано у њему живело 119 породица са 684 члана домаћинства.

Од угоститељских објеката у главној улици села се налази једна приватна кафана која носи назив „Забош Чарда“. Угоститељски објекат је основао данашњи власник Забош Денеш 1971. године. Кафана је прво носила назив „Мали Дубровник“.

Прилој 108. Угоститељски објекат у насељу „Забош Чарда“
Фошо: Р. Стојсављевић, септембар 2023.

Североисточно од насеља, поред пута који је продужетак „Гробљанске“ улице, на око 300 м од Светићева, налази се Мала Пешта (Киш Пешта). Пред Други светски рат, 1937. године, ту је формиран један низ од 18 кућа. Око продаје парцела био је ангажован неки човек по имену

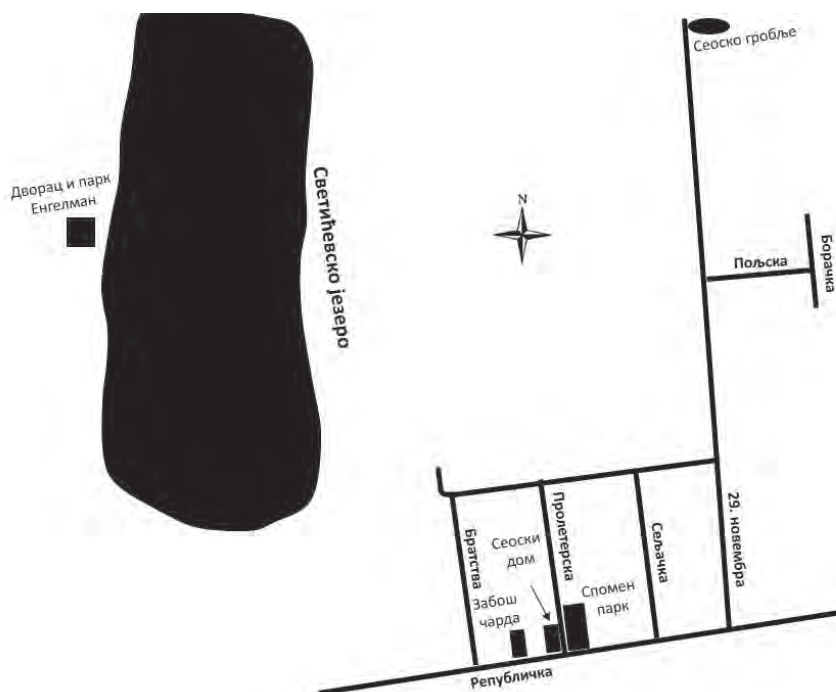
Пешти, па је заселак назван Мала Пешта²⁵⁶. Недалеко се налази гробље где се сахрањују становници Светићева и Кавила.

Улице у селу су асфалтиране 1982. године. Први телефони у селу уведени су годину дана касније. Иако у Стратешком плану општине Бачка Топола је одређено место у насељу где би се саградила месна канцеларија и пошта, од тих објеката нема ниједног у насељу. Плацеви намењени за то су продавани приватним лицима још почетком 1980-их година. Остаје контрадикторно и зачуђујуће зашто локална самоуправа није ове просторне планове изменила после толико деценија.

Становници Светићева су се водом снабдевали до 1972. године са неколико ручних пумпи – бунара, који су били распоређени по свим улицама, а већина домаћинстава имала је отворени бунар у дворишту. И данас на неколико места у селу постоје пумпе за воду. Сеоски водовод је изграђен 1972. године, чиме је трајно решено снабдевање водом. У селу су ископана три бунара и сва домаћинства су прикључена на водоводну мрежу. У пракси ради само један бунар. Бригу о контроли начина рада бунара добила су углавном нестручна лица.

Велики проблем у насељу је неадекватна поштанска услуга. Пошта се разноси једном недељно уз учешће нестручног лица. То уме да направи проблеме мештанима. Канализациона мрежа у Светићеву не постоји, а домаћинства у селу користе септичке јаме. Електрификација у Светићеву је почела 1933/1934. године, изградњом електричне централе на дрва, која је снабдевала село монофазном струјом све до 1957. године. Струја је у то време коришћена готово искључиво за јавну расвету. Доласком трофазне струје далеководима 1957. године, светићевска домаћинства постепено прелазе на савремени начин снабдевања струјом.

²⁵⁶ Војичић, М. *Географске карактеристике Светићева*. Природно-математички факултет. Департаман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007. стр. 62.

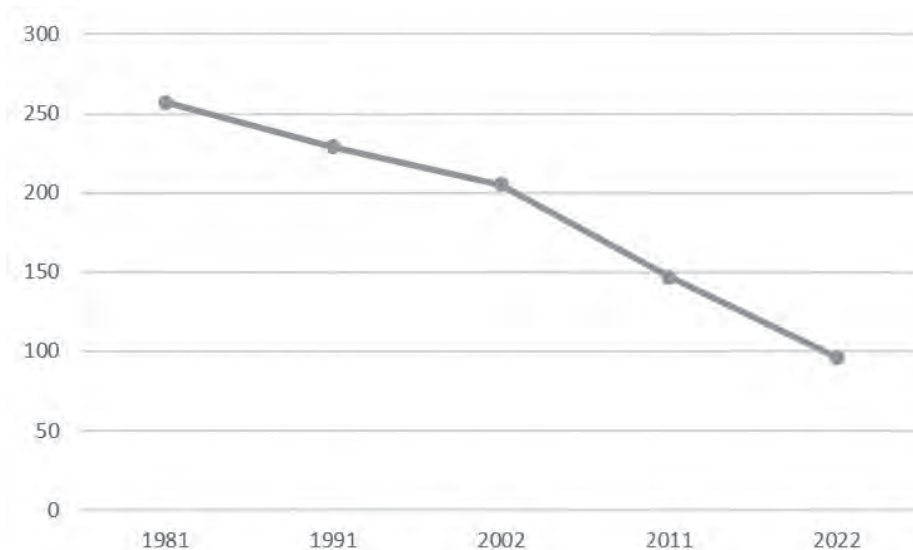
Прилої 109. Морфолошки изїлед Светишева
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: карѝу израдио ауѝор; размер: 1:10.000

С обзиром да се између два светска рата али и деценију и по после њега суседно насеље Кавило водило као део Светишева, не би требало да буни податак да се између два светска рата основна школа са четири разреда налазила у насељу. Ова школа се између два светска рата налазила у насељу Кавило као делу Светишева. План за изградњу сеоске школе и цркве посвећене Светом Великомученику Георгију би се остварио да није избио рат. Срби су истерани из својих кућа на Спасовдан 1941. године. Вратили су се у своје опустеле домове крајем 1944. године. У време рата у њиховим домовима били су Чанго – Мађари из данашње Буковине. Село је за време рата носило назив Istenkeze (мађ. Божија рука). Године 1942. Хорти Миклош и његова власт у Будимпешти су поклонили звоно Чанго – мађарима у насељу. Оно је после

Другог светског рата стојало у сеоском парку. Пре неколико година свесрдним залагањем месне самоуправе звоно је рестуирано и враћено у сеоски парк као опомена да се више никад не догоди прогон српског становништва и ратни злочини који су се десили за време Другог светског рата од стране Хортијеве војске на овим просторима.

Небригом месне самоуправе, случајно или намерно, у селу од пре пар година више не постоји продавница. Ово посебно отежава живот становницима чија је последња старост по последњем попису износила 53,4 године. Они су принуђени да за своје најнеопходније животне намирнице иду у суседна насеља Кавило и Победа.

У центру насеља се налази некадашњи Соколски дом. Данас је то Сеоски дом. У спомен парку се налази антифашистички споменик. У току је извођење радова на постављању новог споменика оснивачима насеља Светићево који ће се наћи у сеоском парку. Слава села је Свети Ђорђе. Она ће се пригодно прослављати у годинама које долазе.

Прилој 110. Крепање броја становника
у Светићеву у периоду 1981–2022. године
Извор: Републички завод за статистику

Уочава се да број становника у насељу опада после 1981. године. Број становника може се мерити тек од 1981. године када се насеље води самостално на пописима становништва. По последњем попису Светићево је имало 96 становника. Танку већину имају Срби. Ово насеље, као и Кавило, припада месној заједници Победа. Овим је функционалност рада овог насеља под знаком питања.

Завичај.

СРЕДЊИ САЛАШ

Средњи Салаш су формирали оптанти из Мађарске. Назвали су га Генерал Илић. Није до краја познато када је насеље променило назив у садашњи. Вероватно после Другог светског рата.

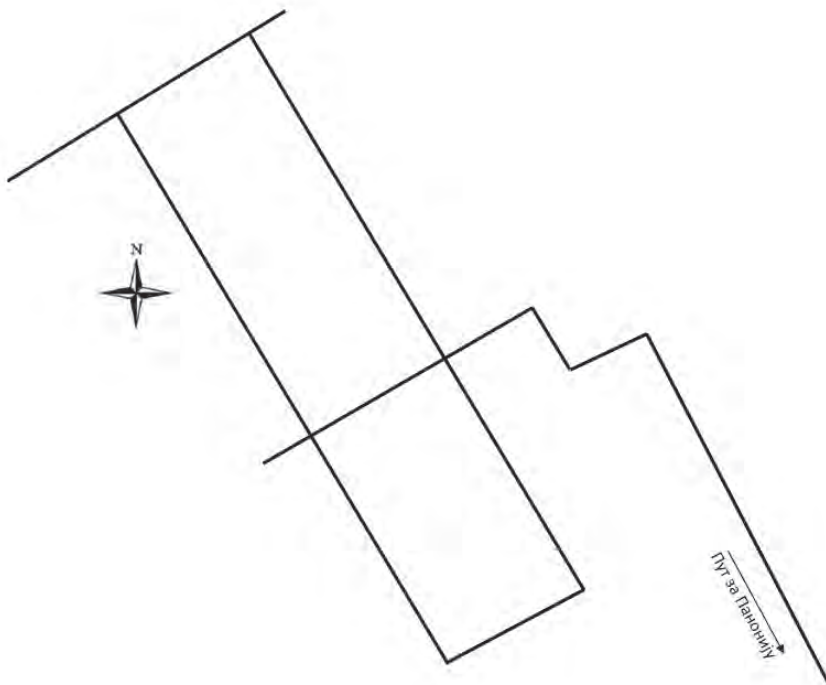
Средњи Салаш је насеље које се формирало 1924. године на пустири Дубока, у близини мајура Лелбаха. После Првог светског рата, дакле, 1924. године почело је досељавање Оптаната из Мађарске, из околине Печуја и Мохача, које овде називај Барањци јер потичу из мађарског дела Барање. Затим се доселио и део Срба Барањаца, као и део католика Шокаца. Било је и пет до шест кућа солунских добровољаца. Касније се доселила једна породица из Далмације и једна из Црне Горе²⁵⁷. После Другог светског рата, 1960-их година, у Средњи Салаш доселили су се насељеници из Босне, из околине Мркоњић града и Теслића.

Средњи Салаш има линеарну структуру, јер је већина кућа подигнута уз земљане путеве двеју главних (Лењинова и Маршала Тита) и такоређи јединих улица у селу. Насеље нема продавницу нити било који други угоститељски објекат. На излазу из села, поред асфалтног пута који води ка Панонији, налази се мало гробље где се сахрањују становници Средњег Салаша.

²⁵⁷ Глуваков, С. *Географске карактеристике Средњеј Салаша – ошћина Бачка Тојола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2007. стр. 30.

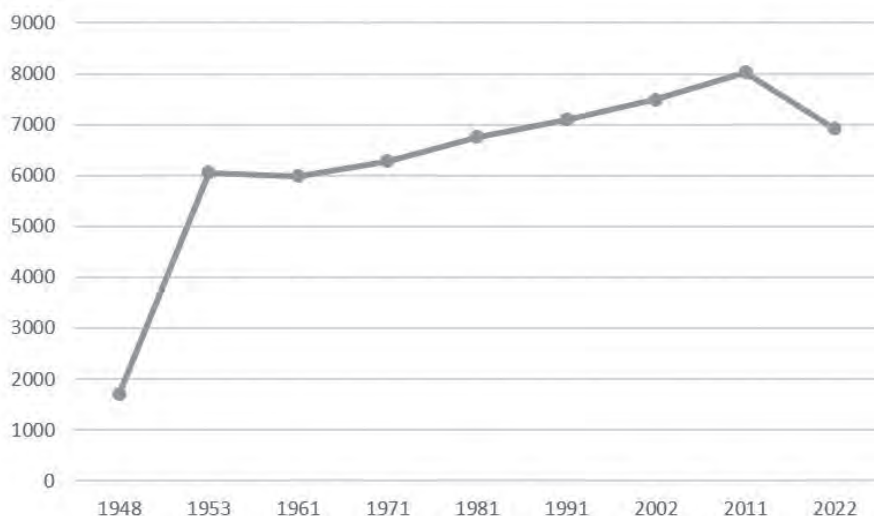
Средњи Салаш се налази на некадашњој прузи Суботица – Црвенка, која је укинута 1978. године. До шездесетих година XX века Средњи Салаш је имао монофазну струју, која је коришћена за јавну расвету. Од 1964. године село добија трофазну струју која је спроведена далеководима.

У Средњем Салашу данас не постоји школа. Основна школа је радила до 1978. године, када је и железничка пруга укинута.

Прилој 111. Морфолошки изглед Средњеј Салаша
Извор: карџу израдио ауџор; размер: 1:10.000

Очекивано, уочава се пад броја становника у насељу. Број житеља се смањује 1961. године када је износио (266). По послењем попису ово насеље има свега 66 становника.

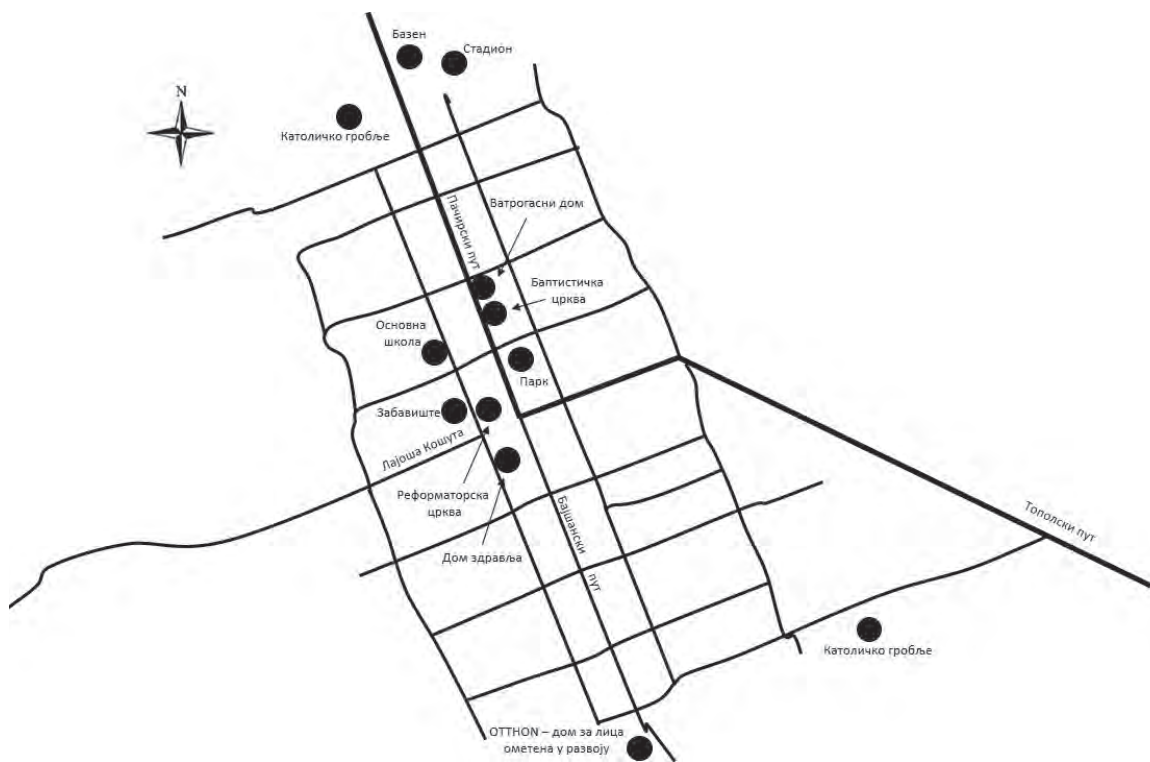
Прилої 112. Креїање броја становника на Средњем Салашу
у йериоду 1948–2022. іодине

Извор: Републички завод за статистикку

*Мени најмање йознаїо насеље које сам йрви йуї йосейїо йре неко-
лико месеци. Геоїграфски йоложај му је изузетїно нейовољан. Подсећа на
оїустїела села у Истїочној Србији. Срећом, већа нсеља нису далеко.*

СТАРА МОРАВИЦА

Први пут се насеље Стара Моравица јавља 1192. године под нази-
вом Окор. Ово првобитно насеље се налазило негде између данашњег
насеља и Пачира. Знатно касније (1763–1768. године) су породице Вој-
нић и Рудић држали атар данашњег насеља.

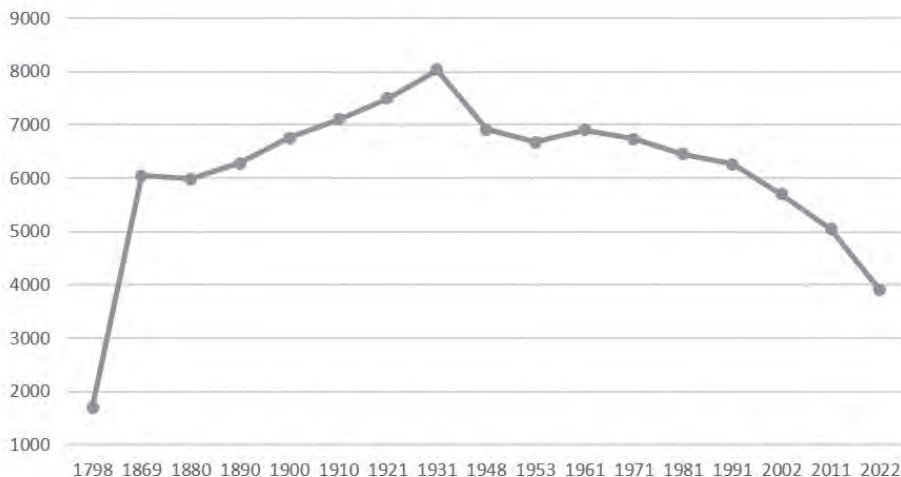
Прилој 113. Морфолошки изглед Старе Моравице
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: карта израдио аутор; размер: 1:10.000

Насеље има доста правилну структуру. Она је плански почела да се шири после масовног досељавања 1786. године. Западном страном насеља је од 1908. године ишла железничка пруга Суботица – Црвенка – Богојево. Годину дана касније насеље се преименовало из Оморавица у Бачкошутфалва²⁵⁸. Године 1922. добија данашњи назив.

Историјско језгро града је формирано око данашњег центра насеља. Тзв. „ново насеље” је настало касније у данашњем западном делу

²⁵⁸ Мојзеш, Ш. *Географски приказ Старе Моравице*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад, 1992. стр. 60.

Старе Моравице. У насељу се налази школа „Стари Ковач Ђула”, као и забавиште „Бамби”. Насеље има фудбалски клуб и базен. У насељу доминирају Реформаторска и Баптистичка црква. Важно за становнике насеља је Дом здравља. На јужној страни насеља, према језеру налази се Дом за лица ометена у развоју „ОТТОН”.

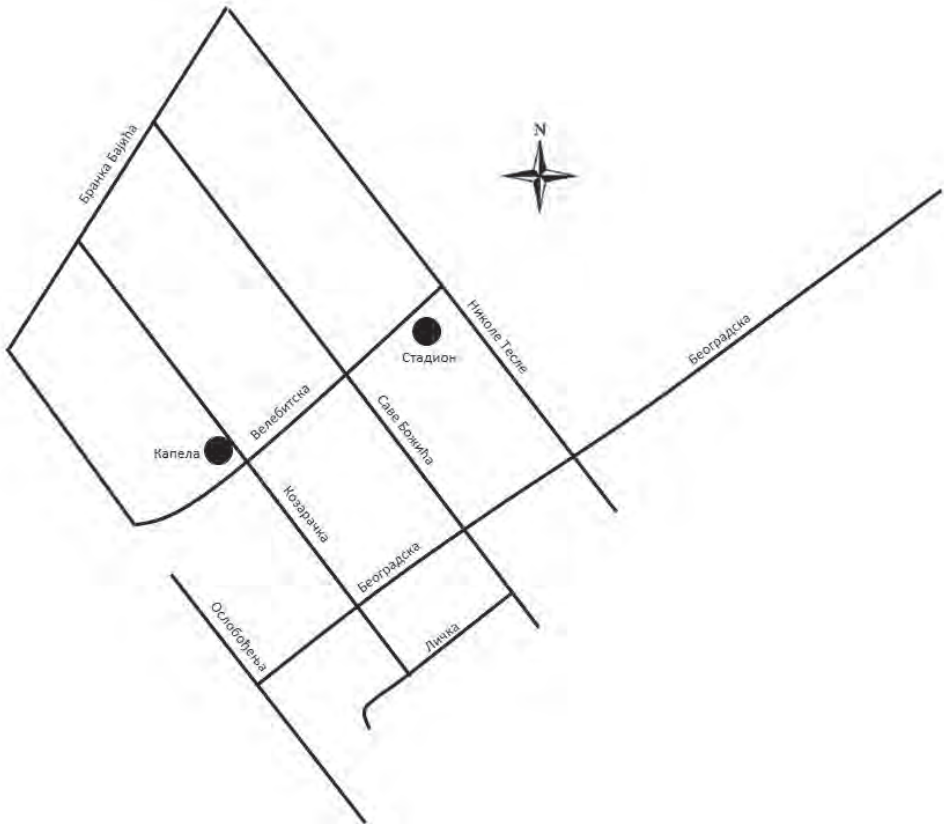
Прилоі 114. Креїање броја сїановника у Сїарој Моравици
у ѱериоду 1798–2022. іодине
Извор: Републички завод за сїаїстїику

Уочава се да је број становника Старе Моравице растао до 1931. године када је насеље имало максималан број становника (8034). По последњем попису насеље има 3909 становника.

Највеће насеље у оїшїини. Некада је била седишїе и сїоимене оїшїине у срезу Бачка Тоїола. Можда и једино који уз їрадско насеље може да їреживи само од себе. Близина остїалих насеља уїииче да је њен їеоїрафски їоложај још бољи и значајнији.

ТОМИСЛАВЦИ

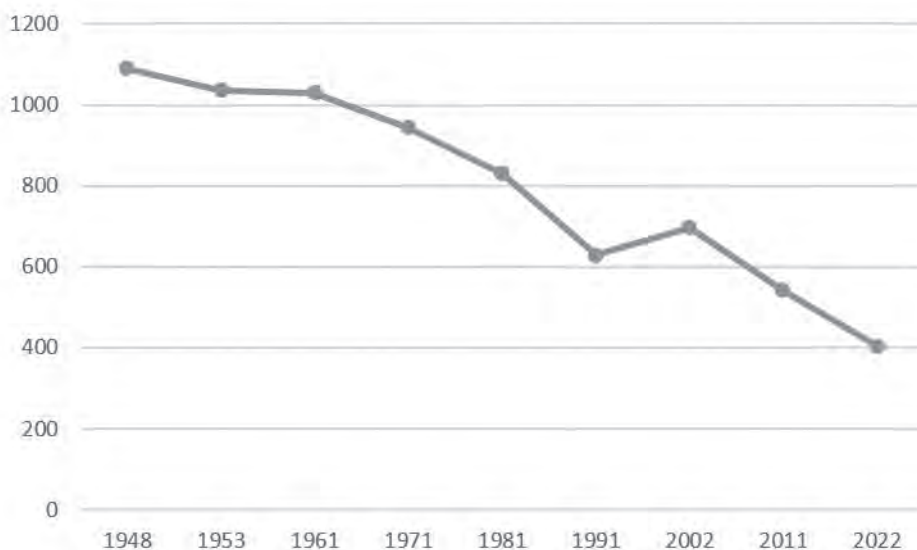
Насеље се развило на велепоседу Луке Војнића. Прве колонистичке куће су подигнуте 1921. године од стране досељеника из Лике. Насеље је формирано 1929. године. Прво име насеља је било Томиславци, по сину краља Александра Карађорђевића. Насеље мења назив 1947. године у Орешковићево, по Марку Орешковићу Крнтији, партизанском борцу. Од 1955. године насеље се зове Орешковић. На радост мештана (али и свих нас), насељу је враћен првобитни назив 2003. године.

Прилој 115. Морфолошки изглед Томиславаца
са најважнијим грађевинама и улицама
Извор: карџу израдио ауџор; размер: 1:10.000

Централна зона насеља налази се на углу Козарачке и Велебитске улице. У атару насеље је 1948. године избушено пет артешких бунара. Последњи је престао са радом 1983. године²⁵⁹. Основна улична мрежа у насељу је завршена 1926. године. Први тротоари су саграђени шест година касније. Гробље је основано 1927. године. Налази се око 1,5 km од села. Школа је саграђена 1934. године. Две године касније је саграђен Дом културе. Електрификација села је извршена 1956. године. Централни бунар и спајање осталих у водовод извршен је 1983. године. Телефонска централа је монтирана 1972. године.

Уочава се да број становника константно опада. Највише житеља Томиславци су имали 1948. године (1090). По последњем попису ово насеље има 403 становника.

*Прилој 116. Крепање броја становника
у Томиславцима у периоду 1798–2022. године
Извор: Републички завод за статистику*

²⁵⁹ Тепавчевић, Т. *Географски приказ Орешковића*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1983. стр. 19.

Околина насеља које се некад звало Орешковић има изілед њусіа-ре. Исіе онакве каква се оіисује у исіоријском делу ове књије. Можемо рећи да је Бачка Тојола овако изіледа у њрвим модерним насељавањима средином XVIII века. Најдљижа насеља Томиславцима су Бачки Соколац и Карађорђево. И њо не само у саобраћајном смислу, већ њо каракітеру и меніалијейіу људи.

ЗАКЉУЧАК

Ово је био скромни покушај да се општина Бачка Топола представи у најосновнијим географским цртама. Општина има своје географске проблеме. Један од првих је квалитет воде за пиће у сеоским насељима који се не контролише редовно. У свега неколико насеља постоји одвожење смећа као комуналних услуга. Депоније које се налазе на ободима атара насеља су небезбедне, нехигијенске и често стециште опасних животиња и заразних болести. Проблем лошег мириса који долази из фабрике „Жибел” је акутни проблем градског насеља.

Старење становништва и емиграција су видљиви на сваком кораку. Уништена индустрија је одвраћајући (push) фактор за младе људе да остану у насељу. Изградња брзе пруге Нови Сад – Суботица, као и развој технологија „рада од куће” ће можда позитивно деловати да се један део младог становништва задржи.

Шанса Бачке Тополе је туризам. Постојећи културно-историјски споменици, али и изградња нових могу позитивно деловати на привлачење туриста. Или барем да се генерације које су отишле чешће враћају у свој завичај. У насељу постоји „Куп толеранције”. Говори се често о суживоту и мултикултуралности. Међутим, практични кораци ка бољем разумевању између различитих народа нису довољни. Толеранција је само празна прича уколико се ствари гурају под тепих и не износе на видело. Прави суживот народа различите националности и вероисповести је у љубаву према својем, а поштовању према туђем. Разне либералне идеје неће допринети бољем разумевању народа који имају тешку заједничку прошлост. Али ово су идеје које могу да спроведу стручни и свесни људи. Таквих је недовољно.

Представљена је лична карта општине Бачка Топола. Најосновније географске ствари о градском и сеоским насељима. Детаљније упознавање са сваким насељем појединачно ће бити предмет писања неких наредних књига.

ЛИТЕРАТУРА

Аврамовић, М. *Географске карактеристике Бајремова*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2011.

Archiv der Gegenwart. Wien. 1941.

Бараћ, С. *Колонизација Горње Рођаице између два свейска раја*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад, 1990.

Баста, Б. *Географске карактеристике Криваје*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2008.

Béla, V., Zelen, B., Brindza, K. *Monografija o razvoju zdravstva u Vačkoj Topoli*. Vačka Topola. Dom zdravlja "Dr Padszy János". 1980.

Бенчик, Е. *Хидрографске њриликe у ојшијини Бачка Тојола*. Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови сад, 2007.

Bodolai, Z. *The Timeless Nation: the History, Literature, Music, Art and Folklore of the Hungarian Nation*. Hungaria Publishing Company. Budapest. 1978.

Бојтош, Б. *Географски њриказ Кавила*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад, 1985.

Братић, П. *Географски њриказ Њејошева*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад, 1986.

Бриндза, К. *Јанош Хаји лекар и човек: 1851–1903*. Центар за културу, образовање и информисање. Бачка Топола, 1990

Бугарчић, П. *Географске карактеристике и функције вештачких језера у Војводини*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2007.

Букуров, Б. *Геоморфолошки њриказ Војводине*. Матица српска. Нови Сад, 1953.

Букуров, Б. Три Бачке долине – Криваја, Јегричка и Мостонга. *Гласник Српској географској друштва*. Св. 30. Бр. 2. 1950.

Букуров, Б. *Физичко-географски њроблеми Бачке*. САНУ. Одељење природно-математичких наука. Посебна издања 43. Београд, 1975.

Varro, J. *Vačka Topola és Vidéke*, 16.7.1933.

Virag, G. Egy „elátkozott” topolyai család. Nap, 1998.

Вираг, Г. *Од шеїрїске школе до средње ıехничке школе у Бачкој Тоїоли кроз 130 їодина*. Панониа Принт. Бачка Топола. 2018.

Vlăduț, A., S., Nikolova, N., Licurici, M. Procjena aridnosti za južnu Rumunjsku i sjevernu Bugarsku. *Hrvatski Geografski Glasnik* 79/2, 2017.

Воїичић, М. *Геоїрафске каракїтерисїиике Свеїићева*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007.

Војнић, Т. Спортски живот Бачке Тополе од почетка до 1945. године. У *Књизи: Моноїрафија Бачке Тоїоле 1750–1945*. Даниел Принт. Бачка Топола 2001.

Вуњак, Н. М., Грбић, В., Делић, М., Вуњак, М. *Горња Роїаїица*. Пролетер а.д. Бечеј. 2014.

Вулетин, М. Општина Бачка Топола у периоду од 1848. до 1918. године. У делу: *Моноїрафија Бачке Тоїоле 1750–1945*. Нови Сад. 2001.

Gavrilov, M., Lukić, T., Janc, N., Basatin, B., Marković, S. Forestry Aridity Index in Vojvodina, North Serbia. *De Gruyter, Open Geosci.*; 11: 2019.

Gavrilović, D., Vasin, G., Mikavica, D., Đukićin Vučković, S., Ivanović Bibić, Lj., Stojsavljević, R. The influence of German settlers on the formation and development of an industrial town in Habsburg Bosnia: Teslić (1878–1918), *Geographica Panonica, Vol. 22, Issue 1*, 2018.

Гаћеша, Н. *Аїрарна реформа и колонизација у Бачкој 1918–1941*. Матица српска. Нови Сад. 1968.

Гашпар, У. *Посед Баїша, сїахије и кмеїови 1751–1849*. Нови Сад. 1986.

Глуваков, С. *Геоїрафске каракїтерисїиике Средњеї Салаша – оїиїиина Бачка Тоїола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007.

Годишњак Површинске воде, Републички завод за статистику. 2022.

Голубовић, З. *Рацїја у јужној Бачкој*. Историјски музеј Воїводине. Нови Сад. 1992.

Голубовић, З. *Шарварска їоїоїша*. Матица српска. Нови Сад. 1995.

Група аутора. *Исїорија срїскої народа*. Пета књига. Други том. Од Првог спрског устанка до Берлинског конгреса 1804–1878. Друго издање. Београд. 1994.

Група аутора. *Пољоїривредна школа Бачка Тоїола. Првих 50 їодина*. Бачка Топола. 2011.

Гуѓуѓазат, 6.4.1902.

Давидовић, Р., Миљковић, Љ., Ристановић, Б. *Релеф Бачке*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. 2005.

De Martonne, E. *Traité de Géographie Physique, Vol I: Notions generales, climat, hydrographie. Geogr Rev 15(2): 1925.*

Donoszlovits, V. *Új Bácska*. 22.10.1904.

Дукић, Д. *Климајологија*. Научна књига. Београд. 1977.

Ђере, К., Томић, П., Ипач, Ј. *Општина Бачка Тојола*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1985.

Ђетваи, П. *Историја насељавања општинској крунској округи*. Калоча. 1992.

Ђорђевић, С. *Географски проблеми општине Бачка Тојола*. Природно-математички факултет, Департман за географију туризам и хотелијерство. Нови Сад, 2012.

Ђурђевић, Б.Арсеновић, Д. 2016. *Географија савановних шива*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2016.

Ђурђевић Б. *Основне технике у демографији*. Змај. Нови Сад. 2001.

Екмечић, М. *Сиварање Јујославије 1780–1918*. Архив Војводине. Нови Сад. 2021.

Emberger, L. *Sur une formule applicable en géographie botanique. Cah. Herb. Seanc. Acad. Sci., 191, 1930.*

Живковић, Б., Нејгебауер, В., Танасијевић, Ђ. М., Миљковић, Н., Стојковић, Л., Дрезгић, П. *Земљишта Војводине*. Институт за пољопривредна истраживања. Нови Сад. 1972.

Zambakas J. *General climatology*. Department of Geology, National & Kapodistrian University of Athens, Athens. 1992.

Зечевић, М. *Географски приказ Горње Рајинице*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2005.

Ивањи, И. *Географски и историјски именик Бач – Бодрошке жујаније*. Суботица. 1909.

Iványi, I. *Bács-Bodrog vármegye Földrajzi és történelmi helynévtára*. tom III, 1909.

Ивков-Џигурски, А., Ромелић, Ј., Лазић, Л., Драгин, А. *Фолклорно наслеђе у туризму Бачке*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2011.

Јаић, А. *Моућносїи за развој сїорїско-рекреаїивної туризма у Бачкој Тойоли*. Дипломски рад. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007.

Јовановић, М., Звиздић, О. *Геонаслеђе лесних ѝрофила у Војводини*. Друштво младих истраживача „Бранислав Букуров”. 2009.

Јовановић, Н. *Геоїрафске каракїтерисїиике насеља Паноније*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2021.

Јовин, С. *Уїицај здравсївених ѝрилика на ишчезнуће срїскої живља у селу Гложану*. Зборник за историју Матице српске. Нови Сад. 1977.

Јосиповић, Ј. Основне хидролошке одлике Војводине. *Годишњак Покрајинскої фонда вода ”Воде Војводине”*. Бр. 13. Нови Сад. 1985.

Катона, Ј. *Геоїрафске каракїтерисїиике Победе*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2009.

Киш, Л. *Исїрїнуїи лисїови из исїорије Тойоле*. 1943.

Кишимре, Т. Бачка Топола у периоду светских ратова. У делу: *Моноїрафија Бачке Тойоле 1750 – 1945*. Нови Сад. 2001.

Kocsis, A., Sárvári, V. Z. *Gunarásban templom lesz, Agapé, Gonaras*. 1995.

Крестић, В. *Из ѝрошлосїи Срема, Бачке и Банайша*. Архив Војводине. Нови Сад. 2021.

Крестић, В. *Хрвайско – уїарска наїодба 1868*. београд. 1969.

Кривошија, Ф. *Геоїрафски ѝриказ Зобнайїичке акумулације*. Природно-математички факултет, Одсек за географију, Нови Сад. 1983.

Лалић, Б., Михаиловић, Д.Т., Арсенић, И. Анализа кишног фактора Ланга за потребе климатске карактеризације Војводине. у: *ЕКО-конференција Здравсївено безбедна храна, Нови Сад, 25–28. 09, Темайски зборник Земљишїе и вода као основа ѝољоїривредне ѝроизводње здравсївено безбедне хране*, Нови Сад; Еколошки покрет града Новог Сада, 2002.

Lang, R. *Versuch einer exakten Klassifikation der Böden in klimatischer und geologischer Hinsicht. Internationale Mitteilungen fuer Bodenkunde* 5, 1915.

Lászlo, S. *Szentes város története*. Tom I. Senteő. 1914.

Letmányi, I. *Kalangya (Krstina)*. 15.01.1944.

Мађар, Л. Називи места и становника суботичке нахије према попису из 1570. до 1578. године. *Руковейї*. Суботица. 1995.

Marković, S. B., Bokhorst, M. P., Vandenberg, J., McCoy, W. D., Oches, E. A., Hambach, U., Gaudenyi, T., Jovanović, M., Zoller, L., Stevens, T., Machalet, B. Late Pleistocene loess-palaeosol sequences in the Vojvodina region, north Serbia. *Journal of Quaternary Science*. Vol. 23, issue 1. 2007.

Marković, S. B., Vandenberghe, J., Perić, Z., Filyo, D., Bartyik, T., Radaković, M. G., Qingzhen, H., Marković, R. S., Lukić, T., Tomić, N., Gavrilov, M., Antić, A., Cvijanović, I., Sipos, G. Local Differentiation in the Loess Deposition as a Function of Dust Source: Key Study Novo Orahovo Loess Paleosol Sequence (Vojvodina, Serbia). 2023. *Quaternary* 6, no. 1: 23.

Милојевић, Б. Лесне заравни и пешчаре у Војводини. *Научна издања Маџице српске*. Бр. 2. Нови Сад. 1949

Мирић, М. *Мајненити сусцејитидилиџет лесној ѓрофила Новој Орахова*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. 2018.

Митровић, А. *Јуославија на конференцији мира 1919–1920*. Прометеј. Нови Сад. 2019.

Мицић, М. *Колонистичка насеља 1920–1941 – Бачка, Банат и Срем*. Банатски културни центар. Темерин. 2021.

Мицић, М *Кућа и хлеб – колонистичка ѓородица у Банату, Бачкој и Срему*. Банатски културни центар. Темерин. 2021.

Мојзеш, Ш. *Географски ѓриказ Сџаре Моравице*. Природно-математички факултет. Институт за географију. 1992.

Molnar, B. Quaternary Geohistory of the Hungarian part of the Danube – Tisza interfluve. *Proceedings of Geoinstitute*. Vol. 21. 1988.

Нађ, Т. Мала Бајша (Fußaich), нерешена загонетка, легенда и стварност. У делу: *Моноѓрафија Бачке Тојоле 1750–1945*. Нови Сад. 2001.

Нађ, А. *Сеоски ѓуризам као гео ѓуристичке ѓонуге оѓиџине Бачка Тојола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2017.

Nikolova, N. Yanakiev, D. Climate aridity in southern Bulgaria for the period 1961–2015. *Forum geografic. Studii și cercetări de geografie și protecția mediului Volume XIX*, Issue 1 (June 2020), 2020.

Országos Levéltár. E–160. 2. свеска. Будимпешта.

Петковић, К. *Геолоѓија Срѓије II*. Универзитет у Београду. Завод за регионалну геологију и палеонтологију Рударско-геолошког факултета. 1978.

Петковић, К. *Историјска геологија*. Свјетлост. Сарајево. 1964.

Павић, Д. *Водни режим и ѓравци оѓиџања фреатске изѓаи Бачке*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2006.

Пато, Б. *Географски ѓриказ Миђунова*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад 2009.

Пашићев извештај председнику Владе, лично, стр. Пов. Бр. 9, 20.3.1919. Архив делегације. Фонд 13.; лично, стр. Пов. хитно, 16.4.1919. Архив делегације. Фонд 5.; лично, стр. Пов. 17.4.1919. Архив делегације. Фонд 13.

Penavin, O., Matijevics, L., Mirnics, J. *Bácssopolya és környéke földrajzi neveinek adattára*. Hungarológiai Intézet Vajdaság helységekének földrajzi nevei 1. 1975.

Петрић, Љ. *Географски њриказ Бачкој Соколца*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1982.

Пешут, Ђ. *Географски њроблеми Бајше*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2015.

Поважански, Ј. *Географски њриказ Бајше*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1974.

Попивода, М. *Каркајур на северу Бачке*. Центар за културу, образовање и информисање. Бачка Топола. 1988.

Popov, D., Marković, S. B., Štrbac, D. Generations of meanders in Serbian part of Tisa valley. *Geographical Institute "Jovan Cvijić" Sasa collection of papers* 58, 2008.

Попов, Ч. *Грађанска Евроја (1770–1914) II, Полијичка историја Евроје (1815–1871)*. Завод за уџбенике. Београд.

Рамач, М. *Насељавање Новој Орахова њосле Друјој свејској рајиа*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1984.

Републички хидрометеоролошки завод, Метеоролошки годишњаџи 1961–2020. године

Републички завод за статистику, Пописи становништва 1921–2022. године

Риц, П. Археолошка прошлост Бачке Тополе. Харкаи, И: *Монојрафија Бачке Тојоле*. Даниел Принт. Нови Сад. 2001.

Савић, С. *Палеојеографске каракјерисјичке лесно – њалеоземљиних секвенџи зајпадној дела Бачкој лесној њлајоа*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. 2006.

Савић, С., Лазић, Л. *Пракјикум из климајолојије са основама мејтеоролојије*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007.

Савковић, П. Кратка геолошка историја некадашњег Панонског мора. *Земља и људи*. Српско географско друштво. Свеска 30.

Selyaninov, G. T. *Methods of agricultural climatology (in Russian)*, *Agricultural Meteorology* 22 L. 1930

Szekeres, L., Ricz, P. *Szabadka története a régmúltban*. Bácsország könyvek 3. Grafoprodukt kiadó. Szabadka. 1998.

Скерлић, Ј. Омладина и њена књижевност. Београд. 1966.

Стојковић, М. *Мојћносћии за развој ћуризма у Пачиру*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2019.

Стојковски, Б. *Цар Јован Ненад*. Српски институт. Будимпешта. 2018.

Стојсављевић, Р., Вујиновић, Н. Постанак и нестанак синагога на простору Аутономне покрајине Војводине. У Зборнику радова: *Синагоге и јеврејско наслеђе у Југоисточној Европи*. Архив Војводине. Нови Сад. 2021.

Stojsavljević, R., Gavrilović, D., Ninković, N., Marković, V., Kobilarov, A., Stamenković, I. Plague epidemics in the southern region of the Habsburg Monarchy in XVIII century – fear, prejudices and consequences. *Vojnosanitetski pregled*. Vol. 80. Issue 2. 2023.

Stojsavljević, P. Pantelić, M. The influence of the Refugees on Age Structure in Immigration Municipalities in Vojvodina (Serbia). *Geographica Pannonica*, Vol 17, Issue 1., 2017.

Стојсављевић, Р. Колонизација Светићева после Првог светског рата. *Зборник радова „Колонизација војвођанских обласћии (1921–1941)“*. Матица српска. Нови Сад. 2022.

Сувајџић, Р. *Географски ћриказ Пачира*. Природно-математички факултет. Институт за географију. 1983.

Supran, A. *Hitler's occupation of Yugoslavia*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Wien. 2019.

Тауфик, А., С. *Географске каракћерсћиике Караћорћева*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2010.

Тепавчевић, Т. *Географски ћриказ Орешковића*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1983.

Терзић, В. *Слом Краљевине Југославије 1941*. II том. Народна књига. Београд. 1980.

Томић, П. *Површински ћокови Бачке*. Природно-математички факултет, Одсек за географију, Београд. 1974.

Туруц, Л. *Географски ћриказ Новој Орахова*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1978.

Фабри, Г. *Гунарош – географски ћриказ*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1979.

Ferenc, P., Kertesz, P. *Geologija*. Budapest. 1975.

Fotitch, C. *The War We Lost*. New York. 2012.

Führer E., Horvath L., Jagodics A., Machon A., Szabados I., Application of new aridity index in Hungarian forestry practice. *Quarterly Journal of the Hungarian Meteorological Service*, 115, 2011.

Харкаи, И. *Градишњелство Бачке Тоїоле*. Рубикон. Темерин. 1992.

Харкаи, И. Историја насеља и архитектуре. У монографији: *Монографија Бачке Тоїоле 1750–1945*. Даниел принт. Нови Сад. 2001.

Ховањ, Л. Хидролошки приказ Бачке Тополе са водопривредним захватима. У делу: *Монографија Бачке Тоїоле 1750–1945*. Даниел Принт. Нови Сад. 2001.

Хот, Ш. *Географски приказ Зоднаїице*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1981.

Hrnjak, I., Gavrilov, M., Marković, S., Lukić, T., Tošić, I., Unkašević, M. Special Software for Aridity indices calculation (Aics); Vojvodina, Serbia Case Study. *Theory and Methods of Natural Hazards Research*. 2013.

Hrnjak, I., Lukić, T., Gavrilov, M., Marković, S., Unkašević, M., Tošić, I. Aridity in Vojvodina, Serbia. *Theor. Appl. Climatol.* Vol 115. 2014

Чича, Д. *Географски приказ Малої Беоїрага*. Природно-математички факултет. Институт за географију. Нови Сад. 1991.

Чулиновић, Ф. *Окуїаїорска њогјела Јуїославије*. Војноиздавачки завод. Загреб. 1970.

Шуша, Ј. *Географске карактеристике насеља Бачка Тоїола*. Природно-математички факултет. Департман за географију, туризам и хотелијерство. Нови Сад. 2007.

О АУТОРУ

Растислав Стојсављевић је рођен 06. 12. 1987. године у Бачкој Тополи. Основно и средње образовање завршио је у родном месту. Детињство је провео у насељу Светићево које сматра својим завичајем и централним местом на планети Земљи.

Дипломирао је 2010. године на Универзитету у Новом Саду, на Природно-математичком факултету, Департману за географију, туризам и хотелијерство, на теми српских средњовековних градова. Мастерирао је на истом Департману 2011. године на теми географских карактеристика насеља општине Краљево у долини Ибра. Докторирао је 2015. године на теми регионалне климатологије Србије („Детекција и анализа климатских региона у Србији”).

Мастерирао је 2017. године на Универзитету у Новом Саду, на Филозофском факултету, на Одсеку за историју на теми историје Сједињених америчких држава у звање Мастер историчар („Територијално ширење Сједињених америчких држава 1783–1912”). Тренутно је на докторским студијама на истом Одсеку на теми средњовековне климатологије Балканског полуострва.

Предметни професор је на више предмета, између осталих Регионална географија Америке и Аустралије, Регионална географија Азије и Африке, Компаративна анализа регија по континентима и Туристичке регије света. Има звање доктора геонаука и мастер историчара и тренутно је у статусу ванредног професора. Хонорарно ради као професор геополитике и географије у Карловачкој гимназији у Сремским Карловцима.

Члан је Одбора за питања уставно-правног положаја Покрајине при Скупштини АП Војводине од децембра 2022. године. Председник

је Управног одбора Центра дечјих летовалишта и опоравилишта града Београда од јула 2020. године.

Аутор је 90 научних радова и саопштења на тему географије, историје и туризма Србије и региона, једног уџбеника, уредник једног међународног зборника радова и два наставна практикума. Добитник је више академских награда као студент и награде „ПМФ – то сам ја” за професора који је највише промовисао Природно-математички факултет у Новом Саду у 2018. години.

Гостовао је као професор на универзитетима у Шпанији, Пољској, Чешкој и Румунији преко програма размене СЕЕРУС и Ерасмус +. Био је члан међународног Southeast пројекта „SEERISK” финансираног од стране Европске уније. Био је руководилац пројекта „Ишчезле и постојеће синагоге као сећање и репрезент јеврејске културе у Војводини” финансираног од стране Покрајинског секретаријата за науку и технолошки развој Владе Војводине. Рецензент је у више домаћих и страних научних часописа. Рецензент је Министарства науке и просвете за акредитацију Високошколских установа у Србији.

Председник је невладине организације „Грађанска иницијатива Светићево” које се на територији општине Бачка топола бави културом сећања. Одржао је већи број предавања на тему америчке географије и историје у Америчком кутку у Новом Саду и Америчком кутку у Београду. Члан је Центра за друштвену стабилност у оквиру чијег канала је снимео више десетина емисија.

(Footnotes)

1 T_{sr} – средња температура ваздуха

T_{max} – средња максимална температура ваздуха

T_{min} – средња минимална температура ваздуха

P – количина падацина

Vl – релативна влажност ваздуха

Ob – облачност

Os – осунчаност

Idm – Де Мартонов индекс

$Plang$ – Лангов индекс

Ip – индекс Пина

Ie – Ембергеров индекс

If – шумски индекс (Forestry)

$Ihtc$ – ХТЦ индекс

РАСТИСЛАВ СТОЈСАВЉЕВИЋ
ОПШТИНА БАЧКА ТОПОЛА
ГЕОГРАФСКА МОНОГРАФИЈА

Издавач

Архив Војводине
Нови Сад, Жарка Васиљевића 2А
www.arhivvojvodine.org.rs

За издавача

Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине

Прелом

Татјана Цавнић

Штампа

САЈНОС, Нови Сад

Тираж

500 примерака

ISBN 978-86-6178-072-1

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

908(497.113 Ваџка Топола)

СТОЈСАВЉЕВИЋ, Растислав, 1987-

Општина Бачка Топола : географска монографија / Растислав Стојсављевић. - Нови Сад : Архив Војводине, 2023 (Нови Сад : Сајнос). - 251 стр. : илустр. ; 24 см. - (Библиотека Посебна издања)

Тираж 500. - О аутору: стр. 249-250. - Библиографија.

ISBN 978-86-6178-072-1

а) Бачка Топола

COBISS.SR-ID 131158025

ISBN 978-86-6178-072-1